ספרות עזר · אנציקלופדיות · שדי חמד

שדי חמד פאת השדה מערכת ה

רבי חיים חזקיהו מדיני

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שדי חמד פאת השדה מערכת ה

רבי חיים חזקיהו מדיני

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שדי-חמד-פאת-השדה-מערכת-ה/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

מערכת ה 4
סימן א 4
סימן ב 4
סימן ג 8
סימן ד 10
סימן ה 16
סימן ו 16
סימן ז 16
סימן ח 18
סימן ט 18
סימן י 18
סימן יא 20
סימן יב 24
סימן יג 30
סימן יד 30
סימן טו 60
סימן טז 66
סימן יז 68
סימן יח 69
סימן יט 69
סימן כ 71
סימן כא 104
סימן כב 126
סימן כג 127
סימן כד 128
סימן כה 128
סימן כו 130
סימן כז 145
סימן כח 146
סימן כט 147
סימן ל 152
סימן לא 153
סימן לב 154
סימן לג 154
סימן לד 154
סימן לה 158
סימן לו 177
סימן לז 179

מערכת ה

סימן א

הפרשת כהן גדול מביתו שבעה ימים קודם יום הכיפורים אם הוא מדאורייתא כתבתי בנדפס במערכה זו אות קל"א ועיין להרב אזן אהרן בקונטריס ארעא סמיכתא במערכה זו שתמה על הרב ארעא דרבנן שלא זכר דברי התוספות בדף ד' שכתבו דהוא מדרבנן וגם עליה דמר יש לתמוה שלא זכר מדברי הרבנים שהבאתי שם עיי"ש:

סימן ב

הפסד ומניעת הריוח כתבתי בנדפס במערכה זו אות ס"ט שבמקומות הרבה כתבו הפוסקים לחלק בין מניעת הריוח להפסד עי"ש ובספר הנחמד אזן אהרן לרבין חסידא תנא ירושלמאה בעל ספר כפי אהרן ראיתי במערכה זו אות ח"י שכתב הרחקת הנזק לדעת הרא"ש מיקרי הנאה ולדעת הרמב"ם לא מיקרי הנאה ועיין פחד יצחק מערכת המ"ם ד' ר"ד ע"ג עכ"ל ואין מצוי אצלי לראות איה מקום כבוד דברי הרא"ש והרמב"ם בזה ומלבד המקומות שרשמתי בנדפס עיין עוד באבן העזר סי' ז' סעיף י"א ודוקא שחייבים להם שיראים ליגע בה פן יפסידו מכיסם אבל אם תפסו אותה כדי שיפדוה בממון שלא יפסידו מכיסם אסורה לבעלה כהן והר"ן בפרק קמא דעבודה זרה (אמתניתין דעיר שיש בה כו"מ חוצה לה מותר בד"ה ומיהו כי שרי) כתב וז"ל ומיהו כי שרי משום דבר האבד היינו דוקא בדברים שהוא צריך להם לעצמו אבל להשתכר בהם לא משום דהנאת ריוח לא מיקרי דבר האבד והכי מוכח בפרק קמא דמועד קטן (ד' יו"ד שהביא לעיל מזה רבינא הוה מסיק זוזי בבני אקרא וכו' עי"ש) והיינו דאמרינן בגמרא פשיטא וכו' עכ"ל:

ובמה שכתבתי שם בד"ה ובספר) דעם שחילוק זה שבין הפסד למניעת הריוח מוסכם מכל הפוסקים מכל מקום לא נמצא מפורש כן בש"ס וכו' עי"ש הנה עתה נזכרתי מה שאמרו בריש מסכת מועד קטן בחילוק שבין בית השלחין לשדה הבעל לענין להשקותם בחול המועד עי"ש ובדברי הפוסקים בריש סי' תקל"ז והרי הוא כמבואר דיש חילוק בין הפסד למניעת הריוח ותמיה לי על מה שכתב הרב שלחן גבוה בחלק יו"ד סי' ח"י ס"ק מ"ז וז"ל דלא דמי מפסיד מן הקרן למפסיד מלהרויח וכמדומה שכבר ראיתי חילוק זה בספרים ואם לא נאמר ראוי הוא שיאמר ואחר זה ראיתי בפר"ח סי' ט"ל ס"ק כ"ו שכתב שאינו דומה הפסד מהכיס להפסד ריוח והוא זה דכשאין (נראה דט"ס וצ"ל דכשהוא) מפסיד מן הקרן מר לו מר ומהפך בזכות ומיקל במקום שאמרו להחמיר אבל כשמפסיד מלהרויח בלבד הא ודאי אפילו כיליי שבכיליים אינו מיקל וחוטא ומחטיא

בשביל להרויח כן כתב הרב נחמד למראה ח"ב ד' קן ע"ד בשמו ותמה עליו שלא זכר שכן כתבו כמה רבני אלפין שציין הרב יד מלאכי בכלל הדינים במערכת המ"ם אות תמ"ה עי"ש ולי ההדיוט תמיה לי על שני המאורות שלא זכרו שדבר זה מקורו טהור בים התלמוד בסוגיא דמועד קטן הנ"ל ואדמקיף אדרי להביא מדברי הפוסקים גמרא גמור ובריש פרק מי שהחשיך דתנן נותן כיסו לנכרי אמרינן בגמרא לא שנו אלא כיסו אבל מציאה לא והיינו מהאי טעמא דכיסו הוי הפסד ומציאה היא מניעת ריוח: והנה כל הכתוב באות זו נכתב בהיות קונטריסי (משדי חמד מערכה זו) בבית הדפוס ולא היה באפשרות להוסיף שם את הכתוב פה ובמפתחות הספר ציינתי לעיין בהשמטות כמו שיראה הרואה ועתה קבלתי מכתב מידידי הגאון בעל ספר עמודי אש יצ"ו והביא גם הוא סוגיא דריש מועד קטן הנז"ל וגם שקיל וטרי קצת על דברתי בשדי חמד בזה וז"ל באות ס"ט הקשה דברי הרדב"ז אהדדי דבח"א סי' תקס"ז כתב דמודר מחברו הנאה מותר לו ליהנות ממנו דבר שהוא רק מניעת ההיזק ולא ריוח ועל זה הקשה עליו דסותר את עצמו למה שכתב בתשובה שהביאה הפרי חדש ביורה דעה סי' ל"ט דהא דמקלינן כמה פעמים בבהמת ישראל דהוא הדין כשלוקחים השו"ב את הכרכשתות מבהמות הכשרות יש גם כן להקל דהא זה הוי רק מניעת הריוח לא ידענא מאי קושיא הא הרדב"ז לא אמר שם רק שבלשון בני אדם לא נקרא מניעת הריוח הנאה וכשנודר ממנו הנאה כוונתו הוא שלא יהנה ממנו דבר ולא כשלא יסלק היזק ומה זה ענין לדרכי התורה ומה שכתב שם בשם ספר חיים ביד סי' י"ו דמבואר בש"ס ופוסקים דמניעת הריוח לא מקרי הפסד כתב מעכת"ה דנעלם ממנו איה מקום כבודו בש"ס לדעתי היא משנה מפורשת במ"ק (ב' ע"א) משקין בית השלחין ולא שדה בית הבעל ומפרש שם בגמרא דיש חילוק בין הרוחה לפסידא ושם (ג' ע"א) אמרינן אברויי אילן אסור סתומי פילי שרי ועי"ש ברש"י וכן הך דינא דסי' תקל"ט ס"ד הוא נובע מירושלמי מ"ק (פ"ב ה"ג) ושם הוי פלוגתא בין ר' יוסי ור' מני אם האגרא הוי כקרן עמ"ש בספרי בעמודי ירושלים במ"ק שם ובש"ס קדושין (ל"ב א') אמרינן דכיבוד הוא משל אב מיתיבי נאמר כבד את אביך ואת אמך ונאמר כבד את ה' מהונך מה להלן בחסרון כיס אף כאן בחסרון כיס ואי אמרת משל אב מאי נפקא ליה מניה לבטול מלאכה מבואר דאף דאין צריך ליתן לאב מכיסו עם כל זה צריך לבטל ממלאכתו דהוי רק מניעת הריוח וביו"ד סי' ר"מ ס"ח בהגהת רמ"א נפסקה ההלכה והוא מדברי הר"ן פ"ק דקדושין דהא דזרק ארנקי לים אסור להכלימו הוא כשכבר זרק אבל אם רוצה לזרוק יכול למונעו דזה דוקא ברוצה לזרוק כיסו דהוא

הפסד אבל אם רוצה להעביר ממנו ריוח אסור ואמת שאין זה כלל מוחלט לכל דוכתי וכפי שראו רבותינו בחכמתם כן הורו לנו עכ"ד יצ"ו:

אמר המחבר מה שהביא מש"ס דמועד קטן הצדק אתו וכבר זכיתי בה תחלה כמו שהודעתי למעלה ועל טוב יזכר גם הוא יצ"ו ומה שתמה עלי עד דלא ידע מאי קשיא לי בדברי הרדב"ז דהא לא אמר לחלק כן אלא בלשון בני אדם ומה ענין זה לדרכי התורה הנה כונתי מבוארת מתוך מה שכתבתי בנדפס בשם תשובת הרדב"ז שבפרי חדש שכתוב בה בזה הלשון מה שכתבו הפוסקים להקל בבהמת ישראל הוא הדין במקום שהשו"ב נוטל בשר מהכשרות ולא מהטרפות יש להתיר משום חלק השו"ב שלא חלקו חכמים בין הפסד מועט להפסד מרובה עכ"ל והנה הא פשיטא לי דאף דאמרינן לשון תורה לעצמה ולשון חכמים לעצמן ולשון בני אדם לעצמן מכל מקום לשון הפוסקים הוא כלשון בני אדם ומה שאמרו לשון חכמים לעצמן היינו לשון חכמים בש"ס ובמדרשיהם אבל הפוסקים משתמשים בדבריהם כלשון בני אדם וכיון שבלשון בני אדם פשיטא ליה להרדב"ז דמניעת הריוח לחוד והפסד לחוד אם כן שפיר קשיא לי על הרדב"ז היכי יליף ממה שכתבו הפוסקים להקל במקום הפסד דבעל הבהמה למניעת הריוח של השו"ב דנהי שלא חלקו בין הפסד מרובה להפסד מועט מכל מקום בין הפסד למניעת הריוח יש לחלק שפיר בדבריהם כדרך שמחלקינן בלשון בני אדם זאת היא כונת קושיתי על הרדב"ז ומדוקדק כן במה שכתבתי בשמו שמה שכתבו הפוסקים וכו' וזה פשוט:

וראיתי לידידי הגאון מוהר"ר שלום דוב הערינסאן אבד"ק קלעץ מחבר ספר היכלי שן יצ"ו שכתב בספרו הנחמד דרכי נועם בדרך עץ החיים דף ה' ע"ב (בד"ה וטעמא) שהוכיח בתשובה אחת בכת"י דהא דקיימא לן התופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים לא קנה היינו דוקא כשחב אבל מניעת הטובה לא חשיב חב וכתב שהוכיח כן מדברי הנמק"י (בפרק קמא דמציעא ד' יו"ד) בשם הרי"ף בתשובה דהיינו דוקא אי גברא פסדנא הוא או עני וירד מנכסיו ויראה לבית דין שכשיבואו שאר הבעלי חובות לא ימצאו מקום לגבות דבכי האי גוונא תקנה הוא שהתקינו רבנן דלא קנה וכו' עי"ש דהיינו חוב גמור אבל מניעת הטובה לא חשיב חוב לענין דנימא דלא קנה עכ"ל יצ"ו וכתב שהאריך בזה בתשובתו ומסתמא הביא בתשובתו דברי רבינו מהר"ם אלשיך בתשובה סי' ל"ו שכתב לחלק כן בדין זה (תופס לבעל חוב) בין הפסד למניעת הריוח והביא דבריו הגאון יד מלאכי בכללי הדינים אות קפ"א כמו שכתבתי בנדפס בשמם:

וכתב הגאון תפארת ישראל בקונטריס כללי שמחות שבראש סדר מועד (גבי אבל דמותר בדבר האבד דלא מיקרי דבר האבד אלא כשמפסיד מהקרן וכו') וז"ל אמנם נראה

דעבורי רווחא גדול מאד ודאי מיקרי דבר האבד וכן מסתבר שלא יהיה הפסד פרוטה מהקרן עדיף מהפסד ריוח של מאה מנה וכו' וחילי דהרי שרינן להלוות ברבית המותרת לעכומ"ז כשרגיל אצלו ויש לחוש שיתרגל אצל אחרים כבסי' ש"פ ס"ז ונראה דהוא הדין בקונים שרי כי האי גוונא כשיש חשש זה על כרחין מטעם שכתבנו מדהוי עבורי ריוח גדול ומהאי טעמא שרינן נמי התם לקנות סחורה כמשצויין עתה מוכרים בזול ולא אחר כך עכ"ל ולכאורה מילי דסברא נינהו ומזה יש להעיר על מה שכתב ידידי הגאון אבד"ק באטישאן יצ"ו בספרו הבהיר חיים של שלום בסוף סי' כ"ה על מה שנשאל בנער שמצא בערב שביעי של פסח חבית יי"ש שנפל מעגלה של נכרי והביאה לביתו ובלילה נודע לאביו ואחר הפסח נשאל הרב אם יש היתר ליי"ש זה או דינו כחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח וחזר על כל הצדדים ולא מצא היתר (עיין שם בציור השאלה ובהתשובה) וכתב שאף שיש מצדדים להתיר ביי"ש שעבר עליו הפסח (משום דהוי זיעה וכו') בהפסד מרובה מכל מקום בנדון זה שאינו סך גדול אין כאן הפסד מרובה וכו' וסיים וגדולה מזו גם אם יהיה שיווי הי"ש סכום רב אין לדון כאן הפסד מרובה דמציאה לא חשיב הפסד כמו שכתב הרא"ש בסוף מועד קטן הובא בארח חיים סי' תלק"ט עי"ש במגן אברהם סק"ט עכ"ל והנה טעם האיסור במציאה הוא משום דאין כאן הפסד מן הקרן ומניעת הריוח לא חשיב הפסד אמנם לפי מה שהסביר הרב תפארת ישראל דעבורי ריוח גדול מיקרי דבר האבד נראה שבנדון הרב יצ"ו אם היה סכום רב היה אפשר לצדד היתר ובלאו הכי נמי יש לפקפק שנדונו אינו דומה לדינו של הרא"ש דמיירי שעדיין לא באה המציאה לידו כי אם רוצה לטרוח לחפש אחריה (זה לשון מרן בשלחן ערוך שם סעיף ו' מציאה אסור לטרוח ולחפש עליו כגון נהר שהציף דגים על שפתו אסור לאספם כדי לכבשם אלא אם כן יהיו ראוים לאכול מהם במועד) אבל בנדונו שכבר החבית של יי"ש בביתו אפשר שיש לדון בה דין הפסד מן הקרן ולא מניעת ריוח בלבד ועיין בש"ס ריש פרק מי שהחשיך גבי נותן כיסו לנכרי לא שנו אלא כיסו אבל מציאה לא ולא אמרן אלא דלא אתא לידיה וכו' איכא דאמרי וכו' כיון דלא טרח בה לאו ככיסיה דמי ויש לצדד בכל זה ולא היה לו להרב יצ"ו להחליט כן בפשיטות:

הן אמת דממה שכתב בתפארת ישראל פרק האשה שנתארמלה משנה ט' במאי דתנן האשה שנחבשה על ידי ממון מותרת לבעלה משום שמתירא להיות עמה שיפסיד ממון שיענישוהו בערכאות וכתב על זה וז"ל ואף דבפרק שני דעבודה זרה ד' כ"ג ע"א דלבעול תקיף יצרו אף במקום פסידא תירץ אאמ"ו דהתם רק בהפסד ריוח שתפסל לקרבן אינו כהפסד קרנא כמגן אברהם תקל"ג סק"ה וראיה לדבריו מדברי הרמ"א באבע"ז סי' ז'

סעיף י"א עי"ש והרי בההיא דעבודה זרה גבי פרה אדומה הוא מניעת ריוח גדול שדמיה יקרים מאד ועיין בקידושין ד' ל"א ע"ב בחידושי הריטב"א (בד"ה תנו רבנן איזהו כיבוד) שכתב במאי דאיבעיא לן משל מי ואסיקנא משל אב וז"ל ואף על גב דאייתינן לעיל ראיה דדמה בן נתינה הפסיד בשביל כבוד אביו ששים רבוא שכר (פירש רש"י בדף ל"א ע"א ששים רבוא דינרי זהב) תירצו בתוספות דהתם דלא הפסיד משלו אלא העברת ריוח בעלמא לא חשיב דבר האבד ולא חסרון כיס וכדחזינא נמי לענין מלאכת חול המועד דהעברת ריוח לא חשיב דבר האבד ואסור למכור פרקמטיא בחולו של מועד אף על פי שלא ישתכר במכירתה לאחר המועד כמו שמשתכר עכשיו דלאו דבר האבד הוא הכא נמי לא חשיב דבר האבד אלא בביטול מלאכתו עכ"ל הרי דהפסד שכר של ששים רבוא דינרי זהב קרי ליה מניעת ריוח ולא דבר האבד ושמעת מינה דאף ריוח גדול כזה לא חשיב הפסד ומזה סעד למה שסובר הרב יצ"ו דאף מניעת ריוח גדול לא חשיב הפסד רק שיש לפקפק מפני שמציאה זו כבר היא בביתו ויש ליישב דאיסורא לא ניחא ליה למיקני ולא חשיבא דאתאי לידיה) ועל סתירת דברי הרב תפארת ישראל כבר עמד ידידי הגאון אבד"ק ראגאווא יצ"ו בקובץ הארות השמש סי' ט"ז אות י"ב (ד"ה ובהך) עי"ש שדחה מה שהכריחו להגאון מר אביו לחלק בההיא דכתובות כן דמעיקרא לא קשיא לפי מה שכתבו התוספות בעבודה זרה שם (בד"ה התם יצרו תקפו) דפרה אדומה שאני כיון דדמיה יקרים עומדת לימכר לישראל וכיון שהוא ודאי מוכר הפרה וסבור הוא להעלים ואינו חושש כיון שיצרו תקפו ואם כן באשה שנחבשה שהיא בת דעת בודאי לא יוכל להעלים והוא ירא לבעול ועיין רש"י בדבור המתחיל על ידי ממון ובפני יהושע עכ"ד וקצת נראה מדבריו דניחא ליה בדברי הרב תפארת ישראל שבכללי השמחות הנ"ל דמניעת ריוח גדול הוי הפסד וכבר כתבתי דברי הריטב"א שמתבאר דאף מניעת ריוח גדול לא חשיב הפסד אלא מניעת הריוח:

סימן ג

הפסק בדבור אי בעינן כדי דבור או אפילו שתי תיבות או תיבה אחת חשיבא הפסק כתבתי בנדפס בריש מערכה זו עי"ש ונשמט משם לרשום לענין שמיעה אי הויא הפסק כשעוסק בדברים שאסור להפסיק בהם אי אמרינן דשומע הוי כעונה ממש לענין הפסק והוא לעיין במה שהבאתי בשדי חמד בחלק אסיפת דינים במערכת ה' אות י"ב ושם רשמתי לענין הפסק באמצע הברכה והפסק בין ברכה להדבר שמברכים עליו איזה מהם חמור יותר עי"ש ומדברי התוספות בברכות ד' ל"ד ד"ה לא יענה אמן שרשמתי בנדפס בריש מערכה זו מתבאר יפה דדבור דחשיב הפסק הוא בכל לשון אף בלשון הקודש

מדשקלו וטרו על עניית אמן ואמירת תיבת כהנים אי חשיבי הפסק או לא מפני שהם צורך התפלה עי"ש משמע דדכוותייהו בתיבות שאינן שייכות לתפלה וכן לשאר דברים שאסור להפסיק בהן אף שהן בלשון הקודש חשיבי הפסק וכמו שכתב רבינו עובדיא בפירוש המשנה ריש פרק היה קורא שאין חילוק לענין הפסק בין דבור בשאר לשונות ללשון הקודש ודבר זה היה פשוט מאד בעיני ולא הוצרכתי לכתבו אלא לפי שראיתי לגדול בדורנו הרה"ג מוהרא"ף ספר אברהם אזכור במערכה זו אות פ"ה שציין לעיין בזה חמ"י בקריאת שמו"ת כנראה שבחמ"י מפלפל בזה ואינו מצוי אצלי ואולי רק על קריאת שמו"ת הוא שפלפל שם אבל בשאר דברים שאסור להפסיק בהם פשוט שגם בלשון הקודש אסור:

ודע שמה שכתבתי בנדפס שמעיני הגאונים תבואת שור ושערי תשובה ודעמייהו שכתבו דתיבה אחת גם כן הויא הפסק ולא בעינן כדי דבור נעלמו דברי התוספות בברכות ד' ל"ד בד"ה לא יענה שמפורש כן בדבריהם ועי"ש בדברי הרא"ש שגגה היתה בידי והערני על זה אברך יקר ונחמד הבחור כמ"ר מנחם שמואל סלאנים יצ"ו שכל הרבנים שרשמתי בנדפס בענין זה הם המדברים לענין דיעבד אם חשוב הפסק וצריך לחזור או לא ומדברי התוספות הנ"ל לא למדנו אלא שלכתחלה אסור להפסיק אפילו בתיבה אחת אבל לא נשמע מדבריהם שאם עבר והפסיק בתיבה אחת שצריך לחזור והצדק אתו אבל הדין אמת שאפילו אם הפסיק בדבור אחד צריך לחזור כמו שכתבו הרבנים שהבאתי בנדפס וכן מתבאר ממה שכתב הרב שיירי כנסת הגדולה בסי' תקצ"ב הביא דבריו הרב ר' חיים ביז"ה בתשובתו שבספר לב חיים ח"ב סי' רט"ו ד' קמ"ז ע"ב (ד"ה עלה) מעיד אני ששמעתי מהרב מוהר"ש ן' ווילייסיד שהרב אביו הנהיג בניקאפאל שלא לתקוע בלחש משום מעשה שהיה פעם אחת היו מתפללין בלחש והמנהג כשמגיעים לסיום הברכה אומר החזן הברכה (החתימה) בקול רם כדי שישמעו הצבור התקיעות ושמע שהרב מוהר"ר איסתירוק ן' שאנג"י ענה אמן אחר הברכה ולכן הנהיג משם והלאה שלא לתקוע בלחש עכ"ל והנה ידוע כי מנהג זה (לתקוע בתפלה שבלחש) יסודתו בהררי קודש והוזכר בדברי הראשונים ונהגו כן בהרבה מתפוצות ישראל עיין בתשובה שבספר לב חיים הנ"ל ואם דבור אחד לא חשיב הפסק בדיעבד מה כל החרדה הזאת לבטל מנהג קבוע שנהגו בו מדור דורים מפני שפעם אחת טעה אדם אחד וענה אמן והרי זה דיעבד ובדיעבד אינו הפסק ולא יצאתה שום תקלה מחמת המנהג שנצטרך לבטלו אלא ודאי מוכח שדבור אחד הוי הפסק ומפני התקלה ראה והתקין שלא לתקוע בלחש כלל וזה ברור ומה שהבאתי בנדפס בשם הגאון פרי מגדים בסי' ר"ו סק"ד דאף

דבור אחד הוי הפסק הנה עתה ראיתי שביו"ד סי' י"ט במשבצות זהב סק"ד הא מילתא רפיא בידיה ומסיק בצריך עיון אם הפסק בשיחה פחות מכדי דבור הוי הפסק או לא וכתב לדחות ראיית הגאון תבואת שור מגביל לתורי שהם שתי תיבות עי"ש וכבר עמד בזה ידידי הרב מנחת יוסף בסי' י"ט ועי"ש שהביא שבהגהות רעק"א א"ח סי' ר"ו כתב דהפסק בשיחה הוא אף פחות מכדי דבור וציין לעיין בשו"ת בנין עולם ארח חיים סימן ה' ואינו מצוי אצלו:

סימן ד

הפסד מרובה אם משום הפסד מרובה שרינן באיסורי תורה ואם באיסורין דרבנן מותר אפילו בהפסד מועט ואם יש לחלק בין כשיש לחוש שאם לא נתיר לו זה יעבור על איסור חמור ממנו לכשאין לחוש לזה בכל ענינים אלו האריך לפלפל בחכמה הרב צפיחת בדבש בסי' מ"ו והביא דברי הגאון בית חדש ביו"ד בקונטריס אחרון בהנהגת איסור והיתר סי' ד' דהא דאמרינן להפסד מועט לא חששו היינו דוקא באיסורין דאורייתא אבל באיסורין דרבנן כיון דקיימא לן בשל סופרים הלך אחר המיקל חיישינן להפסד מועט והוקשה לו מדין מגע נכרי בניצוק חבור שנחלקו רש"י ורבינו תם וכתבו התוספות בעבודה זרה ד' ע"ב (ד"ה אמר ליה) דבמקום הפסד גדול יש לסמוך על רבינו תם דאלמא גם בדרבנן לא התירו אלא בהפסד מרובה ויישב דשאני התם שגם רבינו תם לא היה מיקל לכתחלה כשאין אלא הפסד מועט וכו' והביא מה שכתבו הראשונים בטעם שמתירין איסור תורה משום הפסד שהוא מפני שמן התורה הוא לחוש להפסד ממון ישראל כדאמרינן התורה חסה על ממונם של ישראל ומכל מקור דבר זה און בו לא לאו ולא עשה ודבר שהוא מן התורה ואין בו לאו או עשה קל הוא ולכן העלה דאין להתיר איסור תורה משום הפסד מרובה אלא אם כן יש באותו נדון פתח היתר אחר והביא (בדף קכ"ח ע"ג ד"ה ומה שכתבתי) דברי הרמ"א בהקדמת ספר תורת חטאת שהתנצל במה שהיקל לפעמים משום הפסד או לעני וכו' שהוא לפי שבאותו נדון מעיקר הדין היה מותר ורק האחרונים אסרוהו משום חומרא בעלמא וכו' ובאיסורין דרבנן מקילינן ולא אמרינן חכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה דלא אמרינן הכי אלא היכא דאתמר כמו שהביאו הרבנים קהלת יעקב באות ק"ל ויד מלאכי סי' פז"ר ומשק ביתי סי' קפ"ז אלו תורף דב"ק בקיצור נמרץ עי"ש באורך וברוחב ובנדפס באות צ"א בד"ה ואם אפשר להתיר) כתבתי בענין אי שרינן איסורי תורה משום הפסד מרובה ומה שכתבתי שם בתחלת האות דיין נמי חשיב הפסד מרובה אלא דלגבי שמן לא חשיב הפסד מרובה כן כתב הרב צפיחת בדבש שם וכן במה שכתבתי באות צ"ב אם משום הפסד מועט

נמי אמרינן התורה חסה על ממונם של ישראל עיין בצפיחת בדבש שם דשקיל וטרי בזה וכבר ציינתי בסוף אות צ"א לדברי הרב צפיחת בדבש שראיתים אחר שכתבתי כל הכתוב בנדפס (אף האות צ"ב) בענין זה:

ובשיעור הפסד אם כשמפסיד יותר משתות מהקרן חשיב הפסד מרובה כתבתי בנדפס במערכה זו אות צ' דהרב זכור לאברהם הביא בזה מחלוקת עי"ש ויש להעיר על הרב זכר לאברהם ששם במערכת נאד ד' ר"ל ע"א מביא דברי הרב שלחן גבוה שכתב דיותר על שתות הוי הפסד מרובה דהיה לו לכתוב דזה אינו מוסכם או לכל הפחות לציין למה שכתב הוא עצמו במערכה זו. ומקרוב נדפס ספר משמרת שלום לידידי הגאבד"ק מאציוב יצ"ו (והוא חבור נחמד ויקר יסודתו לבאר כל דברי הגאון פרי מגדים חלק יו"ד) וראיתי בהקדמתו כלל ז' שכתב שבסלת למנחה כלל ל"ח דין ב' שהעלה שהכל לפי דעת המורה לפי הזמן והמקום העשיר לפי עשרו וכו' וכן פסק בפת"ב סי' ט"ל סעיף קל"ו וברא"ף שם ס"ק קס"ג הביא דברי הנחלת שבעה בזה והאריך בדברי התה"ד סי' של"ו שממנו למד הנחלת שבעה וסיים דהעיקר כדמסיק בסלת למנחה וגם בשו"ת הר הכרמל חלק יו"ד סי' ט"ו חולק על נחל שבעה והעלה דאין לזה דבר קצוב וציין (במשמרת שלום) עיקרי הד"ט יו"ד ריש סי' ו' ושם כתב בשם הרב פחד יצחק בערך הפסד מרובה שהאריך קצת והביא סברות שונות מהפוסקים ראשונים ואחרונים ושמסיק דהכל לפי הזמן והמקום והאדם לפי ערכו וסיים (כנראה שהם דברי הרב עיקרי הד"ט) והכי מיסתבר לעניות דעתי ועיין גם כן להרב ן' המחבר ספר שמש צדקה יו"ד, סי' ל' ולהרב זרע אמת ח"א סוף סי' יו"ד עכ"ל דברי הרב זרע אמת הם בחלק שני שכתב שדברי הנחלת שבעה אין מוכרחים והביא מסקנת הסלת למנחה הנ"ל וידידי הגאבד"ק ניזנוב יצ"ו בספרו הבהיר משכנות הרועים סו' ה' ד' כ"ג ע"ג (בד"ה ע"כ אני אומר) כתב להקל בנדונו שהיה הפסד מרובה לפי מאי דקיימא לן דאם מפסיד שתות מהקרן הוי הפסד מרובה דלא כדכתבו בשו"ת הר הכרמל סי' ע"ו ובית אפרים לטרפיות סי'. ט"ל דמשערינן העשיר לפי עשרו ואנן לא נהגינן כן עכ"ל ובמחילת כבוד תורתו הרמה אזיל בתר איפכא דמתבאר מכל האמור שכן הסכמת רבנן קדישי הנז"ל דלא כהרב נחלת שבעה וספר הר הכרמל אין אצלי אבל הדברים שכתב בשמו הרב פתחי תשובה בסי' ל"א סק"ב דברי טעם הם דלדבריו אם הדבר שוה ששה זהובים וההפסד יותר מזהוב נתיר ואם שוה שש מאות וההפסד צ"ט לא נתיר ומיחזו דברי חכמים כחוכא וכו' עי"ש גם כנראה לא ראה הרב יצ"ו דברי הגאון בספר ראש אפרים הנ"ל שהאריך בטוב טעם לדחות דברי הנחלת שבעה כיעו"ש: ובמה שהבאתי בנדפס באות ץ' (בד"ה ומה שחידש) בשם רבינו עקיב"א

שהביא דבריו הרב פתחי תשובה בסי' ל"א סק"ב דאם אדם אחד שאל על שלש בהמות שלו שלכל אחת היא אותה השאלה עצמה ואם היה שואל על בהמה אחת בלבד היה הפסד מועט אבל שלש בהמות הוי הפסד מרובה דחשיב זה הפסד מרובה כיון שכלן מאדם אחד הן וסיים הרב פתחי תשובה עי"ש בסימנים כונתו שאף שבגוף התשובה לא החליט לומר כן אבל במפתחות הספר כתב כן מפורש דיש להקל ומבואר בגוף התשובה שם דבכלים בכי האי גוונא בכלי חרס שאינם בני יומן לדעת המתירים בהפסד מרובה אם כלי אחד לא הוי הפסד מרובה ורק שעל ידי צירוף כלים הרבה הוי הפסד מרובה לא מהני דבעינן שיהא בכלי עצמו הפסד מרובה בלא צירוף עי"ש אמנם בר ברתיה דרב מר ניהו הגאון כתב סופר סבירא ליה גם בכלים להקל על ידי צירוף שנים או שלשה כלים והוא שבחלק יו"ד סי' פ' (בד"ה ואחר עיוני) כתב שרבינו מוהרלנ"ח בסי' קכ"א הקשה דברי הר"ן בפרק כל שעה אהדדי דבסוגיא דזה וזה גורם כתב דישן יוצן משום דזה וזה גורם אסור לכתחלה ומה שחדש אין צריך נתיצה הוא משום כיון דמפסיד התנור הוי כדיעבד ואילו בדף ל' כתב דנותן טעם לפגם אסור לכתחלה הגם שהקדרה צריכה שבירה לא הוי כדיעבד וראיה מפינכא דר' אמי דתברה והיה יכול להשהותה ועל כרחין דשבירת קדרה ופינכא לא מיחשב דיעבד ודבריו סותרים למה שכתב בתנור דמיקרי דיעבד ועל כרחין צריך לומר דתנור הפסד מרובה הוא כדיעבד וקדירה ופינכא הפסד מועט הוא אלו דברי מוהרלנ"ח וכתב על דבריו דמה שכתב לחלק בין תנור לקדרה תמוה אטו רב בקדרה אחת אמר ישבר הלא אמר סתם קדרות בפסח אפילו הרבה ולא נתן דבריו לשיעורין בין מעט להרבה עד שמגיע להפסד מרובה ומסתמא כלים של כל השנה הפסד מרובה הוא והוי כדיעבד וצריך לומר שסובר שאין מצרפין הרבה כלים ביחד שבין כולם איכא הפסד מרובה אלא דנין על כל כלי וכלי בפני עצמו אם מותר לשמש בו ובתנור איכא הפסד מרובה בתנור לחוד ורב אמר קדרות בפסח ישברו הגם דאיכא הפסד משום דבכל אחד בפני עצמו ליכא הפסד מרובה וזכר לדבר זה במגן אברהם סי' רמ"ד סוף ס"ק י"ח דחשבינן כל יום בפני עצמו שיש בו הפסד ועיין מחצית השקל שם ולפי זה אין היתר בכלי חרס בהפסד מרובה רק היכא דאיכא הפסד מרובה בכלי בפני עצמו (כמו כלי פארצעלאן וכדומה) ובנדון דליכא בכל כלי בפני עצמו הפסד מרובה רק בצירוף כל הכלים כי האי גוונא לא סבירא ליה למוהרלנ"ח להתיר וכתב על דבריו שצריך עיון דמלבד דלחלק בין אם יש בכלי עצמו הפסד מרובה או בצירוף שאר כלים הוא חילוק דק וחדש ולא מסתבר אף גם אם נקבל חילוק זה אי אפשר להעמיס כן בכונת הר"ן וכו' עי"ש שכתב לישב סתירת דברי הר"ן הרי שלדעתו לא מסתבר למימר דבעינן

שיהא הפסד מרובה בכל כלי בפני עצמו בלא צירוף שאר הכלים ודינו כבנדון של שאלה אחת בשלש בהמות שכתב רבינו עקיב"א דלא בעינן שיהיה הפסד מרובה בכל אחת בפני עצמה אלא במה שיש הפסד בין השלש בהמות סגי:

והנה רבינו עקיב"א שם הסביר לחלק בין ההיא דבהמות לכלים דדוקא התם דהוי ספיקא דדינא אם היא כשרה או טריפה (כגון תרי בועי דסמיכי במים זכים) וסמכינן בהפסד מרובה על דעת המכשירין משום הכי כשאירע כן בשתים או שלש דאו כולן כשרות או כולן טרפות סמכינן בהפסד מרובה על המכשירים אבל לעני היתר בכלי אינו בן יומו דאין זה מכח ספק אלא כל הוא מדין חז"ל דאסרו כלי שאינו בן יומו לכתחלה והתירו בדיעבד ובכלל דיעבד הוא כלי שאין לו תקנה בהגעלה והוא הפסד מרובה יש לומר דדנין על כל כלי בפני עצמו דמכל מקום כלי זה עומד באיסורו דהוי לכתחלה ואם כן היכא דהוי הפסד מרובה רק משום שיש לו כלים הרבה לא מיקרי דיעבד עכ"ל ופשוט שהגאון כתב סופר לא ראה דברי תשובת רבינו עקיב"א הנ"ל מדלא הזכיר דבריו ומקום יש בראש לומר שאם היה רואה דבריו היה מודה לסברתו אך יותר נראה לי בדעתו שאף אם היה רואה דבריו היה עומד בסברתו דחילוק זה חדש הוא ולא מסתבר ורבינו עקיב"א נשען על דברי רבינו הרנל"ח במה שכתב ליישב סתירת דברי הר"ן אשר על פי ישובו נצמח חילוק זה והרי לדעתו אי אפשר ליישב בזה דברי הר"ן (כמו שביאר בתשובתו) ולסתירת דברי הר"ן כתב ישוב אחר כמו שיעויין בדב"ק: והגאון בית שלמה בחלק יו"ד סי' קפ"ו ד' ע"ט סוף ע"ב כתב על דברי רבינו עקיב"א שיש ראיה ברורה לזה מש"ס סוף פרק קמא דפסחים דאמרינן להפסד מרובה חששו להפסד מועט לא חששו והיינו דשמן שנטמא הוי הפסד מועט שראוי להדלקה אבל יין שנטמא שאינו ראוי להדלקה הוי הפסד מרובה וקשה דמי לא משכחת לה שהיין הוא מעט שכל ההפסד הוא מעט והשמן הוא הרבה שבכללו עולה להפסד מרובה וכן תיקשי אכל כי הני דאיתא בש"ס כזאת בדוכתי טובא עיין במקומות שציין הגאון מוהרי"ף שם אלא ודאי כמו שכתב רבינו עקיב"א דבענין זה בתר איכות המין אזלינן אם הוא הפסד מרובה בעצמותו ולא בתר הכמות אף דבמה שמתירין בהפסד מרובה בפלוגתת הפוסקים לאו דינא הכי כמו שביאר בתשובת רעק"א עי"ש ואחר שנשא ונתן עוד בזה כתב שם בעמוד ג' וז"ל אמנם וכו' ובשאר כלי חרס אם הוא הפסד מרובה מצד רבוי הכלים אף דמשמע מפשיטות דברי הכר"י סי' קט"ו שיש לצדד להקל בהפסד מרובה דעתי להחמיר וכנ"ל ובפרט שנראה לי למה לנו להכניס עצמנו בזה בפרצה דחוקה הלא יש דרך מרווח לפנינו כיון שהוצאות ההגעלה הפסד מועט כדכתב השפתי כהן סי' ק"כ בשם מהרמ"ל ובאמת כן

הוא בש"ס סוף פרק קמא דפסחים דהפסד עצים הפסד מועט הוא ואם כן יש דרך מרווח להגעיל כל הכלי חרס גם כן שלש פעמים כדאיתא בטור יו"ד סי' קכ"א בשם הרשב"א דכלי חרס שנבלע בו איסו' דרבנן שאין לו עיקר בתור' מועיל הגעלה שלש' פעמים:

ועל מה שכתבתי בנדפס בדבר שהוא הפסד מרובה אלא שהוא של שותפין ולכל אחד מהשותפין אינו הפסד מרובה הנה שוב נדפס ספר נחמד חמדת משה לידידי הרה"ג דומ"ץ לאדז יצ"ו וראיתי בסי' ס"ד שעמד בחקירה זו וכתב דתלוי במחלוקת הפוסקים בדין שני שותפים התובעים פרוטה מאחד אם בית דין נזקקין להם או לא כיון שאין מגיע לכל אחד כי אם חצי פרוטה וכן במה שנחלקו כי האי גוונא בדין דאין משביעין על פחות משוה פרוטה והובא מחלוקותם בפתחי תשובה ריש סי' ו' וסי' צ"ג סק"ד וכתב הרב יצ"ו ולו יהי' ספקא דדינא יש להתיר כיון דמה שמתירין משום הפסד מרובה הוא בדבר שמן הדין מותר רק מחמירין בו באין הפסד מרובה ודאי קיל ספק הפסד מרובה מכל ספק דרבנן דשרי וצריך עיון אלו תורף דב"ק והיא הערה נכונה ומה שהצריך עיון אפשר דיש לומר איסורא מממונא לא ילפינן ומה שכתב דלו יהא ספק וכו' הנה לפי זה בכלי חרס שאינו בן יומו אין להתיר לפי מה שביאר רבינו עקיב"א בתשובתו סוף סי' מ"ג והבאתי תורף דב"ק למעלה (בד"ה והנה רבינו) וידידי הגאבד"ק ניזנוב יצ"ו בספר משכנות הרועים סי' ה' ד' כ"ג ע"ג (ד"ה ע"כ אני) כנראה נעלם ממנו דברי הרבינו עקיב"א דכשההפסד מרובה הוא של שותפין ואין מגיע לכל אחד כדי הפסד מרובה לא דיינינן להקל משום הפסד מרובה ולכן דן בנדונו (תרנגולת של שני שותפין) שהיה הפסד מן הקרן יותר מן שתות להקל משום דהוי הפסד מרובה עי"ש ולדברי רבינו עקיב"א הנ"ל היה צריך להיות בנדונו הפסד יותר משליש מהקרן כדי שיהיה לכל אחד הפסד יותר משתות מן הקרן (לפי שיטתו שתופס עיקר כדעת הסוברים דהפסד מרובה הוי בהכי כמו שכתבתי בשמו בריש אות זו) ואף שיש לומר דלהלכה יסבו"ר ול"ו יד"ע כדעת הרב דרכי הוראה שהבאתי בנדפס דאין לחלק בין אם הוא של אדם אחד לאם הוא של שותפין מכל מקום אם ראה או ידע סברת רבינו עקיב"א לא הוה שתיק:

ועל מה שהביא הרב פתחי תשובה ביו"ד סו' ל"א סוף סק"ב בשם הגאון חתם סופר א"ח סי' ס"ה שלא הותר בהפסד מרובה אלא לבעל הבהמה ולבני ביתו משום הפסדו אבל אחרים למה יקנו ממנו לכתחלה וקרוב ודאי שמחוייב להודיעם ואם לא הודיעם ומכר סתם אפשר הוי מום במקח אלא דאם לא נמצא בעיר בשר אחר כשר כי אם מבהמה זו שהותר בהפסד מרובה הותר לכל רק לבעלי נפש וכו' ומתשובת רבינו עקיב"א מבואר דגם בטבח המוכר לאחרים מתירים בהפסד מרובה וכו' אמנם הא ודאי שצריך להודיע

וכו' הנה ידידי הגאון מוהריצ"ץ אבד"ק רעזיצא יצ"ו בספרו הבהיר עולת יצחק תוך סי' ל"ח כתב על דברים אלו וז"ל הן אמת שלא ראיתי לרבנן קשישי שיאמרו להקצב שיודיע להקונים שהבשר הזה לא הותר רק מחמת הפסד מרובה כמדומה שלא היה נמצא רק מעט קונים כי כל בר דעת לא ירצה לקנות כי יאמר מה אני מחוייב לאכול משאלה קשה זו (שלא ניתר רק בהפסד מרובה) בשביל הפסד הקצב ואפשר שמטעם זה אין מצוים. הרבנים להקצבים שיודיעו להקונים כדי שלא יהיה הפסד מרובה להכלל כי בלאו הכי בשר כשרה היא ביוקר כפל מהטרפה ואם מחמירין להודיע לא היו קונים על בשר שאלה כי ישראל מחמירים על עצמם ונמצא הרבה שאלות שאין מתירין רק הפסד מרובה והיה דוחק ויותר על בשר כשרה מכ"ז צ"ע בזה עכ"ל:

וידידי הגאון מוהר"ר נחמן כהנא אבד"ק סאפינקא יצ"ו כתב לי בענין זה וז"ל מערכת הא' אות ד' יעויין באו"ח סי' רס"א במג"א סוף סק"ו דלצורך גדול דינו כהפ"מ ויעויין בספר תוספות ירושלים שהביא ראיה מירושלמי דע"ז פ"ה ה"ט דמבואר שם דשל רבים קיל טפי משל יחיד ומצטרפין ההפסד דרבים אם מצטרף כולן הוי הפ"מ אף דלכאו"א בפ"ע לא הוי הפ"מ יש לחשבו הפ"מ ע"ש אך בשו"ת ס' יהושע סי' ס' כתב דלא נוכל לצרף כל כלי העיר ביחד למצוא חשבון לעשות מהם הפ"מ משום דהפ"מ אנו צריכים שיהיה לכאו"א בפ"ע הפ"מ וכיוצא בזה כ' ביד אפרים ביו"ד סי' א' ויעויין בשו"ת השיב משה סי' ל"ג ובשו"ת כתב סופר חיו"ד סי' פ' ויעויין בדעת קדושיה סי' מ"ה כתב לענין ביצים קרושים דמקילין גם בלא הפ"מ משום דשכיח הרבה בכל יום לפני המורה הוי הפ"מ דלפעמים נשאלין כמה בנ"א כאחד ולפעמים יחד עשיר ואביון ויעו"ש עוד בסי' מ"ז סק"ג שכ' בפשיטות דאם אירע כן בכמה עופות אצל הרבה בע"ב כגון ששאלו בבת אחת הוי הפ"מ גם בעשירים יעו"ש:

וגם בשו"ת בית שלמה חיו"ד סי' קפ"ו וסי' קפ"ח העלה דמילתא דתליא בפלוגתא ומקילין בהפ"מ גם אם ההפ"מ הוא בצירוף כלים הרבה וכדומה הוי הפ"מ ויעויין בס' דעת תורה בפתיחה להלכות טריפות אות ל"ח שהביא ראיות מתשו' המהרשד"ם חיו"ד סי' ל"ז ותשו' פמ"א ח"ב סוף סי' קכ"ז דבדבר שהוא מצוי ושכיח מאד הוי הפ"מ אף שלכאו"א בפ"ע אינו הפ"מ מ"מ הואיל וכולן הוי הפ"מ ה"ז כאלו הי' של אדם אחד מובא דבריהם בס' דרכי תשובה עכ"ד יצ"ו ולא פניתי לעיין בדב"ק בפרט שהרבה ספרים מאשר רשם אינם אצלי:

סימן ה

הדחה אם היא מדאורייתא רשמתי בנדפס במערכה זו אות ס' ודבר שצריך הדחה ואי אפשר להדיחו נראה מדברי הרב חכמת אדם בשער איסור והיתר סי' ט"ל דמותר דמדמי ליה לקליפה ועיין לקמן במערכת הקו"ף אות ו' מה שרשמתי לענין קליפה ולהרבנים מעיל שמואל סוף סי' ד' ושלחן גבוה סי' תמ"ז סוס"ק ל"א וקמח סולת ד' ק"ב ע"ג:

ואי מהניא הדחה בלחם שכתבו בזה רבני האחרונים בסי' צ"א סעיף ג' על מה שכתב מרן צריך ליזהר שלא יגע בשר בלחם שאם יגע אסור לאכלו בגבינה וכתב בשפתי כהן סק"ד דאסור לאכלו בלא הדחה וחיישינן דילמא מישתלי ואכיל בלא הדחה וכו' דמשמע דמהני הדחה ובפרי מגדים האריך בזה כתב בספר חיים של שלום לידידי הגאון אבד"ק באטישאן יצ"ו בסי' ס"ט (סוף ד"ה והנה) מצאתי בתר"י אלפסי פרק שלשה שאכלו דפוס לבוב ד' ט"ל שמבואר דמהני הדחה בלחם שכתב בטעם דאסור להניח בשר על לחם משום דדם שנדבק על גבי הבשר יגע בלחם ובעי הדחה ומימאיס עי"ש ויש לחלק בין דבר שיש עליו רטיבות ובין לח ממש ועיין בפתחי תשובה כת"ד:

סימן ו

הנאה אם מלקין על ההנאה בנדפס במערכה זו אות ע"ח הבאתי דעות הפוסקים בזה ואי איכא כרת על ההנאה נסתפק בזה הרב מעיל שמואל בנימוקיו לריש הלכות חמץ עי"ש ולקמן במערכת הכ"ף אות קי"ט כתבתי דנראה דלפי מ"ש התוס' בחולין ד' י"ג ד"ה תקרובת ע"ז דלר' אבהו דכל מקום שנאמר לא תאכל לא תאכלו איסור הנאה נמי במשמע אין חילוק בין אם נאמר כילה בלשון אזהרה לכשאינה בלשון אזהרה כמו ויאכלו זבחי מתים מוכח דאיכא כרת על ההנאה ונראה דכ"ש דאיכא מלקות כמו שמתבאר מדברי הרב פר"ח בסי' תמ"ג ס"א (בד"ה ואומר):

ואם שיעור הנאה למלקות היא בכזית או בפרוטה (דלענין איסור פשוט דאסור בכל שהו כמו באכילה) עיין מה שכתבתי בנדפס שם שהבאתי שנסתפק בזה רבינו עקיב"א בסי' ק"ץ ונראית מסקנתו דשיעורו בפרוטה ורשמתי ספרי דבי רב המדברים בזה ועתה נדפס ס' משיב דבר להגאון נצי"ב וראיתי שם בח"א סי' ל"ג שהאריך בדברי רעק"א דשוה פרוטה לא נזכר אלא במעילה דיש לה תשלומין וכו' עי"ש:

סימן ז

הסתכלות בעריות דאסור אם הוא מן התורה כתבתי בנדפס במערכה זו אות ב' ושם כתבתי דרך אגב תוכחת חיים על ריקוד בחורים עם בתולות ועל דבר זה כתבתי עוד בקונטריס אסיפת דינים במערכת חתן וכלה אות י"ב עי"ש ואם יש לחלק באיסור זה

בין הסתכלות בהתבוננות בה לראיה דרך העברה בעלמא עיין לקמן אות כ"ה (בד"ה ומה שנראה):

ועל מה שכתבתי בנדפס באות ג' שהרב מוהר"ם די לונזאנו בס' שתי ידות בדרך חיים ד' ק"ל ע"א כתב שפירשו המפרשים מה שאמרו בסנהדרין ד' צ"ב ע"א המסתכל בעריות קשתו ננערת שרוצה לומר המביט במילה שלו וכתבתי שלא ידעתי מי ומי המפרשים שפירשו כן עי"ש כתב לי ע"ז ידידי הגאון מוהר"ש פרעדיש מח"ס כרם חמד יצ"ו וז"ל בספרו הקדוש חלק הכללים במערכת הה"א ד' צ"ח ע"א אות ג' כתב כת"ר הי"ו וז"ל והמפרשים שפירשו על המילה כעת לא ידעתי מי ומי הם המדברים כן עכ"ד ועיין בספר עיון יעקב מהגאון בעל שבות יעקב ונדפס עתה בעין יעקב החדשים ושם בעין יעקב במס' סנהדרין בד' צ"ב ע"א על הך דהמסתכל בערוה וכו' כתב העיון יעקב שם וז"ל אפשר דאפילו בערוה של זכר קאמר וכדמצינו בחם וירא את ערות אביו וכמ"ד רבעו. עכ"ל יצ"ו ובמטו מניה דמר הא לא שמה מתיא דמלבד דיש חילוק בין מה שכתב הרב מוהר"ם ד"ל למה שכתב הרב עיון יעקב כמובן ועוד דודאי לא עליו נתכוון הרב מוהרמד"ל דקדים מניה טובא כנודע:

ובמה שכתבתי בנדפס דאף דמדברי הפוסקים באבן העזר סוף סי' כ"ג מתבאר דהסתכלות במילה שלו אינו אסור אלא מדת חסידות מכל מקום אין ראיה לזה מהא דאמרינן בשבת דף קי"ח על דוד המלך שראה עצמו ערום בבית המרחץ ולא נתקררה דעתו עד שנסתכל במילה שלו לפי שבמנחות דף מ"ג ע"ב גרסינן כיון שנזכר במילה וכו' כתב לי על זה ידידי הרה"ג מוהר"ר ברוך עין מח"ס דבר מצוה (מעיר אמדור) יצ"ו מה שכתב שבמנחות לא נזכר לשון הסתכלות אולם בספרי סוף פרשת ואתחנן הגירסא נסתכל וכן הוא במדרש שוחר טוב מזמור ו' ובירושלמי סוף ברכות שהביט עכ"ד יצ"ו מה שכתב בשם הספרי כן הוא שם וכן מה שכתב בשם הירושלמי אמנם מה שכתב בשם השוחר טוב אינו מוכרח כל כך שלא נאמר שם על דוד המלך שהסתכל וכו' שכך כתוב שם שהרי אדם נכנס לבית הכנסת מתעטף בציצית ולובש תפלין בראשו ובזרועו וארבע ציציות מקיפות אותו מארבע רוחותיו וכשהוא נכנס בבית המרחץ הוא מביט בעצמו ואומר הריני ערום מן המצות וכשהוא מסתכל במילה שהיא שקולה כנגד כל המצות דעתו מתקררת כיון שראה דוד כך אמר מזמור עליה למנצח על השמינית על המילה שניתנה בשמיני עכ"ל הרי לא נאמר שדוד המלך הסתכל במילה אלא כיון שראה דוד כך כלומר שדרך העולם כך אמר עליה המזמור ואעיקרא לא נפלאת היא בעיני להגיה בכל המקומות בדברי רז"ל בענין זה נזכר במקום מסתכל כמו שהגיה הגאון מוהר"י בדברי

רש"י בשבת דף ק"ל שנזכר במקום שנסתכל על פי הגירסא דש"ס דמנחות כמו שהבאתי בנדפס וכן ראיתי עתה לגדול בדורנו בס' יפה ללב יצ"ו בסי' ג' אות כ' שכתב בפשיטות דמה שאמרו במדרש שוחר טוב וכשהוא מסתכל במילה טעות סופר הוא וצריך להיות וכשהוא נזכר כגירסת הגמרא דחלילה לומר שדוד המלך היה מסתכל במילתו וכן רבי דאתי מדוד איתא בשבת דף קי"ח ע"ב דאמר מימי לא הסתכלתי במילה שלי וציין לעיין בספרו יפה ללב בחלק אהע"ז סי' כ"ג אות ז' ולא זכינו לאורו על כל פנים ראינו רב גובריה להחליט שטעות סופר נפל בספרים אף שקשה לומר כן במה שנמצא כתוב בשלשה ספרים שבקיה לקרא דאיהו דחיק וכו':

סימן ח

הסתכלות בצורות עכו"ם דאסור כתבתי בנדפס במערכה זו אות צ"ח בשם הרב קובץ על יד דממ"ש בש"ס בזה משום שנאמר אל תפנו וכו' ולא אמרו שנאמר מוכח שהוא מדרבנן וכתבתי ע"ד שאינו מוכרח ויש יוצאים מן הכלל עי"ש ועיין מכות ד' ך' ע"ב ודבר זה (ללקט לבנות מתוך שחורות) אף בחול אסור משום שנאמר לא ילבש גבר שמלת אשה וכתב שם הריטב"א לישנא משום שנאמר משמע דלאו איסור תורה קאמר אלא איסורא דרבנן וכו' ואפשר דהא דהכא אסור מן התורה קאמר ולא דק בלישניה עכ"ל ש"מ דמסתמא משמעות לשון זה הוא דמדרבנן בעלמא קאמר ועל צד ההכרח נוכל לומר דלא דק בלישניה:

סימן ט

התירו סופן משום תחלתן עולא בפ"ק דביצה ד' י"א ע"ב אמר ג' דברים התירו סופן משום תחלתן ואע"ג דאיכא מילי אחריני בר מהני תלת לא קחשיב עולא אלא הנהו דאין הסברא פשוטה הכי ויש מקום לטעות אבל דבר שהסברא פשוטה כן לא קחשיב כ"כ קובץ על יד בסוף הלכות יו"ט בשם הט"ז ביו"ד סי' רס"ז וכתב שכן נ"ל עיקר:

סימן י

הלכה כסתם משנה רב הונא אי ס"ל האי כללא כתבתי בנדפס ד' ק' ע"ב סוף אות כ"א ונשמט שם את הכתוב בקונטריסי ואעתיק פה וזהו לכאורה נראה מש"ס כתובות ס"ח ע"ב דרב הונא אית ליה האי כללא דאל"כ מאי מקשי רבא מדתנן יתומה שהשיאתה אמה וכו'. אך י"ל דאפשר דקושייתו היא לר"ן דאמר אמר לי הונא וכו' ומשמע דקיבלה מניה אהכי פריך מדסתם לן תנא כרשב"א דהא ר"ן אית ליה האי כללא עיין מלא הרועים בח"ב דף מ"ה ע"א אות יו"ד ועוד י"ל בכמה אנפי וק"ל:

ורבי אבהו לדעת הרמב"ן במלחמות רפ"ב דמגילה אית ליה האי כללא אליבא דר"י ולדברי הר"ן שם לחד שינויא לית ליה עי"ש דמיירו אמ"ש בפ"ק ד' ט' ע"ב א"ר אבהו אר"י הלכה כרשב"ג ועיין במה שרשמתי לקמן במערכת הסמ"ך אות ה"ן:

ובעיקר כללין ראיתי עתה בס' חדש זכר יהודה להגאון מוהר"י בטלן בסי' ג' (בד"ה והנה) שעל מה שהביא שם דברי התוס' בבבא מציעא ד' קי"ד ע"ב דלא קי"ל כרשב"י דאמר קברי נכרים אין מטמאין באהל אלא כרשב"ג במשנה דאהלות דקברי נכרי' מטמאין הקשה ע"ז למה לא הביאו התוס' ראיה דלא קי"ל כרשב"י מסתם משנה באהלות פרק י"ח משנה ז' מדורות הנכרים טמאין וסתם משנה עדיפא להביא ראיה מינה מדרשב"ג דבכללא דאמר ר' יוחנן הלכה כרשב"ג במשנתינו אמרינן בכמה דוכתי אמוראי נינהו אליבא דר' יוחנן אבל הא דאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה ליכא אמוראי דפליגי בה אליבא דר"י וגם שאר אמוראי סברי הלכה כסת"ם רב נחמן בריש ביצה ובהרבה מקומות וכדפריך רב יוסף בע"ז ד' ז' ע"א ויותר מבואר ביבמות ד"כ ב' עכ"ל לענינינו. ונפלאתי על גאון שכמותו שיחליט דבכללא דהלכה כסתם משנה ליכא מאן דפליג אליבא דר"י והרי תלמוד ערוך הוא בידינו חולין ד' מ"ג ע"א אמוראי נינהו אליבא דר"י וכתב רש"י דרב יצחק בר יוסף סובר דלא כייל ר' יוחנן דהלכה כסתם משנה בכל מקום וכו' וגם מאי דמשמע מדברי הרב שכונתו לומר שכל האמוראים עצמם סברי כלל זה מלבד שקשה עליו מסוגיא הנ"ל עיין עוד במה שהבאתי בנדפס מאות ח"י והלאה ואתה תחזה דאיכא כמה אמוראי דלית להו האי כללא. גם מה שכתב דרב יוסף אית ליה כללא דהלכה כסתם משנה כדפריך בע"ז ד' ז' ע"א כונתו דאמרינן שם אהדרינהו רב יוסף לאפיה וכו' פשיטא מחלוקת ואח"כ סתם הלכה כסתם דמזה מוכח דרב יוסף אית ליה האי כללא דהלכה כסתם ופלא בעיני איך לא הביט עין הבדולח בדברי התוס' באותו פרק באותו מקום בד"ה פשיטא וז"ל תימה למה לן משום סתם הא ר' מאיר ור' יהודה הלכה כר"י. ואי משום דאיכא אמוראי דלית להו האי כללא גבי כללא דהלכה כסתם משנה נמי פליגי אמוראי ואפילו במחלוקת ואח"כ סתם נמי איכא מאן דפליגא וכו' (עיין להרב מלא הרועים בקונטריס שונה הלכות ד' מ"ד בכללא דסתם ואח"כ מחלוקת באות ה' מה שכתב על דברי תוס' הללו) לכך נראה לפרש דלאו מכח סתם בעי למיפשט דהלכה כסתם אלא הכי פריך מחלוקת ואח"כ סתם הוא ואפילו מאן דלית ליה הלכה כסתם מכל מקום חשיב כרבים לגבי יחיד עכ"ל הרי מפורש בדברי התוס' שאין הכרח דרב יוסף אית ליה האי כללא דלא כמאי דמשמע ליה להגאון מוהרי"ב הנ"ל וצ"ע ועיין במלא הרועים שם באות י"ב ואות י"ג מה שכתב לדעת רב יוסף וק"ל:

סימן יא

הלכה למשה מסיני אם שייך בה פלוגתא כתבתי בנדפס במערכה זו אות ל"ג ורב מופלג אברהם רחימא "והוא כהן מלא רוח חכמה" יצ"ו כתב לי בענין זה על דברתי בשדי חמד הנ"ל ועם כי כעת לא יכלתי להתבשם בדב"ק נתתי להעתיק דבריו בקונטריסי למזכרת אהבה וזה לשונו לשון של זהורית. אחדשה"ט וש"ת באהבה עזה וחיבה יתירה הנני באתי להרהיב בנפשי עז. ולהודיע למעכת"ה את גודל שמחתי בראותי ספרו היקר שדי חמד ותכף ומיד בראוה בעלמא קניתיו לבית גנזי בכסף מלא, ובפתחי על שתים ושלוש דלתות. ראיתי כי חמדה גנוזה טמון בקרבו יישר כחו וחילו שליט"א יאמין לי באמונה שלי כי מאד מצא חיבורו היקר חן בעיני ב"ת גליל הזה. עד כי מאד ומאד בקשתינו שטוחה מול כס הדר"ג הרמה שימהר בכל כחו. והשי"ת יהיה בעזרו לבצע מעשיהו מלאכת הקדש יעשנו בדפוס עד סוף אות תי"ו מספרו היקר שדי חמד קונטרס הכללים וביותר ספרו אסיפת הדינים ויתבדרון שמעתתי' לזכות את הרבים כי הם דברים השוים לכל נפש וקורא אני ע"ז זקנים עם נערים יהללו את שם ה' כי עוד לא אלמן ישראל בעה"י ועוד ימצאון אנשים כמוהו אשר מזכים כלל ישראל בחיבורים מועילים כאלו:

והנה בספרו שדי חמד בקונטריס הכללים כללי ה"א סי' ל"ג האריך לבאר ענין הללמ"מ אם שייך בו פלוגתא. ואני נבוך כעת מאד בענין זה ע"כ הנני להעתיק למעכת"ה מה שהעלתה מצודתי בענין זה בשבוע זו וכתבתיו לעצמי עלי גליון בזה הלשון במס' סוטה ד' ט"ז ע"א:

אבעיא להו אין שם עפר מהו שיתן אפר וכו' ת"ש דאריו"ח משום ר' ישמעאל בג' מקומות הלכה עוקבת מקרא התורה אמרה בעפר והל' בכ"ד וכו' פרש"י בג' מקומות הללמ"מ באה ועוקרת הפסוק עי"ש בכל הסוגייא. וקשיא לי דמה פריך הגמ' וליחשוב נמי האי כיון דר"י לא חשיב אלא הנך מקומות דהל"מ עוקרת הפסוק א"כ לא נוכל לפשוט ממנו גבי סוטה דאפר פסול כיון דאין זה הל"מ והוא לא חשיב אלא היכא דהל"מ עוקר הפסוק וכמ"ש רש"י הנ"ל וכ"כ רש"י לקמן ד"ה הלכה וז"ל אל אהללמ"מ סמכינן וקראי אסמכתא בעלמא הוא הלכך בכל התורה כולה לא חשיב להו רי"ש כהלכה דעוקרת מקרא אלא הני תלת והיינו כיון דהם הל"מ. ורי"ש לא נחית אלא המקומות היכא דהל"מ עוקרת הקרא (וחידוש גדול על הגאון אור העולם בעל תשו' חות יאיר שבסי' קצ"ב אות ס' במחכת"ה כי רב הבין כונה אחרת בדברי רש"י ז"ל ולא יוצדק כלל) ונלע"ד בעה"י להסביר כונת הש"ס. דהנה התוס' ד"ה ואי מקשים דהיכי מצי למיפשט מרי"ש דהיא (דאי) ס"ל כב"ש דאפר לא מיקרי עפר כיון דמהל"מ נפק"ל בכל דבר כשר לכיסוי א"כ

כיון דהללמ"מ לא גלי זה לענין סוטה באמת אין יכולין ללמוד ממנו. אבל הכא לא מבעיא להו אלא אליבא דב"ה דס"ל דאפר מיקרי עפר. א"כ כיון דזה בכלל זה שפיר יכולין לומר ג"כ כן לענין סוטה עי"ש שהניחו בקושיא כן הבנתי קושייתם מדברי המהרש"א שם דלא יסתרו דבריהם ממ"ש בחולין ד' פ"ח ע"ב ד"ה שוחק. אבל גם המהרש"א לא (הגיה) כלום וע' בס' ושב הכהן שרצה לתרץ קושיית התוס' אך המעיין שם יראה שלא הבין קושייתם ולפי"ז תירוצו אין לו מקום כלל. אולם לענ"ד הקצרה נ"ל לתרץ קושייתם דכיון דעכ"פ חזינן דב"ה וריש"ש בדינא דכיסוי בחד שיטתא קיימי דבין למר דיליף מקרא ובין למר דיליף מהללמ"מ למדים דכיסוי כשר בכל דבר. א"כ כיון דבעי הש"ס אם נאמר ג"כ לשיטת ב"ה דיליף מקרא דאפר בכלל עפר שיסוב (שיסבור) ג"כ על דין סוטה דנאמר דגם אפר כשר. שפיר פשיט הש"ס מרי"ש דכיון דלא גלי ב"ה דינם גבי סוטה רק גבי כיסוי בלחוד לא נוכל להוכיח מהם דגם בסוטה הדין כן כיון דחזינן דרי"ש ג"כ סובר בדין כיסוי כב"ה ואעפ"כ לא חשיב גבי הלכה עוקבת מקרא אלא דין כיסוי ולא דין סוטה. א"כ מוכח מרי"ש בפשיטות דהללמ"מ לא היה על עפר סוטה דא"כ ליחשיב נמי האי. א"כ לפי"ז בודאי גם ב"ה לא ס"ל דין זה גבי סוטה דאפושי פלוגתא לא מפשינן (קושיית התוס') ולפי"ז ממילא מיושב קושייתם הנ"ל דאדרבא הש"ס מוכיח כיון דלא חשיב ליה רי"ש בהדי הנך ג' מקומות א"כ ממילא מוכח דלא הוי הל"מ וזה דקאמר אם איתא היינו דגם בסוטה הל"מ דכשר באפר ליחשיב נמי האי אלא דבאמת ההללמ"מ לא הכשירה בסוטה גם אפר א"כ פשט האבעיא דגם לב"ה לא אמרינן בסוטה דאפר מיקרי עפר:

איברא דעוד יקשה לי הרבה אהא דקאמר עוד הש"ס שייר מצורע דהכלל ופרט וכלל מיעט דבית השחי ודכולא גופי' והלכה מגלח כדלעת. וע"ז שוב ישאר קושייתינו כמו נד. דמה הוא זה דהלא רי"ש לא חשיב אלא מקומות דהל"מ עוקרת וכמ"ש רש"י אבל הכא גבי מגלח כדלעת אין זה הל"מ כמובן בפירוש מסגנון הש"ס שהוא נלמד מריבה ומיעט וריבה כתירוץ רב אשי וריש"ש באמת לא ס"ל דמגלח כדלעת אלא דדריש בכלל ופרט וכלל דמיעט דבית השחי ודכולא גופי' ואם נאמר דהוא הלמ"מ היאך שייך בזה פלוגתא דהא לריש"ש לא ס"ל דמגלח כדלעת וכמ"ש התוס' ביבמות ד' ע"ז ע"ב ד"ה הלכה בפירוש דבהלמ"מ ל"ש פלוגתא וכ"כ הרמב"ם בהקדמתו לפי' המשניות ס' זרעים דבהלמ"מ לא תפול בו מחלוקת כלל ושנאו בחיבורו בפ"א מהל' ממרים ה"ג וכן בפשיטות מדברי הרמב"ם בריש פי"א מהל' טומאת צרעת דמגלח כדלעת מטעם דפוסק ריבה ומיעט וריבה כר"ע מחברו וכמ"ש הכ"מ שם ולא מטעם הלמ"מ א"כ קשה מאד מה דאמר ששייר מצורע כיון דאין זה בכלל הל"מ א"כ דין הוא שלא חשבו:

ע"כ נלע"ד הקצרה דזה הוא באמת התירוץ הא' של הש"ס. אמר רנבי"צ כי קא חשיב הלכה עוקבת מקרא הא עוקבת דרבנן היא. כונת הש"ס דרי"ש לא חשיב אלא הלכה עוקבת מקרא היינו היכא דהלמ"מ עוקר הפסוק הא עוקבת פי' ה"ק עקירה במצורע במצוה דמגלח כדלעת מדרבנן היא אינו אלא מדרבנן וזה לא חשיב רי"ש ובתירוץ זה לא נחית לזה דהטעם דמגלחו כדלעת הוא מריבה מיעט וריבה אלא רב אשי המסדר הש"ס דקאמר לה בתר הכי והוא פשוט וברור לענ"ד ומפוקפק מאד לשון הש"ס:

והנה אם כנים אנחנו בזה הפשט מקום הניחו לי מן השמים להתגדר בו כי ראיתי חמשה גאונים מובהקים אבות העולם אשר מימיהן אנו שותין שנתקשו הרבה בגמ' זו בתירוץ רנבי"ץ האי עוקבת מדרבנן היא ועיין בכסא דהרסנא סי' י"ז. ובהגהות הגאון רד"ל ז"ל מביחאוו שם ובהגהות פורת יוסף להגאון מוה"ר יוסף נ"י רב"ד דק"ק ווילנא שם. וכל הנך חמשה גאונים לדבר אחד נתכוונו לתמוה על שיטת הרמב"ן בס' המצות השני דדבר הנלמד מי"ג מידות הוא דאורייתא גמור ואינן בשום מקום שם דרבנן או ד"ס. כאן ראינו בגילוח מצורע נלמד מכלל ופרט וכלל דהוא מי"ג מידות [וקרינ]לי' הש"ס דרבנן ורובם הניחו בצע"ג והגאון מוהרא"ז ז"ל והגאון רד"ל ז"ל הגיהו בש"ס דצ"ל הלכה עוקבת מדר' המפוקפק מאד במה שלא יתכן גירסת הש"ס מדרבנן והיה צ"ל הלכה עוקבת דרבנן עכ"ד הקדושים:

ואחרי המחילה רבה מעצמותיהם הקדושים אומר אני באימה וביראה דלא צדקו כלל בזה וחלילה חולין הוא לומר דמרבינו הקדוש הרמב"ן ז"ל נעלמה גמ' ערוכה הנ"ל דאף לפי הגהתם בש"ס עוד לא ניחא כיון דעוד תיבת היא אינו מפוקפק במ"ש האי עוקבת דרבנן היא אף לפי"ז תיבת היא מיותרת ודבר רחוק הוא למחוק תיבת היא ולהגיה תיבת מדרבנן דצ"ל כיון דהלי"ת האי בפשט האמת בהגמרא מה שבל"ז קשה ג"כ קושייתם העצומה הנ"ל וקושייתם החמורה על הרמב"ן ז"ל. והאמת יורה דרכו דהגמ' מתרץ מיד כתירוץ הראשון דהקושייא מעיקרא ליתא דכי קחשיב רי"ש הלמ"מ עוקבת מקרא הא עוקבת פי' הך עקירה דגילוח מצורע מדרבנן היא אינו אלא מדרבנן היא ול"ק מזה לא חשבו רי"ש:

ובזה נלע"ד ליישב שיטת הרמב"ם מה שהיה ק"ל ואח"ז מצאתי במשל"מ פ"ג מהל' עבדים ה"ט שהביא כן בשם העצמות יוסף דבהל' טומאת צרעת שם גבי גילוח מצורע פסק כר"ע דדריש ריבויי ומיעוטי. ובהל' עבדים פסק כר' דדריש כללי ופרטי עי"ש ולפמ"ש א"צ דבאמת בעלמא פסקי כללי ופרטי. והכא שאני כיון דלתירוץ רנבי"צ אף דס"ל לרי"ש כללי ופרטי אעפ"כ סובר דמדרבנן עכ"פ מגלחו כדלעת לזה שפיר פסק

הלכה כר"ע מחבירו בזה דמגלחו כדלעת מטעם ריבויי ומיעוטי כיון דגם רי"ש ורנבי"צ סוברים דעיקר הדין דמגלחו כדלעת עכ"פ מדרבנן וא"ש:

ולפי פשט זה נלפענ"ד לפשוט ספיקת הגאון בעל מלא הרועים ח"ב ערך גז"ש אות כ"ג שעלה ונסתפק לדעת הט"ז ביו"ד סי' קי"ז דדבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לאסור יש להסתפק אי הך דבר אינו מפורש רק דאתיא במדה מי"ג מידות אי אמרי' בכה"ג יש כח ביד חכמים לאסור או דילמא גז"ש כמפורש דמי עי"ש שהראה פנים לכאן ולכאן ולא בא יישוב. ולפמ"ש בפשט הגמ' הרי הוא כמבואר דרנבי"ץ אמר דהך עקירה דגילוח מצורע אינו אלא מדרבנן ואעפ"כ יכולין לעקור דבר הנלמד מכלל ופרט וכלל מבואר דפשי"ל דיכולין לאסור דבר הנלמד במדה מי"ג מידות להיתר ודו"ק:

אולם עוד נשאר לי בעניי תימה רבתי על מוה"ר לעיל מהתוס' והרמב"ם דבדבר שהוא מהללמ"מ לא תפול המחלוקת כלל וכן כתב התוי"ט בפ"ג דתמורה דא"א לומר שהוא הלמ"מ מדאפליגו עליה ר"א ור"מ עי"ש. וכ"כ הר"ף בפ' חלק דף ק"א ע"ב דמדאפליגו אמוראי בירושלמי א"א לומר שהוא הלמ"מ ולעולם לא תמצא מחלוקת על הל"מ עי"ש וכ"כ הרב מה"ר בק"י תוד"ר חצי שיעור וכן הי"מ כללי הש"ס סי' שצ"ד ואף שהגאון הא"ד בעל חות יאיר בתשו' סי' קצ"ב האריך מאד להוכיח מצא פלוגתות בהלמ"מ והביא חבילות קושיות מכמה הל"מ שמצא בו מחלוקת אבל בסוף דבר הביא וז"ל וע"כ שלא בטובתינו נאמר להציל להרמב"ם הצלה פורתא שמ"ש שהל"מ אין בו מחלוקת ר"ל כדרך המחלוקת טמא טהור אסור מותר כשר פסול כדרך המחלוקת עי"ש באריכות גדול וכן מצאתי בס' היקר הנדפס מחדש שדי חמד בקונטריס הכללים כלל ה' סי' ל"ג שהביא בשם ס' שרשי הים הובא במקנה אברהם מ"ב שיצא לחלק ואמר דיתכן שיהיה מחלוקת בהל"מ מר אמר הכי ומר אמר לא נאמרה כן אלא כן. אבל שיחלוק לעקור הג"ש לגמרי זה לא יתכן עי"ש ונוראות נפלאתי על כל הגאונים הנ"ל וביותר על הרב חות יאיר ז"ל אשר בנה דיק בזה על זה ומסיק בטמא טהור כשר פסול אסור מותר לא מצאו וכן הרב בעל שרשי הים שהביא הגאון בעל שדי חמד הנ"ל לנו דלעקור ההלמ"מ לגמרי לא יתכן.

ואני בעניי מצאתי גם מצאתי כמ"כ בש"ם לחולין ד' פ"ח ע"ב דפליגי ב"ש וב"ה דב"ש ס"ל דאין מכסין אלא בעפר וב"ה אומרים בכל דבר. ובסוטה שם איתא דהללמ"מ היא דכיסוי הדם כשר בכל דבר ואעפ"כ ב"ש פוסלים בד"א חוץ מעפר א"כ לפי"ז עוקרי' ב"ש ההלמ"מ לגמרי וצע"ג ורב ע"כ לשוני בחידושי:

והנה בענין כזה בודאי צריך אני למארי דחיטיא להסכים עמי והנני לשטוח בקשתי על כת"ר החח"מ נ"י יבא בעל שדי חמד ויעמוד על כללו הנ"ל וימחול ברוב טובו לבאר לי

ענין הנ"ל ואם יראה בעיניו שצדקתי בדברי מאוד אבקש להודיע לי כי בל"ז איך ארהיב בנפשי עוז לומר דבר חדש נגד חמשה גאוני ארץ זיע"א ואם ח"ו שגיתי ה' יכפר וכו' הכ"ד אברהם מאיר הכהן קאפלאן:

סימן יב

כבר הודענו דעתינו ודעת כל הרבנים אשר דין זה וכדומה הוא אך לפילפלא בעלמא ואנו אין לסור ימין ושמאל מדינא דמלכותא:

הפקר בית דין אם מועיל גם לזכותו לאיש אחר או דוקא להפקיעו מיד הבעלים הוא דמהני כתבתי בנדפס במערכה זו אות ט"ן באריכות קצת בסיעתא דשמיא וכשנתפשטו בעה"י הספרי שדי חמד בעולם קבלתי עליהם הערות רבות מרבני גאוני דורנו יצ"ו וכבר הודעתי באיזה מקומות שאין בכחי לחזור על לימודי ולהתבשם בדב"ק שיחל"א כי מיגמר בעתיקא קשה ומה גם כי הערות רבני גאוני דורנו יצ"ו על דברתי בשדה חמדתי על כל החלקים רבו כמו רבו ורק חובתי אעשה בעה"י להעתיק דב"ק למזכרת אהבה ובענין שלפנינו קבלתי הערות מכמה הרבנים יצ"ו ואלו הם:

א) ידידי הגאון המפורסם כקש"ת מוהר"ר ירוחם יהודה ליב ראבד"ק מינסק דליטא שיחל"א כתב וז"ל בעזה"י אור ליום ג' ה' טבת תרנ"ב לפ"ק פה מינסק יע"א שפעת החוה"ש אל כבוד ידי"ה וידידי וכו' חובר חיבורים מחוכמים כקש"ת מוהר"ר חיים חזקיאו מדיני נ"י האבד"ק יצ"ו ולכאו"ל שלום וכט"ס אחדה"ט ושתה"ר באהבה יקרתו עם ספרו הגיעוני וקבלתים באהבה כי הוא נצרך מאד וראיתי באיזה מקומות ברהיטא אשר אסף וקבץ כעמיר גורנה דברי הראשונים והאחרונים ועשה פעלים לתורה ויגדיל תורה ויאדיר וכו' בדרך כלל אומר אשר הוטב בעיני אשר רבים ישתו ממעיין חכמתו ויאכלו וישבעו מתנובת שדהו ואבקשו לכבדני גם בספרו השלישי דברי חכמים כאשר יצא מבית הדפוס כאשר הבטיחני במכתבו היקר ולמען שלא יהיה מכתבי ריקם הנני להעירו לדוגמא בדבר אחד במערכת ה"ה אות ט' במ"ש המחמ"ק דלא אמרינן הפקר בית דין רק להפקיע ולא לזכות והביא כת"ר מה שהעיר רצ"ה חיות ז"ל מגיטין ב' ודילמא אקנויי מקני ליה רבנן וכת"ר השיג עליו מדברי הטור שהאשה תקנהו להבעל הנה אין הפה יוכל לדבר כלל שזהו כונת הש"ס דאקנויי אקני ליה רבנן דמבואר דרבנן הקנוהו ואם צריך להקנאת האשה בפירוש ל"ש זה הלשון כלל כמובן לכל מעיין. ויעויין בתוספות גטין כ' ע"ב ד"ה אשה לא ידעה לאקנויי דה"ק מלאכול דל"ל הקנאה דידה הא אקנו לי' רבנן ותרצו לחלק בין שכר סופר לטבלא ושקו"ט ברשב"א דפלפל טובא בזה.

וכ"ה בר"ן וריטב"א ויתר ראשונים ע"כ מבואר מכלם דאקנויי אקני ליה רבנן היינו בלא הקנאה דידה והדברים פשוטים וא"צ לראיה כלל דאי אפשר לפרש בענין אחר כלל:
ומ"ש הטור ותקנהו לבעל הנה הדרישה כתב שם דלאו דוקא ומהש"ח נראה דמפרש דאינו אלא לכתחלה אבל לא דמפר כן בגמרא דזה לא ניתן לאומרו כלל וכלל:
ואם נרצה לפרש דברי הטור בדוקא דס"ל דבעינן שהאשה תקנהו לבעל נראה בפשוט לפרש על פי מ"ש הרשב"א גטין כ' ב' גבי בעיא דרמי בר חמא בטבלא דרב אשי דפשיט מאשה כותבת את גטה ל"ל הסברא דאקנויי אקנו ליה רבנן וס"ל דבעינן הקנאת האשה וגם רבא אליבא דנפשיה ס"ל כן ול"ק אקנויי מקנו ליה רבנן רק לטעמיה דרב חסדא אם ס"ל אשה לא ידעה לאקנויי ואם כן ל"מ הקנאת האשה דילמא אקנויי אקני ליה רבנן וא"צ הקנאת האשה כלל אבל באמת ס"ל לרבא אשה ידעה לאקנויי ולא אקנו ליה רבנן כלל רק דהאשה תקנהו לבעל יעו"ש בחי' הרשב"א וא"ש דברי הטור בפשיטות אבל לומר דהטור מפרש כן בדברי הגמ' במאי דקאמר אקנויי אקנו ליה רבנן לא ניתן לאמרו כלל אמנם גם בלא דברי הטור אין שום ראיה מגמרא דגטין דרבנן יכולין להקנות למי שלא בא לידו דשאני התם דהבעל מוכרח ליקח הגט לידו ליתן ליד האשה או שלוחו בשליחותו שהוא כמותו וכיון דבא לידו או ליד שלוחו שהוא כידו שוב יכולין רבנן להקנותו לו לכ"ע כמובן:
ומה שהביא כת"ר מדברי הג"פ שכ"כ בדעת הטור כפי הנראה לא עיין כתר"ה בדברי הג"פ רק מה שהביא הדברי אמת בשמו וסבר כת"ר דתי' כן לדעת הטור והמעיין בגט פשוט בעצמו נראה דאינו כן רק דכ"כ בדרך ועי"ל דאין לתרץ כן לדברי הטור דא"כ אכתי ל"ל להקנאת האשה הא יכול לזכות בעצמו מן ההפקר ע"כ העלה דס"ל להטור דאשה תקנה פשיטא דהגמרא ל"ק רק בלשון דלמא יעו"ש. (וכפי הנראה לא ראה דברי הרשב"א הנ"ל גטין כ' ב') והדברי אמת לא הביא רק סברתו שרצה לצדד מתחלה בדעת הטור אף שסתר התי' הטור מ"מ זו הסברא יכול להיות אמת. וכ"ז פשוט. שנית האריך כת"ר מגטין גבי פרוזבול דמפרשי דרבא קאי גם אקו' ראשונה דמן התורה משמט ותקינו רבנן דלא תשמט משום הפקר ב"ד דמוכח דיכולין להקנות מאד נפלאתי ע"ז דפשיטא דיש כח לחכמים להוציא מזה וליתן לזה אף שלא כדין משום הפקר בית דין וכל הש"ס מלא מזה כגון דינא דגרמי למאן דס"ל שהוא מדרבנן דמוציאין מזה ונותנים לזה וכן כולהו קנסות דרבנן דמוציאין מזה ונותנין לזה וכן כל הנשבעים ונוטלים דמן התורה אין נוטלים אף בשבועה ורבנן תיקנו להוציא מזה וליתן לזה בשבועה וטובא כיוצא בהם דכיון דהפקר בית דין הפקר יכולין לעשות כפי שיראו בעיניהם ואין בזה שום חשש

איסור וכל הס' בזה אם מפני הפקר ב"ד לעשותו מדאורייתא כזוכה ונפקא מינה כגון קידשה במעמ"ש אי הוי קידושי דאורייתא יעויין בי"ש סי' כ"ח ס"ק ל"ה וכיוצא. וא"כ ממילא מבואר דמפרוזבול ליכא ראיה כלל דאף דמה"ת משמט מ"מ יש כח ביד ב"ד להוציא מזה וליתן לזה שלא כדין משום הפקר ב"ד הפקר ואף שאין האחר זוכה מקודם מה"ת משום ההפקר מכל מקום כשיבא לידו יזכה מההפקר דזה פשיטא דיש כח ביד חכמים ואין שום ספק וחקירה בזה רק אם זוכה מה"ת משום ההפקר ב"ד קודם שבא לידו דאפשר דאין כח בידם רק להפקיר ולא להקנות לאחר דבמאי קני דאין כח ב"ד גדול מיחיד בשלו דאין יכול רק להפקיר ולא להקנות לאחר בלא קנין והנה כתר"ה כתב בהסבר הדבר דאין הב"ד יכולין לעשות ב' פעולות. וז"א רק כמ"ש וכנ"ל:

הן אמת דלפי"ז דברי הרשב"א גטין ל"ו ע"ב לבתר דהעלה דרבה דתי' הפקר ב"ד קאי נמי אקרא קמייתא כ' ומינה שמעינן דכח ב"ד יפה להפקיר ממון מזה ולזכותו לזה אפילו קודם שבא לידו וכן מוכח מקרא דאלה הנחלות וכו' דמשמע לכאורה דמ"ש ומינה שמעינן קאי על הקודם והוא תמוה דאיננו מוכח כלל וכנ"ל:

ע"כ נ"ל ברור דט"ס קטן יש בדבריו דצ"ל דכן מוכח (ולא וכן מוכח) והאי ומינה קאי על סוף דבריו דכן מוכח מקרא דאלה הנחלות ולא קאי על הקודם ובהכי אזדא כל הפלפולים וההוכחות שהביא מס' נחמד למראה ושאר ספרים שהוכיח מב"מ וב"ב ועוד שם וטורח הוא בעיני לפורטם ומובן להמעיין מעצמו וגם מה שהביא מהים של שלמה יבמות לא עיינו ביש"ש גטין כ' דמדבריו שם מבואר דאינו עושה קנין:

וכן מה שחקר אי אמרינן הפקר בית דין גבי נכרי והניח בצ"ע מבואר בתוס' ור"ן ורא"ש ויתר ראשונים גיטין י"ג גבי מעמד שלשתן דאם הנותן עכו"ם קנה המקבל דאם ממון של ישראל הפקיעו ע"י מעמד ג' כ"ש של נכרי א"כ מבואר דההפקר בית דין מהני גם בעכו"ם ויש עוד להאריך הרבה על כל פרט ופרט מדבריו אמנם לא כתבתי כ"ז רק לדוגמא בעלמא ובכדי שלא יהיה מכתבי ריקם מד"ת ועכ"ז בדרך כלל הוטב בעיני פעלו ויגדיל תורה ויאדיר ע"ס ספרו של כתר"ה ויהיה ה' עמו שיוציא גם יתר מעיינותיו חוצה כנפשו הטהורה ונפש ידידו דושכ"ט בלו"נ יהודה ליב החופ"ק:

ב) ידידי הגאון מחבר ספר עמודי אש יצ"ו כתב לי בענין זה וז"ל במערכת ה' אות ט"ן כתב על מ"ש בספרי (עמודי אש) סי' נ' אות ל"ו דלכן כתב הר"מ בפרק כ"ד מה"ס הפסוק דויחרם לפי שסובר שהפקר בית דין אינו יכול לעשות קנין כמ"ש הכסף נבחר כלל יו"ד סי' ע"ט וע"ז כתב מעכת"ה דלא ידע המקום שהוא בכסף נבחר כי עיינתי שם ולא דבר כלל מזה ואולם דברי הכ"נ הם באות יו"ד כלל ע"ט סי' י"ד שכתב שם ליישב דברי

הרמב"ם פרק ט' מהלכות שמיטה שכתב דאין הפרוזבול מועיל אלא בשמיטת כספים בזה"ז ולא בזמן הבית שהיו מה"ת והראב"ד חולק עליו דמועיל גם בדאורייתא דהפקר בית דין הפקר ע"כ כתב הכ"נ דהרמב"ם ס"ל דהחכמים לא יוכלו לזכות להמלוה שיתן לו המעות ע"י הפקר ב"ד ומ"ש על מ"ש בתשובת הרא"ש שהביא הכתוב דויחרם וע"ז הקשה מעכת"ה דהרא"ש בהשולח הביא ב' הפסוקים מלבד די"ל דהרא"ש בתשובה חזר בו הנה נודע דהרא"ש מעתיק דברי הרי"ף אף דהוא לא ס"ל כן בפרט בדבר דאינו מבואר להדיא שלא כדעתו י"ל שהעתיק לשון הרי"ף עכ"ד יצ"ו והנה אף שכלל זה שריר וקיים שלפעמים כותב הרא"ש דברי הרי"ף אף שהוא אינו סובר כן מכל מקום יתכן דדוקא כשמצינו לו שבפסקים עצמן גילה דעתו בהיפך בזה נאמר דאף שהעתיק כאן דברי הרי"ף סמך על מה שגילה דעתו בפסקים במקום אחר שאינו סובר כן אבל לא נאמר כן על דבריו שבתשובה דלא מסתבר שסתם והעתיק דברי הרי"ף על סמך מה שגילה דעתו בתשובה שסובר בהיפך וצריך להתיישב כל מה שרשמתי בכלל זה בקונטריסי כללי הפוסקים סי' י"א אות ב' אולי יתברר ספק זה מתוך דברי רבנן קדישי הרשומים שם:

ג) ידידי הגאון מוהר"ר משה שמואל הורוויץ מווילנא מח"ס ידי משה יצ"ו כתב לי בענין זה וז"ל ויש להעיר ג"כ מדברי התוס' בשבת דף נ"ד ב' ד"ה אלא וז"ל א"נ אפוטרופוס היה מעשר בקטנותו והאיך יכול לעשר בקטנותו הא אפוטרופוס אתמעט מאתם קדושין ובגטין וע"ב (וע"כ) משום הפקר ב"ד וכדכתב הרשב"א בחי' שם אלמא דמהני גם להקנות ושמא יש לחלק מאחר דקטנים בלא"ה איסור אכילתן אינו אלא מדרבנן כדאיתא בפרק חרש ועיין בספרי ידי משה ד' ס"ז ע"א להכי מהני ג"כ ההפקר להקנות ולפי זה יתורץ קושית החכם צבי בתשובה סי' ל"ג עכ"ד יצ"ו:

ד) ידידי הגאון מוהר"ר אפרים שלמה זלמן אבד"ק אסטראב יצ"ו כתב לי וז"ל בחלק הכללים אות ה' סי' נ"ט בירר כשלמה דעת רז"ל בענין הפקר בית דין אי הוי זכות להקונה או רק הפק"ז והביא חבל נביאים המתנבאים בדבר זה אשר בעזה"י גם אנכי בחידושי זכיתי בהרבה דברים שכתבו המחברים שאינם נמצאים אתנו וחמר' למרי' וטיבותא לשקי' מעכ"ג שליט"א שהביא לנו דברים שהיו מכוסים מאתנו ויש אתי להאריך בהם אבל ק' עלי לבא בארוכה אחרי שאיני יודע אם דברי ערבי' על לבו דמר ורק ע"ז אעורר מה שלא מצאתי עוד למי שנתעורר בזה:

מהא דראש השנה ד' כ"ב ע"ב ומאתים זוז נתונים לך במתנה ועיין ברש"י שם שהוא מטעם הפקר בית דין מבואר שיש כח בידם גם לזכות ומשם ראיה להרשב"א גיטין שצריכים הב"ד שיאמרו ממון ראובן יהא לשמעון דאם לא כן למה אמרו נתונים לך

במתנה ולפי מה שכתב אא"ז הגאון בעל פתחי שערים בחידושיו היכא שפשע כולי עלמא מודים דיכולים לזכות אין ראיה דהתם פשעו הכותים שרצו להטעות:
אולם מה שכתב מר (דף ק"ז ע"ג מדפי הספר) מדברי רש"י בסנהדרין (ד' ה' ע"א) שכתב דהפקר בית דין הפקר מיחרם כל רכושו כן כתב גם כן רש"י בד"ה שם אבל במחכ"ת דמר משם ליכא פירכא על אא"ז הרש"ל והקו' אדרבא סייעתא להו שהרי רש"י כתב ויש להם רשות להפקיע ועל זה הביא קרא דיחרם דאיירי בהפקעה:
אבל מחוורתא מה שכתב אאמו"ר הגאון בעל המחבר ספר אגודת אזוב מדברי הביא דבריו הקדושים דודי הגאון שליט"א בספר אמרי הצבי בבא קמא פרק ז' ד' ס"ט ע"ב אות נ' ד"ה והנה לפי מה שכתב דדוקא כשהבית דין צריכים לעשות בהפקרם שתי פעולות להוציא מזה ולזכות לזה אז הפקרם אינו רק הפק"ז אבל כשאינו ביד בעלים הא' שאז ההפקר אינו עושה רק פעולה אחת להקנות להקונה אז זוכה הקונה בדבר הבית דין בלבד ומיושבים בזה כל הקושיות שהקשה בזה:
ומדברי הגמרא בראש השנה (ד' כ"ב) שהבאתי יש לפשוט מה שהעיר מעכ"ג שליט"א אי הפקר בית דין מהני בעכומ"ז דהתם בכותים הפקירו גם כן ממונם ואין לומר דכותים גרי אמת הן ועל כן דינן כישראל דמהני בהו הפקר בית דין דהא כתבו התוספות חולין (ד' ג' ע"ב) ד"ה קסבר דמאן דאמר גרי אמת הן קסבר דשוב נתגיירו לגמרי ואלו שהטעו את הבית דין ורצו להכשילם בקביעת המועדות ובחמץ בפסח וביום כיפורים וכופרים בקבלת חכמז"ל האיך נתגיירו וקבלו הגירות באמת ואליבא דכולי עלמא לא היו מתחלה ועד סוף רק גרי אריות שהן כשאר אומות כמו שכתב רש"י בקידושין ד' ע"ה ע"ב ד"ה גר א"ר ואפילו הכי הפקירו הבית דין ממונם ואין לומר שלא רצו להכשיל דאתם אפילו מוטעים דזה ברור דהעדים המעידים שקר שהם מכשילים ופושעים הם ובפרט שהם אינם מאמינים בקבלת חכמינו ז"ל דאתם אפילו מוטעים ואם כן גם בעכומ"ז מהני הפקר בית דין: ה) ועל מה שכתבתי בנדפס על דברי גאון עוזינו נצי"ב מלך יצ"ו בספרו הנורא העמק שאלה בענין זה כתב לי מרן המחבר יצ"ו וז"ל בדין הפקר בית דין שהאריך מעכ"ה וגם הביא בשמי מש"כ בשאלתא פרשת קרח שאי' ק"ל סק"ד וכתב ע"ז מעכת"ה שלכאורה דברי תמוהים וכו' ולבסוף כתב ומה שציין לעיין במש"כ בשאלתא ע"ג לא ידעתי מקומו איה וכו' והנני להודיע שהוא בשאלתא ע"ד אות י"ב וטעות הסי' בא ע"י התחלת ס' חלק שני של השאלתות שאלתא ס"ח ובאמת לפי סי' חלק ראשון הוא סי' ס"ז אבל על פי איזה טעם (הטעם שנשתנה דעתי בציון הסי' הוא על פי שהשגתי שאלתות כת"י מן ווין בין הדפסות ח"א להדפסת ח"ב כמבואר בפתח העמק השני) ראיתי לחלק

שאילתא דת"ץ ודפורים לשני שאלתות והיינו ס"ו וס"ז ומשום הכי התחלתי לציין ריש ח"ב שאילתא ס"ח וממילא הוא סי' ע"ד אבל בעת הכתיבה היה מצוין שאילתא ס"ו ע"ד סוף הספר הראשון והיה מתחיל ח"ב שאילתא ס"ז ושאלתא ע"ד לע"ג הודעתי כ"ז למען אולי יהא נדרש למעכ"ה לדעת זאת במקום אחר והנה כאשר יעמוד מעכ"ה על סי' ע"ד כמדומה יחזה מעכ"ה שלא נעלם ממני דברי התוספות גיטין ד' ל"ו אלא מחמת שהנני כעת מבולבל וראשי כבד עלי ע"כ לא אוכל לברר דברי עכ"ד יצ"ו:

ו) אחר כמה שנים קבלתי עוד הערה אחת בזה הלא היא כתובה בקונטריס ההערות לחלקי הכללים בסי' מ"א אות ג' פוק עיין בה וכן בריש סימן ק"ז:

והנה בנדפס בדף ק"ו ע"ד (בסוף ד"ה וראיתי להרב) הבאתי שהגאון קרבן נתנאל בפרק השולח סי' י"ג אות ה' כתב דמה שהביאו הרי"ף והרא"ש ילפותא דנחלות הוא להורות שיש כח בידם גם להקנות לאחר ושוב מצא בים של שלמה פרק האשה קמא סי' י"ט שכתב כן וראיתי בשו"ת עין יצחק למרן מוהרי"ץ אלחנן בחלק א"ח סי' כ"ב ענף א' סק"ג שכתב שבמחנה אפרים וגט פשוט ומקור חיים ובתשובת רעק"א כתבו להסביר דאף דהפקר בית דין הפקר עם כל זה אין להם כח להקנות לאחר ואנכי מצאתי בעה"י בים של שלמה וכו' (הביא דברי הים של שלמה) ותמיהני על גדולי האחרונים שלא הביאו דברי הים של שלמה עכ"ל ואני אומר בהורמנותיה דמר מציאה זו כבר קדם וזכה בה הגאון קרבן נתנאל בסוגיא דגטין ד' ל"ו שהזכיר בים של שלמה וחידוש הוא שלא ראה הגאון את דברי קדשו בזה ותמיהתו על גדולי האחרונים שלא הביאו דברי הים של שלמה עיין בספר דמשק אליעזר לידידי הגאון אבד"ק האלינקא יצ"ו בסי' ב' שכן תמה עליהם הגאון שואל ומשיב בהגהות ציון ירושלים והאריך קצת בדין זה והביא שבשיטה מקובצת לבבא בתרא ד' ק"א (ד"ה ור"א) דכתב בהדיא כהמקור חיים ומחנה אפרים וציין שם אריה א"ח סי' י"א ועזרת יהודה חלק ח"מ סי' ע"ה ומסיק לענין דינא כסברת המקור חיים ומחנה אפרים דלא מהני אלא להפקיר ולא להקנות לאחר עי"ש כי לא פניתי להתיישב בדב"ק גם בשו"ת ריב"א רבינו יואל בן אליעזר אונגרין) בריש סי' קד"ם השיג על המקור חיים שנעלמו ממנו דברי הים של שלמה והרב המסדר מפתחות הספר ציין על זה (בהמפתחות ד' י"א) לדברי הרשב"א בגטין ד' ל"ו שאם נלמד מאלה הנחלות יש כח בידם גם להקנות וכבר הובאו דברי הרשב"א אלו בספרי הפוסקים שהבאתי בנדפס ובספר אמרי הצבי לידידי הגאון אבד"ק דאברי יצ"ו בפרק רביעי דבבא קמא סי' יו"ד ד' פ"ב ע"א ציין למה שכתב באיזה מקומות בספרו וכתב עוד שבחידושיו לבבא מציעא העלה דאף למאן דאמר דאין כח בידם כי אם להפקיר אבל לא להקנות היינו

דוקא היכא שחכמים יהיו צריכים לאותו הנדון לשני דברים היינו א) להפקיר ולהפקיע מזה ב) להקנות לאחר אבל כשלא היו צריכים באותו נדון כי אם להקנות בלבד מודים כולי עלמא שיש כח ביד חכמים להקנות וסיים ואכתי י"ל בזה:

סימן יג

הנאה אי חשיבא מה שמתרפא האדם דרך סגולה ואין גופו נהנה מגוף דבר האסור בהנאה כתבתי בזה בנדפס מערכה זו אות ע"ח ד' ק"י ע"ד עי"ש וכתב לי ע"ז ידידי הגאון מוהר"ר שמעון שלמה ווערטהיים אבד"ק בענדר יצ"ו וז"ל בחלק הכללים אות ה' דין ע"ח שם מביא כ"ק בשם שיורי ברכה אי דבר שהוא משום סגולה ואין הגוף נהנה ממנו אי מחשיב הנאה מה שמתרפא מזה והרב חיד"א מחמיר וכ"ק חוכך בזה שזה שלא כדרך הנאה הנה זה לא כביר נשאלתי בא' שסובל כאב שינים חזק ואמרו לו סגולה ליקח יד של ב"מ ולנגוע במקום הכאב ועל אתר לא הבנתי מה זו שאלה כיון שאינו כהן ונתיישבתי דאולי מחשיב הנאה במת ופשיטנא לה מש"ס גיטין ד' ס"ט ע"ב ליבקי שכבא דשכיב בשבתא ונשקליה לידיה וניתיב אטחליה ולימר וכו' מזה נראה דלא מחשיב הנאה וכדברי כ"ק הדר"ג יחי' ויעויין בחת"ס יו"ד סי' של"ט ודו"ק עכ"ל יצ"ו: ועל מה שתמהתי שם על מרן חיד"א בשיורי ברכה יו"ד סי' שמ"ט עי"ש כתב לי ידידי הגאון מוהר"ש פרעיידש מח"ס כרם חמד אבד"ק ליאדי יצ"ו שקדמני בזה הרב עיקרי הד"ט בחלק יו"ד סי' ט"ו סוף אות ב' (ושמה שכתוב שם בשיוריו סי' שמ"ה הוא ט"ס וצ"ל שמ"ט):

סימן יד

הפקר בשבת אם אסור כתבתי קצת בנדפס מערכה זו אות ק' עי"ש שהבאתי מחלוקת רבני האחרונים בזה ועתה ראיתי שבספר אברהם אזכור להרה"ג מוהרא"ף יצ"ו במערכת השי"ן אות ח"ן ציין לעיין (בדין הפקר בשבת אם מותר) במה שכתב הרב המגיה בסוף ספר דנא פשרא ובתולדות אדם לר"ז ואינם אצלי לעיין בדב"ק ועיין עוד בספרו פדה את אברהם במערכת יום טוב אות ג' שבשפלנו זכר לנו מה שכתבתי בשדי חמד אות ק' וכתב בשם הרב חיים לעולם סי' ג' דמותר להפקיר ביום טוב וזוכה האחר מן ההפקר עכ"ל: והנה ספר חיים לעולם לא ראיתי מעולם ואיני יודע למה הוצרך לומר וזוכה האחר מן ההפקר וכי היה סלקא דעתין לומר דאף שמותר להפקיר לא יזכה אדם אחר מהפקר זה והרי במפקיר ובזוכה יש בכל אחד צד לאסור זה משום שהוא מוציא החפץ מרשותו ודומה למוכר וזה שזוכה שהוא כקונה מקח ואם מותר להפקיר ולא חשיב כמקנה הכי נמי יש לומר דמותר לזכות ולא חשיב כקונה והנה הגאון שער המלך בהלכות לולב פרק

שמיני דין ב' (בד"ה ובמה שת"י) הביא דברי הריטב"א לשבת ד' ק"ך אההיא דאומר לאחרים בואו והצילו לכם שכתב אף על גב שאסור להפקיר בשבת שנראה כמקנה קנין בשבת ואיכא שבות דרבנן שאני הכא שהוא כמופקר מאיליו והולך לאיבוד ולא מיחזי כקנין שמתבאר מדבריו דבעלמא אסור להפקיר בשבת ומוכח גם כן דאין איסור לזכות מההפקר מדאחרים באים ומצילים ולגבי הזוכים אין שייך טעם ההיתר שכתב הריטב"א כמובן ונמצא לפי זה דלהפקיר חמור מלזכות ואם כן כיון שסובר הרב (חיים לעולם) דמותר להפקיר פשיטא דמותר לזכות מן ההפקר והכי נמי מסתברא דאין חשש לזכות מדבר שהפקיר חברו דהרי זה כמוצא מציאה בשבת דפשוט שמותר לזכות בה אם היא דבר שמותר בטילטול (ועיין לקמן בד"ה שוב התבוננתי) והרב שער המלך הקשה על הריטב"א מדאמרינן גבי דמאי מיגו דאי בעי מפקיר נכסיה וכו' (ועוד הקשה משאר מקומות ומצא ליישב חוץ מזו כיעוי"ש) והוצרך לומר שלא כתב הריטב"א שאסור להפקיר בשבת אלא דוקא כשכונתו שיזכו אחרים כההיא דאומר לאחרים הצילו לכם דהתם ודאי מיחזי כמקנה קנין בשבת לא כן כשאין כונתו לזכות לאחרים ככל הני דמייתי הרב שם שאין כונתו ורצונו שיזכו אחרים בהפקר זה שכל מגמתו הוא שיוכל לאכול מן הדמאי או לצאת בו ידי חובתו ואדרבא טפי ניחא ליה שלא יזכו בו כלל בהא ודאי שפיר דמי גם להריטב"א אלו דברי הרב שער המלך נמצא דכשאינו מזכה לאחר רק מפקיר בלבד גם הריטב"א מודה דמותר וכשמתכוין שיזכה בו אחר הוא דאסר הריטב"א ולפי סברא זו יתכן לומר שהרב חיים לעולם הא קמשמע לן שמותר להפקיר אף אם כונתו שיזכה בו אחר כמו בההיא דהצילו לכם וזהו שכתב וזוכה אחר מההפקר כלומר אף שכונת המפקיר היא שיזכה בו אחר שרי ולא סבירא ליה לחלק כמו שכתב הריטב"א דשאני התם שהולך לאיבוד וכו' כן נראה לצדד בדבריו ומי שספר התורה הזה נמצא אצלו ישכיל בכונתו: שוב התבוננתי שלא יתכן לפרש בכונתו כמו שכתבתי שהרי רבני האחרונים שכתבו דמותר להפקיר בשבת נסתייעו מדברי רבינו המאירי לשבת ד' קכ"ז שכתב ממה שאמרו בסוגיא זו בענין דמאי דאי בעי מפקיר נכסיה וכו' למדנו שמפקירין בשבת ואף שאמרו אין מקדישין אינו דומה שהקדש כעין מכר הוא מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים אבל הפקר אין כאן שינוי רשות ואפילו זכה אחר מאליו הוא זוכה עכ"ל הרי דטעם היתר ההפקר הוא לפי שאין כאן שינוי רשות וזה שייך כשמפקיר בלבד ואין כונתו שיזכה אחר משמע שאם כונתו שגם כן יזכה אחר הרי הוא דומה למכר ולהקדש ואסור ואם כן לא נוכל לומר דהרב חיים לעולם מתיר כשכונתו שיזכה בו אחר אלא במפקיר בלבד קאי ומה שכתבתי וכי היה סלקא דעתון וכו' הנה רבינו עקיבא איגר

בתשובה סי' עק"ד (בד"ה וגם מההיא) צדד להוכיח דאסור לזכות מן ההפקר בשבת עי"ש ודוק ועיין עוד לקמן (בד"ה ואם מותר לזכות מן ההפקר) מה שהבאתי בזה בס"ד: וראיתי שם בתשובת רעק"א (בד"ה אמנם) שעל מה שכתב שם (בד"ה וגם) שמדברי הרב מגן אברהם בסוף סי' י"ג משמע דמותר להפקיר בשבת כתב שדעת הרמב"ן, דאסור להפקיר בשבת וכן כתב השער המלך בהלכות לולב בשם הריטב"א ופרי חדש עי"ש והנה מדכיילינהו לכולהו תלתא בחדא מחתא נראה שסובר שהרמב"ן והריטב"א ופרי חדש שוים הם בדין זה ויש להעיר עליו דלפי מה שביאר הרב שער המלך בכונת הריטב"א דלא אסר אלא כשמפקיר על דעת שאחרים יזכו בו אבל להפקיר לבד מודה דשרי אם כן לפי זה הרמב"ן והריטב"א והרב פרי חדש אינם שוים בדין זה שהרי דברי הרמב"ן הם בחידושיו לריש פסחים להשיג על מה שכתב רבינו תם דביטול חמץ הוי מדין הפקר דהלא הפקר נראה שאסור לאדם להפקיר נכסיו בשבת כענין ששנינו אין מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין משום מקח וממכר וכו' עי"ש והן הן דברי מרן הפרי חדש שכתב שאין לומר ליבטיל וליהוי הפקר שאם כן איך ליבטל בשבת ויום טוב הא ודאי דאסור להפקיר כדתנן אין מקדישין וכו' עי"ש ושמעת מינה דלדעתם אסור להפקיר בשבת ויום טוב אף אם אין כונתו בהפקר זה שיזכו בו אחרים שהרי בחמץ אין כונתו ורצונו שיזכו בו אחרים אלא כל מגמתו שלא לעבור על בל יראה ובכל זאת כתבו שאם היה ביטול משום הפקר היה אסור לבטל בשבת וכן ביאר הרב גזע ישי במערכה זו בסי' רס"א דבהכי פליגי הרמב"ן והריטב"א לפי מה שפירש הרב שער המלך בדעתו וכן כתב הרב משנת ר' אליעזר בזכרונותיו שבח"ב ד' ח' ע"א אות ז' עי"ש ולפי זה יש לומר דסברת הרב מגן אברהם אינה היפך סברת הריטב"א דהנה הרב מגן אברהם לא כתב מפורש דמותר להפקיר בשבת אלא שמדבריו מתבאר כן שהרי כתב דמוכח מש"ס דשבת ד' קל"א ריש ע"ב דאסור ליתן מתנה בשבת מדאמרינן דאף ר' אליעזר דסבירא ליה מכשירי מילה וכן מכשירי שאר מצות דוחין את השבת מודה דאם צייץ טליתו וקבע מזוזה לפתחו חייב ואמרינן טעמא הואיל ובידו להפקירן ולא הוו דידיה ולא מצות דרמו עליה נינהו ומדקדק המגן אברהם מדלא אמרינן הואיל ובידו ליתנם לנכרי או לקטן אלמא דאסור ליתן מתנה בשבת מוכח שסובר דלהפקיר מותר והנה מזה אין לנו הכרח שסובר דמותר להפקיר אף על דעת שיזכה אחר ומעתה אחרי שראה רבינו עקיבא מה שביאר הרב שער המלך בדעת הריטב"א לא היה לו לומר שהרמב"ן והריטב"א סוברים שלא כדעת המגן אברהם אלא היפך סברת הרמב"ן לבד הוא כן יש לומר לפי דברי השער המלך הנ"ל:

אמנם לי ההדיוט נראה דמה שכתב הרב שער המלך כן בדעת הריטב"א הוא לפי שלא ראה דברי הרמב"ן בליקוטיו לפסחים הנ"ל שמפורש יוצא מפה קדשו שאף כשאין כונתו בהפקרו שיזכה בו אחר אסור לכן כתב ליישב דברי הריטב"א על פי חילוק זה אבל אם היה רואה דברי הרמב"ן רבו של הריטב"א ומסתמא הריטב"א נמשך אחר דעת הרמב"ן רבו לא היה אומר כן לדעת הריטב"א להמציא מחלוקת ביניהם ואף שהוצרך לזה כדי ליישב דבריו היה לו לחתור ליישב גם דברי הרמב"ן דאטו דברי הריטב"א צריכים ישוב ודברי הרמב"ן אין צריכים ישוב הא ודאי חובה עלינו ליישב דברי גדול אדונינו הרמב"ן ואם כן מה שניישב לדעת הרמב"ן ניישב גם לדעת הריטב"א ויהיו דברים כפשטם שאוסר כל מין הפקר וכדעת הרמב"ן וסברת הרב מגן אברהם היא שלא כדברי שניהם וכדמשמע מדברי רבינו עקיב"א הנז"ל שהרמב"ן והריטב"א והרב פרי חד הם בשיטה אחת:

ובישוב דעת הרמב"ן כבר בא חכם הרב גזע ישי בסימן רס"א הנ"ל ואמר דמסוגיא דפרק מפנין ד' קכ"ז דאמרינן גבי דמאי דחזי ליה מיגו דאי בעי מפקיר נכסיה והוי עני לא קשיא להרמב"ן משום דאף דאסור להפקיר בשבת מכל מקום כיון שאינו אסור אלא מדרבנן וגם דמאי אינו אלא מדרבנן דהוו תרתי דרבנן הוי הדמאי כעין הא דאמרינן לענין הכנה טבל מוכן אצל שבת דאם עבר ותקנו וכו' ועיין מ"ש התוספות בפרק מפנין וכו' ואההיא דפרק ר' אליעזר ד' קל"א ע"ב דאמרינן הואיל ובידו להפקירן כבר יישב הרב שער המלך בעצמו דהתם לענין חיוב חטאת כיון דמדאורייתא יכול להפקיר משום הכי חייב עליו חטאת אלו תורף דברי הרב גזע ישי והרב יבא הלוי בתשובתו לא"ח כתב בסי' ג' (בדף ג' ע"א ד"ה ועפ"י הדברים) שמה שתירץ בגזע ישי הוא דוחק וכתב ליישב על פי מה שהוכיח מדברי התוספות במנחות (שהביא שם) גבי פדיון ביום טוב דאף דאסור מכל מקום כיון שאם עבר ופדה מה שעשה עשוי כמו שפסק מרן בא"ח סי' של"ט סעיף ד' שייך לומר עליה דאי בעי פריק ליה והכא נמי אף על גב דאסור להפקיר בשבת כיון שאם עבר והפקיר מה שעשה עשוי משום הכי מהני אלו דברי הרב יבא הלוי (ולא פניתי לעיין בהוכחתו מדברי התוספות דמנחות ואתה תחזה) ולפי הנראה מה שכתב שדברי הרב גזע ישי הם דוחק כונתו שלא היה צריך לומר משום דדמאי דרבנן ואיסור ההפקר דרבנן והוו תרתי דרבנן אלא כיון דאם עשה עשוי חשיב חזי ליה אבל הרב גזע ישי נראה שהוצרך לתרתי דרבנן כי היכי דלא תיקשי לן מטבל דגם כן אם עבר ותקנו מתוקן כמו שפסק מרן שם ואמאי לא חשיב חזי ליה ועוד דלמה ליה לש"ס טעמא דאי בעי מפקיר ליה ועל כרחין לומר דדמאי שאני שהוא עצמו מדרבנן והוו תרתי דרבנן ואיך שיהיה

בין למר ובין למר יש ליישב דברי הרמב"ן דלא תיקשי לן עליה מסוגיית הש"ס ואם כן אין לנו הכר עוד לחלק בדברי הריטב"א כמו שחילק הרב שער המלך אלא יש לומר שדעתו היא כדעת הרמב"ן דהפקר אסור בשבת ויום טוב אף אם אין כונתו שיזכה אחר בהפקר זה:

שוב ראיתי דמה שתירץ הרב יבא הלוי דכיון דמה שעשה עשוי משום הכי מהני ופקפקתי על זה דאם כן גם בטבל נימא הכי ואמאי אין מטלטלין את הטבל הרי בתרומה ומעשר נמי הדין כן דאם עשה עשוי כמו שפסק מרן בסי' של"ט סעיף ד' הנה מרן מוהריט"א בספר קהלת יעקב תוך סי' קי"ד בדף י"ט סוף ע"ד (מדפוס חדש) עמד על דברי מרן הפרי חדש וצדד בזה ואלה דב"ק וראיתי בפרי חדש סי' תל"ד שהכריח דביטול אינו מדין הפקר דהא ביום טוב משמע ודאי דאסור להפקיר וכדתנן אין מקדישין ואין מעריכין ביום טוב וטעמא משום גזרת מקח וממכר ואילו הכא קתני מבטלו בלבו אחד שבת ואחד יום טוב וכו' עכ"ל ולדעתי מה שכתב בפשיטות דאסור להפקיר ביום טוב איכא למידק מסוגיאות הנז"ל דאמרינן דדמאי בשבת חזי ליה מיקרי דאי בעי מפקיר נכסיה והוי עני ותנן מאכילין את העניים דמאי ועל כרחין התם בעינן מידי דחזי ליה בשבת דבההיא דמפנין תרומה טהורה ודמאי אבל לא את הטבל על כרחין לומר דטעמא דדמאי דמפנין משום דבידו להפקיר נכסיו בשבת עצמו ובכן יותר לו הדמאי דאין לומר משום דהיה בידו הפקיר נכסיו קודם שבת או משום שיש בידו להפקיר אחר השבת מותר לטלטלן בשבת דהא ליתא דאם כן תיפוק ליה משום דדמאי יכול לתקנו להפריש ממנו קודם שבת או אחר שבת ואם איתא אפילו טבל גמור יהא מותר לטלטלו מטעם זה ועל כרחין לומר דטעם ההיתר בדמאי הוא משום דבשעה שמפנין אותו חזי ליה מיקרי דבאותה שעה יכול להפקיר נכסיו וחזי ליה אלמא מותר להפקיר בשבת וכל שכן ביום טוב ודוחק לומר דטעם ההיתר הוא משום דבדיעבד אי עבר והפקיר נכסיו חזי ליה דהא דתנן דאין מקדישין וכו' היינו לכתחלה בל בדיעבד מה שעשה עשוי כדכתב הרי"ף בריש פרק משילין בשם הירושלמי יעויין שם והוא הדין הפקר דאם הפקיר מה שעשה עשוי מה שאין כן בהא דאין מגביהין תרומות ומעשרות ביום טוב דאפילו בדיעבד אם תרם אם דתרומתו תרומה מכל מקום אסור לאכול בשבת אם תרם במזיד כדין מבשל בשבת כדתנן בפרק שני דתרומות וכתבו הר"ן שם בפרק משילין ונאמר דאפילו בדמאי דמדרבנן הוא החמירו דאם תרם במזיד לא יאכל והיינו טעמא דטבל דאין מפנין והיינו טעמא דבדמאי איצטריך לטעמא דאי בעי מפקיר נכסיה משום דאפילו אם תרם בדיעבד כל שהוא במזיד אסור לאכול מה שאין כן הפקר דאפילו אם הפקיר במזיד הפקרו הפקר

והוי עני ומותר בדמאי דזה דוחק דהא על ידי מה שמפקיר נכסיה מתיר עצמו בדמאי וכיון דאין כונתו להפקיר נכסיו כי אם להתיר הדמאי שדמי לתורם ממנו ואם כן יהיה אסור לאכול דלא יהנו מעשיו כיון דמזיד הפקיר דומיא דתרם דקנסוהו רבנן כיון דעבר ותקן במזיד ועוד דאיך אפשר לומר דמותר לטלטלו לכתחלה משום דחזי ליה בדיעבד כיון דמן הדין לא חזי ליה לכתחלה וכן מצאתי להרב המאירי וכו' (הבי לשונו כנז"ל בד"ה שוב התבוננתי וסיים) הרי מבואר מדבריו דלא כהרב פרי חדש עכ"ל הנך רואה שמה שתירץ הרב יבא הלוי דכיון דמה שעשה עשוי מהני הנה מרן מוהריט"א נדחה קרי ליה מתרי טעמי תריצי אי משום דאף דהפקרו הפקר מכל מקום אסור לו לאכול כיון שלא היתה כונתו להפקיר וכו' ואי משום דאין להתיר הטלטול לכתחלה משום מאי דחזי ליה בדיעבד ומבואר שדעתו להלכה שמותר להפקיר בשבת שלא כדעת הרב פרי חדש:

ומכל מקום נראה דכיון שלא הזכיר דברי הריטב"א שהביא הרב שער המלך ולא דברי הרמב"ן שהביא הרב גזע ישי אות היא שלא ראה דברי קדשם בזה (לפי עדות ספר אוצר הספרים נדפס ספר קהלת יעקב ראשונה בשנת תקב"ן ולקוטות הרמב"ן נדפסו בשנת תקנ"א וקרוב לומר שלא ראה אותם מרן מוהריט"א שעדין לא היו בדפוס כשכתב ענין זה וחידושי הריטב"א שהיו בכתיבת יד אצל הרב שער המלך נדפסו בשנת תקס"ו לדברי האוצר הספרים) ואם היה רואה דבריהם ברור בעיני שהיה מעמיק הענין ליישב דבריהם כי אף שראה דברי רבינו המאירי ואהניא ליה להחליט שלא כדברי הרב פרי חדש מכל מקום ליישב דעת הראשונים הרמב"ן והריטב"א היה ממשכן את עצמו כי אין לדחות דבריהם בנקל ולכל הפחות היה הדבר אצלו בספק ולא להחליט דמותר להפקיר בשבת ובספר אמר שמואל (לרב גדול משאלוניקי מוהר"ש בן חביב) בחלק יו"ד סי' ה' פלפל בחכמה בדברי מרן מוהריט"א הנ"ל וכנראה שגם דעתנו נוטה כן אף אחר שראה וידע סברת הרמב"ן שהרי רמז לדברי הרב גזע ישי במה שכתב ליישב הסוגיאות לדעת הרמב"ן וכתב שגם הרב פאת ים במערכת ה' כתב בדברי הרב גזע ישי וכתב על דבריהם שתירוץ זה הוא דוחק וכו' וכנראה כונתו לומר שכיון שתירוץ זה הוא דוחק אם כן קמה וגם נצבה ההוכחה מסוגיא זו דמותר להפקיר בשבת ונדחית סברת הרמב"ן ולבבי לא כן ידמה דודאי אין לנו לדחות דברי הראשונים מכח איזו קושיא ועל כרחנו לקבל ישוב הרב גזע ישי אף אם הוא דוחק וידידי הגאון מוהר"ר אליאו פוסק אבד"ק האליפוליא יצ"ו בספרו הבהיר מור ואהלות באהל ברכות והודאות סי' ה' דף י"ב ע"ד כתב שבספר משכן בצלאל אות מ' דף י"ג יישב דברי הריטב"א דלא תיקשי עליה מסוגיית הש"ס ואינו

מצוי אצלי לראות דב"ק אולי יעלה יישובו גם לדברי הרמב"ן (על פי מחלוקת זו אם מותר להפקיר בשבת פלפל בחכמה הרב מור ואהלות יצ"ו שם ובסימן י"ד דף י"ט ע"ב בחריפות ובקיאות עי"ש נפלאות תורתו):

וידידי הגאון מוהר"ר משה נחום ירושלמיסקי אבד"ק קאמינקא יצ"ו בספרו הבהיר ברכת משה בסי' ל"ו אות א' שקיל וטרי קצת בדין זה והביא דברי הרב שער המלך בשם הריטב"א דאסור להפקיר בשבת וכדעת הרב פרי חדש ובסוף דבריו כתב ועל כל פנים לדינא נראה יותר פשטות הסוגיא דמותר להפקיר בשבת ובפרט שדברי מרן המאירי הם גם כן נגד דעת הפרי חדש עכ"ל וכנראה כתב כן לפי שלא ראה דברי הרמב"ן הנ"ל דקרי בחיל דאסור וכבר כתבתי דגם דעת הריטב"א יש לומר שהיא כדעת הרמב"ן לאסור כל מין הפקר דלא כמו שכתב הגאון שער המלך לדעתו וסברת מרן המאירי יחידאה היא נגד דעת הרמב"ן והריטב"א ונלוה עמם הרב פרי חדש וצריך לעיין בגוף דברי הרב חיים לעולם לראות אם ראה סברת הרמב"ן ובכל זאת העלה להתיר או לא ראה דבריו והאמת שנראה שרבני האחרונים שהזכרתי בנדפס בענין זה חולקים על הרב פרי חדש משום שנראה להם שדבריו קשים מכמה סוגיאות בש"ס אך אחרי שלא הזכירו דברי הרמב"ן יש לומר שלא ראו דבריו ואם היו רואים דבריו לא היו דוחים סברתו משום קושיתם כי מי יעצור כח לחלוק על הראשונים אשר לבם פתוח כפתחו של אולם ואם רק הוא ממנו:

וראיתי להגאון חתן סופר בשער המקנה והקנין סי' ז' אות ב' דף ס"ד שהביא מחלוקת הפוסקים בהפקר אי חשיב דעת אחרת מקנה או לא וכתב לחלק בין כשכונתו בהפקרו שיזכו בו אחרים דזה חשיב דעת אחרת מקנה לבין כשאין כונתו שיזכו בו אחרים דזה לא חשיב דעת אחרת מקנה וכתב (בד"ה ובשני) שכן יש לחלק במה שנחלקו הראשונים אם מותר להפקיר בשבת וביום טוב והביא סברת הפרי חדש דאוסר ושכן כתב הרמב"ן בפסחים ושכן כתב הריטב"א בשבת דף ק"כ שהביא בשער המלך בהלכות לולב ולעומת זה היא דעת רבינו המאירי שסובר דמותר וכן כתב הרב עבודת הגרשוני וכן משמע מדברי הרב מגן אברהם בסוף סי' י"ג וסיים ומכל המקומות שבש"ס הנ"ל לכאורה יש סתירה לסברת הריטב"א שכתב בפשיטות דאסור אך לפי חילוק הנ"ל ניחא וכו' (האריך קצת לבאר הישוב לדעת הריטב"א וסיים) ואם כן הפקר חמץ דהוא גם כן סילוק בעלמא יודה הריטב"א דמותר וזה דלא כהרמב"ן ופרי חדש הנ"ל דסברי גם גבי חמץ אסור להפקיר בשבת עכ"ל הנך רואה שדעתו להסכים דעת הריטב"א לדעת רבינו המאירי על פי חילוק הנ"ל וסברת הרמב"ן יחידאה היא לגבייהו וכנראה שכשכתב דברים אלו לא עיין בגוף דברי השער המלך רק כתב כן על פי הרשום בזכרונו שכתב בשער המלך

בשם הריטב"א שאם היה מעיין בו בפרק בשער המלך אף הוא ראה שמה שכתב ליישב דברי הריטב"א על פי חילוק זה כבר קדמו הרב שער המלך בעצמו באותו פרק באותו מקום ואין כל חדש אמנם מה שכתב כן לדעת הריטב"א אף אחר שראה דברי הרמב"ן שמפורש יוצא דלא ניחא ליה לחלק בהכי אלא כל מין הפקר אסור בשבת במחילת כתה"ר אין נראה כן לדעתי הקצרה וכל לגבי דידי אם הגאון שער המלך היה רואה דברי הרמב"ן לא היה דוחק עצמו לומר כן לדעת הריטב"א וכמו שכתבתי למעלה דמסתמא יש לנו לומר דהריטב"א בשיטת הרמב"ן קאי (שמתבאר שסובר שאף אם אין כונתו כי אם להוציאו מרשותו בלבד כביטול החמץ אסור וידידי הכהן הגדול הגאון מוהרש"ל הכהן מווילנא יצ"ו בספרו הבהיר בנין שלמה בסי' טו"ב שקול וטרי בדין מתנה בשבת באיזה ענין אסורה והאריך להוכיח דאין איסור אלא אם כן מכוין הלוקח לזכות בה על ידי איזה קנין משיכה או הגבהה וכיוצא אבל אם אינו מכוין לקנותה מותרת והביא מה שכתב הגאון שער המלך לדעת הריטב"א דלא אסר אלא כשרוצה שיזכה בו אחר וכגוונא דהתם (דאומר לאחרים בואו והצילו) מה שאין כן הכא גבי דמאי אדרבא אין כונתו בהפקר זה רק כדי שיהיה מותר לאכול הדמאי וכו' וכתב על דבריו שהוא דוחק וכו' (ביאר דוחקו וסיים) אכן לפי מה שכתבתי לא קשיא מידי על הריטב"א דפשוט דלהפקיר בשבת לא חמיר ממתנה דאינו אסור רק אם המקבל מתנה מתכוין לזכות ועושה קנין בזכייתו כמו שכתבתי למעלה ואם כן הפקר נמי אינו אסור רק בגוונא דהתם (במציל מן הדליקה) דמפקיר לאחרים ומצוה להם לזכות מיד והם מגביהים לעצמם על ידי אמירתו ונחשב כמתנה גמורה בקנין דאסור וכו' אבל בסוגיא דעירובין ודפרק מפנין דשום אדם אינו זוכה אז בשעה שהפקיר וגם אינו מחשב לשום אדם לזכות רק דאומר דהרי הוא הפקר לכל פשיטא דשרי דהא אפילו לקבל מתנה בשבת ולהניחו בתוך ביתו שרי אם אינו מתכוין לקנין וכל שכן הפקר וזה ברור עכ"ל ואההיא דפרק ר' אליעזר דף קל"א גבי צייץ טליתו בשבת דחייב דאמרינן דבידו להפקירן שהוקשה לו להשער המלך על הריטב"א ממנה וכתב דכיון דמדאורייתא יכול להפקיר משום הכי חייב הקשה הרב יצ"ו דכיון דמדרבנן אסור להפקיר לא יתחייב חטאת כמו שמתבאר מדברי התוספות בשם ריב"א בשבת דף ד' גבי רדיית פת דכיון שמניח מלרדות מפני שאסרו לו לרדות אינו חייב סקילה וסיים אכן לפי מה שכתבתי אתי שפיר דהפקר גרידא בודאי שרי לא אסר הריטב"א אלא היכא דמפקיר במקום שיש בני אדם שזוכין מיד על פי צוויו דבכי האי גוונא הוי כמתנה בקנין כמו שכתבתי למעלה אלו תורף דברי הגאון יצ"ו לך נא ראה דברים שבכתב בספרא דבי רב שהאריך להסביר הדברים:

והנה מתוך מה שהעתקתי בשם הרב בנין שלמה יצ"ו עיניכם הרואות שמה שכתבתי בנדפס שבספר חתן סופר כתב לחלק וכו' (כמו שחילק הרב שער המלך בין כשמתכוין שיזכה בו אחר וכו') ושכן כתב חילוק זה ידידי וכו' בספר בנין שלמה וכו' שנראה ששניהם מתנבאים בסיגנון אחד והיו לאחדים כתבתי כן שלא בדקדוק והאמת הוא שיש חילוק רב ביניהם כמובן ממה שכתבתי עתה בשמו ועל פי דברי הגאון יצ"ו מתיישב מה שיש לתמוה על מה שהוקשה לרבותינו התוספות במנחות דף מ"ד (סוף ד"ה טלית) אההיא דפרק ר' אליעזר דמילה דאמרינן טעמא דלר' אליעזר דמצייץ טליתו בשבת חייב משום שבידו להפקירן אמאי לא אמרינן טעמא דאי בעי לא היה מניחה עי"ש דלכאורה לשיטת הגאון שער המלך קשיא מאי קשיא להו הא איצטרכינן לטעמא דבידו להפקירן למימרא דא על גב דאסור מדרבנן להפקיר בשבת מכל מקום כיון דמדאורייתא שרי להפקיר מיחייב חטאת אבל לשיטת הגאון בנין שלמה יצ"ו ניחא דהא לא מצינן למימר דהפקר אסור מדרבנן ואפילו הכי חייב חטאת משום מאי דמן התורה מותר להפקיר דכיון דמעוכב הוא מלהפקיר מכח גזרת חכמים חשיב אנוס ולא מיחייב חטאת:

ולפי מה שביאר הגאון בנין שלמה כנז"ל למדנו דכחא דהיתרא דידיה אליבא דהריטב"א עדיפא מדהגאון שער המלך דלהרב שער המלך כל שהמפקיר מכוין בהפקרו שיזכו בו אחרים אף אם אחרים עומדים שם לזכות בו מיד אסור (לדעת הריטב"א) אבל לדעת הרב יצ"ו לא אסר הריטב"א אלא במתכוין המפקיר שיזכו אחרים והאחרים עומדים שם וזוכים מיד על פי ציוויו דומיא דההיא דאומר לאחרים בואו והצילו לכם ורבני האחרונים שראו דברי הרב שער המלך כתבו עליו שנדחק בכונת הריטב"א דמשמע להו מסתמיות דברי הריטב"א שאוסר הפקר בכל ענין (אף שלא ראו דברי הרמב"ן שמפורש יוצא מדב"ק שאוסר אף כשאין כונתו שיזכו בו אחרים כתבו כן לדעת הריטב"א ממשמעות סתמיות דבריו) ואם אמרו כך על דברי הרב שער המלך על אחת כמה וכמה שיאמרו כן על דברי הרב יצ"ו דודאי דוחק גדול להעמיס כונה זו בדברי הריטב"א ובהורמנותיה דמר אומר אני דמה שהחליט לדבר ברור דהפקר גרידא כשאין מכוין שיקנו אחרים או שמכוין שיקנו אחרים אבל אין אחרים עומדים שם לזכות מיד ואינם זוכים על פי צוויו שפיר דמי לא כתב כן אלא לפי שלא ראה דברי הרמב"ן שמפורש בדב"ק שאף להפקיר בלבד ואין כונתו שיזכה בו אחר (דומיא דביטול חמץ שאין בעל החמץ מתכוין כי אם להוציאו מרשותו כדי שלא לעבור בבל יראה) נמי אסור שאילו ראה דברי הרמב"ן לא היה אומר כן לדבר ברור ואדרבא קרוב לומר שהיה מפרש כן גם בדעת הריטב"א שנמשך מסתמא אחר דעת רבו הרמב"ן ומה שניישב לדעת הרמב"ן ניישב לדעת הריטב"א כמו שכתבתי

למעלה ואם כן אנן דחזינן דברי הרמב"ן הנ"ל ונלוה עמו מרן הפרי חדש שכוונה דעתו לדעת הרמב"ן לא נוכל להחליט לדבר ברור כדברי הרב יצ"ו ועל כל פנים מידי ספיקא לא נפיק אם הפקר בלחוד שרי או אסור וכן אני אומר על ידידי הגאון מוהר"ר אברהם אהרן יודילעוויץ אבד"ק קאפולייא יצ"ו אשר בספרו הבהיר בית אב בסי' ס"ו אות א' אף שבתחלה הראה פנים מסבירות בהלכה לסברת הרב פרי חדש דאסור להפקיר בשבת בכל זאת מסיק שם וז"ל ומכל מקום להלכה נראה עיקר כמו שכתב בשער המלך בשם עבודת הגרשוני דהפקר מותר בשבת וכו' ועיין שם שכתב שגם הריטב"א לא כתב דאסור אלא דוקא כשכונתו שיזכו בו אחרים וכו' ולפי זה יש לומר כשיטת רבינו מנוח בתירוץ השני דהפקר אינו פוטר ממעשר אלא בכי האי גוונא וכו' אלו תורף דב"ק יצ"ו ועל זה אני אומר שברור בעיני שכתב כן לפי שלא ראה סברת הרמב"ן דמפורש יוצא מדב"ק שכל מין הפקר אסור אף כשאין כונתו שיזכו בו אחרים וכבר כתבתי שאחרי שראינו דברי הרמב"ן יש לנו לומר שזו גם כן דעת הריטב"א ובכל מין הפקר אוסר:

ואת זה אגיד שכל מה שכתבתי עד כה שיש לנו להסכים דעת הריטב"א לדעת הרמב"ן שלא לחלק בין מפקיר על דעת שיזכו בו אחרים למפקיר סתם שכונתו להפקיע זכותו בלבד ובכל גוונא אסור כל זה הוא לפי מה שכתב הגאון שער המלך בשם הריטב"א כתיבת יד אההיא דאומר לאחרים בואו והצילו וז"ל אף על גב דאסור להפקיר בשבת דנראה כמקנה ואיכא שבות וכו' שאני הכא דבלאו הכי הולך לאיבוד וכו' שנמצא לפי זה שהריטב"א כתב מפורש דאסור להפקיר בשבת אמנם עיינתי בחידושי הריטב"א בסוגיא דדף ק"ך ע"א במתניתין ואומר לאחרים בואו והצילו וכו' וליתנהו להני מילי בחידושי הריטב"א שבידי (הוא דפוס לבוב) ואדרבא רואה אני ההדיוט שדעת הריטב"א מתבארת שסובר שמותר להפקיר בשבת ועם שאין לנו הכרח מדבריו שגם כשהמפקיר מתכוין שיזכה אחר מותר מכל מקום במפקיר בלבד שלא על דעת שיזכה אחר מתבאר שסובר דשרי והוא ממה שכתב בסוגיא דדף קכ"ז (בתוך ד"ה תבואה) וז"ל כיון דאי בעי מפקיר נכסיה ואם תאמר למה לן האי טעמא תיפוק לי דחזי לעניים דהא אמרינן גבי תרומה דאף על גב דלא חזי לישראל כיון דחזיא לכהן שפיר דמי ותנן נמי רשב"ג מתיר בלוף מפני שהוא מאכל לעורבין ויש לומר דתרומה כיון דעל כרחיה יהיב ליה לכהן הוא דאמרינן דכיון דחזיא ליה שפיר דמי ולוף נמי מתוך שאין ראוי אלא לעורבים אבל דמאי אי לאו טעמא דאי בעי מפקיר נכסיה לא הוה שרי לטלטולי דהאידנא לא חזיא למידי לפי שהוא ממתין עד למחר ומפריש ואוכל ובתוספות אמרו דלא גרסינן ליה ואי גרסינן ליה שיטפא דגמרא היא דמשום דאתמר הכי בפסחים ובברכות ומנחות אמרינן הכא

נמי הכי דמכל מקום בעי למימר דחזי לעניים ולאכסניא ותנן מאכילין את העניים דמאי וכו' ומשום הכי תפיס ליה כולה לא שיטה (כנראה צריך להיות כולה שיטה ותיבת לא יש למחוק) דהתם דלדידיה נמי חזי אבל לא שהיה צריך לכך עכ"ל:

אמור מעתה אי סבירא ליה דהפקר אסור איך ניחא ליה בקיום הגירסא שבספרים (כיון דאי בעי מפקיר נכסיה וכו') היה לו להכריח דעל כרחין דלא גרסינן ליה דהא הפקר אסור בשבת והיכי קאמר דשיטפא דגמרא נקיט אף על גב דלא צריך דהא תינח אם הדין נותן דמותר להפקיר בשבת מצינן למימר דנקיט לה אף על גב דלא צריך אבל אם הדין הוא דאסור להפקיר הא ודאי לא מצי למינקט מידי דליתיה ולא שייכא הכא כלל משום שיטפא דדוכתא אחרינא ותו דהתם בפסחים דף ל"ה דאמרינן גבי יוצאין בדמאי קשה נמי הא ביום טוב לא מצי מפקיר נכסיה אלא ודאי נראה מדברי הריטב"א הללו שסובר דהפקר מותר בשבת דלא כמו שכתב בחידושיו שבדף ק"ך שהביא הרב שער המלך וצריך עיון (שוב נזכרתי שבקונטריס כללי הפוסקים שבסוף ספר אסיפת דינים שמאות הדל"ת כתבתי בסי' יו"ד אות ח' שחידושי הריטב"א למסכת שבת אינם להריטב"א עי"ש ובקונטריס פאת השדי למערכת האל"ף אות ע"ז בד"ה והנה על מה):

והנה בנדפס כתבתי שהרב דברי מנחם בסי' תל"ד בהגהת בית יוסף אות ב' כתב בשם הרב שבת של מי דף קצ"ו שמרן חיד"א הקשה על הרב פרי חדש מדאמרינן בשבת דף קמ"ח מקדיש אדם את פסחו בשבת וחגיגתו ביום טוב וכו' וכתבתי דלא ידעתי באיזה מספריו הקשה כן דבברכי יוסף ובמחזיק ברכה (וכן ביעיר אזן) ליתנהו להני מילי וכו' עי"ש וגם לא הוה ידענא מאי קא קשיא ליה מהאי שמעתתא על הרב פרי חדש והא גרמא לי מאי דלא הוה שכיח גבאי ספר"א נה"ר שבת של מי אך עתה בבואי אל הארץ הטובה השגתי הספר שבת של מי ועיינתי בו וראיתי כי שגיתי במה שכתבתי בשמו שמרן חיד"א הקשה וכו' ובאמת בספר דברי מנחם לא כתב אלא שהרב מוהר"י אזולאי הקשה וכו' ואני הדל דמיתי שכונתו על מרן חיד"א ואינו כן אלא המקשה קושיא זו מר ניהו הרב מוהר"ר רפאל ישעיה אזולאי וקושיתו היא דבשבת שם מקשינן אהא דאמר ר' יוחנן מקדיש אדם את פסחו בשבת וכו' מדתנן אין מקדישין ואין מעריכין וכו' ושנינן כאן בחובות שאין קבוע להם זמן אין מקדישין וכי אמר ר' יוחנן הוא בחובות שקבוע להם זמן ומזה קשיא ליה על מה שכתב הרב פרי חדש שאינו יכול לומר בביטול חמץ דליהוי הפקר דהא בשבת לא מצי מפקיר כדתנן אין מקדישין וכו' דאדרבא ממקום שבא להוכיח כדבריו משם מוכח בהיפך שהרי ביטול חמץ בערב פסח שחל בשבת הוא חוב הקבוע לו זמן ומותר להקדיש ולהפקיר ונמצאת ראיתו לעזר כנגדו וכתב הרב שבת של

מי דאף על גב שאינו דומה לקרבן פסח שהוא קבוע לו זמן אותו היום (ערב פסח) בלבד ואם עבר יומו בטל קרבנו ויש לומר שמפני כן יכול להקדיש אבל השבתת חמץ שיכול להשביתו למחר שהרי לאו דבל יראה הוי ניתק לעשה כדאמרינן בפסחים בפרק מי שהיה ד' צ"ה ופירש רש"י (בסוף ע"א בד"ה ולא יראה) ואם נראה השביתהו לעולם הוא בעמוד והשבת כל ימות המועד ואם כן יש לומר דלא חשיב קבוע לו זמן ולא יוכל לבטל ולהפקיר בערב פסח שחל בשבת מכל מקום קשה מחגיגה שיש לה תשלומין כל שבעה ומותר להקדישה ביום טוב והוא הדין לביטול חמץ זאת היא קושית הרב מוהרר"י אזולאי והרב שבת של מי כתב דלדידיה נמי קשו דברי הרב פרי חדש דמסוגייא דדף קכ"ז (דעסיק בה) דאמרינן גבי מפנין את הדמאי דהוא מטעמא דאי בעי מפקיר נכסיה שמעינן דשרי להפקיר בשבת וכמו שהוכיח הרב המאירי וכו' ושוב מצא שהרבנים שער המלך ובקהלת יעקב עמדו בזה עי"ש דב"ק ולדידי לפום ריהטא נראה דלא דמי ביטול חמץ לפסח וחגיגה דפסח וחגיגה שאי אפשר לעשות מצותם קודם לכן חשיבי קבוע להם זמן אבל ביטול חמץ שאם ירצה יכול לבטל חמצו מקודם ערב פסח וכן לבער קודם ערב פסח לא חשיב קבוע לו זמן ואם הביטול הוא הפקר ויש איסור להפקיר בשבת אין להתירו משום חובות שקבוע לו זמן שאין זה נקרא חוב שקבוע לו זמן כאמור ולא קשיא מההיא סוגיא דדף קמ"ח על הרב פרי חדש וצריך להתיישב בסוגיא דמסכת ביצה דף כ' ע"ב עי"ש ודוק:

ועל מה שהקשו הרבנים הנז"ל על הריטב"א והרב פרי חדש דאסרי הפקר בשבת מסוגיא דשבת דף קכ"ז דאמרינן גבי דמאי דאי בעי מפקיר נכסיה וכתב הרב שבת של מי שם שכן הקשה מרן חיד"א בספר פתח עינים בחידושיו לשבת דף קכ"ז ובספרו יעיר אזן במערכה זו כתב הרב שבת של מי ליישב על פי מה שראה בחידושי הר"ן לשבת כתיבת יד שכתב (על מה שאמרו בש"ס בהיתר טילטול הדמאי משום דאי בעי מפקיר נכסיה) וז"ל ואם תאמר למה לי האי טעמא וכו' (העתיק לשונו כמות שהוא בחידושי הר"ן כתיבת יד שהיו בידו ורואה אנכי כי הן הן הדברים שכתבתי למעלה (בד"ה ואת זה אגיד) בשם חידושי הריטב"א עד ולא שיהיה צריך לכך איני מעתיק לשונו כי הכל שפה אחת וסיים בשבת של מי) וכן כתב הרשב"א בשם התוספות בחידושיו לשבת שם דלא גרסינן ליה ואף על גב דבתוספות שלפנינו ליתא אלא בפרק שלשה שאכלו ובפרק כל שעה איצטריך להאי טעמא מכל מקום חזינן סהדותא דהני תרי אשלי רברבי דאמרי משמייהו דלא גרסינן ליה אף אנן נמי נימא להריטב"א ופרי חדש דלא גרסי לה וכו' והתפלא מאד על הרבנים המקשים מסוגיא זו על הריטב"א ופרי חדש ולא שתו לבם למה שכתבו הרשב"א

והר"ן בחידושיהם בשם התוספות דלא גרסינן בש"ס האי טעמא דאי בעי מפקיר נכסיה וטעמא דהיתר טילטול הדמאי הוא משום דחזי לעניים ולאכסניא כמו בתרומה טהורה דמותר לטלטלה משום דחזיא לכהן אלו תורף דברי הרב שבת של מי וכנראה שלא היה בידו חידושי הריטב"א (לשבת של מי) וכדי ליישב מה שמקשים עליו הוצרך להביא מה שכתוב בחידושי הר"ן (בחידושי הר"ן שבידי והוא דפוס וארשא בחידושי הר"ן ז"ל לפ"ק לא מצאתי מה שכתב הרב שבת של מי בשמו וכנראה בדפוס נשמטו דברים אלו) ואם היה רואה שכן כתב הריטב"א בעצמו כמו שהעתקתי דבריו למעלה (בד"ה ואת זה אגיד) היה מתאמץ להחזיק במעז תירוצו על פי מדותיו של הריטב"א בעצמו וכל זה הוא היפך מה שכתבתי אני ההדיוט למעלה (בד"ה ואת זה אגיד) להוכיח מדברי הריטב"א שבחידושיו לדף קכ"ז שסובר שמותר להפקיר בשבת ואילו הרב מקיים שיטת הריטב"א שבדף ק"ך דהפקר אסור בשבת במה שכתב הר"ן שהן הן הדברים אשר כתב הריטב"א ואנכי לא ידעתי היכי תנוח דעתינו בהכי ואדרבא איפכא מסתברא שהרי מדברים אלו מוכח דהפקר מותר בשבת שאם לא כן היה לו להכריח דליתא להאי גירסא שהרי הפקר אסור בשבת ואיך יתכן דגרסינן לה בשיטפא דדוכתא אחריתי אף על גב דלא צריכה אם באמת בכאן אינה שייכה לפי שאסור להפקיר בשבת כאמור למעלה והמעיין את אשר יבחר יקריב אליו (ועיין לקמן בד"ה אמר המחבר וכו' ודוק):

עוד כתב הרב שבת של מי שם וראיתי בספר דרך המלך בדף ח' סוף ע"ד הביא קושיות הנ"ל מפרק מפנין משם מוהריט"א וציין לעיין בחידושיו להלכות נדרים בדף ס"ב ע"ב והלאה ושם האריך בקושיות לפום היתרא דהפקרא ממעשה דרבן גמליאל שנתן לולבו לר' יהושע במתנה על מנת להחזיר וכן כל חד לחבריה כדאיתא בפרק לולב הגזול דף מ"א ע"ב דלמאי איצטריך הא טפי הוה ליה למיעבד להפקירו ויזכה בו אחר וכן על דרך זה יעשו כולם גם הקשה מההיא דפסחים פרק אלו דברים דף ס"ו ע"ב דפרכינן התם פסח בשבת היכי מצי מקדיש ליה והתנן אין מקדישין ואין מעריכין וכו' ומשנינן כאן בחובות שאין קבוע להן זמן אבל בחובות שקבוע להן זמן מקדישין ובא לכלל ישוב במה שחילק בין צורך מצוה לשאינו צורך מצוה עי"ש שהאריך ואנכי הרואה דנעלם ממנו דברי הרשב"א והר"ן שהעתקנו דלא גרסינן בפירקין הא דהפקר ובהכי סרו כל תלונותיו וקושיותיו בין ממעשה דרבן גמליאל בין מההיא דאין מקדישין כאמור עכ"ל:

ולי ההדיוט במחילת כבוד תורתו הרמה דבריו תמוהים דהנה קושית הרב דרך המלך היא על דברי הרב המאירי שהביא שם (בד"ה ואגב עיוני וכו') ששמע מפי מרן מוהרי"ט אלגאזי שהרב המאירי בחידושיו כתיבת יד הביא ראיה דהפקר מותר בשבת ויום טוב

מדלא תני במתניתין אין מפקירין בהדי אינך דתני אין מקדישין וכו' וכן כתב הרב שבת של מי בעצמו שהאריך הרב דרך המלך בקושיות לפום היתרא דהפקרא וכו' דאלמא דברי הרב דרך המלך הם לדעת הסוברים דמותר וכן הוא באמת לשון הרב (בד"ה וכשאני לעצמי) דאיכא לאקשויי לדעת הרב המאירי דהפקר היתר גמור הוא להפקיר בשבת אם כן בההוא עובדא דרבן גמליאל וכו' דאם איתא דהפקר מותר למה הוצרכו ליתן הלולב במתנה והרי מתנה ודאי אסורה בשבת דומיא דאין מקדישין וכו' וכן כתב הרמב"ם בסוף הלכות מכירה המוכר או נותן בשבת אף על פי שמכין אותו מה שעשה עשוי (ותמה על הרב עבודת הגרשוני סי' כ"ה שכתב שמותר ליתן מתנה בשבת שנעלמו ממנו דברי הרמב"ם) וכיון דמתנה אסורה אם איתא דהפקר מותר כדברי הרב המאירי למה לא עשו בדרך הפקר ושוב הוקשה לו דברי הרמב"ם אהדדי שבסוף הלכות מכירה סובר דאסור ליתן מתנה ואילו בפירוש המשנה בפרק לולב הגזול עלה דתנן אין אדם יוצא ידי חובתו בלולבו של חבירו כתב והעיקר אצלנו מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה ומותר ליתן מתנה ביום טוב ועל זה הביא סוגיא דפסחים דף ס"ו דמחלקינן בין חובות שקבוע להן זמן וכו' וכתב דהכי נמי יש לומר במתנה דמה שהוא לצורך היום כלולב וכיוצא מותר ליתן ביום טוב ומה שכתב בהלכות מכירה הוא שלא לצורך היום וביאר שם (בד"ה ודע דאף) וז"ל ודע דאף לפי דרכנו תמיהתנו שתמהנו על מ"ש הש"ס ובההוא עובדא (נראה דטעות סופר הוא וצריך להיות בההוא בלא וי"ו) שנתנו כל אחד במתנה במקומה עומדת דעל כל פנים בלא צורך יום טוב איכא איסור במתנה ורק משום צורך יום טוב מותר והא תינח אי ליכא היתרא בענין אחר אולם אי אשכחנא היתרא בענין אחר בלי שום איסור כלל ודאי לא שרי לתת במתנה ואם כן כיון דהפקר היתר גמור הוא (כלומר לפי דברי הרב המאירי דהפקר אינו נכנס בכלל האיסור סור דאין מקדישין וכו' מדלא תני ליה בהדייהו) אף בלא צורך מצות היום הוה להו למיעבד בהפקר ולא במתנה אלו תורף דב"ק שם לשיטת רבינו המאירי:

ואולם לדעת הריטב"א שכתב בשמו הרב שער המלך דאוסר הפקר בשבת כתב דהפקר ומתנה שוו אהדדי ושניהם לצורך היום מותר ושלא לצורך היום אסור והאריך לבאר שעל פי זה אין להקשות על הריטב"א מכל מה שהקשו עליו יעי"ש דב"ק (ועיין לקמן בד"ה אמר המחבר וכו' בשם הריטב"א לעירובין) ואחרי שהעתקתי תורף דברי הרב דרך המלך עיניך הרואות שאינו מובן מה שכתב הרב שבת של מי שעל מה שכתבו הראשונים דלא גרסינן בש"ס בפרק מפנין האי קושיא (דמאי הא לא חזי ליה) והאי פירוקא (כיון דאי בעי מפקיר נכסיה) לא קשיא קושית הרב דרך המלך וכו' והדבר תמוה

דמה יושיענו זה למה שכתב רבינו המאירי להוכיח ממתניתין דאין מקדישין וכו' דהפקר מותר וכן מה שנראה מדבריו שהרב דרך המלך הביא סוגיא דפסחים דמחלקינן בין חובות שקבוע להן זמן וכו' להקשות על הרב פרי חדש והריטב"א דאסרי הפקר (על דרך שהביא בשם הרב מוהר"ר רפאל ישעיה אזולאי הנז"ל בד"ה והנה בנדפס) אין הדבר כן כי מה שהזכיר סוגיא זו לא להקשות על האוסרים להפקיר בשבת הוא כי אם ליישב בזה דברי הרמב"ם בדין מתנה בשבת שאם היא לצורך היום מותרת וכשאינה לצורך היום אסורה ואם באמת היה מקשה ממנה כקושית הרב מוהר"י אזולאי איני מבין איך תתיישב קושיא זו על פי מאי דלא גרסינן האי קושיא והאי פירוקא בפרק מפנין סוף דבר דברי הרב שבת של מי לא יכולתי להולמם:

וביאר עוד הרב דרך המלך בדף ס"ג ובד"ה ומן האמור) דאף שיישב דעת הריטב"א על פי חילוק הנ"ל מכל מקום דברי הרב פרי חדש אין מתיישבים בזה שהרי בביטול חמץ שעושה לצורך מצוה שלא לעבור בבל יראה קאמר דאם ביטול משום הפקר אסור היה בשבת והא ליתא דאף דהפקר אסור בשבת ויום טוב מכל מקום לצורך מצות היום או כדי שלא יעבור עתה איזה איסור מותר וכמו שמפורש בפרק ר' אליעזר דף קל"א ע"ב דבידו להפקירן כדי להנצל מביטול ציצית ומזוזה ושוב כתב דמשם אין ראיה שכבר יישבה הרב שער המלך דכיון שמותר מן התורה להפקיר שפיר חשיב בידו להפקירן ומכל מקום משאר דוכתי קשה על הרב פרי חדש דמוכח דלצורך מצוה מותר ומסיק דבריו בקשיא ולא זכר דברי הרמב"ן בליקוטיו בריש פסחים ששיטת הרב פרי חדש היא כדעת הרמב"ן ועוד האריך הרב דרך המלך שם לשיטת רש"י בפרק משילין דף ל"ה בההיא דאין דנין ולא מקדישין דשיילינן בגמרא והא מצוה קעביד ופירש רש"י ואמאי קרי ליה רשות דמתבאר שסובר שאף במקום מצוה גזרו דקשה על זה מכמה מקומות וכו' עי"ש שנראה מסקנתו לחלק בענין הפקר בשבת ויום טוב דלדבר הרשות אסור ולדבר מצוה מותר:

זאת מותר לזכות מן ההפקר בשבת הנה לעיל כתבתי (בד"ה והנה ספר) לדבר פשוט שמותר לזכות אם נאמר שמותר להפקיר וכו' וכתבתי שמח מדברי הריטב"א שאף שאסור להפקיר מותר לזכות מן ההפקר ושוב איתי שרבינו עקיבא איגר בתשובה סי' עק"ד צדד להוכיח דאסור כמו שכתבתי למעלה (בד"ה שוב התבוננתי) וכן ראיתי להרב שבת של מי בדף קל"ו ע"ב שכתב וז"ל יכול אדם לזכות מן ההפקר כדאיתא לעיל בפרק כל כתבי דף ק"ך חשבון מאי עבידתייהו מהיפקרא קא זכו עכ"ל והם דברי הגאון עבודת הגרשוני בסי' כ"ה (בדפוס לבוב היא סי' כ"ד שכללו סי' כ"ד וכ"ה כאחת) עי"ש בד"ה

הרי קמן וראיתי שידידי הגאון בנין שלמה יצ"ו בסי' טו"ב דף כ"ב ע"ב עמד בחקירה זו אם מותר לזכות בשבת ויום טוב מן ההפקר לדעת המרדכי דאוסר מתנה וכתב שרבינו עקיבא איגר בגליון הארח חיים סי' של"ט נסתפק בזה דאפשר דלזכות מן ההפקר לדברי הכל שרי כיון דליכא מקנה וקונה וכתב דמפשטות דבריו נראה שמסתפק אפילו בהפקר דממילא כגון להגביה מציאה בשבת וכיוצא וכן משמע מדפשיט ליה מדברי הפוסקים בסי' שע"א סעיף ח' והדבר תמוה מה מקום להסתפק בזה ודבר פשוט הוא בכולי הש"ס דמותר להגביה מציאה בשבת כדאיתא בפרק השוכר בעבודה זרה דף ע' המוצא כיס בשבת מוליכו פחות פחות מארבע אמות וכן פסק הרמב"ם בפרק כ' מהלכות שבת וכו' והחולקים על הרמב"ם לא מחמת קנין בשבת הוא אלא משום הוצאה עיין בסי' רס"ו וכו' וכן מבואר בפרק קמא דמציעא דף ט' ע"א אלא מעתה הגביה ארנקי בשבת וכו' הכי נמי דלא קני ומשמע דדוקא ארנקי הוא דאין דרכן של בני אדם להגביה בשבת משום מוקצה כדכתב הרח"ש שם בסי' כ"ב אבל דבר המותר בטילטול פשוט דמותר וכן מבואר מדתנן בדף ק"ך ואומר לאחרים בואו והצילו וכו' ויש לדחות זה דמשום צורך היום שאני ועל כל פנים הדין אמת מהראיות האחרות וחתר ליישב דברי הגאון רעק"א וחפץ הייתי להעתיק תורף דב"ק ולא יכלתי לפי שהאריך מאד בחריפותו ובקיאותו כדרכו בקדש לך נא ראה:

וכתב הרב משנת ר' אליעזר בח"ב בזכרונותיו דף ח' ע"א אות ז' במערכת ה' דאף לדעת הרמב"ן דאסור להפקיר בשבת ויום טוב מכל מקום בית דין יכולין להפקיר אף בשבת והוכיח כן מדאמרינן בפרק שני דראש השנה דף כ"ב ע"ב מה קלקול קלקלו הבייתוסין פעם אחת בקשו להטעות את החכמים שכרו שני בני אדם בארבע מאות זוז וכו' והאחד העיד עדותו ויצא והשני אחר שהעיד עדותו הגיד להם כי שקר הוא כי שכרוהו לזה בשני מאות זוז ואמרו לו חכמים מאתים זוז נתונים לך במתנה והשוכרו ימתח על העמוד ופירש רש"י נתונים לך במתנה ותהא רשאי לעכבן ואף על פי שלא השלמת תנאי שלך לשולחך דיש רשות לבית דין לקנוס ממון ולעשותו הפקר שהפקר בית דין הפקר וכו' וריהטא דסוגיא מישתמעא דאמירתם נתונים לך והזכיה בהם היו בשבת והפקירו בית דין ממונו של המשכיר וזה לכאורה כסברת הרב המאירי דמותר להפקיר בשבת ולסברת הרמב"ן שאסור להפקיר בשבת צריך לומר דהפקר בית דין שאני משום הוראת שעה או מטעם אחר אלו תורף דב"ק: וזאת להודיע כי זכיתי עתה בספר התורה חיים לעולם (הנז"ל בריש אות זו בד"ה והנה ספר חיים) והוא להגאון מפורסם בדורו מוהר"ר חייה מודעי (אשר הגאון נודע ביהודה מחבב דבריו וכותב לו שפתיו ברור מללו הלכה

ברורה דברי אלקי"ם חיים מר ניהו רבה מודע"א רבא לאורייתא זה דודי וזה רעי ואהובי הרב המובהק חכם הכולל וכו' מוהר"ר חיים מודעי דבריו הנחמדים קבלתי וכו' כונתי בזה לדעתו הרחבה וממנו תוצאות חיים וכו' ובסוף תשובתו כותב לו ועיני מר תחזינה מישרים ואשר יבחר יקרב אליו עיין נודע ביהודה קמא חלק יו"ד סי' פ"ח) ונכון בעיני להביא תורף דב"ק בקיצור ראיותיו וסברותיו לפי שאין הספר מצוי במדינתינו (תוגרמה) כל כך ובשאר מדינות כלל כלל לא ואם יקרו דבריו בעיני גאון אדיר נודע ביהודה ובישראל גדול שמו בעינינו על אחת כמה וכמה ודבריו הם על מה שנשאל שבעיר אחת אין נמצא ארבעה מינים כי אם אצל איש אחד וכולם הולכים אצלו ומברכין ויוצאים בו ידי חובתם כדין ויהי היום יום ראשון של חג בבוקר השכם רוח עברה בו והפקיר כל נכסיו ובכללם הארבעה מינים ועל זה נשאל אם היה רשאי להפקיר ואם תמצא לומר דמותר להפקיר אי מצו אינהו לזכות מההפקר ביום טוב דהוי כקונה קנין או לא: והשיב דלכאורה יש ללמוד דכי היכי דאין מקדישין ואין מעריכין וכו' (כדתנן בפרק משילין דף ל"ו) משום גזרה דמקח וממכר ופירש רש"י דדמי למקח וממכר שמוציא מרשותו לרשות הקדש הכי נמי אין מפקירין משום שמוציא מרשותו והוקשה לו מדאמרינן בפרק ר' אליעזר דמילה דף קל"א ע"ב דאף על גב דר' אליעזר סובר מכשירי מצוה דוחין את השבת מודה שאם צייץ טליתו וקבע מזוזה בפתחו חייב הואיל שבידו להפקירן (ונפקי מרשותיה ולאו עליו רמיא חובתיה רש"י) ואם אסור להפקיר בשבת היכי אמרינן הואיל ובידו להפקירן וניחא ליה דאף דבעלמא אסור להפקיר בשבת התם שרי משום דאי לאו דמפקרינהו אתי לידי איסור דאורייתא לבטל מצות עשה דציצית ומזוזה כדפירש רש"י שם להכי שרי ליה לעבור אשבות דהפקר כי היכי דלא ליעבר אאיסורא דאורייתא דבעלמא אמרינן ניחא ליה לחבר דליעבד איהו איסורא זוטא כי היכי דלא ליעביד עם הארץ איסורא רבה וכל שכן דאמרינן הכי לגבי איהו גופיה אבל בעלמא כי ליכא חשש איסורא אימא לך דאסור להפקיר:

ודחה זה משום דהא דאמרינן דמוטב שיעבור איסור דרבנן כדי שלא יעבור איסור תורה היינו דוקא כדי שלא לעבור איסור תורה בקום עשה אבל כשהאיסור תורה הוא בשב ואל תעשה נדחה איסור תורה מפני איסור דרבנן כמו שביאר הרא"ם בתוספותיו על הסמ"ג עשין מ"ב וכן כתב מרן כסף משנה בשלישי מהלכות חמץ דין ח' ואם כן הכא דהאיסור תורה הוא ביטול עשה דמזוזה וציצית בשב ואל תעשה אם הדין הוא דהפקר אסור בשבת היה הדין נותן לדחות האיסור תורה מפניו והיכי אמרינן הואיל ובידו להפקירן אלא ודאי מוכח דמותר להפקיר בשבת ואף שדברי הרא"ם וכסף משנה צריכים עיון מדאמרינן

בפרק מפנין ד' קכ"ח מבטל כלי מהיכנו דרבנן וצער בעלי חיים דאורייתא אתי דאורייתא ודחי דרבנן ופסקו כן הרמב"ם והפוסקים בסי' ש"ה הרי דמותר לעבור אדרבנן בקום עשה אף כשהאיסור תורה הוא בשב ואל תעשה ושקיל וטרי קצת בזה (אמר המחבר עיין במה שכתבתי בקונטריס זה במערכת האל"ף אות קח"ן ובשדי חמד אות שי"ז שהבאתי סוגיא זו לפשוט ספק זה וכוונתי לדעתו הגדולה) מכל מקום אין בידינו לדחות דברי הרא"ם ומרן כסף משנה מפני קושיא זו והדר דינא דלפי דבריהם יש להוכיח מסוגיא דבפרק ר' אליעזר הנ"ל דמותר להפקיר בשבת דהא אי אפשר לומר דאף דאסור בעלמא להפקיר הכא הותר כדי שלא יעבור אדאורייתא דכיון דאדאורייתא עבר בשב ואל תעשה לא היה לנו להתיר איסור דרבנן מפניו כדכתבו הרא"ם ומרן כסף משנה אלא ודאי דמותר (אמר המחבר במחילת כבוד קדושתו נראה דאפשר לדחות דשבות דהפקר אינו דומה לשבות דתקיעת שופר דאיירי הרא"ם ולא לטילטול מוקצה דחמץ דאיירי ביה מרן כסף משנה דבהנהו ודאי כיון שצריך לעבור על איסור דרבנן בקום עשה ממש משום הכי אמור רבנן מוטב שנדחה איסור תורה בשב ואל תעשה ממה שנעבור איסור דרבנן בקום עשה גמור אבל בנדון שלנו דהאיסור דרבנן הוא ההפקר בדיבור בעלמא ואין בו מעשה גמור שפיר יש לומר שלא העמידו דבריהם בזה נגד איסור תורה אף שהוא בשב ואל תעשה ואכתי מצינן למימר כדדחי הרב דבעלמא אסור להפקיר ורק הכא הוא דשרי כדי שלא לעבור אאיסור תורה חזר לדחות ראיתו (מההיא דשבת ד' קל"א הנ"ל) דיש לומר דשאני התם שאינו צריך להפקירם הפקר לגמרי רק להפקירם ליום השבת כדי לינצל מאיסור ואחר שבת יחזור ויזכה בהם ויעשה מצותו משום הכי הוא דשרי אבל הפקר לגמרי יש לומר דאסור ומצא לרבותינו התוספות בעירובין פרק הדר ד' ס"ו (ד"ה יפה עשיתם) שכתבו דלא דמי למקח וממכר כיון שאין עושין אלא להתיר הטילטול וכן נראה מדברי הרמב"ם בשני מהלכות עירובין ד' י"ב וכן כתב המרדכי בפרק הדר שמתבאר מדבריהם שכל שאינו הפקר גמור אלא לינצל מאיסור שבת אינו דומה למקח וממכר אבל הפקר גמור אפשר דאסור בשבת ועל פי חילוק זה דחה מה שהיה נראה להביא ראיה דמותר להפקיר בשבת מדאמרינן בסוף פרק קמא דשבת ד' י"ח ע"ב לבית שמאי דאדם מצווה אשביתת כלים נר וגיגית וקדרה מאי טעמא שרו ומשנינן דאפקורי מפקר להו דאלמא שרי להפקיר בשבת דאין לומר דמפקיר להו בערב שבת דהא סתמא קתני ומשמע דבשבת נמי מצי מפקר להו וגם מדברי הרא"ש בפירושו בסוף פרק אין בין המודר ומדברי התוספות שם משמע דההפקר הוא בשבת דאלמא שרי להפקיר בשבת אמנם לפי חילוק הנ"ל אין משם ראיה דהתם נמי לאו הפקר לגמרי הוא אלא כדי לינצל

מאיסור שביתת כלים ומשום הכי הוא דשרי (אמר המחבר ממה שלא כתב דמשמע כן גם מדברי הרא"ש שם בפסקיו סי' י"א נראה שסובר שמשם אין שום משמעות דמפקיר בשבת שזה לשונו שם בשם רבינו שמשון גבי מאי דאמר ר' יהושע בן לוי דבר תורה הפקר אפילו באחד הוי הפקר ומה טעם אמרו בפני שלשה כדי שיהא אחד זוכה ושנים מעידים וקי"ל כריב"ל הילכך הוי הפקר אפילו באחד מן התורה והוא הדין בינו לבין עצמו הילכך הא דאמרינן נר וגיגית וכו' אפקורי מפקר להו שלא יעבור על שביתת כלים וכן בהמתו אם השאילה לנכרי ולא החזירה לו קודם השבת יכול להפקיר' בינו לבין עצמו עכ"ל הרא"ש ומדכתב שאם השאול בהמתו ולא החזירה לו קודם השבת יכול להפקיר' וכו' יש במשמע לכאורה דמפקירה בשבת קאמר אלא שהרב סובר שכונתו שאם רואה שכבר הוא סמוך לשבת ועדיין לא החזירה לו ואין שהות שיחזירנה לו קודם השבת יפקירנה אז כלומר קידה השבת וכן בדין דלמה יניח מלהפקיר' עד אחר שיכנס שבת והלא יהיה עובר ביני וביני אאיסור שביתת בהמתו ואף אם הפקר כזה מותר בשבת מכל מקום למה יעבור ביני וביני ומה צרה היתה שם אם יקדים להפקירה שעה קטנה קודם כניסת שבת אלא ודאי גם כונת הרא"ש היא כן שאם יראה שכבר רד היום ועוד לא החזירה לו יפקירנה סמוך לכניסת שבת ומפני שיש לפרש כן בכונת דברי הרא"ש הנ"ל לא כתב הרב דמשמע מדברי הרא"ש שבפסקיו דמותר להפקיר בשבת דיכולנו לפתור דעל קודם השבת הוא דקאמר ואי הכי נראה שגם מדברי הרא"ש בפירושו בדף מ"ה סוף ע"א שכתב הילכך בשבת יכול להפקיר כליו וכן בהמתו אם השאילה לנכרי ולח החזירה לו קודם השבת אפילו בינו לבין עצמו עכ"ל אין הכרח לומר שכונתו היא שההפקר יהיה בשבת עצמו אלא קודם השבת הוא שיפקירנה ומה שכתב הילכך בשבת וכו' כלומר לענין איסור שבת יכול להפקירה כדי לינצל מאיסור דשביתה וכל עצמו לא בא אלא לומר דאפילו בינו לבין עצמו מהני לגבי איסור שבת דמה שהצריכו רבנן להפקיר בפני שלשה הוא מפני החשש שיפקירנה כדי להפקיע ממעשר כמו שביאר הרא"ש שם ובמפקירה מפני איסור שבת דאין מה לחוש העמידו על דין תורה דסגי בהכי כן נראה לי לומר בכונת הרא"ש בפירושו ובסיגנון זה הם גם דברי התוספות וכונתם גם כן למה שכתבתי לדברי הרא"ש:

אך מדברי הקצור פסקי הרא"ש בפרק אין בין המודר סי' י"א יש מקום להבין שהפקר מותר בשבת שכתב הילכך אם השאיל בהמתו או כליו בשבת יפקירנה בינו לבין עצמו וכו' עכ"ל ומשמעות דברים אלו היא שהשאלה היתה בשבת וקאמר שיפקירנה וכו'

אלמא דהפקר בשבת שרי ולזה צריכים אנו למודעי למה שכתב הגאון דשאני הפק' זה שאינו אלא להציל מאיסור שבת ונחזור לדברי הרב חיים לעולם):

ואההיא דנר וגיגית וכו' כתב עוד הרב דמאי דאמרינן אפקורי מפקר להו אין הכונה שהבעלים מפקירין אותם אלא הפקר בית דין הוא דלב בית דין מתנה עליהם כדי להציל את האדם מן העבירה וכמו שכתב הרשב"א בחידושיו והביאו הר"ן בפירוש ההלכות (וכן כתב הריטב"א בחידושיו בשם הרשב"א) ואם כן אעיקרא אין מקום ראיה מכאן ושוב שקיל וטרי בדברי התוספות והרא"ש והפוסקים בדין אם מותר להשאיל ולהשכיר בהמה לנכרי על סמך שיפקירנה וכו' או דוקא בדיעבד שכבר השאיל או השכיר הוא דאמור רבנן להפקירה וכו' ושאין להביא ראיה מזה דמותר להפקיר בשבת שכן הוא משמעות לשון הפוסקים שבשבת עצמו מפקירה משום שיש לומר דשאני הכא שעושה רק לינצל מאיסור וכו':

ולאידך גיסא כתב הרב שהיה נראה לכאורה להוכיח מדברי הריב"ש בסי' כ"ח דאף הפקר כי האי גוונא לא שרי בשבת שהרי כתב דאם השאילה או השכירה וכו' טוב להפקירה בינו לבין עצמו קודם השבת כדי שינצל מאיסור דאורייתא דמשמע דבשבת אסור להפקירה ודחה לזה דכונת הריב"ש היא לומר שיפקירנה קודם השבת כדי שכשיבא שבת תהיה הבהמה ברשות הנכרי ולא יעבור עליה שאם ימתין להפקירה בשבת הנה מה שעבר מהשבת עד שהפקירה היתה ברשותו ועובר עליה להכי קאמר שיפקירנה קודם השבת ולא מפני שאסור להפקיר בשבת ועוד הביא מאי דאמרינן בפרק הדר ד' ס"ט דמותר לבטל רשות בשבת משום דאיסתלוקי רשותא בעלמא הוא ושרי וביטול מדין הפקר הוא ובכל זאת אין להוכיח דשרי להפקיר דשאני הכא שאיני הפקר גמור אלא כדי להתיר הטילטול וסיים באופן שאין מכל אלו הוכחה דהפקר בשבת מותר דיש לדחות כאמור ומכל מקום גם לאסור אין לנו ראיה דמההיא דפרק משילין אין מקדישין וכו' אין ראיה לאסור הפקר דשאני הנהו דדמו למקח וממכר ממש דהן שתי ידים זוכות מוכר ולוקח והכא נמי מקדיש וגזבר לא כן הפקר דמקנה איכא קונה ליכא בההיא שעתא אין לדמותו למקח וממכר ואפשר שלא אסרוהו רבנן:

שוב מצא שהגאון עבודת הגרשוני בסי' כ"ה פשיטא ליה דמותר להפקיר בשבת וחיליה מדאמרינן בפרק מפנין ד' קכ"ז דמאי הא לא חזי ליה ומשני מיגו דאי בעי מפקר נכסיה וחזי ליה השתא נמי חזי ליה ודחה ראיתו דהתם לאו דבעינן דליהוי חזי ליה בו ביום אלא כיון דהוי מידי דחזי ליה אף דהשתא לא חזי מצי לטלטלו ואעיקרא התם לא בעינן דליהוי חזי ליה כלל דבמאי דחזי לעניים לחוד סגי כדאמרינן בתרומה טהורה דמותר לטלטלה

כיון דחזיא לכהן וכדכתבו התוספות והרשב"א שם והתוספות בסוכה ד' ל"ה ועוד דאף אם נאמר דהפקר בשבת אסור כיון דאינו אסור אלא מדרבנן אמרינן מיגו וראיה מפרק ואלו נערות ד' מ' אההיא דבושת ופגם דפרכינן ואימא לדידה ומשנינן מיגו דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין והא הכא איכא איסורא לקדש את בתו עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה אלא ודאי כיון דאינו אלא איסור דרבנן אמרינן מיגו וביאר קצת במה שחלוקים בזה הרמב"ם והטור עם התוספות והר"ן והרשב"א והריטב"א בחידושיהם וכתב שיש לו בזה באורך במקום אחר ומצא שהריטב"א בח"א סי' אלף קל"א ומה ששאל ממך הנער בענין אי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין איך יתיישב עם מה שאמרו אסור לאדם לקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדל וכו' ותירצת שההיתר בדין התורה יפה אמרת וכדין השבת עכ"ל דמתבאר שסובר דכיון דמותר מן התורה אף דאסור מדרבנן אמרינן מיגו במקום איסורא והכא נמי כיון דמדאוריתא מותר להפקיר אלא דרבנן הוא דאסרוה שפיר מצינן למימר מיגו במקום איסורא:

וסבר הרב לומר דמההיא דפרק כל כתבי ד' ק"ך ואומר לאחרים בואו והצילו לכם וכו' ואמרינן בגמרא מהיפקרא קזכו ופירש רש"י דהצילו לכם קאמר להו דמשמע דאמירת בואו והצילו לכם חשוב הפקר אם כן מוכח דשרי להפקיר בשבת ואף שהר"ן כתב שאין זה הפקר דבלאו הכי הרי הוא מופקר מידי דהוה אמציל מזוטו של ים וכו' כבר קיימו הפוסקים סברת רש"י עיין מגן אברהם סי' של"ד ס"ק י"א ודחה זה על פי מה שאמרו בירושלמי אהך דוהצילו לכם שכן דרכן להזמין אורחים בשבת שנראה שהירושלמי נרגש היכי מצי למימר בואו והצילו והרי זהו כהפקר ואסור להפקיר בשבת אהכי קאמר שכן דרכן להזמין אורחים וכלומר דאין זה מפקיר אלא כמזמין אורחים בשבת ומאכילן ואם כן אדרבא ממתניתין הלזו לפי מה שאמרו בירושלמי יש להוכיח דהפקר אסור בשבת לולא דהכא הוי כמזמין אורחים וכו' וכתב דיש לדחות דאין הכי נמי דהפקר בלבד דהיינו שמוציא הדבר מרשותו ואומר דבר זה הפקר מישרא שרי אלא דהכא דמקנה נמי לאחרים שפיר קשיא ליה להירושלמי ואיצטריך לטעמא שכן דרכן להזמין אורחין וסיים דלית לן ראיה מפורשת מהש"ס בדין זה אם מותר להפקיר בשבת ונחלקו האחרונים הרב עבודת הגרשוני סובר דמותר והרב פרי חדש בסי' תמ"ד סעיף ב' ובסימן תל"ד סובר דאסור ומסיק למה שנשאל דודאי ההפקר חל ומה שעשה עשוי וכההיא דאמרינן בירושלמי וכולן שעשו בין שוגגין בין מזידין מה שעשו עשו ופסקו כן הפוסקים בסי' של"ט ואם כן אף אם נאמר דאסור להפקיר בשבת מכל מקום מה שעשה עשוי:

ועל השאלה השנית אם יכולים אחרים לזכות מן ההפקר השיב כבר הביא ראיה הרב עבודת הגרשוני בסי' כ"ה דמותר לזכות מן ההפקר מההיא דבואו והצילו לכם ועושה עמהם חשבון אחר השבת ופריך תלמודא חשבון מאי עבידתיה מהפקירא קא זכו דמשמע להדיא דמותר לזכות מן ההפקר והיא ראיה שאין עליה תשובה וכן מתבאר מדברי הטור בסי' רמ"ו בענין הפקר בהמתו במה שכתב בשם רבינו פרץ ע"ש וכן מפורש יוצא מדבריו שבסי' שכ"א בענין חזקת רשות שכתב דאף משתחשך מהני והטעם דכיון דסברי בית הלל דביטול רשות איסתלוקי רשותא הוא אם כן כשמחזיק הוי כזוכה מההפקר וכמו שכתב שם הרב בית חדש ואף שכתב דלכתחלה אין להחזיק אלא מבעוד יום אנו אין לנו אלא דברי מרן הבית יוסף שסתם בשלחנו הטהור בדברי רש"י ומה גם כי נצר משרשיו הרב טורי זהב שם יישב דבריו ואם כן מותר לזכות מן ההפקר בשבת ואחר חתימת הסימן כתב ששוב נדפס ספר מגילת ספר וראה שבחלק לאוין ד' קכ"ז הוכיח מדברי הירושלמי דפסחים דמותר להפקיר בשבת ולא פנה לעיין בדבריו וששוב נדפס ספר שער המלך נראה שבהלכות לולב ד' צ"ז שהביא דברי הריטב"א שסובר דאסור להפקיר וכתב הרב (חיים לעולם) שהריטב"א בשיטת רביה דרביה אמרה שכן דעת הרמב"ן בליקוטיו לריש מסכת פסחים והביא דבריו שם בדף י"א ע"א ולעומת זה ראה בספר מגן אבות לרבינו המאירי בכתיבת יד שהשיב על דברי הרמב"ן וז"ל והרביעית שההפקר נראה להרב שאסור בשבת מדאמרינן אין מקדישין ואין מעריכין וכו' תמה אני היאך פה קדוש אמרה והלא אמרו בפרק מפנין וכו' ומפרש טעמא מיגו דאי בעי מפקיר נכסיה וחזי ליה והרי אתה למד מפורש שמפקירין בשבת ואף הסברא נותנת כן שזאת שאסרו בהקדשות וכו' אלו כעין מכר הן שמקנה אותם לאחרים וכעין מה שאמרו מה לי מכר להדיוט מה לי מכר לשמים אבל הפקר אין בו הקנאה לשום אדם והרי זה כביטול רשות שנעשה אף בשבת וכן כתב בשיטתו למסכת שבת באופן כי דבר זה במחלוקת שנוי בין הראשונים אלו תורף דברי הגאון חיים לעולם (והרב המגיה שם ציין לעיין בספר חקת הפסח סי' תל"ד ובשמחת יהודה אליעזר סי' ו' פאת ים בליקוטים אות ו' שבת של מי בקונטריס יוסף לחק שלשה הראשונים אינם אצלי וקונטריס יוסף לחק אין בשבת של מי שבידי כי סיום הספר הוא בדף רנ"ג ואחריו קונטריס מוצאי שבת עד דף רס"ב ואין עוד):

מכלל הדברים אתה תשמע שהרב חיים לעולם לא הכריע בדין זה אם מותר להפקיר בשבת ויום טוב או לא ומפורש יוצא מפה קדשו דדין זה במחלוקת הוא שנוי וזה שלא כמו שכתב בשמו הרה"ג אברהם אזכור דמותר להפקיר ולמדנו דלזכות מן ההפקר

קיל מלהפקיר דבלזכות מן ההפקר שכתב הרב עבודת הגרשוני להוכיח מההיא דאומר לאחרים בואו והצילו לכם דמותר כתב על דבריו שהיא ראיה מהימנא שאין עליה תשובה ואילו להפקיר תלייא באשלי רברבי ולא הכריע ושם בדף ק' הובאה הערה מרב גדול מוהר"ר דוד בכמוהר"ר שמואל הלוי להשיג על הרבה דברים שכתב הרב המחבר ובכלל הדברים הוא שכתב (בסוף ד"ה אך את זה) שם בסוף ע"ד הרי הצגנו לפניך משפט כתוב שהדין עם הרב עבודת הגרשוני ואם לא ידעתיהו מכותלי ביתו ניכר שאדם גדול הוא והרב פרי חדש שאריה ליה מאריה שלא העמיק עיונו הזך בפרט זה וממקומו הוא מוכרע לאשמועינן (כנראה צריך להיות לישמועינן) אין מפקירין וכל שכן הנך אחרנייתא אלא שאין זה כדאי להכריע דתנא נקט אלו הן משום מצוה מכל מקום מדלא תנייא במתניתין אין לך אלא מה ששנו חכמים וכו' עכ"ל הרי מבוארת דעת הרב הלוי דמותר להפקיר בשבת ויום טוב והרב המחבר לא כתב שום דבר על השגותיו ומזה אפשר שהבין הרב אברהם אזכור שכן גם דעת הרב המחבר דשתיקה כהודאה אבל אין זה מוכרח דיש לומר דלא איסתייעא ליה לחזור על לימוד והביא מה שהעיר עליו הרב הגדול מוהר"ר הלוי שכן שורת דרך ארץ כדי שלא יאמר אותו צדיק שלא חש לדבריו כלל והניח הדבר להמעיין שישפוט כפי שכלו אבל לא מפני שהודה לדבריו הוא ובפרט שבדבריו שבדף י"א (שכתב אחר ההערות שהעירו על דבריו שני רבנים מעיהק"ו ירושלים מוהרח"א סורנאגה ומוהר"א צבי) כתב מפורש שדבר זה במחלוקת שנויה בין גדולי הראשונים וכתב שהיה חפץ לחזור על לימודו ולהשתעשע בדברי רבנן קדישי המערערים על דבריו ולא איסתייע ליה:

ועל הספק השני אם מותר לזכות מן ההפקר כתב הרב מוהר"ר הלוי הנ"ל שראית הרב עבודת הגרשוני אינה כמו שהבין הרב המחבר (חיים לעולם) דמה ראיה זו הא איכא למימר דמאי דאמרינן חשבון מאי עבידתייהו מהפקירא קא כו לאו משום דשרי לזכות מן ההפקר אלא הכי קאמרינן כיון דזכו מההפקר אף על גב דעבדי איסורא מכל מקום הא קא זכו ולמה להו חשבון אבל הראיה היא משינויא דמשני דמשום מדת חסידות שנו כאן או בירא שמים עסקינן כדאיתא התם וטפי הוה ליה למימר דהאי גברא לא בעי למיזכי באיסורא ובעי למיעבד בהדיה חשבון דמעיקרא לאו בתורת זכיה מההפקר נקטינהו אלא ודאי דליכא איסורא עכ"ל ועל כל פנים גם הוא מסכים דמותר לזכות מן ההפקר ודמוכח הכי מסוגיא דפרק כל כתבי חשבון מאי עבידתייהו מהפקירא קא זכו: עוד הובאו שם (בספר חיים לעולם) דברי שני רבנים מירושלים מוהרח"א סורנאגה ומוהרא"ל צבי שהשיבו על דברי הרב המחבר מדף ט' והלאה שקלו וטרו על כל ראיותיו

וסברותיו לבנות ולסתור כדרכה של תורה ובדף יו"ד ע"ד (בד"ה היוצא) כתבו שהעיקר דמותר להפקיר בשבת ויום טוב ושהרב מוהר"י ערוך הראה להם שכן כתב מפורש רבינו המאירי בשיטתו לשבת בפרק מפנין דממה שאמרו בש"ס גבי דמאי דאי בעי מפקר נכסיה שמעינן דשרי להפקיר בשבת ובהגלות לנו דברי רבינו המאירי מעתה הקולות יחדלון ויצא הדבר בהיתר להפקיר בשבת באין אומר ואין דברים:

גם על זכיה מן ההפקר כתבו דנקטינן כמו שכתב הרב עבודת הגרשוני שכן מתבאר מהיא דאמרו בש"ס מהפקרא קזכי וכו' וכן מוכח מדאמרינן במסכת עבודה זרה דף ע' המוצא כיס בשבת מוליכו פחות פחות מארבעה אמות ופסקו כן הרמב"ם והרא"ש ואף להחולקים על הרמב"ם לא נחלקו עליו משום שאסור לזכות במציאה בשבת אלא משום מוקצה או משום ההילוך אבל בדבר המותר לטלטלו ולהוציאו כולי עלמא מודו דמותר לזכות בו אלו תורף דב"ק: אחר זמן השגתי ספר משכן בצלאל (הנז"ל בד"ה ומכל מקום) ולפי שצריך להשיב הספר לבעליו אכתוב בס"ד בקיצור דבריו והוא בדף י"ב ע"ג הביא דברי הפרי חדש בסי' תל"ד דהפקר אסור בשבת ויום טוב ותמה עליו מסוגיא דשבת דף קל"א ע"ב דאמרינן הואיל ובידו להפקירן וציין מגן אברהם סי' י"ג סק"ח ותירץ (כמו שתירץ השער המלך כיון דמדאורייתא מותר להפקיר משום הכי חייב חטאת ובזה כתב ליישב קושית התוספות במנחות דף מ"ד (שהבאתי לעיל בד"ה והנה מתוך מה שכתבתי) דיש לומר דבעי הש"ס לאשמועינן האי רבותא דאף דאסור מדרבנן להפקיר כיון דמדאורייתא שרי חשיב בידו להפקירן אלא דקשה דבעירובין דף ל"א פריך דמאי הא לא חזי ליה ומשני דאי בעי מפקר נכסיה וכתבו התוספות דלסומכוס פריך וכו' ואם כן קשה הא סומכוס אית ליה דגזרו שבות בבין השמשות ואם הפקר אסור הא לא חזי ליה כיון דאי בעי לא מצי מפקיר וכן הקשה מדאמרינן הכי בפרק מפנין דמאי הא לא חזי ומשנינן מיגו דאי בעי מפקר נכסיה ואם אסור להפקיר הרי הוא מוקצה והוי כטבל אלא מוכח דמותר להפקיר וכן מוכיח מדברי רש"י בסוכה דף ל"ד (גבי מעשר שני בירושלים) ממה שכתב בד"ה ואם נטל כשר וכו' אבל חוץ לירושלים לא דלכם כתיב הראוי לכם והקשה מרן מוהרמב"ח כיון דחוץ לירושלים יש לו פדיון הרי אם כן יש לו היתר אכילה מיקרי דאי בעי פדי ליה כמו בדמאי דיוצא בו משום דאי בעי מפקר נכסיה ותירץ דלא הוי מיגו משום דאין פודין ביום טוב ואם כן מדיוצאין בדמאי מוכח דאי בעי מצי מפקיר ביום טוב לא כהפרי חדש:

שוב הביא מה שבשער המלך כתב בשם הריטב"א בההיא דבואו והצילו לכם דמוכח דסובר דבעלמא אסור להפקיר בשבת ושהקשה עליו בשער המלך מסוגיא דעירובין

הנ"ל ושתירץ דסובר הריטב"א דהך מתניתין דמערבין בדמאי אתיא כרבי דאמר לא גזר שבות בבין השמשות וכתב על דבריו שלא ראה דברי הריטב"א בעירובין דף ק"ב ע"ב (צריך להיות דף ל"א ע"א) דמתבאר דמוקים למתניתין אפילו כסומכוס. והדרא קושיתו לדוכתא ועוד הקשה לפי מה שאמרו בפרק משילין דף ל"ו דטעמא דאין מקדישין ואין מחרימין הוא משום דדמי למקח וממכר ופירש רש"י שמוציאו מרשותו לרשות הקדש ומקח וממכר אסור מקרא וכו' אי נמי מקח וממכר אתי לידי כתיבה וכו' ואם כן בהפקר אין שייך טעם הראשון דהא אינו מוציאו מרשות לרשות וגם טעם השני משום חשש כתיבה אין שייך בהפקר כלל וכו' ונמצא שהוא מחלוקת בין רש"י והריטב"א דרש"י בסוכה הנ"ל מוכח דסובר דמותר להפקיר והריטב"א סובר דאסור והאריך לבאר דכל מר אזיל לשיטתיה בדין הפקר אם עושה קנין וכו' וכו' וכתב בדף י"ג ע"ג אות ח' דאין ליישב שלא אסר הריטב"א להפקיר אלא בכגון ההיא דבואו והצילו דהוי מוציא מרשות לרשות (והוא תירוצו של הרב שער המלך) דמשמעות לשון הריטב"א אינו כן אלא משמע שאף אם אינו מזכה לאחרים גם כן אסור לכן העלה ליישב דעת הריטב"א דלא אסר אלא כשאינו לדבר מצוה אבל לדבר מצוה מודה דמותר להפקיר ואזיל לשיטתיה דסובר כרבינו תם דהא דאין דנין ואין מקדשין ולא מייבמין היינו דוקא שלא במקום מצוה אבל אם אין בית דין דעדיף מניה וכן כשאין לו אשה ובנים מותר וכן בהפקר הדין כן דמשום מצוה מותר והיינו טעמא דאמרינן בפרק מפנין דאי בעי מפקר נכסיה כיון שהוא מצוה מפני האורחים וכו' וכן מערבין בדמאי היינו ערובי תחומין דאין מערבין אלא לדבר מצוה ולכן שפיר קשיא ליה אההיא דבואו והצילו לכם דהפקר כי האי שלא במקום מצוה ודאי אסור דדמי למקני בשבתא דאסור וביטול חמץ דשרי בשבת ויום טוב למאן דאמר שהוא מדין הפקר התם נמי הוא לצורך היום והוי דבר מצוה וכן באתרוג של דמאי לצאת בו וביאר עוד שגם מה שמתבאר מדברי רש"י דסוכה וכן בעירובין דמותר להפקיר יש לומר דדוקא במקום מצוה הוא דמותר והיינו דלפי שיטתו בההיא דאין דנין ואין מקדשין וכו' שהוא אף במקום מצוה מכל מקום בהפקר שאינו קנין כמו מקח וממכר וגם לא שייך חשש כתיבה מותר על כל פנים במקום מצוה דוקא:

ועל פי הדברים האלה הרבה להשיב על מה שכתב הרב מנן אברהם בסי' י"ג סק"ח שמתבאר מדבריו דסובר שמותר להפקיר אף שלא במקום מצוה דמנא ליה הא הלא בכל המקומות דמשמע בש"ס דמותר להפקיר אינו אלא במקום מצוה ואז גם מתנה מותר וההיא דפרק ר' אליעזר דמילה דף קל"א ע"ב דאמרינן הואיל ובידו להפקירן היינו דמדאורייתא ראוי להפקירן וכו' ואחר שהאריך מאד בדברי המגן אברהם כתב בדף י"ד

אות י"ג דליתא למה שכתב הפרי חדש דאם ביטול משום הפקר היה אסור בשבת דהא לדבר מצוה מותר להפקיר שוב ראה שכדברי הרב פרי חדש כתב הרמב"ן בליקוטיו והאריך לפלפל ליישב דעת הרמב"ן דמסוגיאות הש"ס בכמה מקומות מתבאר דמותר להפקיר לדבר מצוה ומסיק שגם דעת הרמב"ן כן היא דמותר להפקיר לדבר מצוה אלא שסובר דהמשהה חמצו כדי לבערו אינו עובר עליו מן התורה ולכן הוכיח דעל כרחין לומר דביטול לאו מטעם הפקר דאם כן איך מבטלו ביום טוב הא אסור להפקיר ביום טוב ואי משום מצוה זה אינו לשיטתו דהא יכול להשהות החמץ על דעת לבערו דליכא מצוה דאורייתא בביטולו עתה אחר דאין איסור להשהות אף דיש לומר דהפקר אינו עושה קנין או יש לומר כיון דעל כל פנים אסור להשהות מדרבנן מותר להפקירו דהוי צורך היום מכל מקום הרמב"ן סובר דהפקר הוא קנין גמור ולכן הוכיח דביטול אינו משום הפקר וסיים בסוף אות ל"ג וז"ל לכן ברור לכולי עלמא דלהפקיר משום מצוה מותר אבל להפקיר כך אסור וכן לענין לזכות מן ההפקר בשבת ויום טוב בשביל מצוה מותר וכו' דמיגו דמפקיר נכסיו וכו' ע"כ איצטריך לזכות אחר כך בהדמאי בתוך שלשה ימים וכו' אבל לזכות בהפקר כך יש לומר דאסור ומה שהביא בתשובת עבודת הגרשוני סי' כ"ה ראיה משבת דף ק"ך לימא מהפקרא קא זכינא וכו' אין ראיה דהא אפילו בקנה ומכר בשבת ויום טוב הוי קנייה כדאיתא בירושלמי ופסקו כן הפוסקים וכו' וכיון שכבר זכה מן ההפקר קנה אבל אם מותר לכתחלה לזכות מן ההפקר איכא למימר דדמי לקנין דאסור בשבת ויום טוב דמה לי להפקיר או לזכות מן ההפקר ותמיד גזרו משום גזרת מקח וממכר עכ"ל מסקנתו לך נא ראה נפלאות מתורתו:

והנה על מה שכתבתי בנדפס באות ק' בדין הפקר אם מותר בשבת או לא כתב לי ידידי הרה"ג מוהר"ר צבי הירש הלוי בילווייס יצ"ו בעל הגהות כור לזהב על חידושי הריטב"א וז"ל עוד שם אות ה' סי' ק' הביא הדר"ג דברי הריטב"א והפר"ח או"ח סי' תל"ד שאסור להפקיר בשבת ומר הביא שם להקת נביאים אחרונים שהקשו עליהם מסוגיא דשבת דף קמ"ח מקדיש אדם את פסחו בשבת וחגיגתו ביום טוב ומסוגיא דפרק מפנין דאי בעי מפקיר לנכסיה הוי עני וחזי ליה ומסוגיא דדף קל"א הואיל ובידו להפקירן וקושיא זו היא ראית המגן אברהם סי' י"ג דמותר להפקיר בשבת ונדחקו בישובים ובעה"י רשום אצלי מכבר אריכות בענין זה וכדי שלא להטריח את כבודו אעתיק קצת בקיצור נמרץ.

והנה גם אנכי הקשיתי מש"ס דעירובין דף ע"א מתניתין מני בית שמאי דאמרי אין ביטול רשות בשבת דתנן מאימתי נותנין רשות בית שמאי אומרים מבעוד יום ובית הלל אומרים משתחשך מאי טעמא דבית הלל וכו' אלא הכא בהא קמיפלגי בית שמאי

סברי ביטול רשות מקני רשותא בשבתא אסור ובית הלל סברי איסתלוקי רשותא בעלמא הוא ואיסתלוקי רשותא בשבתא שפיר דמי מבואר לכאורה דשרי להפקיר בשבת אמנם מצאתי שוב בריטב"א עירובין שם שהעיר בזה וז"ל ואיסתלוקי רשותא בשבתא שרי לפום פשטא דלישנא משמע דשפיר דמי בכל דוכתא ואם כן מותר לעשות מחילה בשבת מיהו אפשר לחוש ולומר דהכא שפיר דמי לצורך עירוב קאמר מפני שיש בו תיקון לצורך שבת עכ"ל מצינו מפורש בדברי הריטב"א ז"ל דלצורך מצוה סובר דשרי להפקיר בשבת וממילא מיושב כל הקושיות שהקשו עליו האחרונים דבכל מקומות אלו שהקשו מהם יש שם צורך מצוה:

ובזה יש לדחות דברי הפרי חדש סי' תל"ד שהוכיח דביטול חמץ לא הוי מטעם הפקר שאם כן איך תניא מבטלו בלבו אפילו ביום טוב והא אסור להפקיר בשבת וביום טוב אלא ודאי דביטול לא הוי מטעם הפקר ולפי המבואר אין ראיה כלל דשפיר יש לומר דביטול הוא מטעם הפקר ומיהו כיון דהפקר זה הוי צורך מצוה שלא יעבור בבל יראה וכו' כולי עלמא מודו דשרי להפקיר בשבת ואדרבא יש לומר לאידך גיסא דאם נחליט דביטול הוא מטעם הפקר יש מכאן ראיה מכרחת לדעת הריטב"א ז"ל דאסור בעלמא להפקיר בשבת וביום טוב ורק לצורך מצוה שרי דאם לא כן לאיזה צורך נקט התנא אפילו בשבת אפילו ביום טוב דמאי רבותא יש בזה והלא בעלמא נמי שרי להפקיר בשבת וביום טוב אלא ודאי דבאמת בעלמא אסור להפקיר בשבת וביום טוב ואשמעינן התנא דכאן שרי משום דהוי צורך מצוה. וכשיטת הריטב"א כנלע"ד:

ובההיא ענייא רשום אצלי עוד במה שנסתפק הגרעק"א זצ"ל בגליון הש"ע או"ח סי' של"ט ובתשובותיו סי' עק"ד אם מוצא מציאה בשבת דהוי דבר הפקר אם מותר לזכות בו ובשם ס' עצי אלמוגים הביא דדעתו דאסור לקנות מהפקר בשבת יעו"ש ולענ"ד היא משנה מפורשת דמותר לזכות בשבת מן ההפקר דתנן במס' שבת דף ק"ך מצילין סל מלא ככרות כו' ואומר לאחרים בואו והצילו לכם ואם היו פקחין עושין עמו חשבון לאחר השבת ומפרש בגמרא חשבון מאי עבידתייהו מהפקירא קא זכו משמע להדיא דשרי לכתחלה לזכות מן ההפקר וגם בתר הכי דמשני מאי אם היו פקחין היינו שאין רוצין לטרוח בחנם עי"ש ובר"ן ומבואר דאם רוצין לזכות לעצמן רשאין והיינו משום דאין שם מקנה ומהפקירא קא זכו רשאין לזכות בו אפילו בשבת וביותר לפי מה שכתב המגן אברהם סי' של"ד ס"ק י"ג דאם יש חשש איסור במה שזוכין לעצמן אינן נאמנים לומר דעבדי איסורא לזכות לעצמן ודאי מוכח דאין שום איסור אפילו לכתחלה לזכות מן ההפקר דאם לא כן איך נאמנים לומר דעבדי איסורא ולעצמן זכו ולענ"ד זה פשוט מאד:

עוד שם בספרו היקר ציין כבוד הדר"ג אם יש להפקיר על ידי שליח אבקשו ימחול נא כבודו לעיין בספרי אם המלך על מגילת רות ששלחתי לכבודו (ק"פ ב' פט"ז) מה שכתבתי שם בזה אלה דברי צבי הירש הלוי בילוויס עכ"ל:

אמר המחבר הנה למעלה כתבתי (בד"ה ואת זה אגיד) שמה שכתב הגאון שער המלך בשם הריטב"א דאסור להפקיר בשבת וההיא דאומר לאחרים בואו והצילו וכו' שאני משום דכמופקר ועומד הוא וכו' ליתנהו להני מילי בחידושי הריטב"א שבידי וכו' ועתה אפריון נמטייה לידידי הרה"ג הנ"ל דאייתי מתניתא בידיה דברי הריטב"א שבחידושיו לעירובין דמוכח שסובר שאסור להפקיר בשבת אם לא לצורך השבת אלא שלפי זה קשה על מה שכתב בשער המלך בשמו דטעם ההיתר בההיא דאומר לאחרים הוא משום דכמופקר דמי דמשמע דאי לאו הכי אסור ואמאי הא לצורך שבת הוא ולצורך שבת שרי אך מה שהקשיתי שם שמדברי הריטב"א בסוגיא דדף קכ"ז מתבאר שסובר דמותר להפקיר בשבת לא קשיא לפי מה שנראה שמחלק בין היכא דליכא צורך היום להיכא דאיכא צורך היום והתם משום צורך היום קאמרינן דאי בעי מפקיר נכסיה וכו' ועיניך הרואות דהרב הנ"ל יצ"ו כיונה דעתו (במה שכתב ליישב דעת הריטב"א ממה שהקשו עליו האחרונים) לדברי הרב דרך המלך שהבאתי למעלה (בד"ה ואולם לדעת הריטב"א) והרב דרך המלך כיוון אל האמת בדעת הריטב"א כפי המבואר בדבריו שבמסכת עירובין שהביא הרב הנ"ל יצ"ו ומה שכתב להביא ראיה דמותר לזכות בשבת מן ההפקר מההיא דחשבון מאי עבידתייהו מהפקירא קא זכו כיונה דעתו לדברי הרב שבת של מי בשם הגאון עבודת הגרשוני שהבאתי לעיל (בד"ה ואם מותר לזכות) וקים לי בגויה דהני ספרי דבי רב לא שכיחי גביה דמר ובדעתו הרחבה כיוון לדעת קדושים הנז"ל וקרוב בעיני לומר שגם ספר בנין שלמה הנז"ל בדברינו (בד"ה ואם מותר) לא שכיח גביה דרב יצ"ו:

ומה שכתב בד"ה עוד שם) לעיין בספרו אם המלך וכו' לעשות רצונו חפץ חיים ועיינתי בספרו היקר ולפי שלא נתפשט ספרו במקומות אלו הנני להעתיק דב"ק והוא על מה שנאמר וגם של תשלו לה מן הצבתים ועזבתם ולקטה ולא תגערו בה כתב הרב יצ"ו וגם וכו' אמר להם שאם יראו שהיא עומדת מרחוק ואינה הולכת ללקט בין העומרים עם כל זה יראו שתלקט יתר על שאר העניים שיעשו עצמם כשוכחים הצבתים הקטנים ותקח אותם בתורת שכחה ואמר עוד ועזבתם יפה פירש בזה בגזע ישע שאמר להם שיפקירו את הצבתים שאם לא כן כיון שבאמת לא שכחום יהא מחויב במעשר ולזה אמר שיפקירו והפקר פטור ממעשר ולפי פירושו יהיה מכאן ראיה מוכרחת לשיטת

הפוסקים שיכולים להפקיר על ידי שליח ועיין שלחן ערוך ארח חיים סי' תל"ד ובברכי יוסף שם עכ"ד יצ"ו:

ורב אחד יצ"ו כתב לי על מה שכתבתי בנדפס בדין הפקר בשבת אם מותר וז"ל ולדעתי יש להביא ראיה דהפקר מותר בשבת דאיתא בעירובין ע"א לענין ביטול רשות דבית הלל סברי איסתלוקי רשות בעלמא הוא ואיסתלוקי רשות שפיר דמי ולבית שמאי הוי קנין וקנין אסור בשבת אבל לבית הלל דהוי רק סילוק רשות מותר לדידהו להפקיר ועיין בתוס' גטין ל"ח ד"ה המפקיר וביבמות מ"ח ד"ה המפקיר שכתבו שם דהפקר אינו אלא סילוק בעלמא שהרב מסלק עצמו מן העבד ועי"ש בפנ"י על גטין שכתב דהא דהמפקיר עבדו יצא לחירות דוקא היכא שקדם העבד וזכה בעצמו דאז אין רשות לרבו עליו מה שאין כן קודם שזכה בעצמו עדיין לא נפקע שם עבדות ממנו ומיקרי רשות רבו עליו עכ"ל יצ"ו וכנראה אין ביד הרב חידושי הריטב"א לעירובין וכבר כתבתי דבריו לעיל (בד"ה אמר המחבר):

ובעיקר דין הפקר אם הוא משום נדר (כשיטת הרמב"ם) או הוא גזרת הכתוב ואם קטן יכול להפקיר ואם מועיל תנאי בהפקר עיין בכל זה בתשובות הגאון מוהר"ם שיק בחלק א"ח סי' קצ"ה ובשו"ת עין יצחק להגאבד"ק קאוונא יצ"ו בחלק א"ח סי' כ"ח אות ב':

ואם מותר להפקיר בזמן הזה או להקדיש לעניים כל נכסיו בלתי שישאר לנפשו מאומה כדאמרינן דאי בעי מפקיר לנכסיה וכו' ובדברי הרמב"ם בפרק ששי מהלכות ערכין שאסור לאדם להקדיש כל צאנו או כל שדותיו או מכל דבר שיש לו אם לא שישייר גם לעצמו ומוכח מדברי המפרשים שגם להפקיר כל מין שיש לו אסור לכתחלה ובמאי דאמרינן אל יבזבז יותר מחומש ובדברי הגאון חתם סופר יו"ד סי' שט"ז ועוד בדברי איזה מחברים בענינים אלו שקיל וטרי ידידי הגאבד"ק לוצין יצ"ו בספרו היקר אבן שתיה סי' ס"א עי"ש דב"ק ועיין במה שהבאתי בקונטריס הערות לחלקי הכללים סי' קי"ח:

ואם מועיל הפקר לדבר שאינו ברשותו (דבר שלא בא לעולם וכיוצא) הבאתי בנדפס באות ק' סברת רבינו הבית חדש בתשובה סי' קכ"ד דמהני והבאתי קצת מדברי רבני האחרונים מיימינים ומשמאילים בזה ונשמט שם הציון לעיין בקונטריס אסיפת דינים במערכת חמץ ומצה סי' ה' אות כ"ד שכתבתי שם קצת בזה ובקונטריס הערות לחלקי הכללים סי' ע' אות כ"ה הבאתי הערה בזה עי"ש:

ולענין אם הלוה יכול להפקיר ולבטל דבר שממושכן ביד המלוה עיין בתשובת הגאון מוהר"ם שיק סי' רי"ט שהבאתי בקונטריס אסיפת דינים במערכת חמץ ומצה סי' ח' אות ס"ז (בד"ה וזה שייך בדייני) ונדפס עתה ס' חמדת משה לידידי הרה"ג מוהרמ"ף דומ"ץ

מלאדז יצ"ו וראיתי בסי' יו"ד שקיל וטרי אם יכול הלוה למכור או להקדיש או לבטל ולהפקיר חמצו הממושכן ביד מלוה וכתב (בד"ה ועתה נחקור) וכו' אם לוה יכול לבטל חמצו הממושכן ביד מלוה הנה בשם אריה א"ח סי' י"א בד"ה ויש להביא (ובד"ה ועפ"ז) כתב לדבר ברור דדומה לגזל ולא נתייאשו הבעלים ולהפקר בבבא קמא דף ע' ואין הנגזל והלוה יכולים לבטל החמץ שברשות אחר וכן כתב בתשובת מוהר"ם מינץ סי' ד' אלא דשקיל וטרי שם דאפשר לרבא דסובר מכאן ולהבא גובה יכול לבטל ונראה מסקנתו דגם לרבא אינו יכול לבטל ודעת הגרע"א בשו"ת שלו סי' כ"ג דנגזל אין יכול לבטל חמצו שביד גזלן אבל לוה יכול לבטל החמץ הממושכן ביד מלוה ובספר עטרת חכמים סי' ט"ז מחולק הגאון עם הגאון חתם סופר דדעת החתם סופר דלא מהני ביטול לחמץ שאינו ברשותו ודעת המחבר דיכול לבטל ונראה מדבריו דגם נגזל יכול לבטל חמצו שביד הגזלן ובנתיבות המשפט ביאורים ריש סי' רי"א כתב דהבית חדש בתשובה קכ"ד סובר דיכול להפקיר אף כשאינו ברשותו דהפקר מטעם נדר וכמו דמהני נדר הכי נמי מהני הפקר ובקצות החשן מתמה מהא דבבא קמא דף ס"ט גבי צנועים ור' דוסא אמרו דבר אחד דמוכח דאינו יכול להפקיר דבר שאינו ברשותו ולא קשיא מידי וכו' (הביא כל דברי הנתיבות בענין אי מהני הפקר לדבר שאינו ברשותו וענותו תרבני שבשפלנו זכר לנו במה שכתבתי אני הדל בשדי חמד ח"א במערכת הה"א אות ק' בענין זה בתשובת הרב בית חדש שוב כתב) והנה הגאון מופת הדור ז"ל חידש בזה דבר חכמה גדולה אשר יש ללמוד מזה דמהני ביטול לחמץ שאינו ברשותו הן נגזל לחמץ שביד גזלן וכל שכן דלוה יכול לבטל חמץ הממושכן ביד המלוה אף אי נימא דמכר והפקר והקדש לא מהני לכל הני משום דשאני חמץ דהוי כאומר שאינו רוצה לזכות במה שזכהו רחמנא להיות החמץ ברשותו וזה ברור דלפי דבריו הדין כן דמהני ביטול לחמץ שאינו ברשותו או שאינו שלו עכשיו רק שיהיה שלו אחר כך והגרע"א נראה דלא נחית לסברת הנתיבות הנ"ל מדסבירא ליה דנגזל אין יכול לבטל חמצו שביד גזלן וגם המוהר"ם מינץ ושם אריה לא נחתי לסברת הנתיבות מדסברי דגם לוה אין יכול לבטל חמצו הממושכן ביד מלוה ובמגן אלף סי' תמ"א סק"ד נראה דסובר דלוה יכול לבטל חמצו הממושכן ביד מלוה אבל תמיה לי על הנתיבות אשר לפי דבריו מוכח להדיא דגם נגזל יכול לבטל חמצו שביד גזלן ואם כן למה תמה במקור חיים סי' תמ"ח ביאורים אות ט' על החק יעקב דמתיר החמץ לאחר הפסח בביטל ונאנס ותמה עליו דאינו מועיל ביטול דהא גזל ולא נתייאשו הבעלים אינם יכולים להקדישו כמו כן אין הנגזל יכול לבטל דגם כן אינו ברשותו עי"ש ואם כן סתר דבריו למה שכתב בנתיבות ואין אצלי ספר קצות החשן ונתיבות המשפט

הנ"ל לעיין בדב"ק ואני הד כתבתי קצת במערכת חמץ ומצה סי' ה' אות כ"ד הנ"ל לענין נגזל אם מועיל לו ביטולו מאחר שאינו ברשותו עי"ש:

סימן טו

התראת ספק בנדפס מערכה זו אות ג"ן נשאתי ונתתי קצת בדברי המפרשים עמ"ש בירושלמי לחלק בין אפשר לברר הספק להיכא דאי אפשר לברר הספק עי"ש וידידי הגאון מוהר"ר משה שפירא אבד"ק ריגא מח"ס פני משה ושפת העמק ודרשת מהר"ם יצ"ו כתב אלי בענין זה וז"ל כבוד ידיד וכו' כקש"ת מוהר"ר חיים חזקיהו מדיני נ"י האבד"ק דעיר קאראסובאזר בעל המחבר שדי חמד. תודה וברכה לכת"ר על אשר כבדני במנחתו טהורה תורה אורה וכו'. יחזקהו ה' באריכות ימים. כי מעינותיו יפוצו חוצה על גפי רמים. וצויתי להעתיק דבר אחד מספרי מר אבא הגאון זצללה"ה מספרו נועם ירוש' ע"ס זרעים כפי ראות עיני כת"ר הלוטה פה, ובדבריו היקרים יתורץ תמיהות כת"ר בספרו שדי חמד סי' נ"ג במערכת הה"א וכו'. המצפה לישועת ה' משה בהגאון מו"ה יהושע אייזיק זצללה"ה החונה פ"ק ריגא (אמר המחבר רב תודות לכבוד גאונו אשר כבדני לעטר את קונטריסי בדברי איש אלהים קדוש דין אבא למלכא מרנא מאור הגולה זצ"ל ואומר הנני להעתיק דברי קדשו בסיעתא דשמיא):

(אלה דברי הגאון מר אביו בספר היקר נועם ירושלמי). ירושלמי ברכות ר' יוסי ב"ר בון בעי אין תימר שנים ספק ראה שני כוכבים בע"ש והתרו בו ועשה מלאכה. ראה ב' כוכבים במוצ"ש והתרו בו ועשה מלאכה ממה נפשך אם הראשונים יום הן אף האחרונים יום הן ויהא חייב על האחרונים. אם האחרונים לילה אף הראשונים לילה ויהא חייב על הראשונים והנה המפרש מהרא"פ כתב וא"ת והלא התראת ספק הוא שהרי מספקא לן נמי אם כולו מן היום או כולו מן הלילה ואף דעיקר התראה השני' הוא דהא משמע (בשבועות כ"ח) דבעינן התראה בשעת האיסור וכן פירש"י (במכות ט"ז) וי"ל דהסוגייא דהכא אתי כר"י דס"ל שמה התראה (ובשבת דל"ה) איתא להא מימרא לענין חטאת עכ"ל:

והנה בספרי נ"י (סי' ד') כתבתי דבענין זה יש בירושלמי סתירות הרבה והפ"מ נדחק בזה מאד. והוא דבירושלמי (רפי"א דיבמות ה"ז) גבי מי שאינו יודע אם הוא ב"ט לראשון או בן ז' לאחרון הכה את זה וחזר והכה את זה קלל את זה וכו' פטור ר' חנינא בעי לית הדא פליגא על ריו"ח דאיתפלגין בשני יו"ט של גליות ריו"ח אמר מקבלין התראה על הספק ר"ש בן לקיש אמר אין מקבלין התראה על הספק. אמר ר"ח וכו' לית הדא פליגא תמן אפשר לעמוד עליו ברם הכא אי אפשר לעמוד עליו. אלמא דריו"ח לא קאמר דהת"ס

ש"ה אלא בב' יו"ט ש"ג דאפשר לעמוד עליו. אבל אם אי אפשר לעמוד עליו ולברר מודה דה"ס ל"ש התראה (ובפ"ח דנזיר ה"א) איתא בירושלמי שתה יין תוך שלשים הראשונים אינו לוקה [ט"ס וצ"ל לוקה] (וקאי אמתני' דשני נזירים שאמר להם א' ראיתי א' מכם שנטמא ואיני יודע איזה מכם וכו') בתוך שלשים יום האחרונים לוקה (ט"ס וצ"ל אינו לוקה] (פי' שמ לא נטמא ונשלמה הנזירות) הבא מן השוק אינו לוקה לא על הראשונים ולא על האחרונים (פי' על הא דאמר ר' יהושע יבקש א' מן השוק שידור כנזרו בנזיר) אינו לוקה לא על הראשונים ולא על האחרונים (ופי' הפ"מ דכל חד מאלו השלשים הת"ס הוא אצלו דלא ידעינן אם חבירו הוא טמא ונזיר מיד. או אם חבירו הוא טהור ואינו נזיר אלא בשלשים האחרונים) עד כדון כשהתרו בו על זה בפני עצמו וע"ז בפ"ע. התרו בו על שניהם כאחד פלוגתא דר"י ורשב"ל דאיתפלגין בשני יו"ט ש"ג ר"י אמר מקבלין התראה על הספק ר"ל אמר אין מקבלין התראה על הספק. אלמא דלא מחלקינן בין יכול לעמוד עליו ובין אינו יכול לעמוד עליו דהא גבי נזיר א"א לעמוד עליו ולברר ואפ"ה מדמה הירושלמי ונדחקו בזה הק"ע והפ"מ ע"ש:

והנה שם ביארתי דאם התרו בו בשלשים ימים הראשונים שאם ישתה בשלשים הראשונים והאחרונים שיהיה חייב הוי התראה כמו בנשבע על תנאי שמתרין בו בשעת השבועה שאם יעבור על התנאי יהיה חייב. וה"נ בשלשים הראשונים והאחרונים הוי התראה למ"ד הת"ס ש"ה. וע"ז אמר בירושלמי התרו בו על שניהם כא' פלוגתא דר"י ור"ל והא דמחלקינן ביבמות וירושלמי שם דדוקא בב' יו"ט ש"ג שאפשר לעמוד עלי' היינו דהתרו בו ע"ז בפ"ע וע"ז בפ"ע וא"כ כל חד וחד ספק הוא אפילו לגבי המותרה דהא אינו ודאי לו שחייב אלא בצירוף שניהם וע"כ אמר בקילל את זה וחזר וקילל את זה דפטור והיינו בהתרו בו על כל א' בפ"ע. וכמו שמחלק בירושלמי שם (פ"ח דנזיר) עד כדון כשהתרו בו ע"ז בפ"ע רק דבשני יו"ט ש"ג יכול להתרות בו על כל אחד לבד באם שיודע שיום הראשון הוא יו"ט יהא חייב. וכן אם יום השני הוא יו"ט יהא חייב וע"כ יכול להתרות בו על כל יום בפני עצמו דכל שיתברר איזה יום הוא יו"ט הוי התראה לכל יום ועכ"ז היינו דוקא אם הת"ס ש"ה אבל אם הת"ס לש"ה מה מהני אם יכול לעמוד עליו כיון שלע"ע אינו מבורר. וע"כ דמי ב' יו"ט ש"ג בהתרו בו על כל אחד בפ"ע לשאר הת"ס באם התרו בו מתחילה שאם יעבור בשניהם יהיה חייב. והא דאמרי' בירושלמי (פ"ח דפסחים ה"ד) לענין השוחט את הפסח על החמץ ר"י אומר אפילו נותנן עמו (בעזרה) בירושלים. רשב"ל אומר עד שיהא נותנן עמו בעזרה. דין כדעתי' ודין כדעתי' דאיתפלגין בשני יו"ט ש"ג ריו"ח אמר מקבלים התראה על הספק רשב"ל אמר אין מקבלים התראה

על הספק התם נמי אפשר לעמוד עליו וכ"ת כיון דאמרי' איגמ"ל יהא חייב אפילו אם הת"ס לש"ה כמו שכתבו התוס' (ביבמות ד"פ) שאני התם שהספק הוא בהחוטא אם הוא בר עונשין ע"כ אמרינן איגמ"ל אבל הכא שהספק הוא בהחטא לא אמרינן איגלאי מילתא למפרע ועיין בספרי ע"י סי' י"ט שהארכתי בזה:

ובזה יתיישב הירושלמי דהכא שלא הביאוהו הק"ע והפ"מ ר"י ב"ר בון בעי אין תימר שנים ספק ראה ב' כוכבים בע"ש והתרו בו ועשה מלאכה. ראה ב' כוכבים במוצ"ש והתרו בו ועשה מלאכה. ממה נפשך אם הראשונים יום אף האחרונים יום ויהא חייב על האחרונים. ואם האחרונים לילה אף הראשונים לילה ויהא חייב על הראשונים:

ולכאורה קשה דהא התם לא יכול לעמוד עליו וא"כ לא מהני אפילו למ"ד הת"ס ש"ה. אך לפי מה שביארתי ניחא דמיירי בהתרו בו בע"ש על שניהם. וע"כ חייב לר"י דס"ל הת"ס ש"ה. והא דקאמר ראה ב' כוכבים בע"ש והתרו בו וע"מ ראה ב' כוכבים במוצ"ש והתרו בו הוא לאו דוקא אלא התרו בו מתחילה על שניהם כאחד:

אך אעפ"כ הוא דוחק דהא בירושלמי אמר אין תימר שנים ספק ראה ב' כוכבים בע"ש והתרו בו ועשה מלאכה ראה ב' כוכבים במוצ"ש והתרו בו וע"מ וכו' א"כ משמע שהיה התראה לכל ביה"ש בפ"ע:

ע"כ נראה לי כעת להגיה בירושלמי (פ"ח דנזיר) הבא מן השוק אינו לוקה לא על הראשונים ולא על האחרונים עד כדון כשהתרו בו על שניהם כאחד. התרו בו ע"ז בפ"ע וע"ז בפ"ע פלוגתא דר"י ור"ל דאיתפלגין בשני יו"ט ש"ג ר"י אומר מקבלין התראה על הספק רשב"ל אמר אין מקבלין התראה על הספק והענין הוא דאע"ג דר"י סובר דהת"ס ש"ה אעפי"כ בעינן התראה בשעת האיסור וכמו דאיתא (בשבועות כ"ח) אכלי' לאיסורא והדר אכלי' לתנאיה פלוגתא דר"י ור"ל ופירש"י דהתראה בשעת אכילת האיסור בעינן ואין כאן אלא הת"ס וכו' ואם התרו בו בשעת אכילתו השני' אל תאכל שהרי אתה עובר על הראשונה למפרע אעפ"י שהתראת ודאי היא אינה התראה שאין מלקות בא ע"י אכילה זו:

וכן איתא בירושלמי (פ"ג דשבועות ה"ז) שבועה שאוכל ככר זה היום ועבר היום ולא אכלה (כצ"ל) ר"י ור"ל תרויהון אמרי פטור לאו טעמא דאהן טעמא דאהן (כצ"ל) טעמא דר"י משום שאינו ראוי לקבל התראה וטעמא דר"ל משום שהוא בו"ת שאין בו מעשה והוא ט"ס וצ"ל טעמא דר"ל משום שאינו ראוי לקבל התראה (פי' דר"ל סובר דהת"ס לש"ה) טעמא דר"י משום שהוא בו"ת שאב"מ. מה נפקא ביניהון שרפה והשליכה לים. אין תימר משום שאינו ראוי לקבל התראה פטור (פי' דא"א להתרות בשעת השלכה לים

דהתראות בעינן דוקא בשעת עצם האיסור) אין תימר משום שהוא בו"ת שאב"מ (כצ"ל) הרי יש בו מעשה (פי' כיון דהשליך לים א"כ יש בו מעשה) וכן איתא (בירושלמי פ"ו דנזיר ה"ד) היו לפניו צלוחיות שתים אחת של מים ואחת של יין והתחיל לשתות בהם אמרו לו הוי יודע משאת שותה של מים את שותה של יין ויש בה עשרה זתים ואת מתחייב עלי' עשרה מלקיות אינו מקבל התראה בדעת הזאת אבל אם היתה צלוחית אחת של יין והתחיל לשתות בה ואמרו לו תהיה יודע אם תשתה את כולה יש בה עשרה זתים ותתחייב עשרה מלקיות מקבל התראה היו לפניו שתי שפודין א' של שחוטה וא' של נבילה וכו' אינו מקבל התראה וכו' אבל אם היה שפוד א' של נבילה התחיל לאכול ואמרו לו וכו' מקבל וכו':

וא"כ כיון שבעינן התראה בשעת האיסור וע"כ אפי' למ"ד הת"ס ש"ה זהו דוקא אם ההתראה הוא בשעת האיסור. וע"כ אומר אם אינו ידוע אימתי הוא נזיר אם בשלשים ימים הראשונים או בשלשים ימים האחרונים. אם התרו בו תחילה בשעת שלשים יום הראשונים על שניהם לא הוי התראה דדילמא לא הוי נזיר אלא בשלשים ימים האחרונים וא"כ לא הוי התראה בשעת האיסור. וע"כ אומר בירושלמי עד כדון כשהתרו בו על שניהם בב"א (פי' דע"כ לא הוי התראה אפי' לר"י דס"ל הת"ס ש"ה) התרו בו ע"ז בפ"ע וע"ז בפ"ע פלוגתא דר"י ור"ל דאיתפלגין בב' יו"ט ש"ג והטעם דאם התרו בו על שניהם בב"א א"כ דילמא לא הוי נזיר אלא בשלשים ימים האחרונים וא"כ לא הוי התראה בשעת האיסור. וע"כ לא הוי התראה אלא אם התרו בו על כל אחד בפ"ע וא"כ הוי התראה בשעת האיסור וע"כ אעפ"י שיש ספק איזה מן השלשים יום הוי נזיר אעפ"כ ממ"נ יש התראה בשעת האיסור גופא אלא דמ"מ הוי הת"ס וע"כ תלוי בפלוגתא דר"י ור"ל בהת"ס:

ובזה יתבאר הא דאמרי' בירושלמי דיבמות (פ"א ה"ז) הכה את זה וחזר והכה את זה וכו' פטור ר' חנינא בעי לית הדא פליגא על ר"י דאיתפלגין בשני יו"ט ש"ג ר"י אמר מקבלין התראה על הספק. רשב"ל אמר אין מקבלים התראה על הספק. ר' חנינא אמר רב לית הדא פלוגתא תמן אפשר לך לעמוד עליו ברם הכא א"א לעמוד עליו. והנה לכאורה תמוה דהא גבי נזיר אמרי' דלמ"ד הת"ס ש"ה אעפ"י שא"א לעמוד עליו הוי התראה. אך דעיקר הטעם הוא משום דבעינן התראה בשעת האיסור גופא. וע"כ הא דקתני הכה את זה וחזר והכה את זה דפטור קשיא לר"י דס"ל הת"ס ש"ה ובש"ס דילן ביבמות (ק"א) פליגי בה ת"ק ור"י דת"ק סבר דהכה זה וחזר והכה את זה חייב ור"י סובר דפטור וא"כ פליגי בהתראת ספק] אבל הירושלמי מביא הברייתא דתני פטור ומקשי לר"י דס"ל הת"ס ש"ה

גבי שני יו"ט ש"ג. וע"ז משני תמן אפשר לעמוד עליו פי' בשני יו"ט ש"ג יוכל להתברר משא"כ הכא א"א לעמוד עליו פי' הכא א"א להתברר:

והענין הוא דבעינן התראה בשעת עבירה. וע"כ בהכה את זה וחזר והכה א"ז אם התרו בו על שניהם כא' לא הוי התראה דדילמא השני הוא אביו וא"כ לא הוי התראה בשעת העבירה אבל בשני יו"ט ש"ג יכול להתחייב אעפ"י אם התרו בו על שניהם כא' דהא אפשר לברר. ואם יתברר שיום הראשון הוא יו"ט ע"כ הוי התראה משא"כ בהכה זה וחזר והכה א"ז כיון דאינו יכול להתברר ע"כ פטור] אבל עיקר הטעם הוא משום דבעינן התראה בשעת העבירה גופא. ע"כ הוי התראה למ"ד הת"ס ש"ה וא"כ כיון דעיקר הטעם הוא משום דבעינן התראה בשעת העבירה גופא ע"כ אם יש התראה לכל א' בפ"ע לא בעינן שיוכל להתברר וע"כ אומר בירוש' גבי נזיר דאם התרו בו על כל א' בפ"ע הוי התראה אעפ"י שלא יוכל להתברר ודוק:

ומעתה ניחא הירושלמי דהכא ראה ב' כוכבים בע"ש והתרו בו וע"מ ראה ב' כוכבים במוצ"ש והתרו בו וע"מ מה נפשך וכו' והוא משום דבעינן התראה בשעת העבירה גופא ע"כ לא מהני אם יתרו בו תחילה על שני ביה"ש רק דבעינן התראה לכל ביה"ש אעפ"י דא"א להתברר אעפ"כ הוי התראה לר"י דס"ל הת"ס ש"ה:

ובזה אפשר לבאר הא דקאמר ר"י ב"ר בון בעי אין תימר שנים ספק וכו' דלכאורה הא אמר תחילה דשנים הוי ספק וא"כ אמאי אמר אין תימר שנים ספק דאפשר לומר דהפירוש הוא אין תימר שנים ספק דהיינו שהוא ספק אם הוא יום או לילה. אבל לא שהוא ספק אם יש בו מן היום ומן הלילה (ע' בשבת ה') דא"כ לא הוי התראה דדילמא הוא חצי יום וא"כ לא הוי התראה בשעת עבירה גופא. ע"כ אומר אין תימר שנים ספק דהיינו שהוא ספק אם הוא היום או הלילה עכ"ל הס' הקדוש נועם ירושלמי ועיין לידידי הגאון אבד"ק שאויל בספרו הנורא זכר יהוסף בחידושיו לפסחים פ"ח בדפי הספר דף מ' ע"ג:

ועל מה שכתבתי בנדפס (בד' ק"ה ע"ד בד"ה נחזור) ועיין בקובץ על יד בפרק ו' מהלכות ע"ז ה"ד בשם הפ"ח שהקשה הא הוי התראת ספק וחפשתי בפר"ח בנימוקיו על הש"ס ובנימוקיו על הרמב"ם ולא מצאתי דב"ק לראות מאי קשיא ליה הא קי"ל דהוי התראה ע"כ לשוני שם. הנה על טוב יזכר שם ידידי הגאון מוהר"ר שלמה פרעיידש יצ"ו אבד"ק ליאדי מח"ס כרם חמד שהודיעני שדבריו הם בפר"ח להלכות גטין בחידושיו שעל הרמב"ם. ועיינתי שם וכתיב בזה הלשון והכ"מ תירץ וכו' וליתא דבכי האי גוונא הוי התראת ספק ולמאן דאמר התראת ספק לא שמה התראה לא משכחת חיוב ואפשר

שהרב לא תירץ כן אלא למ"ד התראת ספק שמה התראה ותו דהכי קי"ל עכ"ל ולפי דרכנו למדנו דגם הרב פר"ח הוא משלנו דנקטינן כמאן דאמר התראת ספק שמה התראה וכמו שכתבתי בפנים בס"ד:

ובעיקר דין זה אי קים לן כמאן דאמר התראת ספק הוי התראה שהארכתי בזה בנדפס אות פ"ג כתב לי ידידי הרב המאוה"ג מוהר"ר טוביה סגאל יצ"ו מעיר לאדז וז"ל ראיתי בספרו אות פ"ג דלהרמב"ם בעי התראה בשעת מעשה ובאות נ"ג הביא בשם הרב יבין שמועה דהל' כר"ל דלא הוי התראה וכן מוכיח מהרבה ספרים ואחרי זה סיים העולה מכל מה שכתבנו דדעת הפוסקים לפסוק כר"י וגם הרמב"ן סבר לי' הכי לא אביא כל הדעות וכל הספרים כי למה לי להרבות עליו אף בקריאת מכתבי אך מעט מזער אביא אשר יסוד דבריו עליהם ואגיד לו את אשר עם לבבי ויקוים בו תן לחכם ויחכם עוד ובפרט כי ספרו אתו ומהמעט ידע כי בדברי יתורץ אף הספרים אשר קמצתי מלהביאן: אחד מראיותיו הם המה בשאגת אריה כתב דהזהרת שחיטה על חמץ הוא אפילו בחמץ שאינו עובר עליו דאם לא כן לר"י שכ' התוס' בשמו דמשהה חמץ ודעתו לבערו אינו עובר אם כן היכי משכחת מלקות על שחיטת פסח על חמץ הא יכול לומר שדעתו היה לבערו ואי אפשר לעדים להכחישו דהוי דברים שבלב וגרע מהת"ס דאיכא מאן דאמר התם דהוי התראה אבל הכא אי אפשר להתברר אם דעתו לבערו או לא ע"כ:

עוד הביא בשם פתח הדביר שכתב בשם הפנ"י שהקשה עמ"ש הרמב"ם דהקונה חמץ או חמצו לוקה דאמאי דילמא ביטלו קודם שיתחמץ ובקנה חמץ שמא הפקירו קודם שזכה וגמ"ד סגי ומה בכך שמשך ותי' דכיון שקבל ההתראה מודה שלא הפקיר וכן בפסחים בשוחט פסח על חמץ לוקה ושם פליגי ר"י ור"ל ואמאי הא מצי אמר שבטלו כבר:

עוד חזיתי שהביא את השו"מ שהק' לר' שמעון דס"ל בפסחים דשוחט הפסח על החמץ שלא לשמו פטור איך חייב בלשמו הא יכול לומר שלא לשמו שחטתי והקשה עליו הא קיימא לן התראת ספק שמה התראה וכו' עי"ש ועוד פעם יביא את הספר שו"מ ומפלפל בדבריו ואחרון הכביד כי סיום דבריו העולה מכל מה שכתבנו בדעת הפוסקים הרמב"ן והרשב"א והרמ"ה כר"י דהתראת ספק הוי התראה אלא דקשה לכאורה דכיון דרבא ס"ל דהתראת ספק לאו שמה התראה אמאי לא פסקי' כרבא דבתרא הוא ולאידך גיסא פריך על רבא גופי' הוא מארי' דהאי כללא דהלכה כר"י לגבי ר"ל ואיך יסבור בזה כר"ל ואי הכי ארבע הוו:

אך בעזר ה' נ"ל בחדא מחתא לתרץ כל אלה בהקדם דברי רבינו הגדול הרמב"ם ובביאור דבריו יתורץ הכל הנה רבינו משה בהלכות שבועות פסק (פ"ה) דהתראת ספק לא שמי'

התראה אלא א"כ לאו שבו מפורש בתורה והכ"מ כתב שם איני יודע ביאור דבריו וביאור דבריו (עיין במפרשי הים דהיכי דמשכחת לה לפעמים שיעבור על הלאו מבלי שיהיה התראת ספק כלל כגון שבועת שוא דמשכחת לה ודאי כגון שנשבע על עץ שהוא אבן וכדומה לכך כשנשבע שאחרים יעשו כן שפיר הוה התראת ספק שאפשר שאחרים יעשו כן ואין לוקין על לאו זה מה שאין כן בסנהדרין (פ' י"ו) בבטלו ולא בטלו שפיר כתב דאם עבר על לאו שניתק לעשה והתרו בו ואמרו לו אל תעשה דבר זה שאם תעשה ולא תקיים העשה שבו תלקה ועבר ולא קיים העשה הרי זה לוקה אף על פי שהתראה בספק הוא שאם יקיים יפטר התראת ספק התראה היא והיינו משום דשם אי אפשר לאשכוחי שיהיה התראה ודאי בלא זה ולכך דייק רבינו הגדול בצחות לשונו אלא אם כן היה לאו שלו מפורש בתורה כמו שבארנו בהלכות סנהדרין אמנם הוא הדבר דכיון דכתב שם בלאו הניתק לעשה שהיא התראה אם כן ממילא מבואר החילוק הנ"ל וז"ב ומעתה ניחא גם כן כל הקושיות מהספרים אשר הביא לפי כלל זה וגם רבינו הגדול הרמב"ן כמו כן סבירא ליה האי חילוק עיין שם אקצר כעת כי אסמוך על שכלו החד ועל עינו הבדולח אשר ידע לברר ולהבחין להוציא אמת לאמתו עד כאן דבריו יצ"ו ובקונטריס הערות לחלקי הכללים בסי' ק"ד הבאתי עוד הערה בענין זה עי"ש:

סימן טז

הקריבהו נא לפחתיך כתבתי בנדפס במערכה זו אות ק"י ח"י דינים בדבר שסרוח מטבעו אם יש בזה משום הקריבהו וכו' ובדבר סרוח שנתקן ואין בו עתה שום סרחון ובדבר המאוס משום דררא דאיסורא ואין בגוף הדבר שום מיאוס לולא אריא דאיסורא אי שייך הא דהקריבהו לפחתיך עי"ש ונשמט משם לענין דבר מאוס לאחרים ואינו מאוס למקיים המצוה אם יש בזה משום הקריבהו וכן בהיפך אם מאוס לו ואין מאוס לאחרים. הנה הרב פרמ"ג בסי' קנ"ד בחלק א"ח ס"ק י"ט כתב בשם הרב א"ר גבי הדלקה בבהכ"ן בשמן שנפל בו עכבר ונמאס השמן שפסק מרן שם בסי"ב שאסור להדליקו דאם מאוס לדידיה אסור להדליקו ואם אין מאוס לדידיה אף שמאוס לאחרים שרי להדליק וסיים ונכון הוא דלא כדמשמע לכאורה מא"ז ויראה דלכל נר מצוה נר חנוכה ונר שבת וכדומה אסור אם הוא מאוס עכ"ל ונראה שהוא מסכים לדעת הרב א"ר דבדידיה תליא מילתא אם מאוס לו אסור ואם מאוס לאחרים ואינו מאוס לדידיה מותר והשוה כל נרות מצוה לנר בהכ"נ ובכולם הדין כנז"ל אמנם שם במשבצות סק"י רפיא בידיה אם יש להשוות נר בהכ"נ ונר שבת וחנוכה אהדדי שכתב וז"ל ועדיין צ"ע דאפשר לבהכ"נ כל שמאוס לאחרים הקריבהו לפחתיך ודוקא לביתו נר שבת וחנוכה ויא"ש שרי כל שאינו מאוס

לדידיה עכ"ל הרי דלא פשיטא ליה דבנר בהכ"נ יהיה מותר משום שאינו מאוס לדידיה וס' א"ר אינו מצוי אצלי ומשמעות הדברים הוא דכי שרינן כשאינו מאוס לדידיה אף שמאוס לאחרים (לדעת הרב א"ר גם בנר בהכ"נ ולדעת הרב פרמ"ג בנר ביתו שבת חנוכה ויא"ץ) היינו אף אם מאוס לכל העולם כל שאינו מאוס לדידיה שרי ולא אמרינן בטלה דעתו אצל כל אדם ולפי זה נראה דסברי דלא כדעת הרב פר"ח שהבאתי בנדפס במערכת הבי"ת אות ע"ט דדבר מאוס לכל העולם אף שאינו מאוס לדידיה איכא משום בל תשקצו דבטלה דעתו אצל כל אדם דא"כ גם לגבי מצוה הוה לן למימר דבטלה דעתו ואיכא משום הקריבהו וכו' וכ"ש שסברתם היא דלא כהרב כנה"ג שהבאתי שם דס"ל דכל שמאוס לרוב העולם אף דלא מאיס לדידיה וגם איכא מיעוטא דלא מאיס להו איכא משום לא תשקצו דבטלה דעתו אצל רוב כל אדם וזהו שציינתי בנדפס לעיין בפרמ"ג הנ"ל שנראה שדעתו ודעת הרב א"ר דבדידיה תלי ולא משגחינן ברוב או כל בני אדם אמנם עתה נראה דאין סברא לומר כן ולכן נכון לפרש בכונתם דמ"ש דכשמאוס לאחרים ואין מאוס לדידיה שרי היינו דוקא כשאינו מאיס לכל העולם. ועכ"פ מתבאר מדבריו שבמשבצות דבמצוה שהיא לאדם בביתו ואין שום שייכות לאחרים בה אם הדבר מאוס לרוב העולם ואינו מאוס לדידיה אין בזה משום הקריבהו וכו' ותמיה לי על הגאון כתב סופר בחא"ח סי' פ"ח שהביא מה שכתב הר"א מגארמיזא בשק של קמח שישבו עציו התרנגולים דאינו מחמיץ ומיהו ירקד הבצק הנדבק לחוץ והשאר מותר ושנחלקו בטעם דבעי ריקוד שהרב ב"ח כתב שהוא משום מיאוס והרב ט"ז כתב דמאי דבעי ריקוד הוא משום כיון שעושה בו מצות אכילת מצה וסעודת יו"ט אן ראוי לנהוג בזיון דאיכא משום הקריבהו לפחתיך וכתב ע"ז בכת"ס ולצאת בו י"ח יש נפ"מ בין טעם הב"ח לטעם הט"ז והוא עפ"י מ"ש בפר"ח יו"ד סי' ס"ד וכללא כייל לנו דבר המאיס לרוב העולם ולא מאיס לדידיה ליכא משום בל תשקצו דלא אמרינן בדבר זה בטלה דעתו אצל כל אדם חוץ אם מאוס לכ"ע ואי מאיס לדידיה לחוד נמי איכא משום בל תשקצו וע' פרמ"ג א"ח סס"י קנ"ד במשבצות שהעלה לענין מצוה גם אם לדידיה לא מימאיס אי מאיס לאחרים איכא משום הקריבהו לפחתיך דבר שנמאס לבני אדם עי"ש ומילתא דמסתברא הוא לפי"ז לשיטת הב"ח דמשום דמאיס ואיכא בל תשקצו אם אינו מאוס לדידיה ומאוס לרוב העולם ליכא משום ב"ת ומותר לאכול אכילת רשות ומצוה אבל לטעמא דט"ז גם אם לא מאיס לדידיה ומותר לאכילת רשות מ"מ למצוה איכא משום הקריבהו כיון דמאיס לאחרים עכ"ל והנה מלבד שהרב פרמ"ג לא החליט לומר דבמאוס לאחרים ולא מאיס לדידיה שיש בהו משום הקריבהו ולפי הנראה לא ראה הרב כת"ס דברי הא"ר שהביא

בפרמ"ג בא"א הנז"ל שסובר שגם למצוה אם אינו מאוס לו אף שמאוס לאחרים שפיר דמי ועוד אף למה שצדד במשבצות דכל שמאוס לאחרים לא מהני למצוה נראה דהיינו דוקא במצוה ששייכה גם לאחרים כהדלקה בבהכ"נ אבל אכילת מצה שאוכל כל אחד בפ"ע דומה להדלקת נר שבת ויא"ק וכיוצא שבזה נראה דגם הרב פרמ"ג מודה לסברת הרב א"ר דכל שאינו מאוס לדידיה אף שמאוס לאחרים שרי ליה:

ושם בכתב סופר הנ"ל כתב להוכיח דבדבר שיש בו משום הקריבהו לפחתיך אפילו בדיעבד לא יצא י"ח המצוה ובאר עוד דאף דבר שאינו מאוס בעצמו רק מצד האיסור נקרא מאוס ואינו יוצא בו ושקו"ט בדברי הרמב"ם ומרן ב"מ בפ"ב מהלכות איסורי מזבח הלכה יו"ד וגם בדבר שאינו אסור אלא מדרבנן עובר משום הקריבהו מדברי קבלה כיון דיש בו איסור לדידיה הגם דרק מדרבנן אסור לו כיון דאינו ראוי לו איכא משום הקריבהו לפחתיך הירצך בדבר שאין ראוי לו לעצמו ולא גרע איסור דרבנן מדבר מאוס שאין בו איסור דשייך ביה משום הקריבהו:

ועל מה שכתבתי בנדפס באות ק"י (בד"ה וכתב) בדבר שנאסר למצוה מפני הריח רע שבו ותקנו על ידי תערובת דברים אחרים עד שעבר הריח אם יש בזה משום הקריבהו לפחתיך כתב לי ידידי הגאון אד"ר אבד"ק מיר יצ"ו וז"ל לדעתי נראה שהוא תלמוד ערוך בכתובות בפרק המדיר ד' ע"ה ע"א דכהן מזוהם פסול לעבודה ואי נקט פלפל בפומיה ועביד עבודה מותר לכתחלה וכן כתב הרמב"ם סוף פרק ז' מהלכות ביאת מקדש שאם עבד עבודתו פסולה ואם מניח פלפל בפיו גם לכתחלה מותר גם כשאפשר העבודה באחר ואם כן כל שכן בנדון השאלה ובא"ע יעויין בספר תפארת ירושלים פרק ו' דשבת מה שכתב ליישב קושית הגרעק"א שם על הר"י פורת וכמדומני שלא זכר דברי הגמרא דכתובות שם ואינו תחת ידי כעת לבאר הדברים עכ"ל יצ"ו ואני לא זכיתי לראות ספר הנ"ל כלל:

סימן יז

הלכה למשה מסיני אי אזלינן בספקו לחומרא בנדפס במערכה זו אות כ"ד הבאתי דברי רבני האחרונים בזה ורב אחד יצ"ו כתב אלי וז"ל במערכת ה"ה אות כ"ד אסף איש טהור כל הני רבנן קשישאי לענין הלכה למשה מסיני ודעת כתר"ה ג"כ נוטה דהוי דבר תורה ולחומרא. הנה בכלל הספרים אשר ציין כתר"ה אינם בנמצא אצלינו רק איכא למשדי בה נרגא מחולין דף ע"ב ע"א דפליגי ר"י ור"ע בדין גולל ודופק דלר"י הוי הללמ"מ ולר"ע הוא ד"ת ומאורינו הרמב"ם בהלכות ט"מ פ"ב הלכה ט"ו ופרק ג' הלכה ג' פסק כר"י דהוי ד"ס וכן מצינו בירושלמי פרק ב' דפיאה א"ר זירא בשם ר"י אם באת הלכה לידך

אל תפליגנה לדבר אחר שהרי יש כמה הלכות שנאמרו למשה בסיני ושקען רבי במשנה ואם נאמר דהללממ"ס הוי דבר תורה היה לו לרבי לפרש איזה מהן הללמ"ס ונחמיר בספקן ורק על אותן הל"מ שבאו לפרש הכתובים הן המה דאורייתא וצ"ע עכ"ד יצ"ו. ועיין במה שהבאתי לקמן באות ל"ד בענין זה:

סימן יח

הלואה דאסור להלות בלא שטר ובלא עדים כתבתי בזה בנדפס במערכה זו אות פ"ח ואם יש לחלק בדין זה בין עם הארץ לת"ח עיין במה שכתבתי שם במערכת הוי"ו אות כ"ו ס"ק י"ג בס"ד:

סימן יט

הלעיטהו לרשע וימות לענין כשידוע שהבעל דין אם ישבע תהיה שבועתו לשקר אם רשאי להשביעו משום הלעיטהו לרשע או אסור להשביעו משום ולפני עור לא תתן מכשול הנה בנדפס באות מ"ה כתבתי בשם הרב מוצל מאש שהעלה שכיון שגם המשביעו נענש כדדרשינן משבועת ה' תהיה בין שניהם שהשבועה חלה על שניהם לא אמרינן בכי האי גוונא הלעיטהו וכו' וכתבתי שכן כתב הרדב"ז בחדשות סי' דש"ן שכשרואה הדיין שרוצה לישבע לשקר יפייס את הבעל דין כדי שלא יבא לידי עונש שבועה דדרשינן שהשבועה חלה בין שניהם וכתבתי שתשובת הרדב"ז הלזו סותרת לתשובה אחרת שכתב מרן החבי"ף בספר נשמת כל חי ח"ב סי' ט' בשמו בתשובות הישנות סי' קצ"ב שגם בזה אמרינן הלעיטהו לרשע וכו' והנה מה שלא היה אצלי תשובות הרדב"ז הישנות גרם לי להבין שדבריו סותרים שחשבתי שבנשמת כל חי העתיק כל דבריו אמנם עתה שיש בידי שו"ת הרדב"ז הישנות ודבריו בזה הם בחלק רביעי סי' אלף רכ"ג (בדפוס וארשא תרמ"ב) ואחזה אנכי שהדברים אחדים שאחר שכתב כמ"ש בשמו בנשמת כל חי סיים דבריו כמו שכתב בתשובות החדשות הנ"ל וז"ל שאלה ראובן נתחייב שבועה לשמעון ושמעון יודע שנשבע בודאי לשקר אם יש על שמעון שום עונש משום שגרם להוציא שם שמים לשקר תשובה וכו' לכדרבי טרפון דאמר שבועת ה' תהיה בין שניהם מלמד שהשבועה חלה על שניהם ופירש רש"י לפי שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן ובאו לידי חלול ה' ע"כ מכאן משמע בהדיא שיש עונש גם על המשביע אלא דקשה לי שנמצאו אוכלים ממונו של החסיד שאינו רוצה להשביעו דקי"ל דפרשי אינשי מספק שבועה ולא פרשי מספק ממונא אלא אדרבא הלעיטהו לרשע וימות ור"ת פי' חלה על שניהם דרך כלל כלומר על אחד מהם והיינו על שניהם שאם נשבע שלא כדין עונש שבועה עליו ואם חברו משביעו שלא כדין עונש השבועה על חבירו וי"מ

דזימנין דחלה על שניהם ממש כשחבירו מהפך עליו השבועה ויודע שנשבע לשקר הרי לך שדחי פי' של רש"י וגם הוא ז"ל לא אמרה אלא שנכשל בה לפי שלא דקדק אבל לא שיניח להפסיד ממונו כדי שלא ישבע זה לשקר והעושה כן נקרא אצלי חסיד שוטה שהתורה אמרה כי יתן איש אל רעהו וגו' עד האלהים יבא דבר שניהם לשבועה אלא ישביעהו ולא יחוש והלעיטהו לרשע וימות ואדרבא אין שבועה אלא על הודאי וזה מכחישו ולצאת ידי מחלוקת וספק עונש שבועה ראוי לכל ירא שמים להביאו לידי שבועה ולהודיע לו עונשו אולי יפרוש ויודה ואם רואה שרוצה לישבע עכ"פ לא ישביעהו אלא יטילו חרם סתם על כל מי שלא יודה לחבירו עכ"ל הנך רואה שגם בתשובה זו עם שלדעתו מעיקר הדין יכול הוא להשביעו משום דהלעיטהו וכו' מכל מקום סיים דלצאת מידי מחלוקת וספק עונש שבועה ראוי לכל ירא שמים שלא להשביעו ויסתפק בהטלת חר"ם והני מילי דמר שפה אחת ודברים אחדים עם מה שכתב בתשובות החדשות ואין נסתר מחמתו ובכן סרה תלונתי מעל מרן החבי"ף אשר הלילותי עליו בנדפס שלא העיר בסתירת דברי הרדב"ז עי"ש ועיניך תחזינה מישרים אשר בשדי חמד במערכת הוא"ו כלל כ"ו סק"ל הבאתי שתי תשובות הרדב"ז הנ"ל והיו לאחדים בידי אחר שזכיתי לראות דב"ק אשר בתשובות הישנות בגופן שלהן כנז"ל:

ועל פי כלל זה (הלעיטהו וכו') יישב ידידי הגאון אבד"ק פראמישלא יצ"ו (עתה אבד"ק לבוב) בספרו בית יצחק חלק א"ח סי' כ"ט אות ד' שיטת מרן השפתי כהן בסי' קנ"א (ביו"ד) שכתב דמומר אין אנחנו מצווים להפרישו ותמה עליו הגאון בדגול מרבבה למה אינו חייב להפרישו הא ודאי ישראל מומר אף על פי שחטא ישראל הוא ואם כן מה בינו לשאר ישראל לענין להפרישו מעבירה וכתב שדעת השפתי כהן היא דכיון שעושה איסור במזיד אינו חייב להפרישו אך הרב יצ"ו כתב ולדעתי דעת השפתי כהן נכונה בפשיטות על פי דברי רשב"ג בבבא קמא ס"ט במה דברים אמורים בשביעית אבל בשאר שני שבוע הלעיטהו לרשע וימות אף דעל איסור כרם רבעי הוא שוגג מכל מקום כיון דעל איסור גנבה הוא מזיד אינו חייב להפרישו אף על שאר איסור שהוא מומר ולפי מאי דפסקינן כרשב"ג הנ"ל צדקו דברי השפתי כהן ואף במומר לאחד משאר עבירות נהי דבודאי בלפני עור עובר ואין ראיה מבבא קמא דשם הוא אינו עושה מאומה רק הרשע עושה מעצמו עם כל זה אם אינו עובר בלפני עור דלא הוי בתרי עברא דנהרא אין איסור משום מסייע והלעיטהו לרשע ועל פי זה השיב על מה שנשאל בדבר אם נותנים לחשודים על נטילת ידים וברכה מאכל בשכרם דאולי זה דומה לשמש שאסור ליתן לו כשהוא חשוד וכו' וכן אם מותר למכור בבתי משקאות מאכלי היתר למי שברור

שאוכל בלי נטילה ובלי ברכה דנהי דבודאי אם ספק שישמעו לו מחוייב להזהיר לכל הקונים שיטלו ידיהם ויברכו מכל מקום אם יודע בודאי שלא ישמעו אין לאסור מלמכור וכו' עי"ש:

ולענין שבועה ראיתי להגאון הנ"ל יצ"ו בספרו בית יצחק חלק יו"ד ח"ב בסי' ס"ה אות ב' שכתב שבמוצל מאש סי' מ"ה כתב שיכול להשביע את חברו אף שיודע שישבע לשקר ועובר אלפני עור משום דהלכה כרשב"ג דאמר הלעיטהו וכו' וכתב על זה שאין דבריו צודקים חדא דלא דמי לדרשב"ג דהתם הוא אינו עושה מעשה מה שאין כן הכא שהוא משביעו ותו אטו מאן דפליג ארשב"ג לא יסבור שמותר להשביעו והרי התורה התירה דכתיב כי הוא זה ומה קושיא אהתורה ומה שאמר רבי טרפון שהשבועה קלה על שניהם הוא משום שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן ובא לידי חילול ה' כדפירש רש"י ולא משום לפני עור שזה התירה התורה ובדברי חיים ח"ב ח"מ סי' ח' הביא בשם תשובה אחת דאינו עובר בלפני עור דמתחלה מוקמינן אחזקתו חזקת כשרות שלא ישבע ואחר שנשבע מאי אית לן למיעבד וזה לא נהירא שהרי רואה שחברו נשבע ואסור להניחו לישבע והמובחר דהתורה התירה משום דאי אפשר לברר בענין אחר ואין דנין אפשר משאי אפשר עכ"ל והנה מה שכתב בשם הרב מוצל מאש הוא לכאורה היפך ממה שכתב בשמו הרב תהלה לדוד שהבאתי בנדפס אך באמת שניהם ל"ו יכונו שבתחילה כתב כמו שכתב בשמו בבית יצחק הנ"ל ושוב כתב במסקנתו כמו שכתב בשמו בתהלה לדוד וגוף תשובת הגאון מוצל מאש העתיקה בנשמת כל חי הנ"ל (בח"ב יו"ד סי' ט') עיי"ש ועיין במה שהבאתי בקונטריס ההערות לחלקי הכללים בסי' י"ב אות ט"ו:

סימן כ

הלכה כרבי עקיבא מחברו אי אמרינן נגד ר' אליעזר אף על גב דרבו הוה הנה בנדפס אות י"ד הבאתי דבפרק שני דשבת משנה ג' פסקו המפרשים דאין הלכה כר' אליעזר וכן הפוסקים בא"ח סי' רס"ד פסקו בדין ההוא כרבי עקיבא וכן בריש פרק ב' דחלה פסקו הרמב"ם ורבינו עובדיה כר' עקיבא לגבי ר' אליעזר וכתבתי שצריך לומר הטעם כמו שכתב הרב יבין שמועה דכיון דרבי אליעזר שמותי הלכה כר' עקיבא לגביה ומה שאמרו מחברו ולא מרבו היינו שאר רבותיו של ר' עקיבא ולא ר' אליעזר משום דשמותי הוא אי נמי כמו שכתב הרב משק ביתי באות קמ"ו (בד"ה ולענין) שרבי עקיבא נתחכם טובא ומיקרי חברו עי"ש וזה דוחק שהרי במשק ביתי שם כתב בשם המפרשים דר' אליעזר רבו היה כדמוכח בסוגייא דשבת דף ט"ל סוף ע"ב ובסנהדרין דף ס"ז ע"א ודף ק"א ע"א ובפסחים דף ס"ו ע"א (כנראה צריך להיות סנהדרין ס"ח ופסחים ס"ט) ושכן

כתב הרמב"ם בפתיחת חבורו ועוד ציין בזה לספר הכריתות וכו' עי"ש וכן כתב בפלפלא חריפתא בפרק האומנין סי' ח"י דר' אליעזר לא היה חברו ויהיה מאיזה טעם שיהיה על כל פנים הפוסקים תפסו לפסוק כרבי עקיבא נגד ר' אליעזר והבאתי בנדפס שכן דעת הרא"ש בפרק השוכר את האומנין סי' ח"י עי"ש שפסק כרבי עקיבא וכתב הטעם משום דר' אליעזר שמותי הוא וכן מתבאר ממה שכתב הרא"ש בפרק שבועת הדיינים סי' כ"ט בפלוגתא דרבי אליעזר ורבי עקיבא במלוה על המשכון ואבד המשכון:

ועוד ציינתי דברי הר"ן בהלכות בפרק מי שאחזו גבי פלוגתא דרבה ורב יוסף שבדף ע"ד ע"ב ההוא גברא דאמר לאריסיה כולי עלמא דלו תלתא וכו' אמר רב יוסף הא לא דלה רבה אמר הא לא איצטריך כתב שם הר"ן (בד"ה ומה שכתב הרי"ף והלכתא כרבה) ועוד דבפרק הדיינים מוקמינן פלוגתייהו דרבה ורב יוסף כתנאי וקם רבה כר' אליעזר ורב יוסף כר' עקיבא ור' אליעזר במקום רבי עקיבא אינה משנה דשמותי הוא עכ"ל והתוספות בבבא קמא ד' ז"ן ריש ע"א (בתוך ד"ה בההיא) כתבו והא דבעי לאוקומא פלוגתייהו בדרבה ורב יוסף והוי רבה כר' אליעזר שהוא שמותי וכו' עי"ש ובפרק אלו מציאות ד' כ"ט ד"ה והרי וכו' כתבו ואם כן משמע דאין הלכה כרבה דהוי כר' אליעזר דשמותי הוא ובפרק כל כתבי ד' קי"ז ע"א ד"ה דשקיל ליה בברזי כתבו ויש לומר דבפלוגתא לא מיירי וכו' ואף דחשיב הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום דפליגי בה ר' עקיבא ור' אליעזר לא חשיב לה פלוגתא דר' אליעזר דשמותי הוא ובחידושי הריטב"א בפרק האומנין ד' פ"ב ע"א (בד"ה וכתב הרב אלפסי) כתב בהא פליגי ר' אליעזר ור' עקיבא וכו' והלכתא כר' עקיבא מחברו (תיבת מחברו קשה להולמה וכבר העיר מרן חיד"א ביעיר אזן מערכה זו אות מ"ו על דברי רבינו יונה בפרק כיצד מברכין שכתב כלשון הזה והביא שגם הרב יבין שמועה תמה על ספר הכריתות שכתב דהלכה כר' עקיבא מחברו והרי ר' אליעזר רבו היה ע"ש) ובמתניתין דהכא נמי סתם לן כותיה וכו' וסיים אלו דברי הרא"ם עכ"ל ומשמע דגם הריטב"א מודה להרא"ם במה שכתב דהלכה כר' עקיבא לגבי ר' אליעזר ובנדפס ציינתי לעיין במקנה אברהם ח"ב סי' ק"ב והוא שם בדף כ"ט ע"ב (בד"ה כתב) הביא מה שכתב רבין חסידא בספר קהלת יעקב ד' פ"ח ע"א דהא דאין הלכה כרבי עקיבא מחבריו היינו דוקא כשחבריו החולקים עליו הם מהתנאים אשר לפעמים הלכה כמותם אבל אם האחד הוא ר' אליעזר דקימא לן אין הלכה כר' אליעזר דשמותי הוא אזי האחר החולק עמו הוא יחיד והלכה כר' עקיבא מחברו עכ"ל (קהלת יעקב שבידי הוא דפוס חדש ודבריו הנ"ל הם בסי' גר"ן ד' ק"ח ע"ד) דמתבאר דתופס בפשיטות דהלכה כר' עקיבא לגבי ר' אליעזר וכן בתפארת ישראל (שציינתי

בנדפס) בחידושים שאחר פרק שני דפסחים על משנה א' כתב כן בפירוש דהלכה כר' עקיבא לגבי רבי אליעזר וכתב בזה הלשון והרי קימא לן כר' עקיבא מחבירו ואפילו נגד רבו שהרי ר' אליעזר רבו הוה ואפילו הכי הלכה כר' עקיבא נגד ר' אליעזר בברכות ד' ל"ו ע"א ומשמעות דבריו הוא דלעולם הלכה כר' עקיבא אף נגד רבו אחר ומוכיח כן מדקימא לן כמותו נגד ר' אליעזר רבו וזה אינו מכוון לעניות דעתי דיש לומר דר' אליעזר שאני משום דשמותי הוא אבל נגד רבו אחר אפשר דלא קימא לן כוותיה וכבר ראיתי בספרים שכתבו דמסוגיא דכתובות דף פ"ד ע"ב מוכח דהלכה כר' עקיבא מחברו ולא מרבו אלא דר' אליעזר שאני כאמור: ושם (בנדפס) אות י"ד תמהתי על מה שכתב מרן הפרי חדש בנימוקיו על הרמב"ם פרק שני מהלכות עבודת יום הכיפורים דאין הלכה כר' עקיבא לגבי ר' אליעזר דמחברו אמרו ולא מרבו ור' אליעזר רבו הוה וציינתי לעיין ביעיר אזן מערכה זו אות מ"ז ושם אתה מוצא שתמה על מה שכתב הרב פרי חדש לדעת הרמב"ן דהלכה כר' אליעזר משום דרבו היה שהרי מדברי הרמב"ן עצמו בריש ספר לקוטות הרמב"ן מתבאר שסובר שהלכה כרבי עקיבא נגד ר' אליעזר דשמותי הוה והילך דברי הרמב"ן שבריש ספר הלקוטות שהביא מרן חיד"א ומסקנא כרב יהודה אמר רב וכו' אבל בארץ ישראל חיישינן לדרבי אליעזר ואף על גב דבעלמא הלכה כרבי עקיבא מסתבר ליה לרב טעמא דר' אליעזר וחייש ליה בארץ עכ"ל וסיים מרן חיד"א הראת לדעת שדעת הרמב"ן שר' אליעזר ור' עקיבא הלכה כר' עקיבא אלא דרב מסתברא ליה טעמיה דר' אליעזר וחש ליה רב בארץ עכ"ל ואומר אני שמתבאר מדברי הרמב"ן דכל כך אלים ליה כללא דהלכה כרבי עקיבא לגבי ר' אליעזר דאף דבעלמא נקטינן בש"ס בדוכתי טובא כמאן דמסתבר כוותיה אף אם הוא נגד הכלל (כגון ביחיד נגד רבים וכיוצא) והכי נקטי רבוואתא בכמה דוכתי לפסק הלכה כמאן דמסתבר כוותיה והכא נמי דמסתבר לרב טעמיה דר' אליעזר היה יכול לפסוק כמותו לגמרי בכל זאת כתב הרמב"ן אליבא דרב דרק מיחש הוא דחייש לדר' אליעזר בארץ אלמא כללא דהלכה כרבי עקיבא לגבי ר' אליעזר אלים ליה טובא:

וכפי הנראה כן הוא מוסכם לרובא דרבוואתא דהלכה כרבי עקיבא נגד ר' אליעזר מטעם הנ"ל או מטעם שכתב הגאון יבין שמועה בכלל רל"א דנקטי כמאן דאמר הלכה כר' עקיבא מרבו וראיתי אני להגאון בסדר הדורות באות רבי עקיבא (במערכת העין) סק"ט שכתב בסתם כן בשם ספר הכריתות בימות עולם שער שלישי פרק רביעי על פי סוגיא דפרק כיצד מברכין ד' ל"ו ע"א ר' עקיבא במקום ר' אליעזר עבדינן כותיה ולא הביא שום חולק בזה: ומה שכתבתי בנדפס שהגאון מוהר"י ברלין בהגהותיו על הרמב"ם בריש

חלק שלישי תמה על מה שכתב הרב לח"מ בפרק ט' מהלכות קרבן פסח דין ז' בפלוגתא דר' אליעזר ור' עקיבא דהלכה כרבי עקיבא מחברו סבור הייתי לומר כי לא לענין פסק ההלכה תמה עליו אלא על מה שקראו לר' אליעזר חבירו של ר' עקיבא הוא שתמה עליו שאינו חברו אלא רבו אבל לענין פסק הלכה מודה דכרבי עקיבא לגבי ר' אליעזר אית לן למיפסק אף שהיה רבו מהטעמים שכתב הרב יבין שמועה וגרם לי להבין כן לפי שעתה אין בידי ספרי הרמב"ם דפוס ברלין (שהיה בידי כשכתבתי מה שנדפס) ובדפוס שיש אצלי עתה לא נדפסו הגהות הנ"ל אך דרשתי ספר הרמב"ם מבית מדרש אחר ונמצאות בו הגהות הנ"ל וראיתי דב"ק ומתבאר שכונתו לומר דכר' אליעזר אית לן למינקט לפי שהיה רבו של ר' עקיבא והילך לשון הגאון הנ"ל דבריו של גדול צריכים פנים במה שכתב כר' עקיבא מחבירו והלא בסנהדרין ס"ח ופסחים ס"ט ונדרים ד' נו"ן דר' עקיבא תלמידו של ר' אליעזר ומוכח בכתובות פרק ד' (כנראה היה כתוב פ"ד והמעתיק הבין שהוא פרק ד' אך אינו כן אלא דף פ"ד) דהלכה כר' יוחנן דהלכה כר' עקיבא מחבירו ולא מרבו עכ"ל והרי הוא כמבואר שסובר דכר' אליעזר אית לן למינקט לפי שהיה רבו ואין הלכה כמותו לגבי רבו ובאמת הדבר תמוה איך פה קדוש יאמר כן היפך מה שנראה מדברי הראשונים הנז"ל דנקטינן כר' עקיבא לגבי ר' אליעזר ואיך יתכן להשיג כזאת על הגאון לחם משנה שאמר כהלכה כדעת כל הראשונים ז"ל ושמוכח כן מסוגיא דכיצד מברכין ד' ל"ו כנז"ל:

ומצאתי בספר נחלי דבש על הלכות חליצה להגאון מוהר"ר יצחק דוב הלוי באמבערגער בסי' קס"ט ס"ק ע"ו (צד 47) שעמד על דברי הגאון הנ"ל ולפי שאין הספר מצוי ביד כל אדם אעתיק לשונו וזהו (על מה שכתב מרן בסעיף מ"ג לא קראה ולא רקקה אלא שחלצה בלבד החליצה כשרה) ולא רקקה זהו כרבי עקיבא דפרקין ד' ק"ד וכתב הרב בית יוסף וז"ל וידוע דהלכה כר' עקיבא נגד ר' אליעזר והרב המגיד כתב דתניא כוותיה דר' עקיבא וכונתו דאף על גב דר' עקיבא תלמידו של ר' אליעזר מכל מקום הלכה כמותו דרבי אליעזר שמותי הוא וכן כתב הר"ן בפרק מי שאחזו דף ע"ד והרא"ש ביבמות פרק נושאין בשם ב"ה וכן כתב בפרק שבועת הדיינים וכן כתבו התוספות בפרק האומנין (ודברי הר"י מגאש פרק שבועת הדיינים ודנמוקי יוסף פ' האומנין שכתבו מחברו צע"ג) ובזה נדחה מה שכתב הרה"ג מהו' ישעי' ברלין בהגהותיו על הרמב"ם (ד' דירנפורט) פרק ט' מהלכות קרבן פסח הלכה ז' והיינו שעל מה שהקשה הלחם משנה מדוע פסק הרמב"ם כר' אליעזר הלא הלכה כר' עקיבא מחברו כתב מהר"י ברלין וז"ל דבריו של גדול צריכים פנים במה שכתב כר' עקיבא מחברו הלא בסנהדרין דף ס"ח ופסחים ד' ס"ט נדרים דף

נו"ן מוכח דר' עקיבא תלמידו של ר' אליעזר ומוכח בכתובות דף פ"ד דהלכה כר' יוחנן דהלכה כר' עקיבא מחברו ולא מרבו עכ"ל ועיין גם ברא"ש בסוף פרק קמא דקידושין סי' למ"ד ובקרבן נתנאל שם והנה מה שכתב דר' אליעזר הוא רבו של ר' עקיבא ודאי שפיר קאמר וכן מפורש בירושלמי דפסחים פרק ואלו דברים הלכה ב' דשלש עשרה שנה למד לפני ר"א כשהקשה לו הקושיא דתנן במתניתין שם אלא שמה שרצה מהרי"ב להוכיח מזה דהלכה כר' עקיבא כנגד ר' אליעזר זה אינו במח"כ לפי מה שהוכחנו בשם הגדולים הנ"ל ועיין עוד ראיות בזה בס' בכורי יעקב בחלק תוספות בכורים סי' תרכ"ה אלא דמכל מקום צריכין אנו להבין ראיות מהרי"ב דמכתובות הנ"ל מוכח דדוקא כנגד חברו הלכה כר' עקיבא ולא כנגד רבו וצריך לומר דמלבד ר' אליעזר למד ר' עקיבא גם אצל גדולים אחרים ועלייהו קאמר הש"ס דאין הלכה כמותו כנגדם ומברכות ד' ס"ב ומשבת פרק כירה גבי קולי מטלניות נראה שהיה גם תלמידו של ר' יהושע וכן כתב מהרש"א ביבמות פרק קמא ובס' הדורות (בסדר תנאים ואמוראים אות ע' ד' ס"א ע"ב מדפוס זאלקווא) איתא שהי' גם תלמידו של ר"ג ואם כן אתי הכל שפיר עכ"ל ודבריו נחמדים ובעושר בקיאותו הראנו דמלבד כל הגדולים שהזכרתי בנדפס דנקטי הלכה כרבי עקיבא לגבי ר' אליעזר הן עוד שרים רבים דנקטי הכי ושפיר קמותיב על הגאון מוהרי"ב במה שרוצה להכריח דהלכה כר' אליעזר לגבי ר' עקיבא ודבר זה היה פשוט בעיני שכן שורת הדין דהלכה כר' עקיבא לגבי ר' אליעזר:

איברא דלכאורה יש סתירה לסברא זו מדאשתכחן בש"ס ברכות ד' י"ג ע"ב דפסק ר' יוחנן הלכה כר' עקיבא ובשבת ד' קל"ג פסק רב הלכה כר' עקיבא ואותה סוגיא איתא גם בפסחים דף ס"ט ע"ב וציינתים בנדפס באות י"ד עי"ש ולכאורה מסוגייאות אלי שתים זו שמענו דאין הלכה כר' עקיבא לגבי ר' אליעזר דאי ללא הוא בכל מקום דהלכה כר' עקיבא בא לגבי ר' אליעזר למה להו רב ור' יוחנן לפסוק בהני כר' עקיבא והא מכללא שמעינן ליה וכי האי גוונא כתבו רבוואתא לענין פסק הלכה ובכמה מקומות הבאתי מה שכתבו התוספות בעבודה זרה ד' ל"ב דמדפסק ר"י אמר שמואל הלכה כרשב"ג שמעינן דלית ליה כללא דהלכה כרשב"ג (ועיין שדי חמד במערכת הכ"ף כלל ק"ל אות י"ט) ונראה דצריך לומר דכיון דלא אתמר בש"ס בהדיא דכל מקום שנחלקו ר' אליעזר ור' עקיבא הלכה כר' עקיבא ורק מדאמרינן בעלמא אין הלכה כר' אליעזר דשמותי הוא דשמעינן הכי לא נמנעו איזה אמוראים לפסוק בהדיא באיזה מקומות כר' עקיבא ובנדפס אות ק"ד וק"ה וק"ו כתבתי דזימנין פסוק הש"ס הלכה אף על גב דלא צריך וכו' עי"ש ועל כל פנים אחרי שמפורש יוצא מפי כל הראשונים הנז"ל דאין הלכה כרבי אליעזר

לגבי ר' עקיבא חלילה לנו לדחות דברי קדשם על פי איזה הכרח מחמת קושיא ואינהו ידעי טפי מינן ודבריהם חזקים כראי מוצק וכלל זה שריר וקיים דהלכה כר' עקיבא לגבי ר' אליעזר אמנם מקרוב השגתי (בשאלה מהגביר מו"ה אברהם גייאן יצ"ו מעיר בוכארה ושוכן בירושת"ו על טוב אזכיר שמו שהשאילני ספרים רבים וזה יצא ראשונה לציין מספריו אשר בכללם הוא) ספר יקר אהל ישרים וראיתי במערכה זו אות י"ד דקבעיה לכללא דברי הרב פרי חדש הנ"ל דפליגי הרמב"ם והרמב"ן בהא דהלכה כרבי עקיבא אי אתמר לגבי ר' אליעזר דהרמב"ם סובר דהלכה כר' עקיבא משום דר' אליעזר שמותי והרמב"ן סובר דהלכה כר' עקיבא מחבירו אמרו ולא מרבו ולא הביא על זה שום סברא להיימין או להשמאיל כי אם דברי הרב פרי חדש ופלא בעיני לרב גדיל שכמותו איך קבע כלל זה לומר דבמחלוקת הוא שנוי והרואה דב"ק יסבור ולא ידע להכריע בין שני האריות והלא הדבר מוכרע ומוסכם מכמה ראשונים הנז"ל דהלכה כר' עקיבא לגבי ר' אליעזר אף שהיה רבו והיותר תימה בעיני כי ראיתי שם באות יו"ד מביא וקורא דברי מרן חיד"א בספר יעיר אזן כמו שיראה הרואה ואיך לא הבט עין הבדולח במה שכתב ביעיר אזן באות מ"ז דמוכח דהרמב"ן לא סבירא ליה מאי דכתב הרב פרי חדש אליביה: ומלבד מה שהביא מרן חיד"א מדברי הרמב"ן בספר הלקוטות דמבואר שסובר שהלכה כר' עקיבא נגד ר' אליעזר כנז"ל אנכי הרואה שכן מתבאר יפה מדברי הרמב"ן על התורה בפרשת בהעלותך סי' ט' פסוק יו"ד (איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה). וז"ל הטעם בדרך רחוקה כתב רש"י שהיה חוץ לאסקופת העזרה כל זמן השחיטה והוא נרמז בנקוד כפי דעת זו ואני תמה עליו למה תפס לו שיטת רבי אליעזר והנכון לתפוס בשטתו של רבי עקיבא מן המודיעים ולחוץ וכן דעת האמוראים בגמרא דאמר עולא כל שאינו יכול ליכנס בשעת שחיטה והוא פשוטו של מקרא כי העומד בתחלת בין הערבים במקום שלא יגיע לעזרה בעת השחיטה דרך רחוקה היא לו ופטור עכ"ל וכתב על זה הרא"ם וז"ל או בדרך רחוקה נקוד עליו לומר לא שרחוקה ממש אלא שהיה חוץ לאסקופת העזרה כל זמן שחיטה כדתנן בפרק מי שהיה טמא איזו היא דרך רחוקה מן המודיעית ולחוץ וכמדתה לכל רוח דברי רבי עקיבא רבי אליעזר אומר אפילו מאסקופת העזרה ולחוץ אמר ר' יוסי לפיכך נקוד על ה"א שברחוקה לומר לך לא מפני שהיא רחוקה ודאי אלא אפילו מאסקופת העזרה ולחוץ הרמב"ן ז"ל טען ואמר ואני תמה עליו למה תפס לו שיטת ר' אליעזר וכו' ולא ידעתי מקום התימה מה הוא שאם מפני שהלכה כרבי עקיבא מחברו וכל שכן מרבי אליעזר דשמותי הוא שאני הכא דר' יוסי דנמוקו עמו קאי כותיה ואם מפני שהאמוראים בגמרא פסקו כרבי עקיבא כבר הזכרנו פעמים

רבות שהרב ז"ל לא ישגיח רק על המדרש הקרוב לפשוטו של מקרא ומאחר שדברי ר' אליעזר הם קרובים לפשוטו של מקרא יותר מדברי ר' עקיבא מפני שהנקודה בכל מקום מוציאה הדבר ממשמעותו ועל כרחינו לומר גם פה שמלת רחוקה אינה כמשמעה תפס שטתו של ר' אליעזר וכו' עכ"ל הרא"ם והעתקתי דב"ק לפי שהוא עד נאמן למה שהבנתי אני הדל מדברי רבינו הרמב"ן בהשגתו על רבינו רש"י דחדא ועוד קאמר ובשתים עלתה לו להשיגו חדא שהנכון לתפוס כשיטת ר' עקיבא משום שהלכה כמותו לגבי ר' אליעזר (אלא שמה שכתב הרא"ם משום שהלכה כרבי עקיבא מחברו וכל שכן לגבי ר' אליעזר דשמותי קשה להלום דב"ק דהא ר' אליעזר לאו חברו (כמו שכתבתי למעלה בד"ה ועוד ציינתי) ורק הטעם הוא משום דר' אליעזר שמותי כמו שכתבו הראשונים הנז"ל ולאו קל וחומר הוא כמובן) ועוד מפני שהאמוראים סוברים כמותו ונמצינו למדין שדעת הרמב"ן היא שהלכה כרבי עקיבא נגד ר' אליעזר וזה היפך ממה שייחס אליו מרן הפרי חדש דדעת הרמב"ן דאין הלכה כר' עקיבא נגד ר' אליעזר משום דרבו הוא:

ואף אם נאמר דהרב פרי חדש יחלוק על הרא"ם בפירוש דברי הרמב"ן ויפרש דחדא קתני ומה שכתב דהנכון לתפוס שיטת ר' עקיבא לא מפני שהלכה כמותו נגד ר' אליעזר אלא משום שהאמוראים סוברים כרבי עקיבא ומה שכתב וכן דעת האמוראים וכו' הרי הוא כאילו כתב וכמו שכן דעת האמוראים וכו' מכל מקום תיסגי לן סהדותיה דמרן חיד"א (על פי דבריו שבספר הלקוטות) שסובר בעלמא דהלכה כרבי עקיבא נגד ר' אליעזר כנז"ל ובטלה מחלוקת שהמציא הרב פרי חדש והדר דינא דלכולי עלמא הלכה כר' עקיבא לגבי ר' אליעזר:

ואני אמרתי בחפשי ועיינתי בספרי הכללים וראיתי לידידי הרה"ג מוהרח"ך אבד"ק טראבלוס יצ"ו בספרו הבהיר לב שומע במערכת האל"ף אות ח' שהביא מה שכתב הרב פרי חדש לדעת הרמב"ן כנז"ל ותמה על זה דמסוגיא דפרק כיצד מברכין דף ל"ו ע"ב רבי עקיבא במקום ר' אליעזר עבדינן כוותיה מוכח דאין הלכה כר' אליעזר לגבי ר' עקיבא וכמו שכתב הרב כסא דוד דף כ"ה על פי סוגיא זו ושקיל וטרי קצת בזה דבש"ס החדשים הגיהו בש"ס ר' אלעזר (תחת ר' אליעזר) משום דר' אליעזר שמותי וכו' ודחה הגהה זו וכתב דלעולם בעלמא הלכה כר' עקיבא אף לגבי ר' אליעזר דשמותי הוא וכדכתב הרב יבין שמועה וכו' והרב כסא דוד וכו' ושוב הוקשה לו סוגיא דשבת דף קל"ג דפסק רב כר' עקיבא ואי כללא הוא דכל מקום שנחלקו ר' אליעזר ור' עקיבא הלכה כר' עקיבא למה לי למיפסק בהא כר' עקיבא ומכח קושייא זו סיים ואמר ואי לא מסתפינא אמינא דהא דאמרינן דר' עקיבא במקום ר' אליעזר עבדינן כותיה לאו משום דכללא הוא דהלכה כר'

עקיבא ואפילו מר' אליעזר אלא דרוצה לומר דשפיר עבדינן כותיה נגד ר' אליעזר ואין הכי נמי דבעלמא לית הלכתא כותיה לגבי ר' אליעזר דרבו הוא וכדברי הפרי חדש לדעת הרמב"ן ועיין תוספות שם בפרק אלו דברים ד"ה אבל שוב ראיתי להרב ווי העמודים סי' ק"ב אות נ"ה שכתב דרבינו אליעזר ממיץ סובר דהלכה כר' עקיבא מחבירו אמרו ולא מרבו ור' אליעזר רבו כמו שכתב בסי' רכ"ג עיי"ש ולפי האמור ניחא עכ"ל יצ"ו:

מתבאר שדעתו נוטה כן דהלכה כר' אליעזר נגד רבי עקיבא וכדכתב הרב פרי חדש לדעת הרמב"ן ואחרי דקים לי בגוויה די כל רז לא אניס ליה ובקי בכל חדרי הפוסקים נוראות נפלאתי איך נעלמה ממנו שיטת כל הראשונים הנז"ל דנקטי בפשיטות דהלכה כרבי עקיבא לגבי ר' אליעזר (יש מהם דקרו לרבי אליעזר חברו וזה קשה לשמוע כמו שכתבתי למעלה ורובם כתבו משום דר' אליעזר שמותי כנז"ל) ויש שהזכירו גם כן הסוגיא דברכות שהביא הרב יצ"ו ומשם למדו שהלכה כרבי עקיבא לגבי ר' אליעזר ודברי התוספות שבפרק אלו דברים שציין הם בדף ס"ט ע"ב שכתבו בשם רשב"א דאי לאו דפסק רב יהודה כר' עקיבא גבי מילה הוה אמינא דסבירא ליה בכל מקום כר' אליעזר וגבי פסח דפסק כרבי עקיבא היינו להחמיר מדרבנן וכו' עי"ש ואין מזה הכרח, לסתור סברת הראשונים הנז"ל ומה גם שכבר כתבת למעלה (בד"ה ועוד ציינתי דברי) שגם רבותינו התוספות נקטי הכי דהלכה כר' עקיבא לגבי ר' אליעזר ועל קושיתו מסוגיא דשבת דף קל"ג כבר כתבתי (בד"ה איברא) מה שיש ליישב ועל כל פנים אין לדחות דברי הראשונים מפני קושיא ולבם פתוח כפתחו של אולם ואם רק הוא ממנו ודברי חכמים קיימים ושפיר עבד דמיסתפי שבמחילת כבוד תורתו הרמה דבר זה לא ניתן ליאמר להחליט דבכל דוכתא הלכה כר' אליעזר לגבי ר' עקיבא:

הן אמת דמצינו רב גדול דנקיט בפשיטות דאין הלכה כר' עקיבא לגבי ר' אליעזר דמחברו אמרו ולא מרבו מר ניהו הרב טירת כסף בפרשת יתרו דף ק"ה סוף ע"א ובפרשת במדבר דף ר"ז ע"ד אך כבר תמה עליו בזה הרב טהרת המים במערכה זו אות ד' איך פשיטא ליה הכי אחרי שהוא עצמו ציין לספר יבין שמועה ומבואר שם בכלל קי"ב וכלל רל"א בהיפך ומה שכתב (הרב לב שומע) בשם הרב ווי העמודים שדעת רבינו אליעזר ממיץ דהלכה כר' אליעזר לגבי ר' עקיבא משום דרבו הוה הנה ס' ווי העמודים אין אצלי ועיינתי בספר היראים סי' רכ"ג ולא מצאתי מה שכתב בשמו דר' אליעזר רבו הוה אך זה אמת דרבו הוה אבל אין מזה הכרח שהלכה כמותו נגד ר' עקיבא ועוד תמיה לי שכבר כתבתי למעלה (בד"ה ועוד ציינתי) דברי הריטב"א בשם הרא"ם (ומסתמא מר ניהו רבינו אליעזר ממיץ) דהלכה כרבי עקיבא מחבירו ועוד תמיה לי על הרב יצ"ו דכל יומא שמעתתי דרב יוסף

סיני מר ניהו מרן חיד"א בפומיה דמר ובפרט דברי הרב שבספר יעיר אזן שהם לרגל מלאכתו (על כללי הש"ס) ובענין זה לא זכר שר את יוסף מה שכתב במערכה זו אות מ"ז שהביא מדברי הרמב"ן עצמו דהלכה כר' עקיבא לגבי ר' אליעזר משום דשמותי הוה וראיתי עוד שם (בלב שומע) במערכה זו אות כ"ה שהביא דברי תלמידי רבינו יונה בריש פרק כיצד מברכין שכתבו בפלוגתא דרבי אליעזר ורבי עקיבא דהלכה כרבי עקיבא מחברו ותמה רב יצ"ו דהא רבי אליעזר רבו הוה עיי"ש וגם בזה לא שלטו מאורות עיניו ביעיר אזן אות מ"ז ששם הביא דברי תלמידי רבינו יונה הנ"ל ולו יעיר דרבי אליעזר רבו הוה והיכי קרו ליה חברו עיי"ש:

ולכל הדברות אף דהלכה כר' עקיבא לגבי ר' אליעזר כמו שכתבו כל הפוסקים הנ"ל מכל מקום ודאי ר' אליעזר רבו מובהק לרבי עקיבא היה ורק לענין פסק הלכה הוא דלא חשיב כרבו והלכתא כוותיה נגד ר' אליעזר וכן כתב הרמב"ם בפרק חמישי מהעשרה פרקים שבסוף הקדמתו לסדר זרעים וז"ל ור' עקיבא תלמיד ר' אליעזר בן הורקנוס והוא רבו מובהק והיה לר' עקיבא קצת לימוד אצל ר' טרפון אבל אינו רבו אלא חברו וכו' עכ"ל ומזה תמיה לי על מה שכתב הרב זכור לאברהם בחלק שלישי בהלכות פסח דף ל"ד ע"ב בשם הרב מוהר"ד חאסאן בספר חסדי דוד שהקשה על מה שכתבו הפוסקים דתלמיד אצל רבו אין צריך היסיבה ממעשה ברבי אליעזר וכו' שהיו מסובין בבני ברק וכו' (כמוזכר בהגדה של פסח) והרי ר' עקיבא היה תלמיד ר' אליעזר ור' יהושע ואיך היה מיסב ותירץ דשמא תלמיד חבר היה ועוד יש לומר דנתנו לו רשות אלו דברי הרב חסדי דוד והרב זכור לאברהם שדי נרגא אשינויא קמא שהרי תלמיד חבר היינו רבו שאינו מובהק כמבואר בהרמב"ם בחמישי מהלכות תלמוד תורה דין ט' ומבואר בפוסקים דתלמיד בפני רבו שאינו מובהק אין צריך היסבה ואכתי תיקשי עלייהו ממעשה בר' אליעזר וכו' ולכן כתב ליישב דמה שנאמר במעשה זה שהיו מסובין וכו' לא שהיו כלם מסובין אלא הגדולים וכו' אלו תורף דבריהם הנך רואה תרווייהו רבנן קדישי שייטי בחדא שיטתא דר' עקיבא היה תלמיד חבר לר' אליעזר גם הרב המגיה שם שהאריך לפלפל ליישב קושיא זו נמשך אחר שיטה זו כמו שיראה הרואה בגוף דב"ק ובמחילת כתה"ר בכולם נאמר ונעלם דבר דברי רבינו הגדול בהקדמה הנז' שכתב מפורש דר' אליעזר היה רבו מובהק לר' עקיבא כנז"ל וכן יש לתמוה על ידידי הרה"ג מוהרח"ך אבד"ק טראבלוס יצ"ו בספרו ערב פסח בפירוש ההגדה שלו (בד"ה שהיו מסובין) שהאריך לפלפל בדברי הרבנים שבזכור לאברהם הנ"ל ובמאי דנקטי הרבנים

הנ"ל דר' עקיבא היה תלמיד חבר לר' אליעזר ור' יהושע שתיק להו ולא יעיר דר' אליעזר רבו מובהק היה כיעויין שם:

ואם רבי טרפון היה חברו של ר' עקיבא והלכה כר' עקיבא או רבו היה ואין הלכה כר' עקיבא נגדו הנה בפרק הכותב דף פ"ד ע"ב אמרינן דר' יוחנן וריש לקיש פליגי בהכי דריש לקיש סבר חברו הוה ור' יוחנן סבר רבו הוה והדר אמרינן ואיבעית אימא דכולי עלמא חברו הוה ופלוגתא דר' יוחנן וריש לקיש היא דר' יוחנן סבר מטין אתמר וריש לקיש סבר הלכה אתמר וכתב מרן מוהרד"ף בספר למנצח לדוד במאמר שניות לאריות דף י"ד ע"א שתירוץ זה הוא דחוק קצת דאם כן תיקשי הלכתא אהלכתא דאנן קיימא לן הלכה כר' עקיבא מחברו וקיימא לן ר' יוחנן וריש לקיש הלכה כר' יוחנן והא ר' יוחנן סבירא ליה דלאו הלכה אתמר אלא מטין אתמר עכ"ל וכונתו ליישב מאי דקשיא דלימא בש"ס חד מהני שינויי או איבעית קמא או איבעית בתרא בלחוד ולמה לי תרווייהו (שזו מטרת המאמר שניות לאריות כמו שכתב בהקדמת הספר שמפני שלבעלי הש"ס היה נראה בכל אחד מהשני תירוצים שיש דוחק לכן שקולים הם ויבואו שניהם) ולזה כתב לבאר שבתירוץ ראשון יש בו מן הקושי מאי דאמר ר' יוחנן עשיתו כשל תורה וכו' (כיעוי"ש) והוצרכו להאיבעית אימא אלא דגם על זה קשה הלכתא אהלכתא וכו' והוצרכו לשינוי' קמא זה תוכן דברי קדשו אבל קשה לעניות דעתי דהנה הרי"ף שם הביא מחלוקת ר' טרפון ור' עקיבא (ינתנו לכושל שבהם או ינתנו ליורשים) וכתב והלכה כרבי עקיבא דקימא לן הלכה כר' עקיבא מחברו ואמרינן נמי דון דייני כר' טרפון ואהדריה ר' שמעון בן לקיש לעובדא כר' עקיבא עכ"ל וקשה היכי קאמר דהלכה כר' עקיבא משום דקימא לן הלכה כרבי עקיבא מחברו והא לית לן למינקט הכי דהא ר' יוחנן סבירא ליה מטין אתמר אלא נראה דצריכים אנו לומר דדבר זה אינו נכנס במה שאמר רבא בפרק החולץ דף ל"ו ע"א דכי פליגי ר' יוחנן וריש לקיש הלכה כר' יוחנן בר מתלת דזה דוקא במה שחולקים בסברא דנפשייהו אבל לא היכא דפליגי אליבא דאחריני ואם כן הכא דפליגי בכללא דאמור קמאי הלכה כר' עקיבא מחברו היכי אמור רבנן דמר אמר הלכה אתמר ומר אמר מטין אתמר בזה אין אנו מוכרחים לתפוס כר' יוחנן ושפיר תפסינן דהלכה כרבי עקיבא מחברו ולא קשו הלכתא אהלכתא ואם כן אכתי קשה למה לן ואי בעית אימא קמא (ועיין לקמן בד"ה וחקר מרן):

ולמדנו מדברי הרי"ף הנ"ל דנקיטינן כמאי דמסיק הש"ס דר' טרפון חברו הוה והלכה כרבי עקיבא לגבי ר' טרפון וכן כתב הרא"ש שם בפרק הכותב סי' ב' וכתב מפורש ור' טרפון חברו היה וסיים ואמרינן נמי דון דייני כר' טרפון וכו' עי"ש וראיתי להרב מקנה

אברהם במהדורא בתרא כלל ק"ב (בד"ה ולענין שכתב וז"ל כתב הרב גופי הלכות סי' קפ"ט נראה מדברי הרא"ש ביבמות דף קמ"ה וכתובות ד' קל"ח וקידושין ד' פ"ד דר' טרפון וור' עקיבא הלכה כר' עקיבא דחבירו הוה וכן כתב עוד הרא"ש בהלק"ט שלו הלכות טומאה דף י"ו ב' עכ"ל ואין ספר גופי הלכות מצוי אצלי וכנראה יש טעות סופר במה שמציין לדברי הרא"ש בכתובות דף קל"ח וצריך להיות דף קל"ה וכונתו לדברי הרא"ש שבסימן ב' (בפרק הכותב) שכתבתי למעלה אבל איני מבין למה כתב שנראה מדברי הרא"ש וכו' והלא דברי הרא"ש קרו בחיל דהלכה כר' עקיבא מחברו ושרבי טרפון חברו היה וגם מה שציין לדברי הרא"ש ביבמות דף קמ"ה לפי הנראה צריך להיות דף קמ"ו וכונתו לדברי הרא"ש בפרק ט"ו סוף סי' י"א ושם גם כן כתב מפורש וקימא לן הלכה כר' עקיבא מחברו ור' טרפון חברו היה כדאמרינן בפרק הכותב דכולי עלמא ר' טרפון חברו של ר' עקיבא הוא עכ"ל וכלשון הזה ממש כתב הרי"ף שם והרא"ש העתיק ממנו ובמקנה אברהם הביא שכן כתב הרי"ף בכתובות פרק הכותב ואיני יודע למה לא הזכיר דברי הרי"ף שביבמות גם כן ומה שציין להרא"ש בקידושין דף פ"ד צריך להיות דף פ"ח (כנראה שינוי זה בא מחמת הדפוסים שבהחדשים שבידינו הוסיפו חידושים קרבן נתנאל וכיוצא וכמובן) וכונתו למה שכתב בפרק קמא סי' ל"א ושם גם כן כתב והלכתא כר' עקיבא דר' טרפון חברו הוה וקימא לן הלכה כר' עקיבא מחברו והם גם כן דברי הרי"ף שם כמו שיראה הרואה ואיני מוצא בעניותי טעם למה שהשמיט הרב גופי הלכות דעת הרי"ף (שביבמות ובקידושין) ולא למה שכתב שיראה מדברי הרא"ש בדבר שמפורש כן בדברי הרא"ש בשלש מקומות הנ"ל וכן כתב הרא"ש מפורש בהלק"ט שלו בהלכות טומאה שציין הרב גופי הלכות שכנראה כונתו למה שכתב הרא"ש שם בסוף סי' ו' והלכה כר' עקיבא מחברו וגם נראה שחזר ר' טרפון והודה לדבריו (שאמר לו עקיבא כל הפורש ממך כפורש מחייו) עכ"ל והרב מעדני יום טוב שם הביא שכן כתב הרא"ש בפרק קמא דקידושין סי' ל' הנ"ל ובפרק שני דבכורות סי' ה' שכתב הרא"ש והלכה כר' עקיבא דהוי מחלוקת ואחר כך סתם כתב הרב מעדני יום טוב שם בסק"נ אף על גב דבסוף סימן הקודם פסק הלכה כר' עקיבא לגבי ר' טרפון בלא טעמא כבר נמצא שם גם כן לעיל מניה דכתב טעמא וכתבתי שם דלרווחא דמילתא כתב טעמא דלא צריכין לטעמא דר' טרפון לא היה רבו של רבי עקיבא והלכה כר' עקיבא מחברו עכ"ל הנה כל כך פשוט הדבר בעיניו שכן דעת הרא"ש בכל מקום וכתב ליישב מה שנראה מדבריו שבבכורות בהיפוך והיו לאחדים בידו שבכל מקום דעתו היא שהלכה כר' עקיבא נגד ר' טרפון גם הרמב"ן במלחמות בפרק הגוזל עצים (בסוף ד"ה ועוד אמר

רבא שאני מתניתין) כתב ודרבי טרפון ודאי ליתא דקימא לן ר' עקיבא חברו דר' טרפון הוה והלכה כר' עקיבא מחברו ועוד מדפסקינן התם ביבמות כר' טרפון באידך מתניתין דקתני עלה אלמא בזו ולא באחרת עכ"ל הנה מפורשת דעתו דהלכה כר' עקיבא נגד ר' טרפון משום דר' טרפון חבירו הוה וכן בהלכותיו לבכורות פרק שני אמתניתין דיוצא דופן והבא אחריו ר' טרפון אומר שניהם ירעו וכו' ואמרינן במאי קמפלגי וכו' כתב וקימא לן הלכה כר' עקיבא מחברו ור' טרפון חברו הוה עכ"ל והגאון שפתי כהן בחשן משפט סי' שס"ה סק"ב כתב וז"ל ומה שכתב הרמב"ן דקימא לן הלכה כר' עקיבא מחברו נגד ר' טרפון אף שכן כתבו הרי"ף והרא"ש בכמה דוכתי מכל מקום אינו מוכרח כל כך דהא בפרק הכותב דף פ"ד אמרינן לחד איבעית אימא דסבירא ליה לר' יוחנן דר' טרפון רבו הוה והלכה כר' טרפון נגד ר' עקיבא ואף דאמרינן התם דאמר ר' יוחנן על ריש לקיש מה אעשה שכנגדי חלוק עלי היינו שלא יכול לבטל דבריו אבל מכל מקום מידי ספיקא לא נפקא וכו' אלו תורף דב"ק ובמחילת כבוד גאונו דברי הראשונים הנז"ל הרי"ף והרמב"ן וכו' נראים ברורים דנהי דהש"ס מיצדד אצדודי בהכי מכל מקום כיון דבמסקנא קאמר ואיבעית אימא דכולי עלמא חברו הוה וכו' נראה ודאי דהכי אית לן למינקט וכדעת הרי"ף והרמב"ן והרא"ש הנז"ל וכן הוכיח הרב מקנה אברהם שם מדברי הר"ן בחידושיו למסכת נדה דף כ"ג ע"ד על מה שאמרו בגמרא דף נ"ו לכהן טמא אי מוסי' בב' דפליגי ר' טרפון ור' עקיבא כתב וקימא לן כר' טרפון דקימא לן סתם במתניתין ומחלוקת בבריתא הלכה כסתם משנה ועוד דרב הונא דהוא אמורא קאי כוותיה עכ"ל משמע דמהני טעמי הלכה כר' טרפון הא לאו הכי הלכה כרבי עקיבא עכ"ל (אינו מובן לי מתוך דבריו אם הראיה מדברי הר"ן הנ"ל הם דברי הרב גופי הלכות או תורה דיליה היא ונראה דאין זה הכרח גמור דיש לדחות על דרך שכתב הרב מעדני יום טוב בסוף פרק שני דבכורות שהבאתי למעלה בסוף ד"ה ולמדנו) ושכן כתב הרמב"ם בהקדמה לספר היד וחבריו של ר' עקיבא ר' טרפון ור' שמעון בן אלעזר ור' יוחנן בן נורי וידי"ן רא"ג הרב המגיה לספר ימי שלמה יצ"ו בדף קי"ב ע"ד ציין לעיין בהקדמת הרמב"ם לפירוש המשנה (בהפרקים אשר בה קרוב לסופה) בפרק חמישי והוא שכתב שם דרבו מובהק דרבי עקיבא היה ר' אליעזר בן הורקנוס והיה לו קצת לימוד אצל ר' טרפון אבל אינו רבו אלא חברו והיה ר' עקיבא מכבד לר' טרפון ואומר לו רבי והיה ר' טרפון אומר לרבי עקיבא עקיבא וכבר אמר לו ר' עקיבא הרשני לומר לפניך דבר ממה שלמדתני וכו' עכ"ל הרמב"ם וכן הביא הרב משק ביתי במערכת הרי"ש אות תכ"א דברי הרמב"ם הנ"ל והעיר עליו על מה שכתב שהיה מכבד לרבי טרפון וכו' מדמצינו בפרק ד' דסנהדרין דף

ל"ג ע"א דאמר ר' עקיבא לר' טרפון פטור אתה שכל המומחה וכו' ולי הדל נראה ליישב שאין כונת הרמב"ם לומר שכן היה תמיד מדבר ר' עקיבא לר' טרפון כלשון שמדבר תלמיד לרבו שהרי לפי מה שביאר שהיה חברו וכלומר תלמיד חבר לפי שהיה לו קצת לימוד אצלו הרי מצינו בפרק תפלת השחר דף א ע"ב דר' ירמיה היה לרב תלמיד חבר מדאמר ליה מי בדלת ול אמר ליה מי בדיל מר דמוכח דתלמיד חבר אומר לרבו בלשון זה ולכן ר' עקיבא שהיה כתלמיד חבר לר' טרפון שפיר אמר ליה פטור אתה ואילו לא היה תלמידו כלל לא היה קורא אותו רבי בשום זמן רק בשמו כמו שר' טרפון קורא אותו עקיבא אלא ודאי תלמידו היה אך לא תלמיד גמור וכתב עוד הרב משק ביתי שהתוספות בערבי פסחים דף קט"ז (ד"ה וחותם בגאולה) סוברים גם כן דהלכה כר' עקיבא נגד ר' טרפון ושכן כתבו בפרק המפקיד ד' ל"ז (ד"ה התם): וגדולה מזו הביא הרב משק ביתי דברי הרא"ש בפרק ד' דסנהדרין ריש סי' ה' דר' עקיבא גדול מר' טרפון בחכמה ומנין היה והוא שעל מה שאמרו בגמרא גבי מומחה שטעה בדין אם חייב לשלם או לא שיש חילוק בין יש גדול ממנו בחכמה וכו' כתב הרא"ש דלפי גירסת הרי"ף הדין הוא דאם יש גדול ממנו בחכמה ובמנין וטעה חייב לשלם והקשה לפירושו מדאמר ליה ר' עקיבא לר' טרפון פטור אתה לפי שמומחה לבית דין היה והלא ר' עקיבא ושאר חכמים היו גדולים מר' טרפון בחכמה ומנין דקימא לן ר' עקיבא ור' טרפון הלכה כר' עקיבא עכ"ל הרא"ש ונראה מדבריו דמאי דפשיטא ליה דר' עקיבא היה גדול ממנו הוא מדקימא לן הלכה כר' עקיבא נגד ר' טרפון אבל בפלפלא חריפתא שם כתב הלכה כר' עקיבא מחברו בפרק מי שהוציאוהו ור' טרפון לא היה רבו מדאמר ליה פטור אתה ולא אמר ליה למדתנו רבינו כדאיתא בפרק מי שמתו במשניות עכ"ל ובעניותי אין מזה הוכחה אלא לומר שלא היה ר' עקיבא תלמיד גמור לר' טרפון שאם כן היה אומר לו לימדתנו רבינו וכו' אבל אכתי נוכל לומר שהיה תלמיד חבר שאינו מחוייב לומר בלשון רבינו כמו שר' ירמיה לא אמר לרב מי בדיל מר וגם למדתנו רבינו אינו אומר תלמיד חבר לרבו אלא לרבו מובהק וכל שכן שאין לנו מזה הכרח שר' עקיבא היה גדול מר' טרפון אלא מוכח שכונתו כמו שכתבתי דמדקימא לן כר' עקיבא נגד ר' טרפון מוכיח שגדול ממנו היה ואף שגם על זה קשה דכפי הרשום בזכרוני לענין פסק הלכה אין הדבר תלוי ברוב וגדלות בחכמה ויוכל להיות שאף שר' טרפון גדול מר' עקיבא בתורה הלכה כר' עקיבא מכל מקום משמעות דברי הרא"ש נראה לי שהוכחתו היא מדקימא לן כרבי עקיבא נגד ר' טרפון ולא מדלא אמר ליה למדתנו רבינו:

שוב השגתי ספר אהלי יצחק (שציין במשק ביתי שם) וראיתי שגם הרב הבין בכונת הרא"ש כן והוקשה לו כדקשיא לן בעניותין ודבריו הם על דברי הרא"ש ריש פרק ד' דסנהדרין הנ"ל וז"ל ועוד קשה מה הכרח הוא מדהלכה כר' עקיבא שר' עקיבא גדול ממנו היה דילמא ר' טרפון גדול מרבי עקיבא ואפילו הכי קימא לן כר' עקיבא כמו שמצינו דהלכה כר' יוחנן לגבי רב אף דרב היה גדול מר' יוחנן דהא רב תנא הוא ופליג עיין להרב יד מלאכי מערכת הרי"ש סי' תקנ"ט (בד"ה ברם חזי הוית) וצ"ע שוב ראיתי בשפתי כהן ח"מ סי' כ"ה שהאריך בסוגיא דסנהדרין ולאפס הפנאי לא עמדתי עליו עכ"ל הרב אהלי יצחק והנה אמת דמצינו דרבי טרפון קראו לרבי עקיבא רבי ואלופי רבי בחכמה ואלופי בדרך ארץ והוא בעובדא דבמסכת כלה שהביא הרב סדר הדורות במערכת הטי"ת בשם רבי טרפון אות ד') שר' טרפון היה עשיר גדול ולא היה נותן צדקה כדבעי ליה מצאו ר' עקיבא אמר לו רצונך שאקח לך עיר אחת או שתים מיד נתן לו ד' אלפים דינרי זהב נטלן ר' עקיבא וחלקן לעניים לימים מצאו ר' טרפון ואמר לו היכן הם העיירות שלקחת הביא ספר תהלים והיו הולכים וקורין עד שהגיעו לפסוק פזר נתן לאביונים אמר לו זו העיר שקניתי לך עמד ר' טרפון ונשקו על ראשו אמר לו רבי ואלופי רבי בחכמה ואלופי בדרך ארץ עכ"ל מכל מקום מלבד שלא נתכוון הרא"ש לזה ועוד נראה דאין הכרח מזה שהיה הדבר כן באמת שר' עקיבא היה גדול ממנו בחכמה שהוא אמר כן דרך ענוה וכמו שאמר כן רבן גמליאל לר' יהושע (במשנה דסוף פרק שני דראש השנה) בא בשלום רבי בחכמה ותלמידי שקבלת דברי ועל כל פנים לדאתאן עלה הרי מפורש גם בדברי הרא"ש הללו דהלכה כר' עקיבא נגד ר' טרפון:

ומה שהקשה הרב משק ביתי על הרא"ש דפשיטא ליה דהלכה כר' עקיבא לגבי ר' טרפון דבבכורות ד' ח"י ע"ב בקש הרא"ש טעם לפסוק כר' עקיבא ותיפוק ליה דהכי הלכתא אזלא כר' עקיבא נגד ר' טרפון כדכתב בהנך דוכתי כבר כתבתי למעלה דברי הרב מעדני יום טוב דלרווחא דמילתא כתב כן וזאת היתה כונת הרב מוהרא"ק בהגהתו במשק ביתי שם שציין לעיין במעדני יום טוב הנ"ל ומה שהקשה הרב המגיה שם על הרב שנות חיים בפרשת הברכה ד' רי"ט ע"ב שהכריח שרבי טרפון רבו של ר' עקיבא היה מדברי התורת כהנים פרשת ויקרא שנעלם ממנו שהרמב"ם בהקדמתו לזרעים הביא דברי התורת כהנים ובכל זאת כתב שהיה חברו הנה ספר שנות חיים אין אצלי לראות הוכחתו ומאי דקשיא ליה עליו ובדברי הרמב"ם שהבאתי למעלה (בד"ה גם הרמב"ן) לא הוזכר התורת כהנים אך ראיתי שהרב סדר הדורות במערכת הטי"ת בשם ר' טרפון סק"ה שאחר שכתב בשם הרא"ש שהוא חברו של ר' עקיבא סיים וז"ל אף על פי שבספרי אמר

ר' עקיבא רבי הרשני לומר דבר אחד עכ"ל והן הן הדברים שכתב הרמב"ם בהקדמתו וסובר הרב סדר הדורות שאין זה מכריע לומר שר' עקיבא היה תלמידו וסיים עוד בסדר הדורות וז"ל ובספר שנות חיים ד' רי"ח כתב בכנסת הגדולה מגמגם בדבר אי ר' טרפון רבו של ר' עקיבא או חברו ואני מצאתי מפורש בתורת כהנים פרשת ויקרא אמר לו ר' טרפון עקיבא וכו' אמר לו תרשני לומר מה שלימדתני הרי שהיה תלמיד לר' טרפון מדקראו עקיבא ומדאמר לו תרשני ונראה שאחרי שכבר הקדים הרב סדר הדורות ואמר אף שבספרי וכו' לא הוצרך להשיב על דברי הרב שנות חיים שמובן ממילא שאין מזה הכרח והרב משק ביתי סובר כן ומכריח מגוף דברי הרמב"ם שאף שהזכיר מאמר זה כתב דחברו היה ועיין עוד בסדר הדורות במערכת העי"ן (ר' עקיבא) דתפיס בפשיטות דהלכה כר' עקיבא נגד ר' טרפון וצריך לעיין בגוף דברי הכנסת הגדולה שרמז בשנות חיים דלפום ריהטא קשה דלא ימנע אם הביא הרב כנסת הגדולה דברי הרי"ף והרא"ש במקומות הנז"ל שמבואר שסוברים דמסקנת הש"ס היא דר' טרפון חברו היה אם כן יש לתמוה על הרב שנות חיים איך יעלה על הדעת לדחות דבריהם על פי מה שאמרו בתורת כהנים והרי הם אמרו כן לפי מסקנת הש"ס ואנן אית לן למינקט כמסקנא דש"ס ואם בכנסת הגדולה לא הזכיר דבריהם יש לתמוה על שניהם שנעלמו מהם דבריהם ועיין לקמן סוף ד"ה כל זה: ובמערכת הטי"ת כתב הגאון סדר הדורות (בשם ר' טרפון) וז"ל באות ד' והיה רבו של ר' יוסי הגלילי ושל ר' עקיבא תוספות עבודה זרה מ"ה א' אף על פי שהזכירו בהגדת פסח קודם ר' טרפון אבל בפרק האשה ביבמות ובפרק הכותב בכתובות פ"ד ב' מסתפק בגמרא אם הוא רבו או חברו של ר' עקיבא ופסק שם הרא"ש כר' עקיבא כי הוא חברו של ר' טרפון עכ"ל נראה שאף שראה דברי התוספות בעבודה זרה שכתבו דרבי טרפון רבו הוה דעתו נוטה לדעת הרא"ש שפסק דחברו היה וקימא לן כר' עקיבא (שכן משמעות לשונו אבל וכו') אלא שמה שכתב דבפרק האשה מסתפק בגמרא וכו' לא ידעתי מקומו שאם כונתו לפרק האשה שלום דתנן בדף קי"ח ע"ב פלוגתא דר' טרפון ור' עקיבא גבי קדש אחת מחמש נשים וכו' שם לא נאמר בגמרא שום דבר לענין פסק הלכה והרי"ף והרא"ש פסקו שם כר' עקיבא על פי המסקנא שבפרק הכותב דר' טרפון חברו של ר' עקיבא היה ואם כונתו לפלוגתא דאיתא התם בעמוד א' האשה שהלכה היא ובעלה כו' הנה שם פסקו הלכה כר' טרפון עי"ש שאמר כן רב יהודה אמר שמואל ואמר אביי אף אנן נמי תנינא וכו' ואין שום ספק שם בפסק הלכה וכן פסקו הפוסקים כר' טרפון ואין לומר שכונתו לומר דמדהוצרך שמואל לפסוק כר' טרפון שמעינן דלא כמו שכתבו התוספות דר' טרפון רבו הוה שאם כן לא היה צריך לפסוק כר' טרפון דזה דוחק

דמלבד שאין נופל בזה לשון ספק ועוד דלפי האמת אין מזה סתירה לדברי התוספות דשמא שמואל סבירא ליה בעלמא הלכה כר' עקיבא אפילו מרבו ורק בזה סבירא ליה כרבי טרפון והוצרך לפסוק כמותו:

וחקר מרן מוהריט"א בפרק ב' דבכורות אות כ"ג על מה שכתב הרמב"ן שם דהלכה כר' עקיבא (בפלוגתא דגבי יוצא דופן והבא אחריו דאמר ר' טרפון שניהם ירעו וכו' ור' עקיבא אמר שניהם אינם בכור וכו') דר' טרפון חברו הוה דנהי דהכי מסקינן בפרק הכותב דף פ"ד מיהו הא איפלגו בה ר' יוחנן וריש לקיש דריש לקיש אמר הלכה אתמר ור' יוחנן סבר מטין אתמר ופירש רש"י דלכתחלה עבדינן כר' עקיבא ואי עביד כר' טרפון לא מהדרינן עובדא ואם כן היכי קאמר רבינו הלכה כר' עקיבא הא הלכתא כר' יוחנן דמטין אתמר ואם כן היה לו לפרש דאם נפסק הדין כר' טרפון ותפס הכהן לא מהדרינן עובדא וניחא להו דאין נפקא מינה בזה אלא למאן דאמר תקפו כהן אין מוציאין מידו אבל הרמב"ן סובר תקפו כהן מוציאין מידו וכו' ועוד דאעיקרא בהא סוגיין דעלמא כריש לקיש דאמר הלכה אתמר שכן מתבאר מדברי הרי"ף בפרק הכותב וכו' וכן כתב הרא"ש שם וכו' דקדק מדברי הרא"ש שרצונו לומר שמה שאמר שם ר' יוחנן מה נעשה שכנגדי חלוק עלי כונתו שחש לסברת ריש לקיש דאמר הלכה אתמר ורצה לדחות זה ומכל מקום סיים באופן דבפירוש כתבו הרי"ף והרא"ש דבהא הלכה כריש לקיש ולא כר' יוחנן וכו' אלו תורף דב"ק ומדלא כתב כדכתיבנא בעניותין על דברי מרן מוהרד"ף הנז"ל (בד"ה ואם רבי טרפון) מוכח והרי הוא כמבואר דסבירא ליה דאף בכי האי גונא דפליגי במילתא דקמאי היכי אמור רבנן נקיטינן כוותיה דר' יוחנן לגבי ריש לקיש וכל כמה דלא אשכחנא סיעתא למילתין משוינא אנפשין הדרנא ומודינא ומחוינא כדאמר מרן מוהריט"א דהאי כללא שריר וקיים אף בכי האי גוונא ומיהו אכתי איכא למישדי נרגא על דברי מרן מוהרד"ף דהרי לפום סברתיה דמרן מוהריט"א לא קשיא הלכתא אהלכתא שהרי ר' יוחנן גופיה חייש לדריש לקיש ושפיר נקיטינן דהלכה אתמר הלכה כר' עקיבא מחברו ועוד האריך מרן מוהריט"א על דברי הרא"ש בפרק שני דבכורות שהוצרך לטעמים לפסוק כר' עקיבא דמשמע דלולא הנהו טעמי לא הוה פסקינן כר' עקיבא וזה היפך מה שכתב בפרק הכותב ובשאר דוכתי דהלכה כר' עקיבא לגבי ר' טרפון עי"ש ולא ראה מרן שכבר יישב זה רבינו המעדני יום טוב כמו שכתבתי למעלה (בד"ה ולמדנו) וכבר העיר עליו בזה ידי"ן הרב המגיה לספר ימי שלמה שהזכרתי למעלה (בד"ה גם הרמב"ן): ומכל מקום אף שכל הפוסקים הנז"ל (הרי"ף והרמב"ם והרמב"ן והתוספות בפרק ערבי פסחים ובפרק המפקיד והרא"ש והר"ן בחידושיו לנדה) נקטי

דר' טרפון חברו הוה והלכה כר' עקיבא לגביה יש גם כן קצת מרבוואתא דסברי דר' טרפון רבו הוה ואין הלכה כר' עקיבא לגביה כמו שכתב הרב מקנה אברהם שם (בח"ב דף כ"ט ריש ע"ב) בשם הרב גופי הלכות סי' קפ"ט שדעת ספר הכריתות דהתוספות במסכת עבודה זרה דף מ"ה ע"א ד"ה אמר ר' עקיבא דהלכה כר' טרפון שהיה רבו של ר' עקיבא והגאון שפתי כהן בחשן משפט סי' כ"ה ס"ק י"ד סוף אות ג' צדד לומר דרב נחמן סובר כאיבעית אימא בכתובות דף פ"ד ע"ב דרבי טרפון רבו הוה וכן צדד הרב אהלי יצחק בחידושיו לסנהדרין על ד' ל"ג אליבא דהרי"ף שרב יוסף בסנהדרין שם סובר כהאיבעית אימא דר' טרפון רבו הוה עי"ש בדף י"ז ע"ד (ד"ה דע) גם מרן כסף משנה בחמישי מהלכות עדות דין ח' כתב שפסק רבינו כר' טרפון נגד ר' עקיבא לפי שר' טרפון רבו דרבי עקיבא היה ואין הלכה כר' עקיבא מרבו וסיים ועוד דלחד תירוצא ר' יהודה נשיאה כר' טרפון סבירא ליה וכו' עי"ש ועל פי דברי מרן הללו הכריע הרב נחמד למראה בתשיעי דמסכת תרומות ד' זק"ן ע"ב (ד"ה ולענ"ד) דמאי דאמר ר' עקיבא שם במשנה ב' אם כן לא ילקטו אלא טהורים היא דעת שלישית ולא כמו שכתב הרב תוספות יום טוב דר' עקיבא היינו תנא קמא דאם כן קשה על הרמב"ם שהיה לו לפסוק כר' טרפון דרביה דר' עקיבא הוה וכמו שפסק כמותו בהלכות עדות הנ"ל וכתב מרן כסף משנה שסובר כמאן דאמר ר' טרפון רבו הוה וכו' אלו תורף דב"ק עי"ש וציין לעיין בספר עושה שלום במערכה זו אות ב' ואינו אצלי: ואני אומר הנה אמת שכן כתב מרן כסף משנה שם אבל אחרי שדעת הרי"ף מבוררת שפוסק כמסקנא דש"ס בפרק הכותב דף פ"ד ע"ב דכולי עלמא סברי דר' טרפון חברו דר' עקיבא והלכה כר' עקיבא מחברו כמו שכתב בשלשה מקומות יבמות וכתובות וקידושין שהבאתי למעלה (בד"ה ולמדנו מדברי הרי"ף) וידוע שהרמב"ם נמשך אחריו בפסק הלכה וגם ראינו להרמב"ם שמלבד מה שכתב בהקדמה לספר היד וכן בהקדמה לסדר זרעים דחברו היה גם בחבורו הגדול סובר כן והוא שבפלוגתא דר' טרפון ור' עקיבא בפרק האשה שלום ד' קי"ח גבי גזל אחד מחמשה ואינו יודע מאיזה מהם פסק כר' עקיבא עיין בהלכות גזלה ואבדה פרק חמישי דין ט' וכתב מרן בכסף משנה פסק כר' עקיבא וכו' ולא נתן שום טעם ומסתמא טעמו הוא משום דהלכה כר' עקיבא מחברו ור' טרפון חברו היה וכמו שכתב בעצמו בדין זה בבית יוסף חשן משפט ריש סו' שס"ה (אחר שהביא מילתייהו דר' עקיבא ודרבי טרפון) וז"ל וידוע דהלכה כר' עקיבא מחברו וכן פסקו הפוסקים עכ"ל הרי להדיא שטעם פסק זה הוא משום דהלכה כר' עקיבא מחברו ושמעת מינה שדעת הרמב"ם כדעת הרי"ף (וחבל נביאים שהזכרתי למעלה) לפסוק כמסקנת הש"ס בפרק הכותב דר' טרפון חברו

הוה וכבר מרן הלחם משנה בהלכות עדות שם (תוך הלכה ט') תמה על מרן כסף משנה דלא יתכן לומר דרבינו סובר כמאן דאמר דר' טרפון רבו דר' עקיבא שמי שסובר כן צריך לפסוק בההיא דפרק הכותב כר' טרפון ואילו רבינו פסק בהלכות מלוה בההיא כר' עקיבא עי"ש ולי הדל נראה דלפי חומר התמיהה מוכרחים אנו לומר (אף שהוא דוחק) דמרן כסף משנה בהלכות עדות הנ"ל סמיך אועוד דלחד תירוצא וכו' וכונתו דפסק הרמב"ם אתי שפיר בין למאן דאמר דרבי טרפון רבו הוה ובין למאן דאמר חברו הוה מכל מקום כיון דלחד תירוצא רבי יהודה נשיאה קאי כוותיה פסק כמותו כן מוכרחים אנו למשכוני אנפשין כדי שלא יהיו דברי מרן שבהלכות עדות תמוהים ועל כל פנים תמיהני מאד על הרב נחמד למראה שתפס בפשיטות דר' טרפון רבו דר' עקיבא היה ולא זכר כלל דעת הרי"ף והרמב"ם בהקדמה לספר היד ובהקדמה לסדר זרעים ושאר הראשונים שכתבו דר' טרפון חברו היה:

ואנכי חזון הרביתי שדעת מרן אליבא דהרמב"ם שפוסק כמסקנת הש"ס דר' טרפון חברו הוה והלכה כר' עקיבא מחברו והוא דבפלוגתא דתנאי בשיעור קרקע לחייבה בפאה דר' טרפון אמר בשלישי דמסכת פאה משנה ו' קרקע בת ששה טפחים חייבת בפאה ור' אליעזר אמר וכו' רבי יהושע אומר וכו' ר' יהודה בן בתירא אומר וכו' והלכה כדבריו ר' עקיבא אומר קרקע כל שהוא חייבת בפאה וכו' פסק הרמב"ם בשני מהלכות מתנות עניים הלכה ג' קרקע כל שהו חייבת בפאה וכתב מרן כסף משנה שם וכר' עקיבא ולא כתב שום טעם למה שפסק הרמב"ם נגד ר' טרפון וביאר הרב תוספות יום טוב שם (בד"ה ר' עקיבא) דאף דתנן הלכה כדברי ר' יהודה בן בתירא אין למדין הלכה מפי משנה ואם כן חזר הדין לכללא דכר' עקיבא מחברו דאף דפליגי נמי עוד תנאים לא חשיב חבריו לפי שאינם שוים בסברא אחת אלא כולהו פליגי אהדדי עי"ש וטעם זה יספיק למה שכתב דלא כחבריו (שנאמר שאין זה מחבריו) אבל למה שפסק דלא כר' טרפון אין לנו לומר אלא משום דר' טרפון חברו הוא הן אמת שמרן מוהרד"ף בשושנים לדוד שם תמה על הגאון תוספות יום טוב דמה תקן בזה דהא ר' יהושע היה רבו ממש דר' עקיבא ולמה לא פסק כר' יהושע ולכן הוצרך לומר דטעמא דפסקו כר' עקיבא הוא משום דסתמא דתלמודא בבבא בתרא ד' ז"ך פריך מסברת ר' עקיבא אמנם מדברי מרן כסף משנה נראה דלא מטעם זה הוא שאם כן היה צריך לומר כן בפירוש אלא משמע כמו שכתב הרב תוספת יום טוב דכיון דליכא חבריו (לפי שאינם בסברא אחת) הדר הוי הלכה כר' עקיבא מחברו ומה שתפס בפשיטות דר' יהושע היה רבו ממש נראה שאינו מוכרח והרי הרמב"ם בהקדמתו לסדר זרעים בהפרקים שבה (קרוב לסופה) כתב בפרק

חמישי דר' אליעזר היה רבו מובהק והיה לו קצת לימוד אצל ר' טרפון ונקרא לו תלמיד חבר ואפשר כמו כן היה עם ר' יהושע ומצאתי שהרב מקנה אברהם בח"ב אות ק"ב (ד"ה וחזי הוית) הביא דברי הרב שושנים לדוד אלו והעיר עליו מדברי הרמב"ם הנ"ל עי"ש ואם כן לפי מאי דמסקינן בפרק הכותב דהלכה כר' עקיבא נגד ר' טרפון אף שהיה לו תלמיד חבר הכי נמי אפשר הלכה כר' עקיבא נגד ר' יהושע אף שהיה לו תלמיד חבר (עיין לקמן מן ד"ה ואם ר' יהושע וכו' ומשם והלאה מה שכתבתי בזה בס"ד) ועל כל פנים דברי מרן כסף משנה (שכתב בסתם משנה שם וכר' עקיבא) מורים כדברי הרב תוספת יום טוב דמגוף המשנה הוא שפסק כר' עקיבא ולא מדפריך מניה סתמא דתלמודא גם הרדב"ז הראה מקום לפסק הרמב"ם את דברי ר' עקיבא שבמשנה הנז' משמע גם כן שמגוף המשנה למד הרמב"ם דינו והיינו משום דאף דפליג עליה ר' טרפון חברו הוה והלכה כרבי עקיבא מחברו:

גם אשור למרן כסף משנה בהלכות טומאת אוכלין פרק שלשה עשר הלכה ט' בדין המודד את הבור דפליגי ר' טרפון ור' עקיבא בפרק חמישי דמכשירין משנה ד' דר' טרפון אמר בין לרחבו בין לעומקו הרי זה בכי יותן ור' עקיבא אמר לעומקו בכי יותן לרחבו אינו בכי יותן הראה מקום לדינו של הרמב"ם למתניתין הנ"ל וכר' עקיבא מחברו וכל שכן דבר פלוגתיה הודה לו כדאיתא בתוספתא עכ"ל הרי שכתב שפסק כר' עקיבא נגד ר' טרפון מכח הכלל דהלכה כר' עקיבא מחברו אלא שהעדיף כח הפסק שגם ר' טרפון חזר והודה לו והרב תוספת יום טוב שם (על מה שכתב רבינו עובדיה והלכה כרבי עקיבא שחזר ר' טרפון להיות שונה כדבריו) כתב ומה שכתב הרב והלכה כרבי עקיבא שחזר וכו' זה לשון הכסף משנה הלכה כר' עקיבא מחברו כל שכן שבר פלוגתיה הודה לזה אבל אפשר דהרב דוקא קאמר לפי שחזר ר' טרפון וכו' משום דאיכא דאמר בכתובות ד' פ"ד ע"ב דר' טרפון לאו חברו הוה אבל הרי"ף והרא"ש (שם בכתובות) לא העתיקו אלא כמאן דאמר דחברו הוה כ"ל ומה שכתב בלשון אפשר דדוקא קאמר הוא משום שלפי מה שכתב מר ניהו גופיה במעדני יום טוב פרק שני דבכורות הנ"ל בסוף ד"ה ולמדנו) אליבא דהרא"ש דלרווחא דמילתא מיהדר אטעמי לפסוק כר' עקיבא נראה שכמו כן יש לומר אליבא דרבינו עובדיא וטפי ניחא לן למימר הכי אחרי שבאמת דעת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם ועוד כמה גדולים היא שר' טרפון חברו היה יש לנו לומר שמסתמא כן היא גם דעת רבינו ומה גם דמר ניהו גופיה מייחס לרבינו עובדיא דנקיט כהרי"ף שהרי בתוספת יום טוב פרק ט"ו דיבמות משנה ח' (ד"ה ר' עקיבא) כתב ופסק הרב כר' עקיבא וטעמא כמ"ש הרי"ף דקימא לן כר' עקיבא וכו' עי"ש דב"ק ולכל הדברות

דברי מרן כסף משנה מוכיחים ודאי שסובר דר' טרפון חברו היה ועיין עוד לקמן (בד"ה ובספר לקט יוסף) שהבאתי עוד דברי מרן כסף משנה בהלכות מעשר דקאי בשיטה זו: וחפשתי בספרי המפרשים על הרמב"ם וראיתי להרב מראה הנוגה בהלכות עדות שם שכתב על דברי מרן כסף משנה שכדבריו כתבו התוספות בפרק כל הצלמים דף מ"ה ד"ה אמר ר' עקיבא וכן דעת הכריתות (וציין לעיין בהליכות אלי דף ע' ע"ב ואינו מצוי אצלי וסיים) ברם הרי"ף והרא"ש סוברים דר' טרפון חברו היה (הביא דברי הרי"ף שביבמות וכתובות וקידושין המוזכרים למעלה וכן דברי הרא"ש במקומות הנ"ל ושבסנהדרין ריש פרק ד') וסיים ומה שכתב מרן כן הוא רק לדעת הרמב"ם ושוב הוקשה לו שגם לדעת הרמב"ם אי אפשר לומר כן שהרי בהקדמה לספר היד כתב דרבי טרפון חברו היה ועוד הקשה דברי מרן כסף משנה אהדדי שהרי בחמישי מהלכות עבדים הלכה ד' גבי יוצא בראשי אברים שפסק הרמב"ם שצריך גט שחרור כתב מרן וז"ל ומה שכתב וכו' מחלוקת תנאים היא והכריע הרי"ף כמאן דאמר דצריך גט שחרור עכ"ל ועין רואה דמה שהכריע הרי"ף כן הוא על פי זה דהלכה כר' עקיבא מחברו ור' טרפון חברו היה כיעויין שם הרי שמרן עצמו מייחס להרמב"ם דקאי בשיטת הרי"ף דרבי טרפון היה חברו של ר' עקיבא גם בתשיעי מהלכות אישות הלכה כ"א גבי קדש אחת מחמש נשים וכו' כתב מרן שפסק כר' עקיבא וכמ"ש בהלכות ושם מפורש בהלכות הטעם דהלכה כר' עקיבא מחברו ור' טרפון חברו הוה כדאיתא בהכותב וכו' ובריש פרק שמיני מהלכות תמידין ומוספין כתב מרן איפליגו תנאי ודעת ר' עקיבא וכו' ואף על גב דרבי טרפון פליג עליה פסק רבינו כר' עקיבא הרי מבואר מכל אלה המקומות שדעת מרן שהרמב"ם פוסק כר' עקיבא לגבי ר' טרפון וכשיטת הרי"ף דנקיט כמסקנת הש"ס בפרק הכותב דכולי עלמא ר' טרפון חברו הוה אלו תורף דברי הרב מראה הנוגה והצריך עיון דברי מרן כסף משנה שבהלכות עדות הנ"ל ודבריו טובים ונכוחים זולת שמה שכתב בשם מרן בהלכות אישות הנ"ל במחילת כבוד תורתו אגב שיטפיה כתב כן כי מרן כסף משנה שם לא דבר בזה והדברים שהביא הם דברי הרב המגיד כמו שיראה הרואה (ואין נכון לומר שכונתו שכיון שמרן לא דבר שם מסתמא הוא שסמך על מה שכתב הרב המגיד ולכן חשיב כאילו הוא בעצמו כתב כן) גם השגתי ספר לב מבין וראיתי להרב בהלכות אישות דף ס"ד ע"ב שתמה על מרן כסף משנה בהלכות אישות הנ"ל מפסק הרמב"ם בהלכות גזלה ואבדה ומדבריו שבבית יוסף חשן משפט סי' שס"ה שהבאתי למעלה וכתב גם כן שמסתמא הרמב"ם נמשך אחר סברת הרי"ף והרי"ף הלא כתב מפורש דהלכה כר' עקיבא נגד ר' טרפון דחברו הוה וציין שם ספרי דבי רב דלא שכיחי גבאי וחידוש הוא שלא הזכיר דברי מרן הלחם משנה

שבהלכות עדות הנ"ל כמו שיראה הרואה בגוף דב"ק ואני ההדיוט כבר כתבתי למעלה שלא נפלאת לומר דמרן כסף משנה בהלכות עדות הנ"ל סמך אמה שכתב ועוד וכו' ולפי מה שתגדל התימה על מרן ממה שהרבנים הנ"ל הקיפוהו בהלכות מכמה מקומות כנז"ל יגדל נא כח הישוב הזה דבעל כרחין למשכוני אנפשין כי היכי דלא נישוייה למרן כשכח דברי עצמו בכמה מקומות ואף אם נאמר שדבריו בהלכות עדות הם כפשטם אין לנו לתפוס בדעתו שתופס כן אליבא דהרמב"ם כמו שהבין בדעתו הרב נחמד למראה דסמי חדא מקמי שאר דוכתי שמבואר בדברי קדשו שסובר אליבא דהרמב"ם ושאר הפוסקים דכללא דהלכה כר' עקיבא מחברו אתמר נמי לגבי ר' טרפון:

ומה שכתבו הרבנים מקנה אברהם בח"ב ד' כ"ט ע"ב ומשק ביתי באות חכ"א ומראה הנוגה הנ"ל (בד"ה וחפשתי) וסדר הדורות הנ"ל (בד"ה ובמערכת) שהתוספות בעבודה זרה ד' מ"ה (ד"ה אמר) נקטי דר' טרפון רבו של ר' עקיבא היה הנה אמת שכן נראה להדיא מדבריהם דהנה במתניתין שם הוזכר ר' יוסי הגלילי אומר אלהיהם על ההרים וכו' אמר ר' עקיבא אני אובין ואדון וכו' וכתבו התוספות דממה שמזכיר את ר' יוסי קודם ר' עקיבא נראה שהיה זקן מרבי עקיבא ותימה דבסוף איזהו מקומן אמרינן (גבי ר' טרפון ור' עקיבא) היה שם תלמיד אחד שבא לפני חכמים בתחלה ור' יוסי הגלילי שמו גם בעירובין אמרה ליה ברוריה דביתהו דר' מאיר שהיה מתלמידי בתראי של ר' עקיבא גלילי שוטה ונראה דתלמיד חבר היה ר' יוסי הגלילי לר' עקיבא ורך ממנו בשנים ואף שמזכירו קודם ר' עקיבא לא קשיא דכמו כן מזכיר בהגדה דפסח ר' עקיבא קודם ר' טרפון שהיה רבו כדמשמע בפרק ט' דכתובות ד' פ"ד עכ"ל והרי הוא כמבואר דנקטי כשינויא דמשנינן התם דריש לקיש ור' יוחנן פליגי בהכי דריש לקיש סבר חברו היה ור' יוחנן סבר רבו היה והלכה כר' יוחנן דרבו היה אלא דמלבד דקשה מנא להו האי פשיטותא למינקט כהאי שינויא ולא כשינויא בתרא דאמרינן דכולי עלמא חברו הוה וכדנקטי הרי"ף והרא"ש ודעמייהו וכבר נתעורר על זה ידידי הגאבד"ק טראבלוס יצ"ו בספרו ערב פסח בפירושו להגדה ד' ח' (בד"ה מעשה וכו') דמאי שנא דעדיף להו האי לישנא ולא לישנא בתרא דלכולי עלמא חברו היה וכן כתב הרא"ש שם ובקידושין וכו' (יש שם טעות בציונו להרא"ש וצריך לתקן פרק א' במקום מה שכתוב שם פרק ה') והרמב"ם בהקדמה לספר היד וכו' עי"ש והיה לו להזכיר שכן כתב גם הרי"ף בשתים זו כתובות וקידושין שהזכיר אלא שסמך על המובן שמסתמא דברי הרא"ש מאיש לוקחו רבינו האלפס ובעיקר תמיה על התוספות דעבודה זרה מסוגיא דכתובות ד' פ"ד שכן תמה בספר אגרת הצופה ד' י"ד ע"ב וז"ל וצ"ע דאדרבא בכתובות שם אמרינן דכולי עלמא חברו דר' עקיבא הוה עכ"ל

והנה מלבד תמיהה זו יקשה עלינו לפי זה סתירת דברי התוספות שכבר כתבתי למעלה (בד"ה גם הרמב"ן וכו') בשם הרב משק ביתי שהתוספות בערבי פסחים ובפרק המפקיד נקטי דר' טרפון היה חברו של ר' עקיבא (שכתבו דהלכה כר' עקיבא במחלוקותו עם ר' טרפון) וקצת יש דקדק כן גם מדברי התוספות בכתובות בפרק הנושא ד' ק"ה ע"א (ד"ה דחשיב) שהכריחו שאין קפידא להקדים את הקטן וכו' מההגדה של פסח מעשה וכו' שמקדים את ר' אלעזר בן עזריה לר' עקיבא אף שר' עקיבא קדים טובא לר' אלעזר בן עזריה וכו' ומדלא הכריחו מדהקדים בהגדה את ר' עקיבא לר' טרפון נראה קצת דלא ברירא להו דר' טרפון רבו של ר' עקיבא היה וכדכתבו בערבי פסחים ובהמפקיד הנ"ל היפך ממה שכתבו בעבודה זרה הנ"ל:

לכן נראה לי ההדיוט לידחק בכונת דבריהם בעבודה זרה הנ"ל שלא באו לומר דמשמע בכתובות דר' טרפון רבו הוה (משום דנקטי כשינויא קמא דפליגי ריש לקיש ור' יוחנן דלר' יוחנן רבו דר' עקיבא הוה ונקיטינן כר' יוחנן) שאם כן לא היה להם לומר כדמשמע בכתובות אלא היה להם לומר כדאיתא בכתובות אלא מה שכתבו כדמשמע בכתובות הוא להכריח דאין ראיה מדהקדים האחד שהוא גדול מהמאוחר שאם כן היכי אמרינן בכתובות לחד שינויא דר' יוחנן סבר דר' טרפון רבו היה והלא בהגדה של פסח מקדים לר' עקיבא אלא משמע שאין מהקדימה הכרח זאת היא (אפשר) כונת אמרם כדמשמע בכתובות אבל ודאי מודים הם דנקיטינן כשינויא בתרא דכולי עלמא ר' טרפון חברו היה וכדעת הראשונים הנז"ל וכמו שכתבו הם עצמם בשני מקומות הנ"ל וכן נראה שהיא דעת הרא"ם בספר היראים בעמוד הדיינים סי' נז"ר שהביא שם פלוגתא דר' טרפון ורבי עקיבא גבי גזל אחד מחמשה ואינו יודע מאיזה מהם גזל וכו' וסיים על זה וז"ל ור' טרפון ור' עקיבא ראיתי בהלכות דבני מערבא (תיבות דבני מערבא מוקפות בחצאי לבנה) דהלכה כר' עקיבא וכתב על זה הגאון בעל ערוך השלחן בפירושו על ס' היראים הנקרא ווי העמודים וז"ל ור' טרפון וכו' דבכתובות ד' פ"ד ע"ב לחד שינויא הלכה כר' עקיבא נגד ר' טרפון אבל להנך שינויי סבירא ליה לר' יוחנן דר' טרפון רבו דר' עקיבא ולכאורה שאין הלכה כר' עקיבא נגד רבו קא משמע לן ועיין שם בהרא"ש וביבין שמועה כלל רל"א עכ"ל ומשמע שכונתו לומר שלפי שהיה סלקא דעתין לומר דהלכה כר' טרפון נגד ר' עקיבא הוצרך הגאון הרא"ם לאשמועינן שאין כן האמת אלא הלכה כר' עקיבא דנקיטינן כשינויא בתרא דלכולי עלמא ר' טרפון חברו היה והלכה כרבי עקיבא מחברו: ובקונטריס לקט יוסף מספר אסיפת כללים (אשר בסוף ספר הכריתות) הביא באות ע"א דברי ספר היראים הנ"ל וכתב על זה וז"ל ונראה לי דס"ל (דסבירא ליה) דר' טרפון רבו

היה והלכה כר' עקיבא מחברו ולא מרבו לכן קמשמע לן גם הרי"ף פסק ביבמות פרק ט"ו ובקידושין פרק קמא כר' עקיבא וכן כתב שם הרא"ש ונראה לי משום דמסקנת הגמרא שם בכתובות באיבעית אימא בתרא דכולי עלמא תלמידו הוה עיין במעשרות פ"ג מ"ט עכ"ל והנה מה שכתב בכונת ספר היראים שסובר שר' טרפון רבו היה וכו' לדעתי הקצרה יותר נכון מה שכתב בווי העמודים הנ"ל שרק סלקא דעתין בעלמא הוא דהוה סלקא דעתין למימר הכי שאם באמת סובר הרא"ם שרבי טרפון רבו היה מאיזה טעם יפסוק בכל מקום כר' עקיבא נגד ר' טרפון אבל דברי הרב ווי עמודים נוחים שכונתו לא שהרא"ם סובר באמת שרבו היה אלא שלפי שהיה סלקא דעתין למינקט כאידך שינויי הוצרך הרא"ם לאשמועינן דנקיטינן כשינויא בתרא דרבי טרפון חברו היה והלכה כרבי עקיבא מחברו ואולי טעות סופר יש בלקט יוסף ובמקום דס"ל צריך להיות דס"ד ופתרונו דסלקא דעתין ומה שכתב עוד (בלקט יוסף) ונראה לי משום דמסקנת הגמרא וכו' במחילת כבוד תורתו אחר שראה דברי הרא"ש שביבמות פרק ט"ו (בסוף סי' י"א) לא היה לו לכתוב בלשון ונראה לי וכו' שהרי כן מפורש בדברי הרא"ש שם וקימא לן דהלכה כר' עקיבא מחברו ור' טרפון חברו היה כדגרסינן בכתובות ד' פ"ד דכולי עלמא ר' טרפון חברו של ר' עקיבא הוא והם דברי הרי"ף שם ככתבו וכלשונו הנה מפורש יוצא מדב"ק שסמיכתם היא אמסקנא דכתובות הנ"ל ואם כן מה הלשון אומרת ונראה לי כאילו חידוש הוא שחדשה תורה דיליה ומה שציין למעשרות פרק ג' משנה ט' היינו שבמחלוקת ר' טרפון ור' עקיבא שם כתב רבינו עובדיא שהלכה כר' עקיבא וכונתו להוכיח שרבינו עובדיא נקיט דהלכה כר' עקיבא נגד ר' טרפון ויש להוסיף שגם הרמב"ם ברביעי מהלכות מעשר הלכה י"ז פסק כר' עקיבא ובכסף משנה מראה מקום פלוגתא זו ושפסק כר' עקיבא והיינו מסתמא משום דהלכה כר' עקיבא מחברו ואף זו מן התוכחות שדעת מרן אליבא דהרמב"ם למינקט כר' עקיבא לפי שר' טרפון חברו היה וכמו שכתבתי למעלה (בד"ה גם אשור): המורם מכל האמור למעלה הוא שדעת הראשונים כולם שוים לטובה דנקיטינן כמסקנת הש"ס בפרק הכותב דלכולי עלמא ר' טרפון חברו של ר' עקיבא היה ואף מרן כסף משנה ורבותינו התוספות סוברים כן גם בקונטריס תחלת חכמה (שבסוף ספר הכריתות) בכללים מחודשים בפסק הלכה אות נ"ו כתב בסתם סברת הרי"ף דר' טרפון היה חברו של ר' עקיבא ולא הזכיר שום חולק על זה ולא ראינו בהראשונים מי שכתב מפורש דהלכה כר' טרפון נגד ר' עקיבא משום דרבו היה אלא רבינו שמשון בספר הכריתות שכתבו בשמו הרבנים מקנה אברהם בח"ב ד' כ"ט ע"ב ומשק ביתי במערכת הרי"ש אות תכ"א שר' טרפון רבו של ר' עקיבא היה

ובמקנה אברהם לא הראה איה מקום כבוד דב"ק רק כתב שכן כתב בשמו הרב גופי הלכות בסי' קכ"ט וכבר כתבתי שאין אצלי ספר גופי הלכות אך במשק ביתי מראה מקום הוא לחלק ימות עולם שער א' ועיינתי שם ואמת הדבר שכתב כן באות ב' וז"ל ואלו הם חביריו של ר' אליעזר הגדול ר' טרפון רבו של ר' עקיבא ור' יוסי הגלילי וכו' אך קשה שראיתי שם באות ט"ו שכתב דר' טרפון ור' עקיבא ור' ישמעאל ור' יוסי הגלילי קבלו מר' אליעזר ור' יהושע שמזה נראה שר' טרפון ור' עקיבא חברים היו ודוחק לומר שר' עקיבא קבל מר' אליעזר ומר' טרפון ור' טרפון קבל מר' אליעזר ועוד קשה במה שכתב באות ט"ו דר' יוסי הגלילי קבל מר' אליעזר דלפי דברי התוספות בעבודה זרה ד' מ"ה הנז"ל (בד"ה ומה שכתבו) שהכריחו שר' יוסי הגלילי היה רך בשנים והיה תלמיד שבא תחלה לפני ר' טרפון ור' עקיבא וכו' נראה רחוק לומר שקבל מר' אליעזר שוב עיינתי בספר כנסת הגדולה חלק ארח חיים (שלא היה מצוי אצלי) בכללי הגמרא שלו שציין הרב לב מבין בהלכות אישות ד' ס"ד ע"ב וראיתי להרב בכללי הגמרא כלל ח"י ד' קנ"ד סוף ע"ג והלאה הרבה לפלפל בדברי ספר הכריתות ובדברי הרב יבין שמועה בענין זה ובסוף דבריו כתב בדף קנ"ה ע"ג וז"ל:

כל זה כתבתי כפי הנוסחא הכתובה בספרים בספר כריתות אבל מה שלבי חושב ודעתי גומר שמה שכתב בעל ספר כריתות ואלו הן חביריו של ר' אליעזר הגדול ר' טרפון רבו של ר' עקיבא ור' יוסי הגלילי ורשב"א ורבי יוחנן בן נורי וכו' פסקא משובשת היא מחמת טעות שנפל בספרים וצריך לומר ואלו הם חבריו של ר' עקיבא ר' טרפון רבו של ר' יוסי הגלילי ור' שמעון בן אלעזר ור' יוחנן בן נורי וכו' והן הן דברי הרב רבינו משה בר מיימון בספר היד בהקדמתו והסופרים טעו וכתבו במקום ר' עקיבא ר' אליעזר הגדול ור' עקיבא שהיה ראוי לכתבו כאן כתבוהו למטה אצל ר' טרפון וכתבו ר' טרפון רבו של ר' עקיבא והשתא ניחא שאינו חולק בעל ספר כריתות על הרמב"ם והרא"ש שפסקו כלישנא דאמרינן בפרק ט' דכתובות דר' טרפון חברו דרבי עקיבא הוה וניחא נמי מה שכתב לקמיה ור' טרפון ור' עקיבא ור' ישמעאל ור' יוסי הגלילי קבלו מר' אליעזר ור' יהושע וכו' שנראה משם שרבי טרפון היה תלמיד ר' אליעזר וחבר לר' עקיבא שאינו חולק למה שכתב למעלה שר' טרפון היה חבר לר' אליעזר ורבו של ר' עקיבא ואין צורך לדחוק במה שכתבנו למעלה ואף על פי שכתב כאן דר' טרפון רביה דר' יוסי הגלילי ולמטה כתב שקיבל מר' אליעזר לא קשיא דאפשר דמשניהם קבל ועם כל זה ר' טרפון היה רבו המובהק ואילו היה רואה בעל יבין שמועה שהדברים מוכרחים כן לא היה כותב מה שכתב בד' פ"ז ע"א כלל רע"א על דברי ספר הכריתות עכ"ל הרב כנסת הגדולה

ולדבריו בטלה מחלוקת וכולי עלמא מודו דר' טרפון חברו דרבי עקיבא הוה ולא רבו ואומר אני הדל שאם היה רואה הרב כנסת הגדולה דברי הרי"ף שכתב כן במקומות שהזכרתי למעלה וכן דברי התוספות בשתי מקומות הנז"ל וכן דברי הרמב"ן בשתי מקומות הנז"ל היה מחזק דבריו ביתר שאת וכבר הובאו למעלה בהמשך דברינו דברי מרן כסף משנה בכמה מקומות שמוכח שסובר כן וכן דעת הר"ן בחידושיו לנדה לדעת הרב מקנה אברהם שהבאתי למעלה וכן דעת הרא"ם בספר היראים כנז"ל והרבנים מקנה אברהם ומשק ביתי שלא ראו דברי מרן החבי"ב בכנסת הגדולה הנ"ל הא גרמא להו לחלוק עלינו את השוים וכתבו שספר הכריתות חולק וסובר דרבי טרפון רבו דר' עקיבא הוה ואין הדבר כן כמו שהכריח בכנסת הגדולה ומה שכתב הרב שנות חיים שבכנסת הגדולה מגמגם אם הלכה כר' עקיבא או כרבי טרפון כמו שכתבו בשמו הרבנים משק ביתי ומקנה אברהם הנ"ל (בד"ה ומה שהקשו) אם כונתו לדבריו שבכללי הגמרא הללו הנה אף שלא הביא בכנסת הגדולה דברי הרי"ף בזה מכל מקום הביא דברי הרא"ש שפסק כר' עקיבא על פי מסקנת הגמרא שחברו של ר' עקיבא היה ולא רבו ואין כאן גמגום ואין לסתור זה על פי משמעות מלשון הספרי כמו שכתבתי למעלה:

ואם ר' יהושע היה רבו של ר' עקיבא הנה לעיל (בד"ה ואנכי חזון הרביתי) הבאתי דברי מרן מוהרד"ף בשושנים לדוד פרק ג' דפאה משנה ו' שר' יהושע היה רבו ממש של ר' עקיבא ושעל פי זה תמה על הגאון תוספת יום טוב ואני הדל כתבתי דמהרמב"ם בהפרקים שבהקדמתו לסדר זרעים פרק ה' מתבאר דרבו מובהק לר' עקיבא היה ר' אליעזר אלא שלמד קצת אצל ר' טרפון וחשוב תלמיד חבר ולא הזכיר הרמב"ם שלמד אצל ר' יהושע ואם למד אצלו קצת חשוב חברו לענין פסק הלכה כמו בר' טרפון שאף שלמד ר' עקיבא אצלו הלכה כר' עקיבא נגד ר' טרפון כמו פסקו כל הראשונים שהבאתי למעלה בענין זה וכתבתי שהרב מקנה אברהם בח"ב אות ק"ב ד"ה וחזי) העיר עליו מדברי הרמב"ם הנ"ל עי"ש ועתה ראיתי דבמאי דפליגי בפרק תפלת השחר משנה ג' רבן גמליאל אומר בכל יום מתפלל י"ח ר' יהושע אומר מעין שמנה עשרה ר' עקיבא אומר אם שגורה בפיו וכו' כתבו הרמב"ם ורבינו עובדיא והלכה כר' עקיבא וכן פסק בחבורו בפרק שני מהלכות תפלה דין ב' וכתב מרן כסף משנה (אחר שהביא שלש הסברות) וידוע דהלכה כר' עקיבא מחברו וכיון דרבן גמליאל ור' יהושע אינם בסברא אחת הוה ליה הלכה כר' עקיבא עכ"ל הרי דפשיטא ליה דר' יהושע חברו היה ותמיהני על הרב שושנים לדוד שלפי שיטתו שבפרק שלישי דפאה הנ"ל דר' יהושע רבו של ר' עקיבא וכוותיה מיבעי לן למיפסק נגד ר' עקיבא אם כן בההיא דפרק תפלת השחר אמאי שתיק

מר בפסקו של הר"ב כר' עקיבא ולא יעיר דהוה ליה למיפסק כר' יהושע דרביה דר' עקיבא הוה וכל לגבי דידן אשר ראינו שהרמב"ם ורבינו עובדיא פסקו כר' עקיבא נגד ר' יהושע ומרן כסף משנה ישנו בנותן טעם משום שהלכה כר' עקיבא מחברו הכי אית לן למינקט דר' יהושע חברו הוה וכמשמעות דברי הרמב"ם בהקדמה לזרעים:

איברא דאנא חזיתיה למר קשישא הרה"ג מוהרי"ץ פלאג"י יצ"ו בספרו יפה תלמוד בחידושיו לברכות ד' כ"ח ע"א שכתב (בדף ד' ע"ד מדפי הספר) שהרב כנסת הגדולה בכללי הגמרא ד' קנ"ז ע"א סי' ח"י (בד"ה ואין דבריו נכונים) כתב דר' יהושע אף שר' עקיבא למד ממנו נטיעה של קישואין לא היה רבו והכי משמע בפרק תפלת השחר ד' כ"ח ע"א שאמר לו ר' עקיבא יהושע נתפייסת וכו' ואילו היה רבו לא היה קוראו בשמו לומר לו יהושע נתפייסת והרב יצ"ו הרבה להשיב על דבריו שהגירסא בגמרא היא שאמר לו ר' יהושע נתפייסת וכן הגירסא בנחלת שמעוני ח"ב ד' ג"ן ע"ד וכיון שמתאר אותו בשם רבי מותר לקרותו בשמו כמו אדוני משה וכו' ומדאמר לו נתפייסת ולא אמר לו נתפייס מר אין הכרח דאפשר שהיה תלמיד חבר כמו ר' ירמיה שהוה לרב תלמיד חבר ואמר ליה מי בדלת ולא אמר ליה מי בדיל מר (ברכות ד' ז"ך ע"ב) ועל מה שכתב שקבל ממנו נטיעה קישואין הביא מכמה מקומות שלא הלכה זו בלבד למד ממנו וציין ראש השנה ד' כ"ה ע"א ברכות ד' ס"ב ופרק שביעי דסנהדרין ד' ס"ח ע"א ונדרים ד' ע"א ובפרק ששי דאבות דר' נתן וסיים דשמעינן דכמו שלמד ר' עקיבא מר' אליעזר כן למד מר' יהושע ושניהם היו רבותיו מובהקים עכ"ל והנה הרב יצ"ו לא ראה דברי מרן כסף משנה הנ"ל דקרו בחיל שלא היה ר' יהושע רבו מובהק דקרי ליה חבירו אלא דצריכים אנו למודעי אנן מה נענה להוכחות הרב יצ"ו שנראות לכאורה בריאות וטובות ואומר אני דהאמת דמה שהשיב על הרב כנסת הגדולה על הוכחתו מפרק תפלת השחר הצדק אתו דהגירסא בש"ס לפנינו היא ר' יהושע נתפייסת ולפי גירסת הכתיבת יד שהביא בדקדוקי סופרים אמר ליה לר' יהושע וכו' מובן שהש"ס הוא דאמר שאמר לו נתפייסת ואין אתנו יודע באיזה לשון אמר לו אם בתואר או בלא תואר או אולי לא הזכיר שמו כלל כי פנים בפנים דבר אתו אלא שלפני הרב כנסת הגדולה היתה הגירסא בגמרא כמו בהעין יעקב הראשון בלא תיבת רבי ולא לרבי גם מה שכתב שהרבה דברים למד ממנו גם זה אמת הוא כמו שהזכיר כמה מקומות אבל מה שסיים ששניהם הם רבותיו מובהקים במחילת כתה"ר נראה שאינו כן שהרי מדאמר לו נתפייסת ולא אמר לו נתפייס מר מוכח ודאי שלא היה תלמיד גמור ומן התימה עליה דמר דעדין לחלוחית הדיו קימת שכתב ברישא דמה שאמר לו נתפייסת הוא לפי שהיה תלמיד חבר וכדאשכחן בר' ירמיה דאמר

לרב מי בדלת לפי שהיה תלמיד חבר והרי כל הגירסאות שוות בזה שאמר לו נתפייסת ומוכח ודאי שלא היה רבו מובהק וכדמשמע מדברי הרמב"ם בהקדמה לזרעים שהזכרתי למעלה שרק ר' אליעזר היה רבו מובהק וכיון שלא היה רבו מובהק חשיב חברו לענין פסק הלכה כר' עקיבא וכדכתב מרן כסף משנה בהלכות תפלה הנ"ל והוא תנא דמסייע להרב כנסת הגדולה:

גם בפרק שלישי דמסכת שביעית משנה יו"ד הבונה גדר וכו' שנחלקו ר' יהושע ור' עקיבא כתבו הרמב"ם ורבינו עובדיא דהלכה כר' עקיבא ולא כתבו שום טעם ומסתמא טעמא דהאי פסקא משום דהלכה כר' עקיבא מחברו ור' יהושע חברו היה ובחבורו בסוף פרק שני מהלכות שמיטה ויובל פסק גם כן כר' עקיבא ומרן בכסף משנה מראה מקום משנה וכו' והרדב"ז שם כתב מפורש שפסק כר' עקיבא ולא כתב שום טעם וסתמו כפירושו משום דהלכה כר' עקיבא מחבירו וכמו שכתב בפרק שני מהלכות תפלה הנ"ל: וראיתי בספר נחלי דבש (על הלכות חליצה) להגאון מוהרי"ץ דוב הלוי באמבערגער שכתב בסי' קס"ט בצד 47 סוף אות ע"ו שר' עקיבא למד גם אצל גדולים אחרים כמו ר' יהושע כמו שנראה מש"ס דברכות ד' ס"ב ומשבת ד' ט"ל גבי קולי מטלניות וכן כתב מוהרש"א בפרק קמא דיבמות והיה גם כן תלמידו של רבן גמליאל כמו שכתב בסדר הדורות באות עי"ן ועליהם הוא שאמרו בש"ס דאין הלכה כר' עקיבא נגד רבו עכ"ל הנה מבואר דלרב פשיטא ליה דאין הלכה כר' עקיבא נגד ר' יהושע ולא זכר שר דברי הרמב"ם ורבינו עובדיא בפרק תפלת השחר ודברי מרן כסף משנה הנז"ל דלגבי ר' יהושע אמרינן הלכה כר' עקיבא מחברו וגם במה שכתב דלגבי רבן גמליאל אין הלכה כר' עקיבא יש סתירה מההיא דפרק תפלת השחר דפסקו כרבי עקיבא וכתב מרן כסף משנה הטעם לפי שרבן גמליאל ור' יהושע אינם בסברא אחת כנז"ל ובהכרח לומר דמה שכתב בסדר הדורות דר' עקיבא תלמיד רבן גמליאל היינו שלמד אצלו קצת כמו שלמד אצל ר' טרפון ואין זה מעלה לענין פסק הלכה כמו גבי ר' טרפון שאף שר' עקיבא למד אצלו כיון שלא היה רבו מובהק הלכה כר' עקיבא לגביה והנה אמת שבתוספי רבינו יהודה החסיד שבספר ברכה המשולשת כתב בפרק הרואה ד' ז"ן (ד"ה ר' ישמעאל בן אלישע יצפה לחכמה) שגם ר' עקיבא היה תלמידו של ר' יהושע כדאמרינן בסוף פרק ארבע מיתות עי"ש (בדפי הספר ד' מ"ב סוף ע"ג) נראה שכונתו שלמד אצלו אבל לא שהיה רבו מובהק וכן מה שכתב מוהרש"א ביבמות (כונתו למה שכתב בחידושי אגדות ד' ט"ז ע"א) שר' יהושע היה רבו של ר' עקיבא ולכן לא כבדו כדרך שכבד את ר' יהושע אינו רוצה לומר שהיה רבו מובהק שאף אם הוא תלמיד חבר נכון להבדיל בינו ובין רבו:

ומרן חיד"א בספר כסא רחמים במסכת כלה אההוא עובדא דפעם אחת היו זקנים יושבים ועברו שתי תינוקות אחד ראשו מכוסה ואחד ראשו מגולה אמר ר' אליעזר על אותו שראשו מגולה שהוא ממזר ור' יהושע אמר בר הנדה ור' עקיבא אמר ממזר ובר הנדה ואמרו לו לר' עקיבא היאך מלאך לבך לעבור על דברי חבריך כתב על זה בכסא רחמים ואם תאמר לעבור על דברי רבותיך הוה ליה למימר דהא ר' אליעזר ור' יהושע רבותיו דר' עקיבא הוו כמבואר בכמה מקומות ויש לומר דאותם שאמרו לו כן היו תלמידיו של ר' עקיבא ומשום כבודו אמרו לו כן כדאיתא בראש השנה ד' ל"א ע"ב גבי ר' אליעזר שאמרו לו תלמידיו כבר נמנו חביריך והתירוהו ומפרשינן מאן חביריך רבן יוחנן בן זכאי ואף על גב דרבו הוה כיון דתלמידיו הוו לאו אורח ארעא למימר לרביה רבך עי"ש הנה מה שכתב דר' אליעזר ור' יהושע רבותיו הוו נראה גם כן שאין כונת מרן חיד"א לומר שהיו רבותיו מובהקים רק שהיו רבותיו זה רבו מובהק וזה רבו שאינו מובהק ועיין שם שכתב שהר"ן בפרק שני דקידושין גורס לעבור על דברי רבותיך וכן הוא במנורת המאור והכונה גם כן כמו שכתבתי ולא ששניהם היו רבותיו מובהקים:

ואני אמרתי בחפשי בספרי בעלי כללים וראיתי לידידי הרה"ג מוהרש"ב אבד"ק טעלפין יצ"ו בספרו הבהיר מגדים חדשים בכללים שבסוף ספרו בדף א' ע"ג אות ג' שנסתפק אם הלכה כר' עקיבא נגד ר' יהושע וכתב שבתוספת יום טוב פרק ג' דכריתות משנה ט' כתב דהלכה כר' יהושע נגד ר' עקיבא וסיים אמנם צריך עיון דבתוספת יום טוב פרק ג' דפאה משנה ו' פסק כר' עקיבא אף דר' יהושע חולק מטעם דהלכה כר' עקיבא מחברו גם הרע"ב בסוף פרק ג' דשבועות (כנראה. טעות סופר הוא וצריך להיות דשביעית והיינו הך דאייתינא לעיל) פוסק כר' עקיבא נגד ר' יהושע וצריך עיון ועיין במסכת כלה שאמרו היאך מלאך לבך לעבור על דברי חבריך וכו' אמרו גדול היה רבי עקיבא שהכחיש את רבותיו ודוק ועיין פסחים פ"ו מ"ה וצ"ע ועיין בש"ס ברכות ד' ס"ב ע"א מר ר' עקיבא פעם אחת נכנסתי אחר ר' יהושע וכו' אמר ליה בן עזאי כל כך העזת פניך ברבך וכו' עכ"ד יצ"ו והנה אההיא דמסכת כלה כבר כתבתי למעלה (בסמוך) ומההיא דברכות אין הכרע לענין פסק הלכה ומה שציין פרק ששי דפסחים משנה ה' והצריך עיון לא ידעתי כונתו שהרי שם הוא מחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע ולא נזכר ר' עקיבא כלל ואם נאמר שטעות סופר הוא וצריך להיות משנה ב' שכתב כם רבינו עובדיא דהלכה כרבי עקיבא (וכדפסקינן שם בגמרא) בדף ס"ט ע"ב הנה שם לא בא לחלוק על ר' יהושע אלא מחזיק דבריו ומשיב על תשובת ר' אליעזר לר' יהושע ונמצא שמחלוקתו היא עם ר' אליעזר ופסק כר' עקיבא לגבי ר' אליעזר שכך היא המדה בעלמא דפסקינן כר' עקיבא נגד ר'

אליעזר דאתי מבית שמאי כמו שהארכתי להביא בזה בס"ד ברישׁ אות זו באופן שלא ידעתי כונת ציונו להההיא דפסחים פרק ו':

הן אמת דמצאתי תנא דמסייע לידידי הרה"ג הנ"ל יצ"ו מר ניהו מרן מוהרד"ף בספר שושנים לדוד בפרק קמא דראש השנה משנה ו' על דברי רבינו התוספת יום טוב (בד"ה ועיכבן) שכתב דתנא דמתניתין סובר שבאמת ר' עקיבא עיכבן דלא כדתני ר' יהודה שלא ר' עקיבא הוא שעיכבן אלא שזכר (כך שמו) עיכבן דאי הכי למה פסקינן כרבן גמליאל ולא כר' עקיבא והלא אפילו גבי רביה ר' יהושע פסקינן בפרק ששי דפסחים כר' עקיבא וכל שכן לגבי רבן גמליאל דלאו רביה ממש הוה ותירץ דסברת רבן גמליאל לאו סברא דנפשיה בלחוד היא אלא הוא ובית דינו והוו רבים ואין הלכה כר' עקיבא מחבריו הרי דקאמר דפסקינן כר' עקיבא נגד ר' יהושע ומראה מקום הוא לפרק ששי דפסחים והיינו ודאי הך דמשנה ב' וכדברי ידידי הרב מגדים חדשים יצ"ו אך בעניותי לא זכיתי להבין דב"ק דהתם לא פליג על ר' יהושע אלא מחזק דבריו כמו שכתבתי ואין נכון בעיני לומר דמאחר שר' יהושע לא השיב דבר על תשובת ר' אליעזר מה ראיה רשות למצוה ולא אמר לו הזאה תוכיח שהיא מצוה וכו' (וכדאמר ר' עקיבא) מוכח דבהזאה מודה לרבי אליעזר דאמר ועליה אני דן וכו' ונמצא דרבי עקיבא דאמר דהזאה אינו דוחה את השבת פליג ארבי יהושע נמי ופסקינן כרבי עקיבא אלמא דגם לגבי ר' יהושע הלכה כר' עקיבא דזה לא יתכן דמלבד דפסק ההלכה לא על הזאה בשבת היא אלא על הרכבתו והבאתו וכו' ועוד אף אם ההלכה נאמרה גם על ההזאה בשבת אין ישוב זה נכון דאי הכי תיקשי לן באמת אמאי פסקינן כר' עקיבא ולא כר' אליעזר ור' יהושע דסברי דהזאה דוחה את השבת והלא אין הלכה כר' עקיבא מחבריו ולזה יש לומר דר' אליעזר דמבית שמאי הוא אינו בכלל חבריו כמו שהבאתי למעלה באות זו בשם הרבנים קהלת יעקב ד' פ"ח ומקנה אברהם בח"ב ד' כ"ט ע"ב והודעתי מקום דברי הקהלת יעקב לפי דפוס החדש שבידי עי"ש (בתוך ד"ה ועוד צייניתי) אך קשה על ר' יהושע עצמו היכי מצי סבר דהזאה מפני שהיא מצוה דוחה את השבת והלא יום טוב יוכיח שהוא מצוה (לדעת ר' יהושע) ואפילו הכי אינו דוחה שבת סוף דבר לא זכיתי להבין דב"ק ועל כל פנים למאי דאתאן עלה ראינו שדעת מרן מוהרד"ף היא דנקיטינן כר' עקיבא נגד ר' יהושע אלא דהני מילי דמרן מוהרד"ף סתראי נינהו למה שכתב בפרק שלישי דמסכת פאה משנה ו' דכר' יהושע אית לן למינקט דרביה דר' עקיבא הוה עי"ש והבאתי דב"ק לעיל (בד"ה ואנכי חזון הרביתי) וכנראה דבריו האחרונים שבמסכת ראש השנה הם עיקר דנקיטינן כר' עקיבא לגבי ר' יהושע אלא שבעיקר דבריו כאן שמביא ראיה דהלכה כר' עקיבא

נגד רבו ר' יהושע מדפסקינן בפרק ו' דפסחים כוותיה לדעתי הקצרה איכא למישדי נרגא דמה ראיה היא זו שאני התם דפסיק בש"ס בהדיא בדף ס"ט ע"ב כר' עקיבא אבל בעלמא אפשר דנקיטינן כר' יהושע דרביה דרבי עקיבא הוה (נחזור לדברי הרב מגדים חדשים יצ"ו):

ומה שהביא ההיא דכריתות היינו ששם פסק הר"ב כר' עקיבא דאמר תמחויין אינן מחלקין בין לקולא בין לחומרא והביא הרב תוספת יום טוב שכן פסק הרמב"ם בריש פרק ששי מהלכות שגגות ושתמה מרן כסף משנה דלפי הנראה ר' עקיבא חולק אדרבי יהושע דאמר תמחויין מחלקין לחומרא ולמה פסק כר' עקיבא תלמידו של ר' יהושע וכתב הרב תוספת יום טוב דהא לא קשיא דהא בנותר נמי פסק כר' עקיבא וכתב בכסף משנה הטעם משום דר' יהושע שתק הכי נמי וכו' עי"ש דב"ק וממה שהוצרך הרב תוספת יום טוב ליישב קושית מרן משמע ליה להרב יצ"ו דבעלמא מודה לדעת מרן דכר' יהושע אית לן למינקט שהוא רבו של ר' עקיבא ואהכי קשיא ליה אדברי התוספת יום טוב במסכת פאה והנה הא לא קשיא כולי האי דאפשר לידחק דניחא ליה ליישב אף לשיטת מרן דמשמע ליה דאית לן למינקט כר' יהושע לגבי ר' עקיבא הכא שאני משום דשתיק וכו':

אמנם מה שיש לתמוה הוא על מרן בעצמו שכבר כתבתי למעלה (בד"ה ואנכי חזון) דבההיא דפרק ג' דפאה שפסק הרמב"ם כר' עקיבא מוכח מדברי מרן בכסף משנה שהוא מטעם דהלכה כר' עקיבא מחברו דלא כמו שכתב מרן מוהרד"ף דהתם טעמא משום דהש"ס בבבא בתרא ד' ז"ך פריך מניה וכו' ואם כן שמעינן מינה שסובר מרן דהלכה כר' עקיבא מחברו נאמר גם נגד ר' יהושע ואי הכי קשה מאי בעי טעמא למה שפסק הרמב"ם בריש פרק ששי מהלכות שגגות הנ"ל כר' עקיבא (נגד ר' יהושע) דאמר תמחויין אין מחלקין הלא כך היא המדה דהלכה כר' עקיבא מחברו גם לגבי ר' יהושע ומה גם שכבר כתבתי למעלה (בד"ה ואם ר' יהושע) שמרן עצמו בפרק שני מהלכות תפלה כתב בפשיטות דהלכה כר' עקיבא מחברו גבי ר' יהושע וכן מורים דבריו שבסוף פרק שני מהלכות שמיטה ויובל כנז"ל (בד"ה גם בפרק) והרב לחם משנה בהלכות שגגות שם כתב טעם אחר למה שפסק הרמב"ם כר' עקיבא משום דלר' יהושע מספקא לן ואין ספק מוציא מידי ודאו של ר' עקיבא וכו' עי"ש והרב אביר יעקב (שיטה למסכת כריתות) כתב בסוגיא שבדף ט"ו ע"ב שהרב ברכת הזבח (אין מצוי אצלי) נתן טעם לשבח למה פסק הרמב"ם כר' עקיבא והרב אהלי יצחק בסוגיא דכריתות הנ"ל כתב שהרב חזון נחום כתב טעם למה שפסק כר' עקיבא משום דהוי סתם ואחר כך מחלוקת

דאין הלכה כסתם והוא כתב על דבריו דליתא משום דהא דאמרינן אין הלכה כסתם אין הכונה דלעולם אין הלכה כסתם אלא לפעמים הלכה כסתם וכו' עי"ש והנה מגוף פסק דינו של הרמב"ם בהלכות שגגות ודאי אין לנו הכרח בדעתו אי סבירא ליה דאין הלכה כר' עקיבא נגד ר' יהושע וטעמא דפסק הכא כר' עקיבא הוא מטעם שכתב מרן הכסף משנה וכן שאר הרבנים או אפשר שסובר דכללא דהלכה כר' עקיבא מחברו הוא גם נגד ר' יהושע ומשום הכי פסק שם כר' עקיבא אל דמדברי הרבנים הנז"ל דשקלו וטרו בטעמו של הרמב"ם שפסק בהלכות שגגות הנ"ל כרבי עקיבא מוכח והרי הוא כמבואר דנקטי דאין הלכה כר' עקיבא נגד ר' יהושע דרבו היה ועיין עוד להרב משק ביתי באות קמ"ו (בד"ה והנה) שכתב ליישב קושית מרן שבריש הלכות שגגות הנ"ל והוא דאף דקימא לן הלכה כר' עקיבא מחברו ולא מחבריו וכן ולא מרבו מכל מקום היכא דמסתבר טעמיה דר' עקיבא הלכה כוותיה אף מרבו ומחבריו ובההיא דשגגות מסתברא ליה להרמב"ם טעמיה דר' עקיבא ומשום הכי פסק כמותו נגד ר' יהושע רבו עי"ש ונוסף גם הוא על הרבנים הנז"ל דמוכח דסברי דהלכה כר' יהושע נגד ר' עקיבא וקשה מה יענו לשאר דוכתי הנז"ל דמוכח שדעת הרמב"ם לפסוק כר' עקיבא גם נגד ר' יהושע ובפרט ששפתי מרן בכסף משנה בפרק שני מהלכות תפלה הנ"ל ברור מיללו משום דהלכה כר' עקיבא מחברו: והנה בסתירת דברי מרן כסף משנה מצאתי לידידי הגאון מוהרש"ף יצ"ו בספרו הבהיר כרם חמד ח"ג ד' ג' ע"ג שעמד בזה וז"ל עיין בכסף משנה הלכות תפלה פ"ב הלכה ב' שכתב דידוע דהלכה כר' עקיבא מחברו ובנחל איתן שם תמה עליו דהא ר' יהושע הוא רבו של ר' עקיבא ונגד רבו איכא מאן דאמר דלא קימא לן כר' עקיבא עכ"ד ולי קשה טפי דהכסף משנה עצמו בהלכות שגגות פרק ששי הלכה א' תמה על הרמב"ם למה פסק כר' עקיבא נגד ר' יהושע דהוא תלמידיה עי"ש ואני אומר בפשיטות דהיה להרמב"ם הגירסא ר' דוסא (תחת ר' יהושע) וכגירסת הרא"ש והטור ואם כן שפיר פסק הרמב"ם כר' עקיבא מחברו עכ"ד יצ"ו ויש לדקדק בדברי הרב נחל איתן דהנה המעיין בסוגית הש"ס בפרק הכותב דף פ"ד ע"ב ישר יחזה דאיכא תלתא לישני (איבעית אימא וכו' ואיבעית אימא וכו') וללישנא קמא פלוגתא דר' יוחנן וריש לקיש היא דריש לקיש סבר הלכה כר' עקיבא אפילו מרבו ור' יוחנן סבר מחברו ולא מרבו אבל ללישנא תניינא דכולי עלמא הלכה כר' עקיבא מחברו ולא מרבו ופלוגתייהו אי ר' טרפון רבו הוה או חברו ולאיבעית אימא בתרא דכולי עלמא ר' טרפון חברו הוה ופלוגתייהו אי הלכה אתמר או מטין אתמר ומוכח דלתרי לישני בתראי נקיטינן הלכה כר' עקיבא מחברו ולא מרבו ואף ללישנא קמא דבהא פליגי ר' יוחנן וריש לקיש מסתמא

אית לן למינקט כר' יוחנן דאמר הלכה מחברו ולא מרבו ואם כן למה כתב הרב נחל איתן דנגד רבו איכא מאן דאמר דלא קימא לן כר' עקיבא וכו' היה לו להקשות ביתר שאת ולהחליט הדבר לומר דקימא לן כר' עקיבא מחברו ולא מרבו שכן שורת הדין מחייבת לכולהו תלתא לישני דבש"ס: הן אמת שראיתי בספר מגדים חדשים בכללים שבסוף ספרו שכתב הרב יצ"ו בדף א' ע"ג אות ד' הלכה כר' עקיבא אף נגד רבי עיין בשלחן ערוך של הרב בהלכות נזקי ממון סעיף כ"ג בקונטריס אחרון אות ד' עכ"ל ועיינתי שם וכתוב דהלכתא כוותיה (דר' עקיבא) אפילו כנגד רבים עיין כתובות דף פ"ג עכ"ל ועין רואה שבדף פ"ג אין דבר מזה וגם בדף פ"ד שהוזכר שם כללא דהלכה כר' עקיבא לא הוזכר לענין נגד רבי ולא נגד רבים כי מה שהוזכר שם הוא אם הלכה כר' עקיבא מרבו או לא כמו שיראה הרואה ובהכרח לומר דמה שכתוב בקונטריס אחרון הנ"ל אפילו כנגד רבים וכן מה שכתוב במגדים חדשים אף נגד רבי טעות סופר הוא וצריך להיות אף נגד רבו (והמצויין בקונטריס אחרון כתובות דף פ"ג צריך להיות דף פ"ד) אך צריך עיון שסברא זאת היא דעת ריש לקיש ללישנא קמא דוקא אבל לתרי לישני בתראי גם ריש לקיש מודה דאין הלכה כר' עקיבא מרבו ואף ללישנא קמא דוקא ריש לקיש הוא שסובר כן אבל לר' יוחנן דוקא מחברו ולא מרבו ואם כן אפילו נימא דנקיטינן כלישנא קמא דבהא פליגי ר' יוחנן וריש לקיש אם הלכה כר' עקיבא אפילו מרבו או דוקא מחברו מ"מ נראה דמסתמא אית לן למינקט כר' יוחנן דאמר מחברו ולא מרבו והיכי קאמר הגאון מוהרש"ז דהלכה כמותו אף נגד רבו ומראה מקום הוא לסוגיא דכתובות הנ"ל ואדרבא משם מוכח בהיפך ולפי מה שכתב מרן מוהריט"א הנז"ל באות זו (בד"ה וחקר מרן מוהריט"א) ליישב דברי הרא"ש דבכורות דמדאמר ר' יוחנן בכתובות שם מה אעשה שכנגדי חלוק עלי מוכח דחש לסברת ריש לקיש יש ליישב דברי הרב בקונטריס אחרון הנ"ל דשפיר קאמר דהלכה כמותו אפילו כנגד רבו וכסברת ריש לקיש שגם ר' יוחנן חש ליה ואתי שפיר נמי מה שכתב הרב נחל איתן דאיכא מאן דאמר ולא מרבו משום דלפי האמת אינו כן אלא אף נגד רבו הלכה כרבי עקיבא אך קשה דכל זה הוא אליבא דלישנא קמא ומנא להו לרבנן קדישי הנ"ל דהלכה כלישנא קמא ולא כתרי לישני בתראי דסברי כולי עלמא הלכה כר' עקיבא מחברו ולא מרבו וצריך עיון:

גם בדברי הרב כרם חמד יצ"ו יש להעיר בזה שכתב ואני אומר וכו' וסיים ושפיר פסק הרמב"ם כר' עקיבא מחברו דדמי פומיה דרב כאילו הוה קשיא לן פסקי הרמב"ם אהדדי דבחד דוכתא פסק כר' עקיבא נגד ר' יהושע ובאידך פסק כר' יהושע נגד ר' עקיבא ואמר מר ליישב דבדוכתא דפסק כר' עקיבא התם לא פליג ר' עקיבא עם ר' יהושע אלא עם ר'

דוסא ושפיר פסק כר' עקיבא נגד ר' דוסא חברו כן הוא משמעות דב"ק ואינו מובן לקוצר דעתי דהא ודאי בגוף פסקי הרמב"ם אין שום סתירה שהרי בהלכות תפלה פסק כר' עקיבא וגם בהלכות שגגות פסק כר' עקיבא ואם כן אף אי גריס הרמב"ם בפרק תפלת השחר ר' יהושע אומר כגירסתינו בש"ס (וכן היא גירסת הרא"ש בדפוס שלפני וכגירסת הרי"ף ורק גירסת הטור היא ר' דוסא ומרן בבית יוסף העתיק לשון המשנה ר' יהושע אומר וכו' ומדלא נרגש כלל מגירסת הטור ר' דוסא וכו' משמע קצת שגירסתו בטור גם כן היתה ר' יהושע אומר כגירסתינו במתניתין ובדברי הרי"ף והרא"ש) אין לנו שום קושיא בגוף פסקיו ומה זה שאמר הרב יצ"ו ושפיר פסק הרמב"ם וכו' ורק עיקר קושיין היא על דברי מרן בכסף משנה דנראה כמזכי לבי תרי דבהלכות תפלה אמר דר' יהושע חברו דר' עקיבא והלכה כמותו מחברו ובהלכות שגגות אמר דר' יהושע רבו הוה ואיבעי ליה למיפסק כר' יהושע ואם כן מה יושיעינו במה שנאמר אנחנו שגירסת הרמב"ם היתה ר' דוסא הלא קושייתנו היא על מרן ומרן הוא היה אומר ושונה כגירסתינו ר' יהושע אומר וכו':

ולמאי דאתאן עלה אם הלכה כר' עקיבא לגבי ר' יהושע השגתי עתה ספר יקר חזון נחום לסדר קדשים וראיתי בפרק שלישי דכריתות משנה ט' דשקיל וטרי הרב בההיא פלוגתא דר' עקיבא ור' יהושע אי תמחויין מחלקין שפסק הרמב"ם כר' עקיבא ומרן כסף משנה בריש פרק ששי מהלכות שגגות תמה שהיה לו לפסוק כר' יהושע שהוא רבו ובסוף דבריו כתב וז"ל ועתה בא לידי פירוש הרי"ק מכתיבת יד וכתוב שם וז"ל ופסק רבינו כר' עקיבא דהלכה כמותו מחברו וגם דהא תלמודא מיהדר לאוכוחי דקבלה מניה הילכך נותר מחמשה זבחים אינו חייב אלא אחת גם תמחויין כבר נתבאר שאין מחלקין וכן בברייתא שרצו להוכיח ממנה דקבלה קתני בהדיא מה תמחויין אינו חייב אלא אחת וכתבו בתוספות דמההיא הוה מצי לאוכוחי דקבלה דהא במתניתין מדמה תמחויין לזבחים אלא לפי שהבעיא לא היתה מתמחויין אלא מזבחים לכך לא נקט הכי וראיתי ספרים כתוב בהם מ"ש בספרים ומ"ש במשניות מוגהות והכי גרסי כך שאלו האוכל נותר מחמשה זבחים בחמשה תמחויין שת"י אגי"ר עכ"ל והנך רואה שיש כאן מחלוקת בין מרן והרי"ק דמרן סובר דר' יהושע רבו של ר' עקיבא היה והרי"ק סובר דחברו היה וסוגיין דעלמא כמרן עיין בכללי הרב בכנסת הגדולה עכ"ל ואני תמה על מה שהחליט כן בדעת מרן כסף משנה ולא זכר שר את יוסף צדיקא מה שכתב בפרק שני מהלכות תפלה דין ב' דהלכה כר' עקיבא מחברו (גבי פלוגתא דר' יהושע ור' עקיבא) וכן הוא משמעות דבריו שבפרק שני מהלכות מתנות עניים הלכה ג' ושבסוף פרק

שני מהלכות שמיטה ויובל שהבאתי למעלה וכן הוא משמעות דברי הרמב"ם שבפרק חמישי מהעשרה פרקים שבהקדמתו לסדר זרעים שר' אליעזר לבדו היה רבו מובהק לר' עקיבא ומה שכתב בשם מרן החבי"ב בכנסת הגדולה דסוגיין דעלמא כמרן כסף משנה דר' יהושע רבו של ר' עקיבא הנה לא ציין איה מקום כבוד דברי הכנסת הגדולה בזה וממה שכתב בשמו הרב יפה תלמוד יצ"ו הנז"ל (בד"ה איברא דאנא) מתבאר יפה בהיפך שהרי כתב שאף שלמד ממנו נטיעה של קישואין לא היה רבו ושהוכיח כן מדאמר לו בפרק תפלת השחר יהושע נתפייסת ואם היה רבו לא היה קורא אותו בשמו וכו' ואם במקום אחר כתב בהיפך אם כן אין לנו הכרע בזה מדבריו שרמז הרב חזון נחום אלא אם כן כתב שם שחזר בו ממה שכתב בכללי הגמרא שהביא הרב יפה תלמוד וכל לגבי דידן מדברי מרן כסף משנה אין הכרע מדבריו שבהלכות שגגות אחרי שדבריו סותרים בזה ואדרבא מסתמיות דבריו שבהלכות מתנות עניים ושבהלכות שמיטה ויובל משמע שסובר דמאי דהלכה כר' עקיבא נגד ר' יהושע הוא משום כללא דהלכה כר' עקיבא מחברו ומעתה לפי מה שכתבנו שמדברי מרן כסף משנה אין הכרע לפי שדבריו סותרים מהלכות תפלה להלכות שגגות ודברי הרי"ק מפורשים דגם לגבי ר' יהושע אמרינן הלכה כר' עקיבא מחברו וכן כתב הרב כנסת הגדולה שהביא הרב יפה תלמוד שרבי יהושע לא היה רבו של ר' עקיבא נראה דהכי אית לן למינקט דהלכה כר' עקיבא נגד ר' יהושע:

סימן כא

השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה בנדפס במערכה זו אות קכ"ט הבאתי מחלוקת אם זה דוקא בלאו שיש בו מעשה או גם בלאו שאין בו מעשה הושוו וכתבתי דממה שכתב רבינו מנוח דלאו דוקא בעונשין שבתורה דהוא הדין בעונשין שמד"ס הושוו נלמוד דגם בלאו שאין בו מעשה הושוו דהא בלאו שאין בו מעשה ודאי יש בו עונש בידי שמים ולא גרע עונש בידי שמים מעונש שמדברי סופרים דדוחק לומר דדוקא בעונש שבידי אדם הוא שהושוו וכו' עי"ש מחשבתי ניכרת שהייתי סבור שבלאו שאין בו מעשה אין בו עונש בידי אדם כלל אמנם נשמט שם לציין למה שכתבתי במערכת הלמ"ד סי' צ"ה וציינתיו במערכת המ"ם אות קכ"ח (שנדפס בחלק דברי חכמים סי' נ"ו) וזה אשר כתבתי באות צ"ה הנ"ל לאו שאין בו מעשה וכיוצא שאר לאווין דאין בהם מלקות אי היו מכין עליהם מכות מרדות עיין להרב קהלת יעקב באות קס"ד דבתחלה רצה לומר דאין עליהם מכות מרדות ושוב הביא דברי הרמב"ם בפ' י"ח מהלכות עדות הלכה ו' לגבי לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין ודברי מרן הב"י יו"ד סי' שע"א וחו"מ סוף סי' א' לענין לאו שאין בו מעשה דאיכא מכת מרדות עי"ש ובמענה לשון בלשון

חכמים אות ש"ט ועיין עוד להרמב"ם הלכות ע"ז פרק י"א הלכה ט"ו לענין לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ובפרק א' מהלכות חמץ הלכה ג' לענין לאו שאין בו מעשה. ומצאתי למרן הפרי חדש בסי' תצ"ו ס"א (סוף ד"ה ולכן) שכתב להדיא דבאיסורי לאווין דלאו בני מלקות ובאיסורי עשה וכיוצא דבכולהו היו מכין אותו מכת מרדות או היו מנדין וכו' ועיין להרבנים יד מלאכי באות תקי"ד פרי מגדים בא"ח במשבצות זהב סי' ע"ד סק"א נשמת כל חי ח"א סי' י"ט פתח הדביר ח"ג דף קד"ם. ע"כ דברי קונטריסי הנ"ל ודברי הרב פתח הדביר הם על מה שהביא שם בשם תשו' הגאונים בסוף ס' נהרות דמשק בסי' קט"ו על האומרים קידוש של לילה גם ביום השבת ועל דברי רש"י בס' הפרדס כ"י שהביא מרן חיד"א בברכ"י סי' תפ"ב אות ב' שכתבו על מברך ברכה שאינה צריכה דמלקין אותו ותמה עליהם דמלקות מאן דכר שמיה הלא אף אם איסור ברכה שאינה צריכה הוא מדאורייתא אינו אלא אזהרת עשה שאין לוקין עליו וניחא ליה דכונתם דלוקין מכת מרדות משום דכן הדין בלאו שאין בו מעשה וכיוצא שאר לאווין שאין מלקין עליהם הא מיהא מלקין אותו מכת מרדות מדרבנן וכן פירש בדברי הריב"ש בסי' קנ"ט שכתב דהמעגן את יבמתו ואינו מייבם ולא חולץ לוקה וכו' שהקשה הרב חק"ל היכי לקי הא אין בו מעשה ולזה תירץ הרב פתח הדביר דלוקה מכת מרדות קאמר עי"ש וכן כתב רבינו האי גאון בתשובת הגאונים שערי תשובה סי' קט"ו וששאלתם מי שמברך ביום בורא פרי הגפן והוקדש השבת היא דרך שטות וכו' ולא עוד אלא שחייב מלקות משום לא תשא עכ"ל והביא דבריו הגאון עמודי אש יצ"ו בסי' ב' אות א' (בד"ה וגם) ופירש שכונתו דחייב מכת מרדות דמדאוריתא אינו חייב מלקות דאינו אלא עשה וכן כתב שם בשם רב פלטיא גאון בשו"ת חמדה גנוזה סי' א' ומאן דרמי חוטא דכיתנא ומברך עליהו עובר משום לא תשא ומחייב מלקות וכונתו מסתמא גם כן על מכת מרדות וא"כ כיון דבאזהרת עשה דלא שייך בה מלקות היו מכין עליה מכת מרדות כן הוא מסתמא בלאוין שאין לוקין עליהן דמכל מקום היו מכין עליהם מכת מרדות:

ודברי הרב פרי מגדים הם שנסתפק בקורא ק"ש ועיניו רואות את הערוה אם מיפסיל לעדות ומן התורה פשיטא ליה דלא מיפסיל שהרי לא עבר עבירה שיש בה מלקות שהרי אין בו מעשה וכו' רק ספקו טהור אי מיפסיל מדרבנן דאפשר דדוקא בעבירה דרבנן שיש בה מעשה מכין מכת מרדות אבל שאין בה מעשה לא דתקנתא דרבנן כעין דאוריתא ולאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו וסיים וז"ל ומיהו בס' שושנת העמקים ביארנו (בכלל מכת מרדות) דאף לאוין ועשין שאין בהם מעשה כלל לוקין עליהם מכת מרדות כמ"ש הפר"ח בסי' תצ"ו וראיה ממוציא שם רע וכו' עי"ש דמכל זה מתבאר דלאו

שאין בו מעשה וכיוצא משאר לאוין שאין בהם מלקות מכל מקום איכא מכת מרדות מדרבנן והרב יד מלאכי בסי' תקי"ד כתב בשם הרמב"ם בפירוש המשנה פרק ג' דמכות ובס' המצות בסוף שרש י"ד גבי לאוין שאין בהם מעשה שאין לוקין עליהם ואף מכת מרדות אין לוקין עליהם ודינו ועונשו מסור בידי שמים ושוב כתב (בד"ה ונחזור לכללן) שבכל אלה שאין חייבים עליה אף מכת מרדות מכל מקום אם היה נראה לב"ד להכותו מכת מרדות למיגדר מילתא עושין כן כמו שמתבאר מדברי הרמב"ם בחבורו וכו' (הזכיר איזה מקומות שבס' היד שכתב בהם מכת מרדות) גם הזכיר דברי הרב פר"ח הנ"ל ודברי הרשב"ץ וכו' וכו' עי"ש:

ומה שציינתי במערכת המ"ם (שנדפס בדברי חכמים סוף סי' נ"ו הנ"ל) לספר עמודי אש דף ד' אות ז' ויו"ד וי"א וי"ג לפי שיש לי הרהורי דברים בדברי הרב יצ"ו ראיתי להביא תורף דב"ק בקיצור ואחורי ארי אכתוב מה שיש לי לפקפק בדבריו הנה באות ז' הביא אפס קצת ממה שכתב הרב קהלת יעקב בזה והרבה להשיב על דבריו ולפי שלדעתי העניה במח"כ ידידי הגאון עמודי אש יצ"ו הרבה לתמוה עליו שלא כדת נכון בעיני להעתיק כל דברי הרב קהלת יעקב בזה ועיני הרואה תחזה כי אין מקום לכל החרדה שהחריד עליו וז"ל לאו דלא תשקצו דאמרינן בפ' אלו הן הלוקין אמר רב ביבי האי מאן דשתי בקרנא דאומנא קא עבר משום בל תשקצו וכן המשהא נקביו עובר משום ולא תשקצו מדברי הרמב"ם מוכח בהדיא דלאו זה הוא מדבריהם שהרי כתב בסוף הלכות מאכלות אסורות אסרו חכמים לאכול ולשתות בכלים הצואים והאוכל מאכלות אלו מכין אותו מכת מרדות הרי מפורש יוצא דאין איסורו אלא מדרבנן ותמהני מהרב ט"ז בסי' קי"ו ליו"ד ס"ק וא"ו שכתב בטור כתב בשם הרשב"א בזה דמכין אותו מכת מרדות וא"ל למה לא יהא חייב מלקות גמור ונראה דהאי לאו שבכללות שדברים הרבה נכללו בו וכל לאו שבכללות אין לוקין עליו וכדאמרינן פ' ד' מיתות ב"ד עכ"ל והנה מה שכתב דבטור כתב משם הרשב"א אינו כן ובטור כתב בשם הרמב"ם והרמב"ם ז"ל כבר כתב בפירוש דאיסור זה הוא מדברי סופרים וא"כ היאך ילקה מלקות וגם בתירוצו שכתב דה"ט דלא לקי להיותו לאו שבכללות קשה דא"כ גם מ"מ לא לילקי שהרי בההיא דפרק ד' מיתות גופיה שהביא הוא ז"ל פסק הרמב"ם פ"א מה' שחיטה ה"ב דאסור לאכול מן השחוטה כ"ז שמפרכסת ואם אכל עובר בל"ת והרי הוא בכלל לא תאכלו על הדם ואינו לוקה ע"כ ולא כתב אבל מכין אותו מ"מ והלא לאמונה חדוש גדול הוא בעיני לומר דעל לאו שבכללות דאינו לוקה דמ"מ מיהא מלקינן ליה וא"כ איפוא כן יהיה הדין בלאו שאין בו מעשה ובלאו הניתק לעשה וכל כי האי הו"ל להרמב"ם לבאר בפי"ח בה"ס ואעפ"י

שמדברי התוס' בסנהדרין דף פ"ט ע"א ד"ה הכובש נבואתו דמתבאר מדבריהם לפום ריהטא דבלאו שאין בו מעשה אע"ג דאינו לוקה מכת מרדות מיהא מ"ל כבר הם ז"ל כתבו דהכא הוי כמו עשה סוכה ואינו עושה וא"כ ליכא למילף ולא מידי ועיין במ"ש מרן הב"י דאפשר דכולהו הני מילי דדרשינן מבל תשקצו הוו דאוריתא אלא דקים להו רבנן דאינו לוקה עליהם כמו חצי שיעור דהוי מן התורה ואינו לוקה ולא ידעתי מי הכריחו לזה מאחר שכתב הר"מ במז"ל בפי' אמרו חכמים דמוכח בהדיא דהוו דרבנן וע' במ"ש הרמב"ם בפי"ח מה"ס ה"ה ובפ"א מה' חמץ ומצה ה"ז. שוב ראיתי להרמב"ם פי"ח מהלכות עדות הל' ו' שכתב דבלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דאף דאין לוקין עליו דמכין אותו מ"מ ולא ידעתי אמאי לא כ"כ בה"ס גבי לאו שאב"מ ולאו שבכללות ומרן הכ"מ כתב שם בה' עדות דפשוט הוא ועיין להרשב"ש דף קכ"א סע"ד וע' במ"ש הב"י בח"מ סי' א' משם המרדכי דהמאנה את חבירו בדברים שלוקה וכתב הוא ז"ל דלוקה דקאמר המרדכי היינו מ"מ מדרבנן דאלו מלקות לא לקי כיון דהאי לאו שאב"מ וכ"כ ביו"ד סי' שע"א על מ"ש הכלבו דכיון שנכנס בשוגג בבית הקברות והתרו בו אם שהה כדי השתחואה דלוקה כתב מרן ונ"ל דהאי לוקה לאו מדאוריתא הוא דהא לאו שאב"מ הוא ועיין במ"ש במענה לשון ח"ב ובל"ח באות למ"ד (סימן) עכ"ד הרב קהלת יעקב ומבואר בדב"ק דמתחלה עלה על דעתו דכמו שאינו לוקה מלקות של תורה בלאו שאין בו מעשה כן גם מכת מרדות אין מלקין אותו ומה שכתבו התוס' גבי כובש נבואתו דלוקה מכת מרדות היינו משום דהוי כמי שממאן לקיים מצות עשה עשה סוכה וכו' אבל בעלמא אין מכין מכת מרדות להעובר אלאו שאין בו מעשה ואני ההדיוט מוסיף שכן משמע לכאורה מדברי התוס' בפרק מרובה דף פ"א ע"א ד"ה אין מחייבין שכתב דהא דאמרינן המקיים בכלאים לוקה לאו מלקות ממש דלאו שאין בו מעשה הוא אלא איסורא בעלמא הוא עכ"ל ואם הדין נותן בכל לאו שאין בו מעשה להכות מכת מרדות היה להם לרבותינו התוס' לפרש דלוקה היינו מכת מרדות כדאמרינן בשאר דוכתי מאי לוקה מכת מרדות ע' כתובות דף מ"ה ע"ב והתניא ר"י אומר בעל לוקה לא בעל אינו לוקה ארנב"י לוקה מכת מרדות מדרבנן ולמה להו לפרש דלוקה היינו איסורא בעלמא והא עדיף טפי לפרש לשון לוקה על הכאת מרדות מלפרש איסורא בעלמא ודוחק לומר דלמכת מרדות קרו איסורא בעלמא אלא משמע דלא ברירא להו דבכל לאו שאין בו מעשה לוקה מכת מרדות לכן פירשו דאיסורא בעלמא הוא וגם ההוכחות שהביא על זה הרב קהלת יעקב ממה שלא כתב הרמב"ם בהלכות שחיטה ובהלכות סנהדרין גבי לאו שבכללות שלוקה מכת מרדות וכן ממה שבפרק ח"י מהלכות סנהדרין שכתב שלאו שאין בו מעשה וכן שניתן

לאזהרת מיתת ב"ד ושבכללות ושניתק לעשה וכו' אין לוקין עליהם ולא כתב דמכין עליהן מכת מרדות הן ראיות נכונות למאי דמשמע לכאורה דכשאמרו אין לוקין היינו אף מכת מרדות שאם לא כן היה לו לפרש אבל מכין עליהם מכת מרדות אלא שלזה יש לומר דלא הוצרך הרמב"ם לכתוב בפרק י"ח הנ"ל גבי לאו שאין בו מעשה וכו' דמכין מכת מרדות שסמך על מה שבאר שם בהלכה ה' וכל אלו שלא קבלו עליהם התראה מכין אותם מכת מרדות הואיל וחטאו מכל מקום ואפי' על איסור מדברי סופרים מכין אותו מכת מרדות עכ"ל ועם שדבריו אלה הם על מי שחייב מלקות ולא קבל ההתראה מכל מקום מהטעם שכתב הואיל וחטאו מכין וכו' ואפילו בדברי סופרים נלמוד לחייבי לאוין שאין בהם מלקות דהואיל וחטאו מכין אותם מכת מרדות דלא גריעי מאיסור מדברי סופרים וכן כתב הרב נשמת כל חי בח"א סי' י"ט להוכיח מדברי הרמב"ם הללו ללמד על הכלל כל חייבי לאוין שאין לוקין עליהן דמכין אותם מכת מרדות והרב קהלת יעקב לפי הנראה הבין שדוקא על חייבי לאוין שלוקין עליהן אלא שלא קבלו ההתראה הוא שכתב הרמב"ם דמכין מכת מרדות ולכן רצה להוכיח מזה דלית בהו אף מכת מרדות וגם מה שתמה הרב קהלת יעקב על הרב ט"ז דכיון דמאריה דהאי דינא (דאינו לוקה משום לא תשקצו) הוא הרמב"ם הרי כתב מפורש אסרו חכמים וכו' דמשמעות הלשון הוא דאינו אלא מדרבנן והיכי נימא דהוי לאו שבכללות וכו' היא תמיהה קיימת וכיונה דעתו להלכה שכן הסכמת רבני האחרונים כמו שמתבאר ממה שרשמתי בשדי חמד במערכת הבי"ת אות צ"ו ולעיל בקונטריס זה במערכת הבי"ת אות ח' עי"ש: אמנם כל זה עלה במחשבתו תחלה ושוב ראה דברי הרמב"ם בפרק י"ח מהלכות עדות גבי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דמכין אותו מכת מרדות והביא דברי מרן כ"מ שכתב שזה פשוט וגם הביא דברי מרן הב"י בח"מ סי' א' שפירש דברי המרדכי (המאנה את חבירו בדברים לוקה) דמכת מרדות קאמר ודבריו שביו"ד סי' שע"א שפירש דברי הכל בו (דשהה בבית הקברות לוקה) כן ומה שציין לשו"ת הרשב"ש אין ספר זה מצוי אצלי אמנם ראיתי להרב יד מלאכי בסי' תקי"ד (בד"ה ונחזור) שכתב שבלאוין שאין עליהן מלקות אם רוצים ב"ד להכותו מכת מרדות למגדר מלתא מכין אותו כמו שכתב הרמב"ם בפי"ח מהלכות עדות דין ו' גבי אזהרת מיתת ב"ד אבל ב"ד מכין אותו מכת מרדות כפי מה שיראו אף שזה לא הוזכר בשום דוכתא בגמרא עם כל זה משמע ליה להרב דלמיגדר מילתא טוב הדבר להכותו מכת מרדות וכמ"ש הרשב"ש בתשובותיו סי' תר"י יעו"ש שהעמיק בעניינים אלו עכ"ד זה הי"מ גדול ואולי לדבריו אלו הוא שציין הרב קהלת יעקב ומתבאר דאין זו הלכה פסוקה מוחלטת מעיקר הדין וחידוש הוא שחדשו הרמב"ם

לפי דברי הרשב"ש והרב יד מלאכי הנ"ל ואני ההדיוט הבאתי שכן צריך לומר לדעת הגאונים כנז"ל ועל כל פנים הרב קהלת יעקב הן כל יקר ראתה עינו סתירה למה שהיה סובר בתחלה ועם שהוקשה לו למה לא כתב כן הרמב"ם בהלכות סנהדרין מכל מקום אחר שראה דברי הרמב"ם ומרן בכ"מ ובב"י חזר בו מסברתו ואזיל ומודה למה שנראה מדבריהם שבכל הלאוין שאין עליהם מלקות מכין אותם מכת מרדות:

והרב עמודי אש יצ"ו כתב וראיתי בקהלת יעקב שכ' וא"כ מ"מ ג"כ לא ילקו' והלא לאמונה חידוש גדול הוא לומר דכל לאו שבכללות דאינו לוקה דמ"מ מיהא מלקינן ליה וא"כ כן יהא הדין בלאו שאב"מ ובלאו הניתק לעשה עכ"ל ואני תמה על תמיהתו הלא לאמונה באמת מלקין על לאו שבכללות ולאו שאב"מ ולאו הניתק לעשה והאריך להביא מדברי הרמב"ם וגדולי המפרשים שכתבו כן ובכללם דברי מרן הב"י בח"מ סי' א' א' וביו"ד סי' שע"א (שהזכיר הרב קהלת יעקב) ומי שאין בידו ס' קהלת יעקב יבין מדברי הגאון עמודי אש יצ"ו שדעת הרב קהלת יעקב לקושטא דמילתא דאין על כל אלה מכת מרדות כלל ויתל' בי' בס' לומר ששגה ונעלם ממנו כל הכתוב בס' עמודי אש יצ"ו ומה גם שבחתימת דבריו כתב וז"ל העולה מכל זה דעל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו מכת מרדות דלא כהקהלת יעקב עכ"ד יצ"ו וכן כתב שם בתוך אות י"ב וז"ל הנה נתבאר מזה שבלאו שאב"מ ובלאו שניתן לתשלומין ולאו הניתק לעשה ולאו ניתן לאזהרת מיתת ב"ד ולאו שבכללות והתראת ספק לוקין עליהם מכת מרדות ולא כהקהלת יעקב דפשיטא ליה דאין לוקין עליהן עכ"ד יצ"ו הנך רואה שהעיד וחזר והעיד בשם הרב קהלת יעקב שדעתו היא שאין לוקין מכת מרדות על לאו שאין בו מעשה וכיוצא ושארי ליה מאריה שהעיד עליו מה שא"כ האמת כמו שמתבאר מדבריו הנז"ל ועם כי הוא יצ"ו הרבה להביא ראיות על אחת כמה וכמה ממה שהביא הרב קהלת יעקב במסקנתו ואפריון נמטייה אך לא היה לו לכתוב עליו מה שאין כן דעתו ותסגי ליה להיות תנא תוספאה לכתוב מה שמסיק הרב ולהוסיף על ראיותיו כיד ה' הטובה עליו וכדרכו בקודש בעושר בקיאותו ונפלאות חכמתו שיחל"א:

ומה שציינתי לדברי הרב עמודי אש באות יו"ד היינו ששם חקר אם לוקין מכת מרדות על לאו שבכללות והוכיח מדברי הפוסקים בכמה מקומות שמכין עליו מכת מרדות ולא פניתי לעיין בבקיאותו אך זאת ראיתי שבעת כתבו האות הזו לא זכר שר דברי הרמב"ם בסוף הלכות מאכלות אסורות שהביא הריב"ה ביו"ד סי' קי"ו שכתב על האוכל דברים המאוסים שלוקה מכת מרדות וכתב הרב ט"ז דמה שאינו לוקה ארבעים הוא משום דהוי לאו שבכללות וכמו שהביא דבריהם הרב קהלת יעקב וגם בעמודי אש אות ז' הזכיר

דבריהם עי"ש ומה שציינתי לדברי העמודי אש אות י"א היינו ששם חקר בלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אם לוקין מכת מרדות והביא מדברי הרמב"ם בהלכות ע"ז ובהלכות עדות שמכין עליו מכת מרדות וכאן היה לו להזכיר לברכה דברי הרב קהלת יעקב באות קס"ד הנ"ל שכבר הביא דברי הרמב"ם שבהלכות עדות ומה שכתב מרן כ"מ שזה פשוט ועל פי דבריהם נפשט לו מה שהיה נבוך אם בלאוין שאין לוקין עליהן מכין או לא כמו שהבאתי דב"ק למעלה: ועל הכתוב בנדפס דדוחק לומר דדוקא בעונש שבידי אדם הושוו וכו' (כנז"ל ברישׁ אות זו) כתב לי ידידי הגאון מוהר"ר שלמה פרעדיש יצ"ו אבד"ק ליאדי מח"ס כרם חמד ג"ח וז"ל ב"ה יום ב' י"א טבת פ' ויחי יום ירושלים לפ"ק ליאדי כבוד קדושת וכו' ר' חיים חזקיאו מדיני הי"ו חח"ס חכם הרזים. הנה בפאצט העבר שלחתי לו את ספרי כרם חמד ג"ח וכו'. בספריו הקדושים אני לומד יום ולילה, כעת אני כותב הערות קצרות ונחוצות והוא זה בספרו חלק הכללים במערכת הה"א דף קכ"ב עמוד ג' כתב כת"ר הי"ו וז"ל דדוחק לומר דדוקא בעונש שבידי אדם הוא שהושוו וכו' אבל בעונש שבידי שמים לא הושוו וכו' עיי"ש ובהורמנותא דמר הי"ו לפע"ד הלא מפורש בהרבה מקומות ברמב"ם. ובסמ"ג. ובראש. ובמרדכי. ובב"י. ובדרכי משה וש"פ דגם בלאו שאין בו מעשה לוקין עליו מכות מרדות מדרבנן. וכמו שהאריך בזה ידידי הגאון בעל עמודי אש יחי' בקונטריס מקל חובלים דף ג' עמוד א' אות ז' עיי"ש ומעתה כיון שכתב רבינו מנוח דהושוו גם לעונשים שהן מדברי סופרים. א"כ הלא ברור דלדעתו הושוו גם ללאוין שאין בהם מעשה דהא גם בהם עונשין מכת מרדות מדברי סופרים וד"ל עכ"ד יצ"ו והצדק אתו לפי מה שכתוב בנדפס (שנשמט הציון למה שכתבתי במערכת הלמ"ד) והדין אמת שגם בלאוין שאין בהם מלקות מכין עליהן מכת מרדות:

והנה בנדפס באות קכ"ט הבאתי מחלוקת בהא דהשוה הכתוב אשה לאיש אם הוא דוקא בלאוין שיש עליהן מלקות ולא בלאו שאין בו מעשה וכיוצא או לא שנא וכתבתי דלפי הגירסא תמורה דף כ' ע"ב על מה שהקשו בגמרא דלמה לי קרא לרבות נשים לתמורה תיפוק ליה דהשוה הכתוב אשה לאיש ומשנינן הני מילי בלאו שיש בו מעשה וכו' מתבאר דרק בשיש בו מעשה הוא דהושוו וכו' וכן כתב הגאון יבין שמועה בכלל קצ"ה דלפי גירסא זו אין נשים מוזהרות בלאו שאין בו מעשה הנה עתה נראה לי דאדרבא משם מוכח בהיפך דהרי הכי אמרינן התם איצטריך מהו דתימא הני מילי בלאו שיש בו מעשה אבל לאו שאין בו מעשה אימא לא תילקי קמשמע לן ומדאמרינן מהו דתימא וכו' ולא אמרו (בלא מהו דתימא) הני מילי בלאו שיש בו מעשה וכו' משמע דרק סלקא דעתין בעלמא הוא דהוה הכי ואיצטריך קרא לאפוקי מהאי סלקא דעתין ואם כן יש

לומר דבתר דגלי לן קרא בתמורה שאין לחלק בין יש בו מעשה לאין בו מעשה ילפינן לכל התורה הכי:

הן אמת דלפום כללא דכייל לן מרן חיד"א ביעיר אזן מערכת המ"ם אות י"ד בהא דזימנין קאמר בש"ס מהו דתימא וכו' וזימנין דאמר סלקא דעתך אמינא וכו' ואמר שקבלה בידו דכשאומר מהו דתימא וכו' אותה הסברא אמת היא בעלמא והכא הוא דליתא אבל כשאותה הסברא ליתא גם בעלמא אומר סלקא דעתך אמינא הנה לפי זה הכא דאמרינן בלשון מהו דתימא הכונה לומר שבעלמא מחלקינן בין לאו שיש בו מעשה ללאו שאין בו מעשה והוה אמינא דגם בתמורה אין נשים חייבות לפי שאין בו מעשה קמשמע לן קרא דנשים איתנהו בתמורה ואפשר שהטעם הוא משום דתמורה חשיבא יש בה מעשה כדאמרינן חוץ מנשבע ומימר וכו' ואם כן שפיר נקיט הרב יבין שמועה האי כללא לחלק בין לאו שיש בו מעשה לאין בו מעשה אלא דאנא עניא בשדי חמד במערכת המ"ם אות ז' שדינא נרגא בהאי כללא מאיזה מקומות בש"ם ואם כן נראה שאין קבלה זו ברורה כל כך והדרינן לדמעיקרא דאיכא למימר דבתר דגלי לן קרא בתמורה דאף במידי דלית ביה מעשה נשים הושוו לאנשים מינה ילפינן לכל התורה שאין לחלק בין יש בו מעשה לאין בו מעשה:

ומה שהבין הגאון פרי מגדים מדברי רש"י בקידושין דף ל"ה דדוקא בלאו שיש בו מעשה דאיכא עונש מלקות וכו' כונתו לדברי רש"י שם בעמוד א' בד"ה לכל עונשין וז"ל ולאוין עונשין מלקות הן עכ"ל הנה ראיתי עתה להרב עצמות יוסף (על דברי התוס' ד"ה מעקה) שכ' וז"ל והא השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים וכו' פירוש לכל עונשין לכל הלאוין אף על גב דאינם חייבי מלקות ממש מכל מקום עונש מלקות יש להם וכן נראה לי מדקדוק רש"י לקמן בפיסקא דכל לא תעשה והם דברי רש"י בד"ה לכל עונשין הנ"ל) והשתא ניחא דנשים חייבות בלאו דלא תשים עם שאינו חייב מלקות דהוי לאו שבכללות ולאו שאין בו מעשה לענין מעקה עכ"ל הנך רואה דממקום שבא הרב פרי מגדים להבין דדוקא בלאו שיש בו מעשה הוא דהושוו משם מדקדק הרב עצמות יוסף בהיפך ועל כל פנים לפי דרכנו למדנו שדעת התוספות והרב עצמות יוסף דגם בלאו שאין בו מעשה הושוו נשים לאנשים: וראיתי שהגאון מנחת חינוך בפרשת בא מצוה ח' עמד בחקירה זו אם יש לחלק במה שהושוו נשים לאנשים בין לא תעשה שיש בה מעשה ללא תעשה שאין בה מעשה והזכיר דברי הגאון פרי מגדים שהבאתי בנדפס וכתב שצריך לזה ביאור רחב והאריך בפלפול עצום בזה בסוגיא דתמורה אי מצינן למימר דלבתר דגלי קרא דנשים חייבות בתמורה לא מחלקינן תו בין לא תעשה שיש בה מעשה לאין בה מעשה

ובכלל דבריו כתב דיש לומר דעד כאן לא איצטריכו בגמרא לחיובי לנשים מדרב יהודה אמר רב השוה הכתוב אשה לאיש וכו' (אשר לפי הילפותא דרב הוא שיש לומר דבלאו שאין בו מעשה לא הושוו דהא אשר יעשו כתיב) אלא במצות לא תעשה שהזמן גרמא דבמצות עשה כי האי גוונא נשים פטורות ובמצות לא תעשה בעינן ילפותא לחייבן אבל במצות לא תעשה שלא הזמן גרמא פשיטא לן דחייבות דאם במצות עשה כי האי גוונא (שלא הזמן גרמא) חייבות לקיים בקום עשה כל שכן שחייבות ומוזהרות שלא לעבור בלא תעשה וכיון דחיובן בלא תעשה שלא הזמן גרמא לאו מדרב יהודה הוא דילפינן אם כן אין לנו לחלק בין יש בהן מעשה לאין בה מעשה ונשא ונתן הרבה בחריפות ובקיאות רב בזה כדרכו בקדש ובמסקנתו כתב וז"ל: ולפי זה יוצא לנו דלאו שאינו שוה בכל נשים חייבות דנפקא מלא יקחו ומתמורה ולאו שאין בו מעשה אם אין הזמן גרמא גם כן חייבות מצד הסברא אבל לא תעשה שאין הזמן גרמא לא נשמע לחייבן רק מדרב יהודה אמר רב ולא נוכל לרבות מדרב יהודה אלא לאוין שיש בהן מעשה דכי יעשו כתיב אבל אין בהן מעשה והזמן גרמא לא נוכל לרבות אם כן אפשר דפטורות לאוין שאין בהן מעשה והזמן גרמא אבל כל הלאוין שאין הזמן גרמא אף שאין בהן מעשה ואם הזמן גרמא ביש בהן מעשה אף דאינם שוים בכל מכל מקום חייבות רק לא תעשה שהזמן גרמא ואין בהן מעשה צריך עיון מנא לן דחייבות ואפשר דאינן חייבות גם לדעת הרמב"ם והרב המחבר דגרסי בתמורה דהוי לאו שאין בו מעשה וצריך קרא לרבויי בתמורה באין בהן מעשה אף דלא הזמן גרמא מכל מקום אפשר דפטורות אם כן נהי דרבתה תורה דנשים חייבות בלאו שאין בו מעשה על כל פנים מנא לן בלא תעשה שהזמן גרמא ואין בה מעשה דנשים יהיו חייבות כיון דלא מצינא למילף מדרב יהודה אמר רב דשם דוקא מעשה בכלל וגם מתמורה לא נוכל לילף דדוקא שם דאין הזמן גרמא אבל בלא תעשה שהזמן גרמא אפשר לא עדיף לא תעשה ממצות עשה שהזמן גרמא כמו דפטורות בהעשה דזמן גרמא יהיו גם כן פטורות מלא תעשה שהזמן גרמא ולא ראיתי לרבותינו שחילקו בלאוין ועל הכל צריך עיון והנה הגאון פרי מגדים רמז לזה בקיצור בפתיחה הארכתי קצת כי הוא במצוה שיש לחקור בזה וגם עיקר לידע האישים שחייבים בכל מצוה לכן ביארתי קצת וידעתי כי הוא ענין עמוק בסוגייא דקידושין ובאתי רק להזכיר ישמע חכם ויוסף לקח עכ"ל ועוד כתב בזה שם בסק"ג עי"ש ועיין לקמן (בד"ה מה שכתבתי בשם הרב לימודי ה'): והנה בנדפס הבאתי תשובת הרשב"ץ ח"א סי' ג' שהובאו דבריו בדברי מרדכי שמתבאר דגם בלאו שאין בו מלקות הושוו נשים לאנשים וכתבתי שיש חיסור לשון וכתבתי איך צריך להיות עי"ש יש אתי שו"ת הרשב"ץ ועיינתי שם וראיתי שכנים דברי ובגוף הספר

כתוב כאשר הגהתי עי"ש ובעיקר מחלוקת זו רואה אני שדעת מרן מהרימ"ט היא דרק בלאוין שיש מלקות הוא דהושוו נשים לאנשים דהנה במאי דאמרינן בקידושין דף ל"ד ע"א דנשים חייבות במצות אבדה מעקה שילוח הקן משום שהן מצות שלא הזמן גרמא הקשו התוספות ובד"ה מעקה) דאפילו הוו מצות שהזמן גרמא הוו חייבות לפי שיש בכל אחת מהן לאו נמי (ביארו הלאוין) ובלא תעשה הרי חייבות גם בדבר שהזמן גרמא ותירצו התוספות דמשכחת בהו דליכא אלא עשה לחוד דבמעקה אין שייך לא תשים דמים אלא בבונה בית מתחלה על מנת שלא לעשות מעקה אבל אם בדעתו לעשות מעקה ולאחר שבנאו נמלך או שעשה ונפל אין שם אלא עשה דועשית מעקה ואז נשים פטורות (וביארו כן באבדה ובשילוח הקן עי"ש) ועל זה הקשה הרב מוהרימ"ט בחידושי ש"ס וז"ל ואם תאמר אבדה ושילוח הקן לאו שניתק לעשה הן ואין לוקין עליהם כדאמרינן בשילהי חולין שאין הלאו אלא לזרז על העשה ומצות לא תעשה נפקא לן לקמן מאיש או אשה אשר יעשו מכל חטאות האדם והני לא מיקרי חטאות שנתקן הכתוב לעשה ויש לומר דמכל מקום מעקה אית ביה לאו גמור אחר העשה ולוקין עליו לכך הוצרך ר"י לתרץ בבונה על מנת לעשות ובהכי מתרצו נמי כולהו עכ"ל והרי הוא כמבואר דסבירא ליה דלא הושוו אלא במצות שיש עליהן עונש דכל שאין בהן עונש לא מיקרו חטאות האדם דלא כמו שכתב הרשב"ץ דכולהו מיקר חטאות האדם שהרי יש בהן עונש או בידי אדם או בידי שמים ואף שיש קצת פנים לומר שלא אמר הרב כן אלא בלאו הניתק לעשה אין דעתי נוחה לומר כן:

ומדברי רבינו החינוך מתבאר שסובר שאף בלאו שאין בו מלקות נשים מוזהרות שהרי כתב בפרשת קדושים בסי' רל"ב דנשים מוזהרות בלאו דלפני עור והרי לאו דלפני עור אין בו מלקות כמו שכתב הוא עצמו שם דהוי לאו שאין בו מעשה עי"ש ויש פוסקים אחרים שסוברים דהוי לאו שבכללות דאין לוקין עליו (והבאתי מחלוקת זו בשדי חמד מערכת הוא"ו כלל כ"ו אות ח"י) לכולי עלמא מיהא אין מלקות בלפני עור ואמר הרב החינוך דנשים מוזהרות בו וכן מתבאר מדברי הרב הדרישה ביו"ד סי' א' במה שהביא מרן הבית יוסף בריש הסימן בשם הכל בי דרבינו יצחק כתב דנשים שוחטות לעצמן אבל לא לאחרים ותמה מרן מה טעם לחלק בין לעצמן ללאחרים וכתב הרב הדרישה דלעצמן מותרות דאינן חשודות לאכול נבלה אבל לאחרים דליכא אלא לאו דלפני עור קל בעיניהן וחשודות להכשיל אחרים עי"ש שמעת מינה דמוזהרות הן (אלא שחשודות להקל) אף שהוא לאו שאין בו מלקות גם הר"ן בפרק יום הכיפורים במה שהביא הרי"ף (אמתניתין דמי שאחזו בולמוס) הא דתניא גבי פקוח נפש אין אומרים לעשות דברים אלו

לא על ידי נשים ולא על ידי כותים וכו' כתב הר"ן (בד"ה ואין עושים) וז"ל ואין אומרים לעשות וכו' כלומר אין אנו מייחדים להם מלאכה זו לומר תתעסק פלונית או פלוני כותי בפקוח זה שמא יבאו להרהר ולומר הם אינם רוצים לחלל את השבת ומכשילים אותנו דכותאי לית להו משום לפני עור ונשים מתוך שדעתן קלה טועות בכך הרי שדקדק לכתוב גבי כותאי דלית להו הא דלפני עור ולגבי נשים אמר שטועות מוכח שלפי האמת מוזהרות הן אף שאין בו מלקות מכל זה נראה היפך דעת הרב מהרימ"ט והמעיין בשדי חמד במערכת הוי"ו אות כ"ו הנז"ל ימצא עוד דברי הפוסקים שמתבאר דנקטי בפשיטות דנשים איתנהו בלאו דלפני עור אף שאין מלקות אלאו דלפני עור מאיזה טעם שיהיה ומתבאר דגם בלאוין שאין בהן מלקות הושוו נשים לאנשים: ולפי מה שכתב הגאון מנחת חינוך הנ"ל לחלק בין לאו שלא הזמן גרמא ללאו שהזמן גרמא לא נוכל ללמוד מדברי החינוך אלו בדרך כלל על כל לאו שאין בו מעשה דנשים בכלל כי אם בלאו שאין הזמן גרמא כמו לאו דלפני עור שאין הזמן גרמא ועדיין נוכל לומר דבלאו שאין בו מעשה והזמן גרמא אפשר דסובר הרב החינוך דאין נשים בכלל אך אחרי שראיתי שרבינו החינוך כתב כן במקומות רבים והרב מנחת חינוך לא החליט מאמרו לחלק כן ראיתי נכון לרשום כל המקומות אשר ראו עיני בספר הקדוש הזה (החינוך) אשר בלאוין שאין בהם מעשה כתב מפורש דנוהג בין בזכרים בין בנקבות ושאין לוקין עליהן משום שאין בהן מעשה ומי שימצא עוד מקומות אחרים לא ימנע טוב לרשמם להטיב לנו ואלו הן א) בפרשת בא סי' י"א בלאו דלא ימצא חמץ אחר שכתב דנוהגת בזכרים ובנקבות סיים ואם לא עשה מעשה אלא שנשאר בבית מקודם הפסח אין לוקה עליו שהלכה היא לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ב) שם סי' י"ג בלאו כל בן נכר לא יאכל בו שלא להאכיל מן הפסח לישראל מומר וכו' ונוהגת בזכרים ונקבות ואין בו מלקות וכו' ג) שם בסי' י"ד בלאו דתושב ושכיר לא יאכל בו כתב כבסימן י"ג ד) בפרשת משפטים מצוה ס"ג וגר לא תונה שלא להונות הגר אפילו בדברים ונוהגת בזכרים ובנקבות וכו' ואין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה:

ה) בפרשת קדושים מצוה רל"ח בלאו לא תשנא את אחיך בלבבך וכו' ונוהגת בזכרים ונקבות ואין לוקין עליו שאין בו מעשה ו) שם מצוה רמ"א שלא לנקום וכו' ונוהגת בזכרים ובנקבות וכו' אבל אין לוקין עליו שאין בו מעשה:

ז) שם במצוה רנ"ג וכתבת קעקע לא תתנו בבשרכם וכו' ונוהגת בזכרים ונקבות וכו' ואם רשמו בו אחרים אינו לוקה אלא אם כן סייע מהכלל הידוע לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו:

ח) בפרשת בהר מצוה של"ט והארץ לא תמכר לצמיתות וכו' ונוהגת בזכרים ונקבות והעובר לוקה והוא שעשה מעשה שאין לוקין על לאו שאין בו מעשה עכ"ל ודו"ק ט) שם במצוה שמ"ד לא תעבוד בו עבודת עבד וכו' ונוהגת בזכרים ונקבות וכו' אבל מן הדומה שאין בו חיוב מלקות לפי שאין בו מעשה י) שם מצוה שמ"ה לא ימכרו ממכרת עבד וכו' ונוהגת בזכרים. ונקבות וכו' אבל מן הדומה שאין בו חיוב מלקות לפי שאפשר לעבור עליו בלי מעשה:

יא) שם מצוה שמ"ח לא ירדנו בפרך לעיניך וכו' ונוהגת בזכרים ונקבות אבל אין מלקין עליו לפי שאין בו מעשה:

יב) בפרשת בחקתי מצוה שמ"ח (גבי בכור בהמה) לא יקדיש איש אותו וכו' ונוהגת בזכרים ונקבות ואין לוקין עליו שאין בו מעשה:

יג) בפרשת ואתחנן מצוה תט"ז לא תתאוה בית רעך וכו' ונוהגת בזכרים ובנקבות וכו' והעובר על זה וכו' עובר על לאו זה ואין בו מלקות לפי שאין בו מעשה:

יד) שם מצוה תכ"ד לא תנסו את ה' אלהיכם וכו' ונוהגת בזכרים ונקבות והעובר על זה אין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה:

טו) בפרשת ראה מצוה תנ"ו לא תשמע אל דברי הנביא ההוא וכו' ונוהגת בזכרים ונקבות וכו' אבל אין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה:

טז) בפרשת שופטים מצוה ת"ק לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד וכו' ונוהג איסור זה בזכרים ובנקבות והעובר על זה וכו' אבל אין לוקין עליו שהוא לאו שאין בו מעשה יז) בפרשת קדושים מצוה רכ"ה לא תכחשו ונוהגת בזכרים ונקבות וכו' אבל אין בו מלקות ולא פירש הטעם ומסתמא הטעם הוא לפי שאין בו מעשה וכן כתב הגאון מנחת חינוך שם בשם מרן כסף משנה פרק א' מהלכות שבועות:

יח) בפרשת בהר מצוה שמ"ו לא תרדה בו בפרך וכו' ונוהגת מצוה זו בזכרים ונקבות בזמן שהיובל נוהג ואין לחייב מלקות עליה לפי שאפשר בדבור:

יט) בפרשת משפטים מצוה צ"ד לא ישבו בארצך וכו' ונוהגת בזכרים ונקבות והעובר עליה אינו לוקה כ) בסוף שלח לך מצוה שפ"ז ולא תתורו אחרי לבבכם וכו' ונוהגת מצוה זו בזכרים ונקבות וכו' גם כי פעמים אפשר לעבור בלי מעשה וכבר כתבתי למעלה שכל לאו שאפשר לעבור בלי מעשה אף שעשה מעשה אין לוקין עליו לפי שהוא דומה: ואף אם נאמר דרק על לאו הניתק לעשה הוא דאמר מרן מוהרי"ט דאין נשים מוזהרות אבל בשאר לאו שאין בו מעשה וכיוצא סובר דנשים מוזהרות אף שאין בהן מלקות מכל מקום בלאו הניתק לעשה עצמו יש לתמוה עליו שדבריו הם היפך ממה שכתב רבינו

החינוך בפרשת בא מצוה ח' גבי לאו דלא תותירו ממנו עד בוקר שכתב דלאו זה נוהג בזכרים ובנקבות ואין לוקין עליו משום דהוי לאו הניתק לעשה הרי דאף בניתק לעשה סובר רבינו החינוך דהוקשו נשים לאנשים והן אמת שהגאון מנחת חינוך שם צלל במים אדירים והאריך מאד להבין מנא ליה הא דאף בניתק לעשה נשים מוזהרות על כל פנים הרי מפורש כן בדב"ק ולא היה לו להרב מוהרימ"ט להחליט בהיפך אם לא שנעלמו ממנו דברי הרב החינוך הנ"ל:

ומצאתי בשו"ת בית יצחק לידידי הגאון מפראמישלא ועתה אבד"ק לבוב יצ"ו בחלק יו"ד ריש סו' פ"ה שמתחלה רצה לומר בדעת מרן מוהרימ"ט הנ"ל דרק בלאו הניתק לעשה הוא דסובר שאין נשים מוזהרות אבל בלאו שאין בו מעשה מודה דמוזהרות כדמוכח בראש השנה ד' ו' ע"א דמבעיא לש"ס אי נשים עוברות בבל תאחר אף על גב דאין בו מלקות שוב כתב דפשט דבריו הוא דבכל לאו שאין בו מלקות לא הושוו והוקשה לו על מה שכתב דללאו שאין בו מלקות לא הושוו הרי בסוכה כ"ח ע"ב מבואר דנשים מוזהרות אתוספת עינוי אף דליכא עונש ותירץ דשם יש קרא מיותר ואדרבא משם ראיה למוהרימ"ט מדאיצטריך קרה אלא דים לומר דלבתר דגלי קרא דמוזהרות בתוספת ילפינן משה דבאיסורין שאין לוקין נמי מוזהרות ובספר מנחת חינוך מצוה ח' האריך אם נשים מוזהרות בלאו שאין בו מעשה ומפשטות לשון מוהרי"ט משמיו דבלאו שאין לוקין אין נשים מוזהרות אך מבל תאחר ראיה ברורה דמוזהרות אלאו שאין בו מעשה ומצא בלימודי ה' שמפלפל בדברי מוהרי"ט (בלימוד מ"ט) ובלימוד ז' כתב בשם יבין שמועה דאין נשים מוזהרות בלאו שאין בו מעשה וזה תמוה מלאו דבל תאחר דמבואר בראש השנה ד' ו' שמוזהרות אלוף דב"ק הרי שהבין בדעת מרן מוהרימ"ט כמו שהבנתי שסובר שבכל לאו שאין בו מלקות הדין כן דלא הושוו נשים גם במפתחות הספר ייחס אליו כן עי"ש ואף שבמפתחות שם לסי' ו' כתב שיש לומר דמוהרי"ט מודה בלאו שבכללות יותר נראה מה שכתב בסו' פ"ה והנה הוכחתו מדין בל תאחר בנשים היא הוכחה גמורה אך לא מגוף דברי הש"ס דהא יש לומר דלאביי אין הדין כן כמו שכתב מרן כסף משנה אלא היה לו להביא שהרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות פרק י"ד דין י"ד כתב מפורש אחד האיש ואחד האשה עוברים בבל תאחר ושם בדין י"ג כתב שאין לוקין על לאו זה שאין בו מעשה עי"ש והנה כבר כתבתי למעלה (בד"ה ומדברי רבינו החינוך) שהרב החינוך כתב על כמה מצות שאין בהם מעשה שנוהגות בנשים גם כן אמנם הגאון יצ"ו דלא אסיק אדעתיה הנהו דוכתי כי אם שתים זו בל תאחר ועינוי בתוספות יום הכיפורים היה צריך לבאר מדוע לא נחשבם שני כתובים הבאים כאחת דאין מלמדים ועם שנראה

שיש לעשות צריכותא על כל פנים היה לו לבאר אלא דבעיקר הוכחת הגאון בית יצחק יצ"ו דכללא דהשוה הכתוב אתמר גם בלא תעשה שאין בו מעשה מדנשים איתנהו בבל תאחר ומשמע ליה דמאי דאיתנהו בבל תאחר הוא מחמת הכלל דהשוה הכתוב וכו' ותמה על הגאון יבין שמועה דנקיט לכללא דבלאו שאין בו מעשה לא אמרינן השוה הכתוב וכו' בהורמנותיה דמר אומר אני דממקום שבא להוכיח דגם בלאו שאין בו מעשה איתיה לכללא דהשוה הכתוב וכו' משם יש להוכיח בהיפך והוא שלפי הנראה נעלם מעיני הגאון מאי דאיתא בסיפרי פרשת מטות סי' קנ"ג על פסוק לא יחל דברו וז"ל לא יחל דברו ר' אליעזר אומר וכו' ר' עקיבא אומר ככל היוצא מפיו יעשה ואשה מקיש אשה לאיש מה איש עובר על בל יחל ועל בל תאחר אף אשה עוברת על בל תאחר ועל בל יחל עכ"ל הסיפרי הרי דמאי דפשיטא לן דאשה איתא בבל תאחר היינו משום דאיתקש אשה לאיש בואשה הא לאו הכי משמע דאשה לא היתה בכלל בל תאחר ואם כן יש להוכיח בהיפך דכללא דהשוה הכתוב לא נאמר אלא בלאו שיש בו מעשה ומשום הכי איצטריך ואשה ללמד דאשה איתא בבל תאחר דאי כללא דהשוה הכתוב אתמר אף בלאו שאין בו מעשה למה לי היקשא בבל תאחר הן אמת שראיתי להרב זרע אברהם שכתב בשם הרב זית רענן וז"ל ככל היוצא מפיו יעשה ואשה פירוש סמך ואשה לכל היוצא מפיו יעשה וכתב ואשה וי"ו מוסיף על ענין ראשון מקיש אשה לאיש וכו' אף אשה וכו' אף על גב דאשה שיותה לאיש לכל עונשין שבתורה מכל מקום הכא סלקא דעתין מדהוציאה מכללא לומר שאביה ובעלה מפירין נדריה סלקא דעתך אמינא שלא תעבור ועיין ריש תמורה עכ"ל הזית רענן ומדבריו יש ללמוד דסבירא ליה דכללא דהשוה הכתוב הוא גם בלאו שאין בו מעשה והכא דאיצטריך קרא דואשה הוא משום הסלקא דעתין שכתב הרב מכל מקום דבריו יועילו רק שלא נכריח מהספרי דבלאו שאין בו מעשה ליתיה להאי כללא אבל גם להכריח מגוף הדין (דנשים איתנהו בבל תאחר) דאיתיה להאי כללא גם בלא תעשה שאין בו מעשה אין בנו כח דהא מצי הגאון יבין שמועה למימר דשאני בל תאחר דאיכה ביה היקישא דאמר ר' עקיבא ומדברי הרמב"ן בספר המצות במצות עשה סי' צ"ד מתבאר שסובר דכללא דהשוה הכתוב איתיה גם בלאו שאין בו מעשה והוא שעל דברי הסיפרי הנ"ל כתב וז"ל ירצה בזה לרבות בל יחל בנדרי גבוה עם מה שעובר עליהן בבל תאחר וזהו שהצריכו לרבות בהן האשה לומר אף על פי שאינה עולה לרגל תתחייב בבל תאחר ברגלים כאיש העולה שם עכ"ל ומתבאר שהוקשה לו למה לי היקשא לרבות נשים לבל תאחר תיפוק לי דבכל הלאוין הושוו נשים לאנשים ומיישב דהכא הוה סלקא דעתין לפי שאינה עולה לרגל וכו' ואם כן שמעינן מדבריו דגם

בלאו שאין בו מעשה השוה הכתוב וכו' שאם הכלל אינו אלא ללאו שיש בו מעשה הרי בלאו טעמא דידיה איצטריך קרא לרבות אשה בבל תאחר לפי שאין בו מעשה והרב זית רענן כנראה לא זכר שר דברי גדול אדונינו הרמב"ן בספר המצות הנ"ל וכבר ראיתי להרב שרשי הים בח"א (בשרש איסור בל תאחר) בדף קנ"ט ע"ג שכתב על, דבריו ולא היה לו צורך לזה דבסיפרי הוצרכו לרבות האשה לומר שאף שאינה עולה לרגל תתחייב בבל תאחר כדכתב הרמב"ן וכו' ועיין שם מה שפלפל בדברי מרן כסף משנה ורבינו מוהר"י קורקוס בטעם הרמב"ם בפרק י"ד ממעשה הקרבנות שפסק דאשה איתא בבל תאחר אף דמשמע לכאורה דמאי דאיפשיטא הבעיא דאשה איתא בבל תאחר הוא רק לרבי זירא ולא לאביי והרב מקנה אברהם במהדורא בתרא כלל קמ"ה כתב בדף מ"ב ע"א בשם הרבנים שמע שלמה בפרשת אחרי ד' ן' ע"ג ונחלת יעקב שם על פסוק לא תקרבו ושפתי חכמים ד' ע"ח ע"ד דכי אמרינן השוה הכתוב וכו' היינו דוקא במידי דתרוייהו עבדי מעשה דהא הך מלתא דהשוה וכו' מוכיחינן לה מדכתיב איש או אשה כי יעשו עכ"ל ואין אצלי ספר שמע שלמה ולא ספר נחלת יעקב (שכונתו לפי הנראה על ספר נחלת יעקב על הרא"ם) ומסיגנון דברי הרב שמע שלמה שהביא נראה דלקושטא דמילתא קאמר דבלאו שאין בו מעשה לא הושוו וכן מדברי הרב שפתי חכמים שרמז (כנראה שכונתו לדבריו שבפסוק לא תקרבו ויקרא י"ח ו') מתבאר שסובר כן שעל מה שכתב רש"י לא תקרבו להזהיר הנקבה כזכר לכך נאמר לשון רבים כתב בשפתי חכמים וז"ל ואם תאמר והא דרך הפסוק לדבר בלשון רבים ורוצה לומר כל אחד מכם וכו' ויש לומר דשאני הכא ובתחלה כתב לשון יחיד דכתיב איש וכו' ואחר כך כתיב תקרבו לשון רבים אלא על כרחין תקרבו לרבות הנקבה ואם תאמר למה איצטריך לרבות גבי עריות שהוא לא תעשה והא הוקשה אשה לאיש לכל עונשין שבתורה בקידושין ד' ל"ה ויש לומר דעריות שאני בשלמא שאר איסורין שבתורה כגון אכילת איסור שאשה חייבת דהא היא עשתה האיסור אבל גבי עריות הבועל עושה מעשה והנבעלת לא עשתה כלום דהיא כקרקע עולם לכך איצטריך לרבויי עכ"ל וכבר הרב מקנה אברהם השיב מדברי התוספות בקידושין ד' ל"ד ד"ה מעתה שמתבאר שגם בלאו שאין בו מעשה הושוו שהרי מעקה אין בו מעשה וכן עמד שם באות קמ"ו על דברי הרב יבין שמועה דנקיט כללא דבלאו שאין בו מעשה לא הושוו מדברי התוספות גבי מעקה הנ"ל וכן הוכיח מדברי הרמב"ן בספר המצות הנ"ל עיין שם דב"ק:

והנה ספר לימודי ה' (שציין בבית יצחק) אין אצלי אך נמצא פה עיהק"ו תוב"ב ושלחתי אחריו לעיין במילי דמר ואלו תורף דב"ק בראשית מאמר הביא דברי מרן מוהרימ"ט

הנז"ל דבלאו וניתק לעשה לא אמרינן השוה הכתוב וכו' שאין הלאו אלא לזרז על העשה וקרא כתיב מכל חטאות האדם וזה לא מיקרי חטאת שנתקו הכתוב לעשה וכו' וכתב לבאר כונת התוספות שאין כונתם כמו שהבין מדבריהם הרב מוהרימ"ט ושוב כתב שיש להכריח שגם בלאו הניתק לעשה השוה הכתוב וכו' והוא מדאמרינן בפרק שילוח הקן ד' קמ"א ע"א דתשלח איצטריך דלא נימא דדוקא לדבר הרשות הוא דאמר קרא תשלח אבל אם צריך לדבר מצוה (ליולדת או לטהרת מצורע) לא ישלח קא משמע לן תשלח דאפילו לדבר מצוה ישלח ופרכינן טעמא דכתב רחמנא תשלח הא לאו הכי הוה אמינא לדבר מצוה לא ישלח אמאי (שילוח הקן) עשה ולא תעשה הוא ואין עשה (דטהרה) דוחה לא תעשה ועשה ואם כדברי הרב מאי קשיא הרי איצטריך קרא ליולדת ולאשה מצורעת דליתא בלא תעשה מהו דתימא ליתי עשה ולידחי עשה (מפני השלום) כדקאמר התם קא משמע לן אלא על כרחין דאיתא בלא תעשה ועוד הכריח כן מדאמרינן בפרק קמא דתמורה דף ד' ע"ב דפליגי תנאי בטעמא דאין לוקין על לאו דנותר דרבי יהודה אמר טעמא דכתיב והנותר ממנו וכו' נתקו הכתוב לעשה ור' יעקב אמר לא מן השם הוא זה אלא משום דהוי לאו שאין בו מעשה ופרכינן ולר' יעקב האי והנותר מאי עביד ליה ומאי קושיא איצטריך לנתוקי לפטור נשים דאי משום לאו שאין בו מעשה הוי בכלל השוה הכתוב כנראה מדברי התוספות שם בקידושין שהרי מעקה לאו שאין בו מעשה הוא ואין לומר דדוקא התם דנפקא לן מניה מגדל כלב רע דהוי ביה מעשה דליתא וכן כתב שם הרב עצמות יוסף עכ"ל והנה לפי זה צריך לומר דלא כתב מרן מוהרימ"ט דלא אמרינן השוה הכתוב וכו' אלא בלא תעשה הניתק לעשה אבל בלאו שאין בו מעשה גם הוא מודה דהשוה הכתוב וכו' וזה שלא כמו שכתבתי אני הדל למעלה ובד"ה והנה) בדעתו וכן הבין בדעתו הגאון בית יצחק כמו שכתבתי למעלה (בד"ה ומצאתי) ועל לאו הניתק לעשה שפיר קא מותיב עליה דמסוגיית הש"ס שתים זו שמענו דגם בלאו הניתק לעשה השוה הכתוב אשה לאיש:

עוד כתב (הרב לימודי ה') שמצא בחידושי הרמב"ן שכתב על קושית התוספות (בקידושין ד' ל"ד ד"ה מעקה) וז"ל ולי נראה שעיקר מצותו עשה הוא שאין לאו שבו אלא שיתקיים העשה וכתב רחמנא ועשית מעקה תחלה והדר לא תשימו כלומר לא תעכב שלא תעשה מצוה זו ולאו שאין בו מעשה אלא קיום העשה שבו הוא ואילו היו נשים פטורות מעשה היו פטורות אף מלאו שאין הלאו אלא קיום העשה עכ"ד ומתבאר מדבריו דטעמא דפטורות היינו משום דהלאו אינו עיקר המצוה אלא העשה ופירושו לא תעכב והיינו ודאי משום דלא הוי ניתוק אמנם אי הוה ניתוק ודאי דהוי הלאו

עיקר המצוה וביאר דלשיטת הרמב"ן אין להקשות מסוגיא דחולין ודתמורה הנ"ל וסיים ושפיר עבד הרב שער המלך בסוף הלכות פסולי המוקדשין שכתב דבלאו הניתק לעשה נשים חייבות ותמה עליו שכתב כן בפשיטות ולא זכר מדברי מהרימ"ט שוב ראה שהרב החינוך בסי' י"ד כתב כן להדיא וכתב להוכיח כן מדברי רבינו יונה בשערי תשובה שער ג' במדרגה השלישית וצדד בדבריו אלו תורף דב"ק: וכפי הנראה יש טעות הדפוס במה שכתב שכן דעת הרב החינוך בסי' י"ד דעין רואה דשם לא מיירי בלאו הניתק לעשה אלא בלאו שאין בו מעשה וצריך להיות סי' ח' והוא גבי נותר כמו שכתבתי למעלה (בד"ה ואף אם) ודברי הגאון שער המלך שרמז הם גם כן בדין נותר שכתב בפשיטות כמדבר על הידוע דנשים מוזהרות בהלאו דלא תותירו ומדברי הרב עצמות יוסף שכתבתי לעיל (בד"ה ומה שהבין) נראה קצת שסובר דרך כלל על כל הלאוין שאין להם מלקות דעל כל פנים עונש מלקות מיקרו וגם לאו הניתק לעשה הוא בכלל הזה וכן ראיתי להגאון אור חדש בסוגיא דקידושין הנ"ל שכתב (בסוף ד"ה בא"ד שילוח הקן נמי) וז"ל אבל דעת הרע"י הרב עצמות יוסף) דאף לאו הניתק לעשה ושאר לאוין דלא לקי עלייהו אף אם הם זמן גרמא נשים חייבות דמכל מקום עונש לאו אים והוא בכלל ההיקש השוה אשה לאיש לכל עונשין שבתורה עי"ש ומסתברא כדברי הרב עצמות יוסף שהרי תנן סתמא וכל מצות לא תעשה בין שהזמן גרמא בין שלא הזמן גרמא אחד אנשים ואחד נשים חייבים ולא חילק בין לאו ללאו עכ"ל ועי"ש (בד"ה וראיתי להגאון) מה שהביא בשם הגאון תבואת שור בחידושיו שמתבאר גם כן דפשיטא ליה דנשים מוזהרות בלאו הניתק לעשה:

ומה שכתבתי למעלה (בד"ה והנה בנדפס) על מה שכתב הגאון יבין שמועה בכלל קצ"ה עי"ש הנה דברים אלו היו למראה עיני ידידי הרב הכולל מוהר"ר רבינו חסון יצ"ו ועל דנא פתגם שדר לן חורפא ולא איסתייעא לי לעיין במילי דמר ואיידי דחביבותיה גבן אעתיק דבריו ככתבו וכלשונו וזהו הנה מה שנתקשה כהדר"ג נ"י בדברי הרב יבין שמועה כלל קצ"ה שהרי בריש תמורה איתא מהו דתימא וכו' משמע דלהמסקנא אחר שגילה בתמורה דאיש ואשה שוים אף בלאו שאין בו מעשה ולגירסא אחרת בלאו שאינו שוה בכל גמרינן לכל התורה:

הנה ראיתי בס' בית יצחק פ"ט מהלכות עדות הלכה ב' שנתקשה כן וכתב וזה לשונו לדידי חזה לי לומר דרבינו (מר עסיק על הרמב"ם שם) לא גריס הכי בש"ס וכמו שנראה מדברי הרב יבין שמועה וא"כ כל דלא גלי קרא דשוה אשה לאיש כגון תמורה אין אשה בכלל דכיון דהוי דבר שאין בו מעשה או דבר שאינו שוה בכל עי"ש וקשה שהרי הרב

יבין שמועה שם כתב וז"ל ונראה לי כי הרמב"ם גורס איצטריך מהו דתימא הני מילי לאו שאין בו מעשה וכו' אימא אשה נמי לא עבדה תמורה עי"ש נראה שהוא גורס מהו דתימא אלא שרצה לומר דהרמב"ם לא גריס לא לקי וצ"ל דסובר הרב יבין שמועה דאף דכתוב מהו דתימא אין הכונה דלפי האמת גמרינן לעלמא לא מבעיא לפי מה שכתב בעד הרמב"ם דקא משמע לן דעבדא תמורה דודאי לא שייך לעלמא אלא אף לפי הגירסא דגרסינן לא לקי קמ"ל דלקי היינו דוקא בתמורה עם מרהטת דברי הרב טירת כסף ס' משפטים דק"ח ע"ד נראה דאף להמסקנא לא גמרינן לעלמא אלא היכא דיש ריבוי:

ונחזי אנן דאמאי לא גמרינן לעלמא ונראה דסובר דהכא הוי קדשים וחולין מקדשים לא גמרינן או דע"כ לא גמרינן לעלמא אלא היכא דהוקשו איש ואשה כגון איש או אשה כי יעשו אי לאו דהוי כפרה ע' ב"ק דט"ו אבל הכא דנתרבה מכח רבוי דהמר ימיר לא גמרינן לעלמא אלא דקשה לזה מהא דאיתא ביבמות דפ"ה לא דגמרינן מלא יקחו וי"ל דהתם היינו מטעם דהכל בדיני כהנות (לא אכחד דמדברי רש"י שכתב הוה גמרינן מלא יקחו דמחייב לנשים ולא כתב הכהנות לא משמע כן):

ומדברי הרב יד יהודה בשיטתו לפסחים לדף מ"ו נראה שחולק על הרב יבין שמועה וסובר דלפי המסקנא גמרינן לעלמא גם כן שהרי הוא ז"ל נתקשה לפי האיכא דאמרי ביבמות דהשוה אשה לאיש אף ללאו שאינו שוה בכל מה מתרץ בתמורה מהו דתימא וכו' וכתב דאפשר לומר דלאיכא דאמרי מאי דהוצרך לרבות את האשה היינו לאשמועינן דהשוה אשה לאיש אף בלאו שאין בו מעשה כפי לשון ראשון של רש"י ובזה תירץ גם מה שנתקשה הרב שארית יעקב דף קכ"ג דללשון ראשון איך קאמר דהוצרך בני אהרן למעוטי דלא נילף מלא יקחו אף בלאו שאינו שוה בכל הא הוי תמורה ולא יקחו שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדים (ולפי מה שכתבתי לעיל ניחא) והוא ז"ל תירץ בזה דלפי גירסא ראשונה לא הוי שני כתובים הבאים כאחד דההיא דתמורה הוצרך ללאו שאין בו מעתה ולפיכך הוצרך בני אהרן כי היכי דלא נילף מלא יקחו כיון דהוא חד קרא הרי דסובר דגמרינן לעלמא (וכן נראה מדברי הרב שארית יעקב דגמרינן לעלמא אי לאו דאיכא שני כתובים ולגירסא ראשונה דהוי ללאו שאין בו מעשה דליכא אלא חד קרא גמרינן לעלמא) וכן נראה מדבריו לקמן דפשיטא ליה דאיתנהו נשים בלאו דלא תותירו אלא דמספקא ליה אם איתנהו נמי בעשה דשריפת קדשים דאיכא למימר כל שישנו בלאו דלא תותירו ישנו נמי בעשה דשריפת קדשים וכמ"ש בס' נצח ישראל בחידושיו דקדושין ד' י"ג והרי לא תותירו הוי לאו שאין בו מעשה והוא לפי דבריו גורס בתמורה כלשון ראשון של רש"י מוכח דסובר דגמרינן מתמורה לעלמא: על כל פנים מהש"ס

דיבמות מוכח דללשון ראשון מה שאמר ר' יהודה השוה הכתוב אשה לאיש היינו דוקא בלאו השוה בכל אלא שיש לומר דאחר דגילה הכתוב לא יקחו גמרינן ג"כ לעלמא עיין מה שאכתוב לקמן) ולאיכא דאמרי אף בלאו שאינו שוה בכל וראיתי להרב המאירי שם שכתב וז"ל כל לא תעשה שבתורה נשים חייבות וכו' ואין בזה חילוף (צ"ל חילוק) בין לאו השוה בכל ללאו שאינו שוה בכל עי"ש ולפי הנראה דפסק כאיכא דאמרי ולא ידעתי למה דהא אף דנאמר דלחומרא אזלינן מכל מקום לענין מלקות צריך להקל דספק נפשות להקל עיין כסף משנה פ"ח מהלכות קרבן פסח ה"ד (וראיתי בספר לב שמח על המצות שורש תשיעי בענין לאו שבכללות שכתב דלא נאמר בענין זה ספק נפשות להקל דאין זה ספק כיון דלדידהו הלכה פסוקה היא כלשון המחמיר ודבריו קשים להולמם דהרי מאי דאזלינן כלשון המחמיר היינו מטעם ספקא דאורייתא לחומרא וכן יש להעיר על הרב מגילת אסתר שם שוב ראיתי להרב דברי אמת קונטריס לאוין שהעיר בזה עי"ש) ואולי דסובר הרב המאירי דלעולם הלכה כאיכא דאמרי אלא דעכ"פ יש להעיר על זה מדברי הרא"ש ב"ק סי' ו' וצריך להתיישב:

אי נמי יש לומר דמ"ש חייבות לאו דוקא מלקות אלא דאסורות דאזלינן לחומרא אי נמי יש לומר דסובר דאף ללשון ראשון אחר דכתיב לא יקחו גמרינן לעלמא דאף ללאו שאינו שוה בכל הוקשו (אף דיש לומר שאני כהנים דריבה בהם מצות יתירות עיין קידושין דף ל"ה ע"ב) כיון דגלי קרא כאן ואף דכתיב לגבי טומאה בני אהרן לחומרא מקשינן וצריך להתישב בדבר: וראיתי להרב שירי קרבן על ירושלמי יבמות פ"ט ה"א שהקשה על הרמב"ם פי"ז מהלכות איסורי ביאה הלכה ה' שכתב וכל מקום שהוא לוקה היא לוקה וכו' שאין הפרש בין איש לאשה לעונשין וכו' דמשמע מדבריו דיליף ליה מדכתיב איש או אשה אשר יעשו מכל חטאות האדם וכו' וקשה הא מפורש דמלא יקחו ילפינן אבל מאיש או אשה ליכא למילף לאו שאינו שוה בכל עכ"ל ולע"ד נראה לומר דהוא סובר כאיכא דאמרי דהשוה אשה לאיש אף בלאו שאינו שוה בכל ואף דאמרינן דקיחה איצטריכא ליה סלקא דעתך אמינא ליגמר מטומאה לא חש להאריך אי נמי דכונתו כמ"ש לעיל דאף כלשון ראשון אחר שכתיב לא יקחו ידעינן שאין הפרש בין איש לאשה לעונשין בשום מקום אף בלאו שאינו שוה בכל ועיין רש"י קידושין דף ע"ג ע"א ד"ה לינשא לפסולין ועיין להרב ברכי יוסף אה"ע סי' ו' ואין עתותי בידי להאריך בזה עכ"ד יצ"ו:

ובלאו הבא מכלל עשה אי אמרינן דהשוה הכתוב אשה לאיש הנה הגאון חתם סופר בא"ח סי' ק"ן (ד"ה ועל הק' הראשונה) כתב לא מצאתי מעשה זמן גרמא אלא בעשה אבל

בלאו הבא מכלל עשה שאינו דומה לתפילין מצה והקהל חייבת וכעת לא מצאתי דמיון אלא לעשות סחורה בפירות שביעית ולאכול אחר הביעור שהוא לאו הבא מכלל עשה וזמן גרמא ובודאי נשים אסורות כאנשים והכי נמי לכם ולא לגבוה נשים מוזהרות אף שהזמן גרמא אלא דלא חמיר מגוף הלאו דלא תעשה מלאכה וכו' והגאון בית יצחק יצ"ו בחלק יו"ד ריש סי' פ"ה כתב וז"ל אשר הקשית אמאי שתי הלחם לא נאפה ביום טוב על ידי נשים דלכם ולא לגבוה לא הוי רק לאו הבא מכלל עשה ונשים פטורות עיין חתם סופר סי' ק"ן דנשים חייבות בלאו הבא מכלל עשה כדמוכח מקידושין דנשים אסורות בסחורה בפירות שביעית וכן כתב במנחת חינוך פרשת משפטים לענין שביעית ובהכי ניחא דנדרים ונדבות אין קרבין ביום טוב וישחטו נשים דשוחטים מדינא דלגבייהו לא אסר לכם ולא לגבוה ועל כרחין נשים חייבות וכו' עכ"ל אך הרב לימודי ה' בלימוד ן' אחר שנשא ונתן אם הא דהשוה הכתוב איתיה בלאו שאינו שוה בכל כתב בסוף הלימוד וז"ל ומכאן יוצא מפורש דלאו הבא מכלל עשה אינו בסוג השוה הכתוב וכו' דלא עדיפא מלאו גמור שאינו שוה בכל וכן נראה להדיא מדברי הריטב"א כתיבת יד לפרק יש מותרות וז"ל הני מילי לאו השוה בכל וכו' קשיא לי הא מהיכא תיתי כיון שאף לאו שאינו שוה בכל בכלל חטאות ובכלל עונשים שלוקין עליו דאילו במצות עשה אינם בכלל לפי שאין בהם עונש מלקות כדפירש רש"י וכו' עי"ש ועיין במוהרימ"ט בחידושיו לקידושין דף ל"ד ע"א ד"ה מעקה עכ"ל:

הא דהשוה הכתוב אשה לאיש וכו' היינו דוקא במצות שנאמרו סתם שלא תאמר שיהא חיובן בסתם על האנשים ולא על הנשים אי נמי בכל המצות שנאמרו בלשון זכר ולא כתיב איש אבל במקום שכתוב איש בפירוש צריך לרבות אשה ובכמה מקומות דרשינן הכי אין לי אלא איש אשה מנין כן כתב הר"ן בחידושיו לסנהדרין דף כ"ז ע"ב וכן מצאתי להרשב"א בשיטתו לקמא פרק א' דף קע"א ע"ד וכן כתב הרב יבין שמועה בכלל תע"א בשם התוספות ע"ב דברי הגאון יד מלאכי בכלל רי"א דברי הרשב"א הם על דף ט"ו דאיתא התם הא דהשוה הכתוב כתב וז"ל השוה הכתוב ודוקא בכל מקום שלא נאמר בו איש דאדרבא בכל מקום שנאמר בו איש דרשינן פרט לאשה עד שירבה אותה הכתוב ממקום אחר וכדאיתא בסנהדרין בכמה מקומות גבי מקל אביו ואמו אין לי אלא איש אשה מנין עכ"ל ודברי התוספות שרמז הרב יבין שמועה הם גם כן בבבא קמא שם וכן כתבו בסוכה דף כ"ח ע"ב וגם הריטב"א בקידושין על דף ל"ה (בד"ה הא דאמרינן) הביא כלל זה בשם התוספות וכתב בשמם דהא דאמרינן השוה וכו' היינו היכא דכתיב בני ישראל אי נמי אף דכתיב בלשון זכר הוא הדין לאשה אבל היכא דכתיב איש וכו' ובדברי

התוספות הנז"ל לא הוזכר היכא דכתיב בני ישראל ונתעורר על זה הרה"ג רל"ץ מוהרמ"ף בספר לב מרפא דף כ' ע"ב עי"ש מה שכתב ולדעתי לא נפלאת היא לומר שכן היה כתוב בתוספות שלפני הריטב"א אך זו היא שקשה להבין מה בין בני ישראל לאיש דבני ישראל נמי מיעוטא הוא בעלמא ואפילו הכי מקשינן והכי נמי נימא באיש האמור בפרשה וכמו שהקשה שם עי"ש מה שתירץ וכתב עוד הריטב"א דאף שיש לדחות הראיה שהביאו התוספות מדאמרינן גבי מקלל אביו ואמו אין לי אלא איש וכו' דמשום דאימעיט אשה גבי כבוד אב ואם משום דאין ספק בידה לעשות איצטריך קרא לרבות לקללתם דאי לא לא ליכתוב איש כלל ותיתי אשה מן הסתם מהא דהכא וכו' עי"ש ובמה שפלפל הרב לב מרפא שם:

ולפי הנראה לא ראה הרב שפתי חכמים כלל זה שכתבו התוספות והרשב"א והריטב"א והר"ן והוא שבפרשת אחרי (סי' ח"י ו') שנאמר איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה שכתב רש"י דמדכתיב בלשון רבים למדנו אזהרה לנקבה כזכר הקשה הרב שפתי חכמים דלמאי איצטריך קרא בלשון רבים והא כללא הוא השוה הכתוב וכו' עי"ש מה שתירץ והבאתי דבריו לעיל (בד"ה ומדברי הרמב"ן) ולפי כלל הנ"ל נראה דקושיא מעיקרא ליתא דהא הכא כתיב איש ברישא דעניינא ובכי האי גוונא לא אמרינן מסתמא השוה הכתוב ולהכי איצטריך שפיר למיכתב בלשון רבים וכן כתב הרא"ם שם על קושיא זו וז"ל ואם תאמר למה לי ריבויא תיפוק לי שהנקבה כזכר מדרב יהודה אמר רב השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה יש לומר דוקא כשאומר סתם לא תאכל דם לא תאכל חמץ וכיוצא שאין שום מלה למעט הנקבה אז אף שהאזהרה היא בלשון זכר אמרינן הוא הדין נקבה שהרי הכתוב השוה אשה לאיש אבל במקום שאומר איש דהוי מיעוטא איש ולא אשה אין הנקבה בכלל וצריך לכתוב אחריו לשון רבים לכלול גם הנקבה עכ"ל הרי שגם הרא"ם סבירא ליה כסברת התוספות דהיכא דכתיב איש לא אמרינן השוה הכתוב וכו' אלא שקשה על הרא"ם דהא תינח אם היה כתוב בפרשה איש רק פעם אחת אבל השתא דכתיב איש איש תרי זימני הא בכי האי גוונא יש לנו לרבות אשה כמו שמתבאר מסוגיא דסנהדרין דף ס"ו ע"א דאיש איש הוי ריבוי אחר ריבוי והוא לרבות אשה ואם ירצה ה' אכתוב בזה במערכת האל"ף (בקונטריס שיורי הפאה) בסיעתא דשמיא ועיין לקמן בסמוך (בד"ה ולי הדל) שהרמ"ה אינו סובר כן אלא בכל גוונא אמרינן השוה הכתוב וכו' אף היכא דכתיב איש בפרשה ואין ליישב בזה דברי הרב שפתי חכמים דפשיטא לי דלא ראה דברי הרמ"ה שלא נדפס בימיו ואף אם ראה דבריו אין לו לכתוב בסתם היפך התוספות:

וכתב הרב מטה אשר בליקוטים סי' י"ט דהא דכתבו רבואתא הנ"ל דכי כתיב איש לא אמרינן השוה הכתוב וכו' היינו דוקא היכא דאיש דכתיב בההוא ענינא לא איצטריך למעוטי קטן אבל כשאיצטריך איש למעוטי קטן הוה ליה כדלא כתיב איש ואמרינן השוה הכתוב וכו' ומה שהביאן לחלק כן הוא מה שהוקשה להרב השואל דברי הרב המגיד בתשיעי מהלכות גנבה גבי גונב איש ומכרו שכתב הרמב"ם דבין שהיה גנב איש או אשה נהרגים וכתב הרב המגיד זה פשוט דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה שזה לכאורה היפך ממה שכתבו התוספות דהיכא דכתיב איש לא אמרינן השוה הכתוב והכא הכתיב איש כי ימצא איש גונב נפש וכו' ואם נאמר דהרמב"ם לא סבירא ליה כהתוספות מה יענה לאותה בריתא דבפרק ארבע מיתות דף ס"ו ע"א (ופסקה הרמב"ם בריש פרק ה' מהלכות ממרים) דמדכתיב איש איש מרבינן אשה טומטום וכו' והרב המחבר הוסיף להקשות על דברי הרב המגיד שבפרק א' מהלכות גנבה דין ז' שעל מה שכתב הרמב"ם אחד האיש ואחד האשה שגנבו חייבים לשלם כפל וכו' כתב הרב המגיד חיוב האשה פשוט מדהשוה הכתוב וכו' וכן על מה שכתב הרב המגיד בהלכות שכירות פרק ב' דין ו' על מה שכתב הרמב"ם כתב הרב המגיד דהוא מדהשוה וכו' והרי בהנך כולהו כתיב איש ולפי דברי התוספות לא אמרינן השוה הכתוב היכא דכתיב איש ועל זה כתב לחלק בין היכא דאיש איצטריך למעוטי קטן כהנך דוכתי הנז"ל דמה שנאמר בהם איש איצטריך למעוטי קטן כדאמרינן בספרי פרשת [תצא]כי ימצא איש פרט לקטן וכן בתשלומי כפל איש בא למעט קטן וכן בשומרים אלו תורף דב"ק והאריכו שם כמה רבנים בענין זה ולא יכלתי להתבשם בתורתם לך נא ראה:

ולי הדל נראה דאין הכרח דהרמב"ם סובר כסברת התוספות דהיכא דכתיב איש לא אמרינן השוה הכתוב וכו' ומה שפסק בהלכות ממרים ההיא דאיש איש לרבות בת וטומטום וכו' אפשר דמפרש הבריתא כדמפרש לה הרמ"ה בחידושיו שם וז"ל ואיכא דמקשו הכא אמאי לא דריש הכא איש לרבות את העכו"ם כדדריש התם בדף ז"ן ע"ב (גבי איש איש אל כל שאר בשרו) ובת וטומטום ואנדרוגינוס תיפוק לי מדהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה ולדילן מסתבר דלאו קושיא היא דקרא דנפקא לן מניה השוה הכתוב אשה לאיש או אשה כתיב ביה וסלקא דעתך אמינא דוקא איש או אשה ודאי אבל טומטום ואנדרוגינוס לא (לכן) איצטריך דרשה דאיש איש לרבות טומטום ואנדרוגינוס ואיידי דדריש ביה טומטום ואנדרוגינוס דריש ביה נמי אשה עכ"ל דמתבאר דמפרש דאיש איש לא איצטריך לרבות אשה אלא לטומטום ואנדרוגינוס הוא דאתא ואשה מדהשוה הכתוב נפקא ואם כן גם הרמב"ם יסבור ולו ידע כפירוש הרמ"ה ולית

ליה האי כללא דכיילו לן התוספות כלל וממילא לא יהיה לנו הכרח למה שחידש הרב מטה אשר כלל אלא דהני מילי דמר מילי דסברא נינהו וכבר נסתייע מדברי הרבנים:
ואם דיני ממונות ניזקין וחבלות נכללים בכלל כי יעשו מכל חטאת האדם (שמזה למדנו דהשוה הכתוב אשה לאיש) הנה הרא"ש בפרק קמא דקמא סי' ט' גבי והנשים בכלל הנזק כתב דכתיב איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה וכתב ידידי הגאון אבד"ק ראגאווא יצ"ו בספרו הארות השמש סי' ד' אות ב' בשם חותנו הגאון אבד"ק פאסווול יצ"ו דלענין ניזקין היה לו להביא קרא דוהמית איש או אשה דאילו קרא דכי יעשו כתיב ביה מכל חטאות האדם ולזה הביא דבספרי זוטא הובא בילקוט אמרו דבכלל חטאת האדם הוא דברים שבין אדם לחברו גזלות וחבלות וכו' והאריך קצת עי"ש ובריש סי' טו"ב:

סימן כב

התורה חסה על ממונם של ישראל. בנדפס במערכה זו אות צ"ב נשאתי ונתתי בס"ד בעיקרא דהאי מילתא מהיכא ילפינן לה וידידי הגאון עמודי אש יצ"ו כתב לי בענין זה וז"ל באות צ"ב הקשה מעכת"ה על רבינו גרשום שכתב בחולין (מ"ט ב') דהא דאמרינן דהתורה חסה על ממונם של ישראל נלמד מהאי דצותה התורה לעשות חצוצרות של כסף ולא של זהב וע"ז הקשה מעכת"ה מר"ה (כ"ז א) דאמרי' שם דכל כנופיא הוא של כסף ואב"א התורה חסה וכו' משמע דהא דעשו חצוצרות של כסף הוא לאו משום דהתורה חסה אלא משום גזה"כ דכל כנופיא הוא משל כסף ולדעתי י"ל דר"ג ס"ל כדעת כמה מהראשונים (שהביא ג"כ מעכת"ה במערכה א' אות רי"ט) דהלכה כאב"א בתרא ונדחה הטעם כל כנופיא צריך להיות משל כסף ורק הטעם הוא משום דהתורה חסה וכו' ויש לו סעד מתוספתא פ"ז דסוטה דבהקהל תקעו בחצוצרות של זהב אף דהיו כנופיא והתפארת ישראל בפ"ה דסוכה הקשה כן ופירש דשכרו עבור דינר זהב אבל החצוצרות הוו משל כסף ואישתמיט מניה דברי התוס' בע"ז (מ"ז א) שכתבו משם רבינו יהודה דהחצוצרות עצמן היו משל כסף אולם י"ל דהתוספתא ס"ל דגם בכנופיא הי' יכול להיות בשל זהב וטעם דצותה התורה לעשות משל כסף היא לפי שהתורה חסה וכו' ומה דכאן הוכרח להיות משל זהב י"ל כיון שהיו בשכירות ששכרו מאחרים החצוצרות כדאיתא בתוספתא שם הי' הנ"מ בדמי השכירות בין לשכור משל כסף או משל זהב דבר מיעוט ע"כ שכרו משל זהב משא"כ היכא דצ"ל החצוצרות משלהם אמרי' התורה חסה כו' וביותר י"ל לפמ"ש בס' זכר למקדש (דף ט' ע"א) דהמצוה להכניף את העם היה מוטל על המלך י"ל דהמלך פרע להמשכירים מדילי' את דמי השכירות ולדידי' מילתא זוטרתא

היא וי"ל דע"כ השמיט הר"מ בהל' חגיגה (פ"ג ה"ד) הא דאיתא בתוספתא דהחצוצרות היו משל זהב לפי שאזיל לשיטתי' שהביא היד מלאכי (אות שפ"ה) דבשני איכא דאמרי פסק לקולא כמ"ש הכ"מ פ"ח מהל' ק"פ ושאר דוכתי וע"כ פסק גם כאן לקולא דסגי בשל כסף עכ"ד יצ"ו:

סימן כג

הלכה כרבי מחבירו אם לגבי רשב"ג אביו ג"כ הלכה כמותו או לא כתבתי בנדפס במערכה זו אות ק"א באריכות קצת בס"ד עי"ש וידידי הרב הגדול מוהר"ר יחזקאל וויפערנסקי אבד"ק טישעהרין יצ"ו כתב לי וז"ל מידי שוטטו עיני הכהויים בספרו הנורא ראיתי להעיר איזה גרגרים זעירי וקטיני לפי קט שכלי הדל והוא בחלק הכללים בסי' ק"א אי הלכה כרבי לגבי אביו שהחליטו בספרי הכללים וכן בספרו דמני"ר בשיטת הרמב"ם לפסוק הלכה כרשב"ג נפלאתי שלא ראיתי בהחפזי שיביאו מדברי הרמב"ם פ"ט מהל' איסורי ביאה ה' כ"ט יע"ש ובההה"מ שם שרטט וכתב במפורש ופסק רבינו כרבי דהלכה כמותו מחבירו ע"ש וכחזיון הזה כתב ג"כ מרן הב"י בסי' ק"ץ יע"ש. עכ"ד יצ"ו:

ובמה שכתבתי בנדפס שם (בד"ה והא דקי"ל) אם כלל זה דהלכה כרבי מחברו ולא מחבריו נאמר גם בבריתא וכתבתי שמתבאר מדברי כמה ראשונים שהזכרתי שם דנאמר גם בברייתא הנה במכתב אברך יקר הוא הרבני נחום שעכטער יצ"ו העיר על זה וז"ל במה שחקר מ"ד בהא דקימא לן הלכה כרבי מחברו ולא מחבריו אם בברייתא גם כן נאמר כלל זה יעיין בגמרא חולין דף ל"ו ע"א דאמרינן בפירוש גם בברייתא כלל זה ופליאה על הדר"ג שלא הביא גמרא חולין הנ"ל:

ובעיקר הכלל דהלכה כרבי מחברו הבאתי בנדפס שם (בד"ה והיכא) מה שכתב הרב יד מלאכי בכלל רל"ג שבסמ"ג כתב דהלכה כרבי אף מחבריו ושכן מצא להרמב"ם בפירוש המשנה פרק ט' דשבועות משנה ה' וכתבתי שהרבנים מקנה אברהם וחינא וחסדא תמהו על זה שאין בכל המסכתא כי אם שמנה פרקים והאחרון חביב העיד שעיין בפירוש המשניות של כל מסכת שבועות ולא מצא שכתב כן ואין אתנו יודע איזה טעות יש ביד מלאכי ברם זכור אותו האיש לטוב מר ניהו הרה"ג ברוך עין מעיר אמדוד מח"ס דבר מצוה יצ"ו במכתבו אלי ביום ב' ואתחנן תרנ"ו שהודיעני שיש טעות סופר ביד מלאכי ובמקום שבועות צריך להיות שביעית ששם נמצא מה שכתב ביד מלאכי בשמו ואפיריון נמטייה:

סימן כד

הא לא קשיא כי אמר בש"ס הכי פירושו הוא אם קושיא אחרת אין כאן זו יש לה תירוץ וכן כל דוכתא דאיכא הא לא קשיא יש קושיא גדולה מזו כן כתב רש"י במס' שבועות דף כ"ג ע"א בד"ה הא לא קשיא ובמכתב לחזקיהו דף ק"ה ע"ד כתבתי שדברי רש"י נעלמו ממרן חיד"א בס' יעיר אזן במערכת הלמ"ד אות כ"ד שהביא כלל זה בשם הרשב"ם בבבא בתרא דף צ"ג ע"ב (אם אין קושיא אחרת הא לא קשיא וכל היכא דאיכא פרכא אחריתי קאמר גמרא הא לא קשיא עכ"ל) ולא הזכיר דברי רש"י וגם במערכת האל"ף אות מ"ם הביא כלל זה בשם הרשב"ם ולא הזכיר דברי רש"י עי"ש ויש לדקדק בכלל זה מדאמרינן בפרק הרואה דף ה"ן ע"א הא לא קשיא הא דמעיין בה הא דלא מעיין בה ואין שם עוד קושיא אחרת ולא ניחא לי למימר דכונת רש"י ורשב"ם היא לומר דיש קושיא אחרת בענין ההוא אף שלא פירשו בש"ס הקושיא האחרת כן הוא באמת שיש קושיא אחרת וכיוצא לזה כתב מרן חיד"א במערכת האל"ף הנ"ל בלשון אי קשיא לי הא קשיא לי דאף דמשמעות הלשון הוא שיש קושיא אחרת שאינה קושיא כל כך אבל זאת קושיא היא אין צריך שיהיו הקושיא והתירוץ מפורשים בש"ס ועליהם יאמר האומר אי קשיא הא קשיא אלא מצינן למימר דהאומר לשון זה הוא היודע שיש קושיא ותירוץ ולא חש להזכירן עי"ש דאין נכון בעיני לפרש כן בכונת רש"י ורשב"ם אלא משמעות דבריהם הוא שבש"ס מקשי קושיא אחרת ואולי לפי כלל זה נכון לגרוס בברכות הנ"ל לא קשיא וכו' (בלא הא) וכדאיתא התם בפרק אין עומדין דף ל"ב ע"ב לא קשיא הא דמאריך ומעיין בה וכו' וכן ראיתי בס' דקדוקי סופרים שהביא נוסח כתיבת יד לא קשיא הא דמעיין וכו' ועיין בפרק קמא דשבת דף ג' ע"ב הא לא קשיא ותיפשוט. ובכריתות דף י"ג ע"ב הא לא קשיא הא ברביעית הא ביותר מכדי רביעית:

סימן כה

הסתכלות וראיה אם יש חילוק ביניהם כתבתי בנדפס באות צ"ה דמה שכתב הרב ראה חיים דהסתכלות הוי טפי מראיה אינו פשוט לומר כן וציינתי ספרי דבי רב המדברים בזה וידידי הגאון מוהר"ר יעקב ברוך איזראלזאהן אבד"ק קאנדאוו יצ"ו כתב לי לעיין בסמ"ע סי' קד"ן ס"ק י"ד וכן כתב לי ידידי הרה"ג מוהר"ר זאב נחום יפה אבד"ק פאסקאוו יצ"ו דמבואר בסמ"ע הנ"ל דלשון הסתכל שייך לומר אהסתכלות בעלמא בלי כונת ראיה וכתב שגם בנתיבות המשפט הביא דבריו בלי שום ספיקות ואני אומר דתרווייהו רבנן קדישי יצ"ו הא גרמא להו להשיג עלי בזה מדברי הסמ"ע לפי שאין בידם ספר היקר יד מלאכי שציינתי בנדפס לעיין שם באות קע"ט ושם אתה מוצא שהביא דברי הסמ"ע

הנ"ל ועלימו תטוף מלתו שדבריו תמוהים וכו' עי"ש ואין כל חדש ועיין במה שהבאתי בקונטריס הערות לחלקי הכללים בסי' קי"ד:

ועתה חדשות אני מגיד שראיתי לגאון עוזינו בספר העמק שאלה בהשמטות לחלק ב' בדף קי"ב אות כ' שכתב גם כן דיש לחלק בין הסתכלות לראיה ויישב בזה מה שהקשה הרא"ש בפרק שני דכתובות סי' ג' למאי דפסק הש"ס אסור להסתכל בפני כלה אם כן איך יעידו על הינומא ותירץ הוא דודאי הסתכלות אסור אבל ראיה בעלמא שרי וכן כתב המגן אברהם סי' רכ"ה סק"כ כן כתב מרן הבית יוסף בסי' רכ"ט בשם האבודרהם בשם הרא"ש ודלא כהסמ"ע סי' קנ"ד ס"ק י"א והוקשה לו מאי דאמרינן בעבודה זרה דף כ' ולאיסתכולי מי הוה שרי וכו' דלימא דרשב"ג לא הסתכל אלא ראיה בעלמא וניחא ליה דמדבירך על יפיה מוכח שהביט בה יפה בהסתכלות וכו' ועוד שקיל וטרי בזה עיין שם ובלי ספק לא היה ביד הגאון הספר הנורא יד מלאכי ושאר ספרי דבי רב שרשמתי בנדפס בזה (יעיר אזן באות נו"ן נחמד למראה בח"א דף קע"ז חינא וחסדא ח"ב דף ח' ע"ג מכתב לחזקיאו דף ל"ג ע"ב) ואתה תחזה ביד מלאכי שכבר הביא דברי מרן הבית יוסף ודברי הרב מגן אברהם וסוגיא דעבודה זרה הנ"ל וצדד ליישב כיעויין שם ומלשון הזהר הקדוש בפרשת בשלח דף ס"ו ע"ב נראה קצת דהסתכלות וראיה כי הדדי נינהו דהכי אתמר קשת דלתתא מאי היא ההוא את קיימא דאיתרשים ביה בבר נש דכל מאן דאסתכל ביה עביד קלנא לעילא אמר ר' יצחק אי הכי והכתיב שים נא ידך תחת ירכי דהוה אומי ליה בהאי את אמר ליה אנח להו לאבהן דעלמא דלית אינון כשאר בני עלמא ועוד שים נא ידך כתיב ולא כתיב ראה תחת ירכי עכ"ל הנה בראשית מאמר נקטו לשון הסתכלות (דכל מאן דאסתכל) ובסיום הלשון היה להם לומר ולא כתיב הסתכל תחת ירכי משמע דאסתכל היינו רואה:

ומה שנראה מדברי הגאון העמק שאלה שגם לענין הסתכלות בעריות יש לחלק בין הסתכלות לראיה הנה ראיתי עתה להרב מוהר"ש הכהן שולאל בספר נוה שלום בחידושי פוסקים סי' כ"ד ד' קי"ח (ד"ה וחזה הוית) שהביא מה שכתב מרן חיד"א בספר פתח עינים בחידושיו לעבודה זרה בפרק קמא על מה שאמרו בש"ס בדף כ' ע"ב קרן זוית הואי נראה להביא ראיה מכאן למה שראיתי בפוסק אחד קדמון בחיבור כתיבת יד כולל כל הדינים כתוב על קלף וז"ל ה הסתכלות בנשים יש אומרים דדרך העברה כלומר שאין הראיה בהם בקבע לית לן בה ואינו נראה אלא כל הבטה בעולם באשת איש אסורה והוא הדין לכל אשה שהיא אסורה עליו משום ערוה עכ"ל והשתא אם איתא לסברת יש אומרים דדרך העברה מותר אמאי איצטריך לשנויי קרן זוית הואי לישני דהאיסור

הסתכלות בקבע ורבן שמעון בן גמליאל דרך העברה ראה אלא מוכח דרשב"ג לא חזי אלא דרך העברה והיה באונס בקרן זוית הואי עכ"ד הפתח עינים ובזה יישב הרב נוה שלום מאי דהוה קשיא ליה על מה שכתב הרב מגן אברהם סימן רכ"ה סעיף קטן ב' (בגליון הש"ס לרבינו עקיבא איגר במגילה ד' כ"ח ע"א יש טעות במראה מקום למגן אברהם סוף סי' רכ"ו וצריך להיות רכ"ה) דהא דאמרו אסור להסתכל בצלם דמות אדם רשע הוא דוקא להסתכל בו ביותר ולהתבונן בדמותו וצלמו אסור אבל ראיה בעלמא מותר שאם כדבריו מאי פריך הש"ס על מה שראה רשב"ג באותה גויה וכו' ולאיסתכולי מי שרי והתניא לא יסתכל אדם באשה נאה פנויה ולא באשת איש אפילו מכוערת והוצרך לשנויי דקרן זוית הואי לימא דהך דרשב"ג ראיה בעלמא אבל לפי דברי הרב פתח עינים ניחא דאפשר שגם הרב מגן אברהם סובר כדעת הפוסקים הנז' דבעריות החמירו אפילו דרך העברה אבל באדם רשע לא החמירו אלא בהסתכלות ביותר וטעמו של דבר משום שיש תענוג להסתכל באשה יותר מגוף המעשה כדכתב הרב מוהר"ם בן חביב בתוספת יום הכפורים ד' ע"ד ע"ב לכן החמירו בה אף דרך העברה מה שאין כן באדם רשע:

והשגתי ספר יקר טהרת המים (לרב גדול משאלוניקי) וראיתי במערכה זו אות ע"ז שכתב על דברי הסמ"ע הנ"ל וז"ל והרב חסדי אבות פרק א' משנה ח' כתב ידוע דהסתכלות יותר יפה מראיה וכן כתב הרד"א על שם הרא"ש הביא דבריו מרן הבית יוסף א"ח סי' רכ"ט וכן כתב הארוך (הערוך) ערך קשת והרר"י הביא דבריו בבית יוסף סי' ע"ה והרמ"ה הביא דבריו רבינו בצלאל (בשיטה מקובצת) בכתובות ד' י"ז ע"א ובספר החסידים סי' קכ"ט נראה דהסתכלות וראיה הכל אחד ולשון שא עיניך הוא ראיה מועטת ראיה בעלמא עכ"ל:

סימן כו

הלכה כר' מאיר בגזרותיו. בנדפס באות ה' הבאתי מה שכתב הגאון יד מלאכי בשם הרב החסיד מוהר"ח ן' עט"ר בספרו היקר ראשון לציון דלא נאמר כלל זה אלא כשהמחלוקת היא אי גזרינן או לא אבל בדבר שכולם מודים דגזרינן אלא שחלוקים במהות הגזרה דלמר הגזרה היא באופן אחד ולמר הגזרה היא באופן אחר לא אמרינן בזה הלכה כר' מאיר בגזרותיו ותמהתי על הרב יד מלאכי שלא הביא דברי הריטב"א בחידושיו לסוכה ד' י"ד בפלוגתא דמסככין בנסרים שכתב מפורש כחילוקו של רבין חסידא בספר ראשון לציון (שוב בשנת תרנ"ד היה אצלי רב אחד שד"ר מארעא דישראל יצ"ו והיה בידו ספר יד מלאכי דפוס חדש (פראמישלא תרל"ז) ובו הגהות יקרות ובענין זה ראיתי שקדמני

להביא דברי הריטב"א הנ"ל וז"ל דברי הרב ראשון לציון שהביא הרב המחבר הן הן דברי הריטב"א בחידושיו לסוכה על דף י"ד בפלוגתת ר' מאיר ור' יהודה אם מסככין בנסרים עכ"ל ובבואי אל הארץ הקדושה השגתי עתה (תר"ס) ספר ראשון לציון וראיתי שדבריו גם הם על סוגיא דנסרים וכיונה דעתו לדברי הראשונים) ואני הדל הבאתי ראיה לזה מסו פרק קמא דעבודה זרה ד' כ"א דפסק שמואל בההיא כרבי יוסי אף דשמואל סובר דהלכה כר' מאיר בגזרותיו והוא מהאי טעמא עי"ש אך עתה ראיתי שאין הכל מודים בכלל זה דהתוספות ביבמות ד' מ"ב ריש ע"ב כתבו בשם רש"י דר' יוסי נמי גזר ארוסה אטו נשואה ובההוא עניינא אמרינן בעירובין ד' מ"ז ע"א לאפוקי מדשמואל דאמר הלכה כר' מאיר בגזירותיו אלמא אף דר' יוסי נמי גזר אמרינן הלכה כר' מאיר וכבר נתעורר בזה הרב ערך השלחן בסי' תרל"א שהביא שם מה שכתב הריטב"א בשם רבו וכן כתב בס' תמ"ד סי' ק"ץ דלא קים לן כר' מאיר דאין אלו גזרותיו דאף ר"י גזר וכתב על זה וק"ק דבפרק בכל מערבין ד' מ"ז משני לאפוקי מדאמר שמואל הלכה כר' מאיר בגזרותיו אף דר' יוסי נמי גזר ארוסה אטו נשואה כפירוש רש"י מיהו התוספות בפרק החולץ כתבו דר' יהודה ור' יוסי סברי דלא גזרינן וכו' עי"ש ומדלא דחו התוספות פירוש רש"י מטעם זה דאם כפירושו היכי אמרינן בהא כללא דהלכה כר' מאיר בגזרותיו הא כולהו נמי גזרי מוכח קצת שסוברים שגם. בכי האי גוונא אתמר האי כללא וצ"ע:

ולפי הנראה גם הגאון חות יאיר איתי ליה ככלליה דרבין חסידא ראשון לציון הנ"ל דהנה רבינו התוספת יום טוב בפרק קמא דעבודה זרה משנה ה' במאי דתנן ר' מאיר אומר אף דקל טב וחצב ונקליבם אסור למכור לעכומ"ז הביא מה שכתב הרמב"ם בפירושו הלכה כר' מאיר שאסור למכור דברים אלו גזרה שמא יקריב מהם וכתב שבא לומר דלכך הלכה כר' מאיר משום דגזר והלכה כר' מאיר בגזרותיו שאם לא כן למה פסק כר' מאיר והלא בפירושו כתב דר' יהודה חולק וסובר שאין מקריבין חצב ור' מאיר ור' יהודה הלכה כר' יהודה אלא ודאי משום שהוא גזרה הלכה כמותו ועל זה כתב בחות יאיר סי' צ"ד ד' נ"א ע"ב (מדפוס חדש בד"ה הלכה כר' מאיר בגזרותיו) ומה שכתב שם התוספת יום טוב לא נהירא כי שם לכולי עלמא גזרינן בדבר דשייכא למיגזר ודו"ק עכ"ל נראה שכונתו לומר דהתם ר' יהודה נמי איתי ליה הך גזרה דשמא יקריב מהם אלא דסבירא ליה דאין מקריבין חצב אבל בדברים שרגילים להקריב מודה דגזרינן שמא יקריב מהם ונמצא דכולי עלמא איתי להו גזרה דשמא יקריב ורק פליגי באיזה דברים יש לחוש לשמא יקריב הנה בכי האי גוונא ליתא לכללא דכר' מאיר בגזרותיו ולכן לא נחה דעתו בדברי הרב תוספות יום טוב כן נראה כונתו וכן נראה שהבין מדבריו הרב שם חדש בח"ב סי' קמ"ז ד' מ"ד ע"ג

וכיון שלא הונח לו דברי התוספות יום טוב לכן כתב דמה שפסקו הלכה כר' מאיר הוא משום דמוכח מהש"ס דקיימא לן כר' מאיר מדמקשה בש"ס ור' מאיר דקל טב הוא דלא וכו' ולמה ליה להקשות ארבי מאיר ומדיוקא ליקשי מתנא קמא ור"י דסברי אפילו דקל טוב שרי אלא על כרחין מדמקשי מר' מאיר שמעינן דהכי סבירא ליה ומקרוב נתכבדתי בספר יקר שנדפס מחדש דברי מלכיאל לידידי הגאון מוהר"ר מלכיאל צבי הלוי אבד"ק לאמזא יצ"ו וראיתי בסי' ס"א שהביא מה שכתב ביד מלאכי בשם ראשון לציון וכתב שאין הס' רל"ץ אצלו לידע טעמו אבל הדבר מסתבר וחידוש הוא לרוב גדלו שלא זכר דברי הריטב"א בסוכה שהבאתי אני הדל בנדפס שכתב כן מפורש אף גם זאת לא זכר שר שיטת רש"י ותוספות ביבמות הנז"ל שנראה שאין סוברים כן ולא דברי הריטב"א ותמים דעים שרמז הגאון ערך השלחן הנ"ל:

וראיתי עוד שם בדברי מלכיאל יצ"ו שהאריך קצת בעיקר הכלל ואחת מן השמועות שהביא שם הבאתי גם אנכי הדל בנדפס בשם הרב מקנה אברהם וכתבתי שלא ראה דברי הרב שושנים לדוד ולפי שנראה שספרים אלו אין מצויים אצל רבני גאוני דורנו האשכנזים יצ"ו לכן אכתוב מפורש דב"ק והוא זה הרב מקנה אברהם במהדורא בתרא סי' קי"ח עמד לבאר אם כללא דהלכה כר' מאיר בגזרותיו דוחה כללא דהלכה כרבים (והאריך להביא ראיות דגם לגבי רבים הלכה כר' מאיר בגזרותיו) וכתב דממתניתין דנדרים פרק ד' משנה ד' (בדף מ"א ע"ב) מוכח דלא נקטינן כר' מאיר נגד רבים דהתם פליגי ר' מאיר ורבנן ופסקו הרע"ב והרמב"ם שלא כסברת ר' מאיר (דתנן התם גבי מודר הנאה) לא יעשה עמו באומן וכו' אלא כרבנן עושה עמו ברחוק דר' מאיר גזר רחוק אטו קרוב ורבנן לא גזרי דמוכח דליתיה להאי כללא כי פליג עם רבים ואני הדל כתבתי שלא ראה דברי הרב שושנים לדוד שגם הוא הקשה למה לא פסקו כר' מאיר בגזרותיו ותירץ דכי עביד בקרוב ליכא איסורא דאורייתא משום דהוי דבר שאינו מתכוין ולא אסור אלא מדרבנן ולכך ליכא למיגזר רחוק אטו קרוב דהוי גזרה לגזרה ור' מאיר דגזר היינו משום דסובר דבר שאין מתכוין אסור מדאוריתא הילכך לדידן דקימא לן דבר שאינו מתכוין מותר משום הכי לא קימא לן כוותיה בהך גזירה ואין לומר דהכא הוי פסיק רישיה וכו' עי"ש ודבריו נכונים דהיכא דתליא גזרתיה במאי דאזיל לשיטתיה בדוכתא אחריתי ואנן לא קימא לן כוותיה בההיא שיטתא הכא נמי לית לן למיחש לגזרתיה בהאי מילתא:

ונראה דיש הוכחה לזה ממאי דפליגי ר' מאיר וחכמים בריש פרק כל הצלמים דאמר ר' מאיר כל הצלמים אסורין מפני שנעבדין פעם אחת בשנה וחכמים אומרים אינו אסור אלא כל שיש בידו מקל או צפור או כדור ואמרינן בגמרא אי דנעבדין פעם אחת בשנה

מאי טעמייהו דרבנן אמר רב יצחק בר יוסף אמר ר' יוחנן במקומו של ר' מאיר היו עובדין אותה פעם אחת בשנה ר' מאיר דחייש למיעוטא גזר שאר מקומות אטו אותו מקום ורבנן דלא חיישי למיעוטא לא גזרי שאר מקומות אטו אותו מקום והפוסקים פסקו דלא כר' מאיר וטעמא בעי הא ר' מאיר גזר וקימא לן בגזרותיו כותיה ואין לומר דמשום דרבים פליגי עליה לא קימא לן כוותיה כבר הבאתי בנדפס מכמה רבוואתא שכתבו דגם נגד רבים הלכה כר' מאיר בגזרותיו והוכיחו כן מש"ס דכתובות דף ז"ן אמנם על פי דברי הרב שושנים לדוד מתיישב שפיר דכיון דפלוגתייהו תלי במאי דפליגי בעלמא אי חיישינן למיעוטא או לאן ואנן הא קי"ל בעלמא דלא חיישינן למיעוטא משום הכי לא קימא לן נמי בהאי דינא כגזרתיה דר' מאיר דתליא במאי דסבירא ליה בעלמא חיישינן למיעוטא: וסברא זו (דכשהגזרה תליא במידי דסבירא ליה בעלמא ואנן לא נקיטינן כותיה בההיא לא אתמר כללא דכר' מאיר בגזרותיו) כתבה הגאון נצי"ב מלך בהעמק שאלה פרשת וירא שאלתא י"ג על מה שכתב רבינו השאלתות ואף על גב דסבירא לן הלכתא כר' מאיר בגזרותיו בהא כרבנן משמעתיה דרב אשי כתב בס"ק ו' וז"ל בהא כרבנן משמעתא דרב אשי כבר הובא דעת רבינו בתוספות בכמה מקומות דמכאן מוכח הלכה כר' מאיר בגזרותיו ולא בקנסותיו רוצה לומר דאי אפשר לומר דכאן יוצא מהכלל כדפסקו התוספות בשבת דף ט' דלא כר' מאיר דשאני התם דפסק הגמרא בהדיא דלא כר' מאיר והיכא דאתמר אתמר והכי נמי הא דפסק הגמרא ריש פרק הדר כר' אליעזר בן יעקב הוא כדי להוציא מכללא דכר' מאיר בגזרותיו דאי לאו הכי הלא כבר ידוע דהלכה כר' אליעזר בן יעקב אלא שהתוספות בבכורות דף כ"ז ב' ד"ה משנת נדחקו בזה והיינו טעמא משום דלטעמייהו אזלי בסוגיא דמסככין בנסרים שפסקו כשמואל מהא דהפכן על הצד ולא כרב וכר' מאיר בגזרותיו כמו שכתב הרמב"ן במלחמות ה' והיינו טעמא משום דסבירא להו כמו שכתב הבעל המאור בסוגיא דחבילי קש דהוא מלתא דלא שכיחא לסכך בית בנסרים בלא מעזיבה ור' מאיר לטעמיה דחייש למיעוטא וכיון דבהא אין הלכה כר' מאיר ממילא אין הלכה בגזרה כוותיה ומשום הכי בפלוגתא דריש פרק הדר דלא שכיחא שידור יחיד במקום נכרי וכו' ור' מאיר לטעמיה הוא דאזיל פשיטא שאין הלכה כר' מאיר וכו' אלו תורף דב"ק והנה מה שכתב שהתוספות בבכורות דף כ"ז נדחקו וכו' כנראה שהוא טעות הדפוס וצריך להיות דף כ"ג עי"ש על כל נים למדנו מדב"ק שבגזרה שהיא תלויה בסברתיה דבעלמא ובההיא לא קימא לן כותיה בגזרתיה נמי לא קימא לן כותיה וכדאסברה לן מרן מוהרד"ף בשושנים לדוד הנ"ל שוב ראיתי בהעמק שאלה פרשת בא סי' מ"ד סק"ג שכתב גם שם סברא זו אך רק לשיטת התוספות אבל לשיטת שאר פוסקים

כתב לחלק דדוקא כשאמרו בש"ס דגזרתו תלויה בסברא דאית ליה בעלמא כההיא דריש פרק הצלמים הוא דלא אמרינן בה הלכה כר' מאיר בגזרותיו אבל אם אמרו דר' מאיר גזר ולא אמרו בפירוש דאזיל לטעמיה בעלמא אף שהדבר מוכרח שגזרתו תלויה במאי דסבירא ליה בעלמא הוי בכלל מאי דאמרינן הלכה כר' מאיר בגזרותיו ולפי זה שינויא דמרן מוהרד"ף תליא באשלי רברבי:

אחר זמן רב השגתי ספר שם חדש ח"ב (שרשמתי בנדפס) וראיתי להרב בסי' קמ"ז דף מ"ד ע"ג שכתב על קושיא זו שני ישובים השני נח לי והראשון קשה קצת ואלו הם א) שהרמב"ם בחבורו נרגש ממנה ויישבה במתק לשונו בהלכות נדרים פרק ז' הלכה ח' וז"ל נזדמנה לו מלאכה עמו כגון שהיו קוצרים כאחת עושה בריחוק הימנו גזרה שמא יסייענו למדנו מדבריו דטעמא דרבנן דאסרי בקירוב מקום (כדאמרינן בגמרא בקרוב כולי עלמא לא פליגי דאסור) היינו משום שמא יסייענו וכן כתב הרדב"ז בספר יקר תפארת ונמצא שבקרוב עצמו הוא משום גזרה ואם באנו לגזור רחוק אטו קרוב הוי גזרה לגזרה ולכן ניקום ונגזור גזרה לגזרה (רחוק אטו קרוב וקרוב גופיה שמא יסייענו) משום הכי לא קימא בהא כר' מאיר ולי הדל יש לפקפק בתירוץ זה דהא לא אשכחן דסבר ר' מאיר בעלמא דגזרה לגזרה גזרינן ומסתמא גם הוא סובר הא דלא גזרינן גזרה לגזרה וכי חיישׁ הכא על כרחין לומר דמשמע ליה דכולה חדא גזרה היא וכיון דנקיטינן כר' מאיר בגזרותיו בהא נמי דפליגי אי גזרינן או לא דרבנן סברי דלא גזרינן משום דחשבי לה גזרה לגזרה ור' מאיר סבר דכולה חדא גזרה נמצא דפליגי אי גזרינן או לא הוה לן למינקט כר' מאיר ועם שיש ליישב אין דעתי העניה נוחה בישוב זה: אמנם עוד כתב הרב שם חדש שם ליישב קושיא זו (על פי מה שכתב הרמב"ם דטעמא דרבנן דאסרי בקרוב הוא משום גזרה שמא יסייענו) וז"ל אי נמי יש לומר כיון דהכא כולי עלמא גזרי אלא דרבנן גזרי דוקא בקרוב ור' מאיר גזר אף ברחוק הרי זה דומה למה שכתב הרב יד מלאכי בסי' קע"ג דהא דהלכה כר' מאיר בגזרותיו היינו היכא דר' מאיר גזר ובר פלוגתיה לא גזר אבל היכא דתרוייהו אית להו דגזרינן אלא דפליגי בפרט אחד אם הוא בכלל הגזרה או לא ליתיה להאי כללא עכ"ל וזה נכון:

והנה סוגיא דנדרים דף מ"א הנ"ל הובאה בדברי מלכיאל שם וכתב שבספר תפארת ירושלים בנדרים דף מ"א ע"ב כתב דאין הלכה כר' מאיר בגזרותיו היכא דפליג עם רבים והרב המחבר יצ"ו כתב על דבריו דזה אינו כמפורש בכתובות דף נ"ז ובתוספות בכמה דוכתי והאריך ליישב מה שפסקו הפוסקים דלא כר' מאיר ולא הונח לו מה שכתב בס' תפארת ירושלים דנדרים קילי דאדרבא בנדרים יש להחמיר וכו' ולפי שאין בידם ס'

שושנים לדוד לא ראו שכבר יישב הרב ההיא דלא יעשה עמו באומן בטוב טעם ועל כל פנים מה שכתב הרב יצ"ו דהדבר פשוט דכללא דכר"מ בגזרותיו היא אף נגד רבים הדין עמו וכן הבאתי בנדפס באות ח' דש"ס דילן והירושלמי וגדולי המפרשים נקטי הכי דאף נגד רבים הלכה כר' מאיר בגזרותיו כן ראיתי עתה להגאון נצי"ב בספרו הנורא העמק שאלה בפרש וירא שאלתא י"ג סק"ה שפירש דברי רבינו השאלתות דמה שכתב הלכה כר' מאיר בגזרותיו הוא אף לגבי רבים במה שכתבו התוספות בשבת דף ט' ד"ה גזרה דאף לגבי רבים הלכה כותיה והוכיחו כן מכתובות דף ז"ן וכתב הגאון העמק שאלה שמפני זה בכל מקום שהביאו התוספות הא דקימא לן כר' מאיר בגזרותיו מראים מקום לסוגיא דכתובות הנ"ל ולא לסוגיא דעירובין דף מ"ז משום דהתם פליג עם ר' יוסי ולא שמעינן דאף לגבי רבים הלכתא כר' מאיר בגזרותיו אלא מההיא דכתובות ושפתים ישק וכן ראיתי עתה להריטב"א בחידושיו לשבת דף ט' ע"א בד"ה גזרה שכתב וז"ל אומר ר"י אף על גב דקימא לן כר' מאיר בגזרותיו אפילו לגבי רבים כדמוכח גבי הא דאמר ר' מאיר אסור להשהות עם אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה (והיינו הך דכתובות דף ז"ן) הכא אין הלכה כר' מאיר וכו' עכ"ל והיינו כשיטת התוספות דלהוכיח דאף נגד רבים הלכה כמותו אין לנו אלא סוגיא דכתובות הנ"ל וכן כתב הרא"ש שם כדברי התוספות דגם לגבי רבים אית לן כללא דכר' מאיר בגזרותיו כדאיתא בכתובות דף ז"ן עכ"ל והרב שם חדש בח"ב סי' קמ"ז דף מ"ד ע"ג ראה דברי הרא"ש אלו ונסתייע מהם שגם לגבי רבים הלכה כר' מאיר ולא ראה שכן כתבו התוספות שם והוא חידוש שוב ראיתי שמרן בכללי הגמרא (שהזכירו בשם חדש שם) בשער החמישי פרק א' הביא דברי התוספות דשבת עי"ש וכתב בשם חדש שכבר הביא כלל זה לעיל בהי"ז (בהלכה י"ז והוא בח"א שאינו אצלי) וגם בה' (בהלכה) קפ"ג (עיינתי שם ולפום ריהטא לא מצאתי שם שדבר מזה) ומכאן אתה דן דמה שכתב הריטב"א בעירובין דף צ"ח ע"ב (בהא דאמרינן שבקת רבנן ועבדת כר' מאיר) כיון דאמרינן הכא שבקת רבנן וכו' שמעינן מינה דאין הלכה כר' מאיר בזה ואף על גב דאמרינן התם הלכה כר' מאיר בגזרותיו לא נאמרו הכללות אלא על הרוב עכ"ל צריך לומר שכונתו (במה שכתב דאמרינן התם) היא לסוגיא דפרק אף על פי דהא בפלוגתא דר' מאיר עם רבנן איירינן וכי בעינן למימר דהלכתא כר' מאיר בגזרותיו אין לנו ראיה לזה אלא מההיא דכתובות ועתה נדפסו מחדש חידושי הריטב"א עם הגהות יקרות מאירות ומזהירות ונקראות בשם כור לזהב לידידי הרה"ג מוהר"ר צבי הירש בלוויים מוארשא יצ"ו וראיתי שעל מה שכתב הריטב"א ואף על גב דאמרינן התם וכו' מראה מקום הוא לסוגיא דעירובין דף מ"ז ע"א ובמחילת כבוד תורתו הרמה מרוב

טירדת עיונו במלאכת הקדש הלזו לא דקדק יפה בזה והי' לו לציין סוגיא דכתובות דף ז"ן ולא סוגיא דעירובין דפליג התם ר' מאיר עם ר' יוסי ואין משם הכרח למאי דעסיק הריטב"א כאמור (נחזור לדברי הגאון דברי מלכיאל יצ"ו) וספר תפארת ירושלים לא ראיתי מעודי ויפה תמה עליו הרב יצ"ו הן במה שכתב דנגד רבים ליתא להאי כללא דזה אינו במחילת כתה"ר והן שבהערתו כבר קדמו בשירי קרבן בנדרים פרק רביעי הלכה ה' וכן הביא ידידי הגאון עמודי אש יצ"ו בחידושיו על הירושלמי בפרק ה' דנדרים שעמדו בקושיא זו הגאונים חקר הלכה ושב שמעתתא כדקשיא ליה להרב שירי קרבן:

וכתב עוד הרב דברי מלכיאל יצ"ו (בד"ה ובהא דמטה) שהגאון שואל ומשיב בספרו ידות נדרים סי' רכ"א תירץ קושיא זו על פי מה שכתב הריטב"א בעירובין דף צ"ח דכל הכללות הם על צד הרוב וכתב שדבריו תמוהים שהריטב"א כתב כן על מה שבש"ס פסקו דלא כר' מאיר אבל הכא דלא איתפרש בש"ס הלכה כמאן ודאי צריך לפסוק כר' מאיר בגזרותיו דמנא לן שדין זה אינו בכלל זה ודבריו ברורים ונכונים שאם לא כן מאי אהני לן כללא דיהבו רבנן הלכה כר' מאיר בגזרותיו הלא הכלל זה יהיה ביד הפוסקים כחומר ביד יוצר דלאיזה פוסקים יהיה מסתבר כר' מאיר ויפסוק כן ולאיזה מהם יהא מסתבר כבר פלוגתיה ויפסוק כמותו ונתת תורה כל אחד בידו אלא ודאי הכלל שריר ובריר לגבי הפוסקים ואין רשאים לפסוק היפך הכלל ורק חכמי התלמוד הם רשאים לפסוק היפך הכלל ועליהם הוא שאמר הריטב"א שהכלל הוא על הרוב וכו' ואף על חכמי הש"ס לא אמר הריטב"א אלא שאם נראה מפורש בש"ס שפסקו דלא כר' מאיר בגזרותיו יש לנו לומר דהוא משום דלא מסתבר ליה לש"ס סברת ר' מאיר ודברי הריטב"א הם על מה שאמרו שם מתני ליה רב חיננא בר שלמיה לחייא בר רב קמיה דרב לא יעמוד אדם ברשות היחיד ויטלטל ברשות הרבים אמר ליה שבקת רבנן ועבדת כר' מאיר על זה כתב הריטב"א שבקת רבנן פירוש דהא מילתא פלוגתא דר' מאיר ורבנן היא לקמן גבי מפתח דתנן לא יעמוד אדם ברשות היחיד ויפתח ברשות הרבים דר' מאיר אסר ורבנן שרו וכיון דאמרינן הכא להדיא שבקת רבנן ועבד כר' מאיר שמעינן מינה דאין הלכה כר' מאיר בזו ואף דאמרינן התם הלכה כר' מאיר בגזרותיו לא נאמרו הכללות אלא על הרוב עכ"ל הרי מפורש יוצא מדב"ק דמשום שיש לנו ידים מוכיחות מלשון הש"ס דקאמר ליה שבקת רבנן ועבדת כר' מאיר הוא דאמר דאין הלכה כר' מאיר בהאי מילתא אבל בעלמא ודאי מסתמא כל דליכא הוכחה בש"ס נקטינן ככללין ושפיר מקשו המקשים על הפוסקים בההיא דנדרים דלא כר' מאיר:

אמנם מה שכתב עוד הרב דברי מלכיאל יצ"ו שם דדבר ברור הוא דאף אם הלכה כר' מאיר בגזרותיו אף נגד רבים מכל מקום נגד סתם משנה אין הלכה כר' מאיר בגזרותיו כיון שרבי סתם כוותיה הנה לפום ריהטא דבר זה הוא חידוש אצלי דלפי שהערתי כללא דרבים עדיף מכללא דסתם משנה דבכללא דיחיד ורבים הלכה כרבים מודו כולי עלמא ובכללא דהלכה כסתם משנה לאו כולי עלמא מודו עיין מה שרשמתי בנדפס באות מ"ב וצריך לעיין בזה איה"ש וזאת לזכרון:

שוב מצאתי תנא דמסייע לידידי הרב דברי מלכיאל יצ"ו מר ניהו הגאון שאגת אריה בתשובות החדשות בקונטריס לדין חדש סי' ד' דף ל"ד ע"ב שכתב דאף דהלכה כר"מ בגזרותיו גם במקום רבים מכל מקום יש לומר דהיינו היכא דלא סתם לן תנא דלא כר' מאיר אבל היכא דסתם לן תנא דלא כר' מאיר לית הלכתא כותיה בגזרותיו משום דסתם משנה עדיפא מרבים שהרי כל היכא דפליגי יחיד ורבים וסתם לן תנא כיחיד הלכה כסתם משנה אלמא סתמא דמתניתין עדיפא מרבים הילכך אף דהלכה כר' מאיר בגזרותיו אפילו במקום רבים מכל מקום במקום סתם משנה לית הלכתא כוותיה בגזרותיו וכתב ששוב ראה שהרא"ם בס' היראים סוף סימן קס"ט כתב דהלכה כר' מאיר בגזרותיו גם נגד סתם משנה וסיים דלא יזוז מדעתו הראשונה כדמוכח מדברי הפוסקים שפסקו באותו הדין שלא כר' מאיר בגזרותיו ומוכרח שסוברים דלא נאמר הכלל נגד סתם משנה ומזה תמה ידידי הגאון עמודי אש יצ"ו בחידושיו על הירושלמי בפרק א' דחלה הלכה ג' על הגאון תפארת ישראל במנחות פרק ר' ישמעאל משנה ה' משקרב העומר יוצאין ומוצאין שוקי ירושלים מלא קמח וקלי שלא ברצון חכמים ר' יהודה אומר ברצון חכמים שכתב דאין הלכה כר' יהודה דלמה פסק כן ואי משום דהלכה כר' מאיר בגזרותיו ליתא דסתם משנה נגדו עי"ש שבדין ההוא פסקו הרמב"ם והרע"ב כר' יהודה ולא כר' מאיר בגזרותיו:

והנה לכאורה נראה דאף למה שפסקו הפוסקים בהא דלא כר' מאיר אין הכרח שטעמם משום שיש סתם משנה נגד ר' מאיר כדמשמע ליה להגאון שאגת אריה דהנה מרן מוהרד"ף בספר שושנים לדוד בפרק עשירי דמנחות משנה ה' על מה שפסקו הר"ב והרמב"ם כר' יהודה כתב ולא ידענא טעמא דהא כיון דר' מאיר גזר דילמא אתי למיכל מניה הרי הלכה כר' מאיר בגזרותיו ועוד דבגמרא אתמר סברת ר' מאיר בשם חכמים ויש לומר דפסקו כר' יהודה משום דכמה אמוראי שקלו וטרו אליביה ועוד דמשנה ז' וח' דלקמן אזלא כותיה ועיין מה שכתב תוספת יום טוב במשנה ג' פרק ב' דכלים בשם מוהריק"ו עכ"ל הרב שושנים לדוד ומעתה אין לנו הכרח דלא קים לן כר' מאיר נגד סתם

משנה דהא מצינן למימר כטעמא קמא דרב שושנים לדוד דמשום הכי פסקו כר' יהודה משום דכמה אמוראי שקלו וטרו אליביה, והוה ליה כאלו פסקו האמוראים בהדיא דלא כר' מאיר דבכי הא ודאי ליתא לכללא דכר' מאיר בגזרותיו כמו שכתב הריטב"א בעירובין דף צ"ח שהבאתי לעיל (בד"ה וכתב עוד הרב) הא לאו הכי אפשר דלא הוה פסקינן דלא כר' מאיר אף דאיכא סתם משנה דלא כותיה:

הן אמת שראיתי להרב שם חדש בסי' קס"ט שתמה על מה שכתב הרב שושנים לדוד דכמה אמוראי שקלו וטרו אליביה דעין רואה בסוגיא דמנחות ובסוגיא דפסחים דהאמוראי קעסקי לפרושי טעמיה דר' מאיר וטעמיה דר' יהודה וכו' וכל כי הא לא חשיב שקיל וטרי אליביה דכדאי הם לפרש דבריהם כמו שכתב הרב יד מלאכי בכלל רצ"ב בשם רבינו בצלאל וכו' עי"ש בדף ס"ו ע"ג (בד"ה תולדות חדש) ועיין במה שרשמתי אני הדל בשדי חמד מערכה זו אות קי"ז בענין זה מכל מקום אכתי איכא למידחי דטעמא דפסקו הרמב"ם והרע"ב כר' יהודה לאו משום דאיכא סתם משנה נגד ר' מאיר (דיש לומר דאף בכי האי גוונא קימא לן כר' מאיר בגזרותיו) אלא טעמייהו הוא כדכתב הרב שם חדש שם על פי כלליה דרב ראשון לציון דדוקא היכא דפלוגתייהו היא דר' מאיר גזר ור' יהודה לא גזר הוא דאמרינן הלכה כר' מאיר בגזרותיו אבל היכא דתרוייהו גזרי אלא דמר גזר בהאי גוונא ומר באנפא אחרינא בכי האי גוונא ליתא לכללא דכר' מאיר בגזרותיו והוה ליה כשאר פלוגתייהו בעלמא דנקיטינן ר' מאיר ור' יהודה הלכה כר' יהודה ואם כן בגזרה דאתי למיכל מניה דגם ר' יהודה גזר כמו שמתבאר מסוגיא דפסחים דף יו"ד אלא דבחדש הוא דלא גזר משום דבדיל מניה ור' מאיר בחדש נמי גזר אם כן בכי האי גוונא ליתיה לכללא דכר' מאיר וכיון דבהא ליתיה לכללא דכר' מאיר בגזרותיו הלכה כר' יהודה באופן דבין למר (שושנים לדוד) ובין למר (שם חדש) אין לנו הכרח דנגד הסתם משנה ליתא להאי כללא:

ומה שרצה הרב עמודי אש יצ"ו ליישב דברי התפארת ישראל על פי מה שצדד הגאון שבות יעקב ח"א סי' ל"א דנגד רבי יהודה קימא לן (לא קימא לן) גם בגזרותיו אלא שדחה דברי השבות יעקב שנעלם ממנו פסק הרמב"ם וש"ע יו"ד סי' ש"י דהשוחט את הבכור שלא על פי חכם אפילו הראו לחכם אחר כך ומצא בו מום אסור והוא כר' מאיר נגד רבי יהודה מטעם דקימא לן כר' מאיר בגזרותיו ומבואר דאף נגד רבי יהודה איתיה להאי כללא ואף הר"י בביצה כ"ז ע"א דפוסק כרבי יהודה הוא משום שכתב שהוא קנס ולא גזרה אלו דבריו יצ"ו ודבריו נכונים וכן כתבתי אני הדל בנדפס באות ז' על פי סוגיא דסוכה דף י"ד ע"א בפלוגתא דנסרים שפסקו הפוסקים נגד רבי יהודה מכח כלל זה ואף

להפוסקים שם בהיפך היינו מטעם שכתב הריטב"א שהבאתי בנדפס באות ה' הא לאו הכי הוה אמרינן הלכה כר' מאיר בגזרותיו גם לגבי רבי יהודה וכן כתב מרן כסף משנה בהלכות עבודה זרה פרק י' הלכה ד' (בד"ה ואין) בשם הרמ"ך וגם הבאתי שהתוספות בביצה דף כ"ז ד"ה אלא ובבכורות דף כ"ח ד"ה ר"מ ובהרמב"ן והרא"ש שם ובשאלתות פרשת בא סי' מ"ד מתבאר דאי לאו דחשבי לה קנסא הוה פסקינן כר' מאיר וכ מתבאר מדברי הריטב"א בחידושיו לעבודה זרה על דף כ' ע"ב שכתב דקימא לן כרבי יהודה דלא פליגי בגזרה אלא בטעמא דמר סבר משהינן ליה ומר סבר לא משהינן ליה והגאון מלא הרועים בח"ב דף מ"ב ע"ד השיג על השבות יעקב מתוספות ביצה הנ"ל ומהגהות מיימוניות וכו' ושוב ראיתי מפורש בס' שונה הלכות ח"ב דף ד"ן ע"ב שכתב רבינו בעל הלכות גדולות בפלוגתא דר' מאיר ורבי יהודה (גבי שוחט את הבכור שלא על פי חכם ואחר כך הראו לחכם ונמצא בו מום) שכתב מפורש דאף דקימא לן ר' מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה הכא הלכה כרבי מאיר דאמר רב נחמן הלכה כרבי מאיר בגזרותיו הרי דכלל זה שריר וקיים מפום כל הני רבוואתא גם בפלוגתא דר' מאיר ור' יהודה:

וכן תפס בפשיטות רבינו התוספות יום טוב בפרק קמא דעבודה זרה משנה ה' והגאון חות יאיר בתשובתו הנפלאה בכללי התלמוד בסי' צ"ד דף נ"א ע"ב (מדפוס חדש בד"ה הלכה כר"מ) רמז סוגיא דעירובין דף מ"ז דאמרינן לאפוקי מדאמר שמואל הלכה כר' מאיר בגזרותיו ושם איירינן בפלוגתיה עם ר' יוסי וכתב וז"ל ומשם דקימא לן כר' מאיר בגזרותיו אפילו נגד ר' יוסי כל שכן נגד ר' יהודה ועיין תוספת יום טוב סוף פרק ב' דנדרים ובעבודה זרה פרק קמא משנה ה' עכ"ל כנראה לא זכר הגאון לפי שעה מכל מה שכתבתי למעלה דמפורש יוצא מדברי כל הראשונים הנ"ל דגם כי פליג עם ר' יהודה הלכה כר' מאיר בגזרותיו ולכן הוצרך ללמוד במכל שכן מדר' יוסי לר' יהודה ומה שציין דברי התוספת יום טוב דנדרים כעת לא ידעתי כונתו דהא התם לא נזכר ר' יהודה אלא וחכ"א ואם כונתו לומר דאם לגבי חכמים מתבאר מדברי התוספת יום טוב דאמרינן הלכה כר' מאיר בגזרותיו כל שכן לגבי ר' יהודה היה לו ללמוד כן מסוגיא דכתובות דף ז"ן שציין בראשית מאמר ואולי כונתו דמסתמא בר פלוגתיה דר' מאיר הוא ר' יהודה ואם כן מה ששנינו החכמים אומרים פותחין להם פתח ממקום אחר וכו' כאילו אמר ר' יהודה אומר וכו' ודוחק:

וראיתי בשו"ת זכר יהודה להגאון מוהר"י בטלן בביאורים וחידושים שבסוף הספר להרב מר נכדו במערכה א' ד' א' ע"ג פלפול חריף בכללא דהלכה כר' מאיר בגזרותיו אם נאמר לגבי ר' אליעזר בן יעקב דמשנתו קב ונקי ואם נאמר לגבי רבים ואם נאמר לגבי ר' שמעון

ולגבי ר' יהודה ומתוך דבריו נראה שלא זכר הרב מכל הנז"ל דהדבר פשוט וברור דקימא לן כר' מאיר בגזרותיו נגד ר' יהודה נמי וגם יש לי להרהר בדבריו הנחמדים ואכתוב תורף דבריו והם על מה שאמר רב יהודה אמר שמואל בעירובין דף ס"ב ע"ב הלכה כר' אליעזר בן יעקב דבעינן שני ישראלים אוסר זה על זה (גבי הדר עם הנכרי בחצר) שהקשה הגאון מצפה איתן למה ליה לשמואל לפסוק הלכה הכא הא קימא לן הלכה כר' אליעזר בן יעקב בכל מקום דמשנתו קב ונקי ותירץ דאיצטריך לאפוקי מדר' מאיר דאמר אפילו ישראל אחד אוסר וטעמא משום שמא ילמוד ממעשיו וכו' ואם כן הוי גזרותיו קמשמע לן דאין הלכה כר' מאיר ועל זה הקשה הרב הנ"ל דהא מבואר שם ד' מ"ז ע"א דרב נחמן אמר שמואל הלכה כר' מאיר בגזרותיו ואין לומר דרב יהודה אליבא דשמואל אשמועינן דאין הלכה כר' מאיר בגזרותיו דהא בפרק התכלת ד' מ"א ע"ב אמר רחבה אמר רב יהודה טלית שנקרע תוך שלש לא יתפור תניא נמי הכי וכו' תוך שלש ר' מאיר אומר לא יתפור וחכמים אומרים יתפור וכתב בהגהות מיימוניות פרק א' מהלכות ציצית והביאו מרן הבית יוסף בסי' ט' דמרבי מאיר מייתי ראייה ואף דחכמים פליגי עליה הלכה כר' מאיר בגזרותיו הרי דרב יהודה נמי סובר הלכה כר' מאיר בגזרותיו ואין לומר דכללא דמשנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי עדיף מהלכה כר' מאיר בגזרותיו דהנה מרן בכסף משנה בפרק שמיני מהלכות בית הבחירה הלכה ח"י כתב פסק כרשב"י נגד ר' אליעזר בן יעקב משום דהוא מאריה דתלמודא טפי מראב"י ובעירובין ד' מ"ו ע"א איבעיא לן דר' מאיר ורבי שמעון מאי תיקו אלמא דרבי שמעון לא עדיף מר' מאיר לענין הלכה ושקולים הם ואף דבירושלמי פרק ח' דשביעית ופרק ג' דתרומות נקטי בפשיטות הלכה כר' שמעון נגד ר' מאיר מכל מקום בגזרותיו דר' מאיר גם הירושלמי סובר דהלכה כמותו נגד ר' שמעון וביד מלאכי סי' תק"ף הביא בשם הכריתות והליכות עולם דר' מאיר ורבי שמעון הלכה כדברי המחמיר ואם כן בגזירות דר' מאיר בודאי הלכה כמותו נגד ר' שמעון ובחות יאיר סי' צ"ד כתב להדיא דהלכה כר' מאיר בגזרותיו גם נגד רבי יוסי וכל שכן ר' שמעון יע"ש וכיון דבגזרות דר' מאיר הלכה כוותיה נגד ר' שמעון כל שכן נגד ר' אליעזר בן יעקב כיון דאפילו בעלמא נקיטינן כר' שמעון נגד ראב"י ועוד דהא מבואר בעירובין ד' מ"ו ע"ב ר' שמעון ור' יהודה הלכה כר' יהודה ובכל זאת בגזרותיו דרבי מאיר סבירא ליה לרב יהודה במנחות דף מ"א ע"ב דהלכה כמותו אף נגד ר' יהודה דחכמים דר' מאיר המה ר' יהודה כידוע וכ"ש נגד ר' שממון דהלכה כר' מאיר בגזרותיו אם כן קל וחומר בן בנו של קל וחומר דבגזרותיו הלכה כמותו נגד ר' אליעזר בן יעקב אלו תורף דבריו לענייננו ואני טרם אחלה לדבר על דברי הרב בחידושים וביאורים הנ"ל אודיע

צערי כי תמיה לי טובא על הגאון מצפה איתן שבמחילת כבוד גאונו נעלם ממנו שמה שהקשה לשמואל למה הוצרך לפסוק כר' אליעזר בן יעקב ותיסגי לן כללא דמשנתו קב ונקי כבר קדמוהו רבותינו התוספות בבכורות ד' כ"ג ע"ב (בד"ה משנת ר' אליעזר) ותירצו דמשום דלא מיסתבר כוותיה הוצרך לפסוק בהדיא עי"ש ועתה נבא לדברי הרב הנ"ל): הנך רואה דכשבא להכריח דכללא דכר' מאיר בגזרותיו אתמר גם לגבי ר' יהודה לא מצא הדבר מפורש כן רק מההיא דמנחות ד' מ"א דפליגי ר' מאיר וחכמים ואמר מר דסתם בר פליגתיה דר' מאיר הוא ר' יהודה אלמא דגם נגד ר' יהודה אמרינן הלכה כר' מאיר בגזרותיו והנה אמת דסתם בר פלוגתיה דר' מאיר הוא ר' יהודה כמו שכתבתי אני הדל במערכת הסמ"ך והבאתי כן בשם הגאון בנין ציון בח"א סי' קס"ט דמסוגיא דפסחים ד' י"א ומסוגיא דסנהדרין ד' מ"ה נראה דפשיטא ליה להש"ס דסתם בר פלוגתיה דר' מאיר הוא ר' יהודה וכן סתם בר פלוגתיה דר' יהודה הוא ר' מאיר אבל תמיה לי למה הוצרך לזה והלא במחלוקת מפורשת ר' מאיר ור' יהודה מתבאר מכל מה שכתבתי דשגור בפי הפוסקים לומר הלכה כר' מאיר בגזרותיו נגד ר' יהודה גם עיקר קושייתו על מה שכתב הגאון מצפה איתן מדאמר רב נחמן אמר שמואל בדף מ"ז הלכה כר' מאיר בגזרותיו איני מבין מאי קשיא ליה דנהי דמהתם שמעינן דשמואל אית ליה כללא דכר' מאיר בגזרותיו מכל מקום אין מזה סתירה לדברי הגאון מצפה איתן דהא לא קאמר דשמואל לית ליה האי כללא כי היכי דתיקשי עליה מסוגיא דדף מ"ז דאית ליה אלא כונתו לומר דבדבר זה סבירא ליה לשמואל דאין הלכה כר' מאיר והרי כיוצא לזה כתב הריטב"א בחידושיו לעירובין ד' צ"ח שהבאתי דב"ק לעיל (בד"ה וכתב עוד הרב) דאף דמשמע ליה להריטב"א דרב נקיט האי כללא דהלכה כר' מאיר בגזרותיו מכל מקום בההוא עניינא סבירא ליה דאין הלכה כר' מאיר וכן יש לומר אליבא דשמואל:

גם הגאון שאילת שלום (על השאלתות) בפרשת וירא אות ט"ז על מה שכתב רבינו בעל השאלתות בשאלתא י"ג ואף על גב דסבירא לן הלכתא כר' מאיר בגזרותיו בהא כרבנן משמעתיה דרב אשי הביא על זה דברי התוספות יבמות ד' ל"ז (ד"ה מי עביד רבנן) שכתבו בעיא זו אליבא דרבנן ולא אליבא דר' מאיר מכאן מדקדק בעל הלכות גדולות ובשאלתות דהא דאמר בפרק אף על פי הלכה כר' מאיר בגזרותיו היינו דוקא בגזרותיו ולא בקנסותיו עכ"ל איברא בשאלתות שלפנינו לא חזינן מזה דמחלק בין גזרותיו לקנסותיו ונוכל לומר דשאלתות סבירא ליה דכל אפייא שוין רק הכא אין הלכה כלל כר' מאיר משום הא דרב אשי דקאי הכא כרבנן דפליגי עליה דר' מאיר הוי כללא דכייל הלכה כר' מאיר בגזרותיו כמו שאר כללי הלכות דקימא לן הכי בר מהיכא דגילה

הש"ס דענין זה יצא מן הכלל וכבר הארכתי בחבורי יש סדר למשנה ברכות פרק ה' בתוספות יום טוב בעניינים אלו עכ"ל הרי דכל הכללים לא נאמרו אלא על הסתם היינו היכא דלא גילה הש"ס שדבר זה יוצא מן הכלל וטעמא דלא קיימא לן בהא כר' מאיר הוא כמו שביאר הגאון נצי"ב בהעמק שאלה פרשת וירא שאלתא י"ג סק"ה דטעמיה דר' מאיר הוא משום דחייש בעלמא למיעוטא ולכן אף דלא שכיח שידור יחיד עם נכרי גזר ואנן דקימא לן בעלמא דלא חיישינן למיעוטא משום הכי לא קימא לן כותיה בהאי גזרה והיינו טעמא דפסק שמואל כר' אליעזר בן יעקב ומה שרצה ליישב קושייתו והיה בהניח דרב יהודה פליג אדרב נחמן דאמר משמיה דשמואל דהלכה כר' מאיר וכו' ואיהו סבירא ליה דלית לית ליה לשמואל האי כללא ודחה זה לפי שבמנחות ד' מ"א אית ליה לרב יהודה האי כללא וכו' לדעתי העניה אין משם הכרח דרב יהודה אית ליה האי כללא דהא הכי איתא התם אמר רחבה אמר רב יהודה טלית שנקרע חוץ לשלש יתפור תוך שלש לא יתפור תנא נמי הכי טלית שנקרע חוץ לשלש יתפור תוך שלש ר' מאיר אומר לא יתפור וחכמים אומרים יתפור ופשוט דרב יהודה לא ראה ברייתא זו שאם כן לא היה אומר בלשון הנראה שהוא האומר דין זה אלא היה מביא הברייתא ומסיים עלה דהלכה כר' מאיר עיין כתובות ד' י"ט ע"א גנובי גנבא למה לך אי סבירא לך כר' מאיר אימא הלכה כר' מאיר וכתב רש"י שלא הי' לו למינקט בהאי לישנא מודה בשטר שכתבו וכו' כיון שזו היא סברת ר' מאיר היה לו לומר הלכה כר' מאיר עי"ש הרי דלא זו הדרך למינקט מילתא באנפי נפשא וגנבא מיקרי ואם אמרו כן בההיא דבדברי ר' מאיר אינו מפורש דסבירא ליה מודה בשטר שכתבו וכו' רק שעל צד ההכרח הוצרכנו לומר דר' מאיר הכי סבירא ליה בכל זאת אמור רבנן גנובי גנבא למה לך ואיבעי לך למימר הלכה כר' מאיר כל שכן בהא דרב יהודה דאמר תוך שלש לא יתפור והוא ממש כלשון ר' מאיר ודאי דאינו נכון לומר מילתא באנפי נפשא כי אם להביא דברי ר' מאיר ולפסוק כמותו אלא ודאי רב יהודה לא ידע מהברייתא כלל אלא איהו סברא דנפשיה הוא דאמר וסתמא דש"ס הוא דמייתי ליה סיעתא ממילתיה דר' מאיר והיינו משום דסתמא דש"ס נקיט האי כללא דכר' מאיר בגזרותיו דלכן אף דפליגי חכמים הרי הלכה כר' מאיר אף נגד רבים (בגזרותיו) ולכן מייתי שפיר סייעתא מינה לרב יהודה ואכתי מצינן למימר דרב יהודה גופיה לא סבירא ליה ללא דכר' מאיר בגזרותיו דלא שמיעא ליה דהכי אמר שמואל כדאמר רב נחמן בשמיה:

כל זה אני אומר על פי מדותיו של הרב הנ"ל דהוה ניחא ליה למימר דרב יהודה ורב נחמן פליגי בהא אליבא דשמואל לולא דדק ואשכח דרב יהודה גופיה אית ליה האי כללא

בההיא דמנחות ואהא שפיר קאמינא אנא דאין ראיה מההיא ואם כן יוכל הרב לומר כדאמר מעיקרא אמנם כבר כתבתי אני הדל בנדפס אות ה' דלא מצינן למימר אמוראי נינהו אליבא דשמואל דאי הכי לא הוה שתיק הש"ס מלמירמא כי האי גוונא ולשנויי אמוראי נינהו כמו שכתב הרשב"א בחידושיו לשבת ד' מ' כן כתבתי בנדפס לדחות מה שרציתי לומר דרב יהודה אמר שמואל בסוף פרק קמא דעבודה זרה ד' כ"א ע"א דפסק כר' יהודה ולא כר' מאיר הוא משום דלית ליה לרב יהודה דשמואל סבר הלכה כר' מאיר בגזרותיו עי"ש וקצת נראה מסוגיא דפרק אף על פי ד' ז"ן ע"א דסבירא ליה לתלמודא דרב יהודה אמר שמואל מודה לדרב נחמן אמר שמואל דהלכה כר' מאיר בגזרותיו והוא דאמרינן התם דאחתיה דרמי בר חמא אירכס כתובתה אתו לקמיה דרב יוסף אמר להו הכי אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי ר' מאיר אבל חכמים אומרים משהה אדם את אשתו שתים ושלש שנים בלא כתובה אמר ליה אבייי והא אמר רב נחמן אמר שמואל הלכה כרבי מאיר בגזרותיו אי הכי זיל כתוב לה ע"כ בש"ס שם משמע קצת דרב יהודה נמי מודה לדרב נחמן אמר שמואל אך אינו מוכרח כמובן ולכן כתבתי בנדפס דאם איתא דפליגי אמוראי בהכי לא הוה שתיק הש"ס ובהכרח לומר דקם ליה לש"ס דלא פליגי אמוראי אליבא דשמואל ואם כן רב יהודה נמי סבירא ליה דהלכה כר' מאיר בגזרותיו ומה גם לפי מה שמתבאר מדברי הריטב"א בעירובין לדף צ"ח ע"ב דרב נמי אית ליה האי כללא פשיטא דרב יהודה לא פליג אתרי רבואתיה ובכל זאת קושיית הרב הנ"ל על הגאון מצפה איתן לא קשיא כדכתיבנא לעיל:

ואם בקנסותיו דר' מאיר קיימא לן כוותיה רשמתי בנדפס בסוף אות ז' ספרי דבי רב המדברים בזה והגאון יד מלאכי בסי' עק"ד הביא מה שכתבו התוספות בביצה ד' ז"ך ד"ה אלא ובבבא מציעא ע"ב ע"א ד"ה קונסין ובבבא קמא דף ל' ד"ה וחכ"א ובזבחים ק"ד ובבכורות דף כ"ח והרא"ש בפרק המניח סוף סי' א' ובפרק עד כמה סי' ג' שכתבו דדוקא בגזרותיו ולא בקנסותיו ושכן נראה מפסקי הרמב"ם ומזה תמה על הרדב"ז ביקר תפארת על הרמב"ם סוף פרק שני ממתנות עניים שכתב בפשיטות וקימא לן כר' מאיר בקנסותיו וכתב לחלק דליתיה להאי כללא אלא היכא דאיכא מאן דפליג עליה והך דהרדב"ז שהביא בשם ר' מאיר בלי חולק וכמו שכתב מרן כסף משנה שם בשם הר"ן אלא דמכל מקום לא הוה ליה למינקט לישנא דקימא לן עכ"ל והצדק אתו דאינו מתיישב לשון הרדב"ז ואני הדל מוסיף שכפי הנראה אינו מפרש הרדב"ז כפירוש הר"ן (אליבא דהרמב"ם) שהביא מרן כסף משנה דכולה ר' מאיר שאם כן לא היה צריך להזכיר לא קנס ולא גזרה רק לומר שמפרש רבינו שר' מאיר אינו חולק על תנא קמא וכולה ר'

מאיר וממילא כיון שאינו חולק עליו נקיטינן כוותיה אף אם אינו מידי דקנס ולא גזרה ולכן נראה דברים כפשטן שכונתו לומר דתנא קמא ור' מאיר פליגי ונקיטינן כר' מאיר בקנסותיו והוא תמוה כמו שתמה עליו ביד מלאכי ואף שמצינו לאחד מגדולי הראשונים מר ניהו הרא"ם בספר היראים סי' שנ"ב שנראה שסובר דהלכה כר' מאיר בקנסותיו שכתב וז"ל ותנן בפרק עד כמה השוחט את הבכור ואחר כך הראה את מומו ר' יהודה מתיר ר' מאיר אומר הואיל ונשחט שלא על פי מומחה אסור ואמרינן בגמרא ר' מאיר אומר אפילו במומין שאין עשוים להשתנות לאחר מיתה קאמר משום דגזר אטו מומין המשתנים לאחר מיתה וקנסא קניס וקימא לן כר' מאיר בגזרותיו ויש לומר אחרי דקנסא הוי לא קנסינן בחוצה לארץ דהא אין דנין דיני קנסות בחוצה לארץ עכ"ל הנה מלבד שקשה על הרדב"ז שאף אם ראה דברי הספר היראים הנ"ל לא היה לו להמשך אחר דבריו עם כי גדול כבודו אבל הוא יחיד נגד כל הראשונים שהביא הרב יד מלאכי ועוד דאעיקרא אין הכרח שסובר הרא"ם דהלכה כר' מאיר בקנסותיו אלא כונתו לומר דמשום קנסא גזר ר' מאיר ובכלל גזרותיו היא וכמו שפירש הגאון העמק שאלה בפרשת בא שאלתא מ"ד בכונת דברי הרמב"ן עי"ש:

גם מרן מוהריט"א בפרק עד כמה סי' כ"ח הביא בשם תוספות חיצוניות שכתבו דהך גזרה דמומין שבגוף אטו דוקין שבעין אינה אלא קנסא בעלמא דלא שייך למיגזר מומין שבגוף אטו דוקין שבעין אם לא משום קנס עכ"ל התוספות וכתב על זה וז"ל ולדעת הלכות גדולות ורבינו (הרמב"ן דחשבי לה גזרה ולא קנסא) יש לומר דאף על גב דלא קימא לן כר' מאיר בקנסותיו היינו בדבר דהוי דוקא מידי דקנסא אבל הכא דמשום קנסא הוא דגזרו מומין שבגוף אטו דוקין שבעין בכלל הלכה כר' מאיר בגזרותיו הוא כיון דסוף סוף לא אסור משום קנסא לבד כי אם בהצטרפות דאיכא למיגזר שאר מומין אטו דוקין שבעין עכ"ל ועיין שם מה שביאר למה אין שייך לגזור מומין שבגוף אטו דוקין שבעין ומעתה יש לומר שגם הרא"ם בספר היראים סובר כן והיינו דלא קאמר הרא"ם וקימא לן כר' מאיר בקנסותיו אלא בגזרותיו הוא דקאמר ויתכן שכן הבין בדעתו הגאון שב שמעתתא שער ז' סי' י"א (הביא דבריו בעמודי אש המוזכר להלן) שכתב שכל הראשונים סוברים דאין הלכה כר' מאיר בקנסותיו ותמה עליו ידידי הגאון עמודי אש יצ"ו שלא ראה דברי היראים שגם בקנסותיו הלכה כמותו עי"ש ולפי מה שכתבתי יש לומר שגם הוא מפרש כן בכונת דבריו ואינו חולק על כל הראשונים שהביא הרב יד מלאכי דלא קימא לן כותיה בקנסותיו ועל דברי הרב יד מלאכי במה שרצה להליץ בעד הרדב"ז שלא אמרה אלא כשאין חולק על ר' מאיר כההיא דמיירי בה שכתב הר"ן דכולה ר' מאיר וכו'

ראיתי עתה למרן חיד"א בספר יעיר אזן אות י"ב שכתב דישוב זה לא ניתן לאמר שמלבד הדוחק לפרש כן כמו שכתב הרב יד מלאכי בעצמו עוד הן בה דהיסוד שהניח שאין חולק כמ"ש מרן וכו' הרדב"ז שם כתב בהדיא דרבנן פליגי על ר' מאיר דאחר לשון זה סמוך ונראה אייתי הרדב"ז ההיא דפ"ק דמציעא וכתב עלה והני תירוצי לרבנן דלית להו קנסא אבל לר' מאיר דקניס ברישא כל שכן דקניס בסיפא עכ"ל הרי שכתב דרבנן פליגי אר' מאיר שלא כדברי הר"ן ומרן ותימה על הרב יד מלאכי איך לא שלטו מאורי אור עיני הכהן בדברי הרדב"ז הנ"ל עכ"ל וציין לעיין בהגהותיו על הרמב"ם:

סימן כז

הלכה כבתראי מאביי ורבא אם גם אביי ורבא הם בכלל בתראי הרב לב שומע יצ"ו במערכת האל"ף אות ג' כתב בשם הרב עצמות יוסף בסוגיא דקידושין דף ס"ב ע"ב שכתב בלשון ואולי אין אביי בכלל זה ואין הלכה כתלמיד במקום הרב ותמה עליו דהרי"ף והרא"ש שהביא דבריהם הרב יד מלאכי באות קס"ח מתבאר שסוברים דגם הם בכלל וכן כתבו התוספות ביומא דף ל"ו ד"ה אמר אביי ואפשר שכונתו דאף דהלכה כמותם לגבי אמוראים אחרים מכל מקום אין הלכה כמותם נגד רבם וכו' ומדברי מרן כסף משנה בפרק ה' מהלכות תרומות דין ט' מוכח קצת דהלכה כאביי ורבא נגד רבם עי"ש ועיין בספר משכנות הרועים לידידי הגאבד"ק ניזנוב יצ"ו בריש סי' ג' וריש סי' ז"ך ובטעם הדבר דהלכה כבתראי מאביי ורבא ביאר בספר אבן משה (ונקרא בשם תולדות שמים וארץ) להרב מוהר"ם מלאדז בח"ב ד' ק' בהגהה כי עד אביי ורבא היה ערך גדלות דעת הראשונים רב מאד ולכן מיעוט הדעת שבהתלמיד והבתרא נגד דעת רב הקדום היה שיעור גדול ולכן לצד ההבדל הגדול אשר בין דעתם יהיה לומר שלא ירדו לסוף דעת הראשונים כלל ולכן אין לסמוך על דעת התלמיד או אבתרא מה שהוא נגד דעת הרב הקודם והיה זה נוהג עד אביי ורבא כי עד כה היה ההפרש רב בין דעת הרב לדעת התלמיד אבל בימי אביי ורבא כבר נתמעט הדעת עד כדי שלא היה ההפרש גדול כל כך בין כח השגת התלמיד נגד רבו באופן שלא ידובר מעתה אשר לא ירד התלמיד לסוף דעת רבו כיון שההפרש הוא אך מעט בינותם ולכן כיון שידע תוכן דעת רבו וחלק עליו יהיה ענייננו כענין הננס על גבי ענק ולכן הלכה כבתראי ואין זה על צד ההחלט כי אך על הרוב שהיה הלכה כבתראי מטעם הנ"ל אבל היכא דידעינן בודאי שהיה ערך דעת הרב גדול מאד מערך השגת התלמיד גם הפעם לא נלך אחר התלמיד ויהיה הלכה כרבו וזהו שכתבו התוספות בעבודה זרה דף נ"ט בד"ה אמר רב פפא שרבינו תם פוסק שם הלכה כרבא נגד רב פפא אף שרב פפא בתרא מרבא משום דרבא רבו והיה גדול ממנו בחכמה

ובמנין והנה ודאי שגם בדורות שאחריהם היה הרב גדול בחכמה מהתלמיד ומ"מ פסקינן כהתלמיד. אלא ודאי כדברינו שדעת רבא נגד רב פפא היה יוצא מן הכלל והשכיח היינו שההבדל בינותם היה גדול שיעור רב עד שנוכל לומר על רב פפא שגם הוא לא ירד לסוף דעת רבא שהיה רבו כמו הדורות הקודמים וכמבואר וזה פשוט עכ"ל והוא טעם נכון ומוסבר אבל יש לפקפק דידוע שכמה גדולים כתבו דהא דאמרינן אין הלכה כתלמיד במקום הרב אינו אלא כשנחלקו פנים בפנים והסימן הוא דאיכא אמר ליה דבכי האי גוונא הוא דאמרינן כיון ששמע הרב דברי התלמיד ולא הודה לו בטלו דברי התלמיד אבל כשנחלקו כשני חולקים דעלמא ולא נחלקו פנים בפנים הלכה כבתראי עיין מה שציינתי בזה בשדי חמד מערכת האל"ף אות קס"א וזה לשון הר"ן בהלכות בריש מסכת סוכה (בד"ה ולרבי זירא) והא דאמרינן אין הלכה כתלמיד במקום הרב הני מילי כשנחלק עמו בחייו דכיון שלא קבל רבו דבריו נדחו דברי התלמיד אבל כשנחלק עמו לאחר מיתה לא אדרבא קימא לן הלכה כבתראי ואף על גב דבתראי תלמידי דקמאי נינהו פירוש דבר זה מסורת בידינו מן הגאונים עכ"ל ולפי טעם הרב הנ"ל (דמשום שההבדל בין דעת הרב לדעת התלמיד וכו') נראה שהיה ראוי לומר שאף אם נחלקו כשני חולקים דעלמא או שנחלקו לאחר מיתה תהיה ההלכה כדברי הרב לפי עוצם גדלות דעתו כי רב הוא ולכן נראה שטעמו לא אתי שפיר אלא לדעת הסוברים דאין חילוק בין אם נחלקו פנים בפנים לאם נחלקו זה שלא בפני זה ולא ידע זה דברי זה לעולם הלכה כהרב במקום התלמיד או כהקודם נגד האחרון מטעם שכתב הרב דההבדל רב ביניהם ובטלה דעת האחרון נגד הקודם אליו כן נראה לפום ריהטא:

סימן כח

הואיל ואישתרי אישתרי על מה שכתבתי בנדפס באות קי"א כתב לי ידידי הרב אשר זעליג מיטערפטריל מעיר באר יצ"ו וז"ל בדין הואיל ואשתרי הביא דברי הישׁ"ש פ"ק דחולין ופי' בכונתו מ"ש והגבילו זמן לגזרתם על זמן התחלת האיסור קאמר אימת יתחיל האיסור אמנם בספר ראשית דוד נד"מ בסי' ו' ראיתי שפי' כוונת הישׁ"ש שהגבילו זמן כמה שנים יאסר היין אחר גזרתם דאל"כ אלא שהגבילו זמן מתי יתחיל האיסור לפי"ז היה סתם יינם של ישראל אסור מה"ת אף בזה"ז וזה לא שמענו ולא נמצא בשום פוסק יעו"ש ולכאורה נראין דבריו בזה יעוין בישׁ"ש פרק קמא דביצה סי' ט' יעו"ש מ"ש שם בשם הרא"ש עכ"ד יצ"ו ובעיקר כללין עיין בספרים שציין הרב פתחי תשובה יו"ד סי' רי"ח והיה לו לציין גם שו"ת שער אפרים סי' ס"ז (ד"ה ואם יתעקש) וכנראה שלא היה אז בידו וגם אני הדל מקרוב השגתיו עי"ש פלפלא חריפא לענין תקנות הקהלות

ומרן החבי"ף בספר מי החסד ריש פרשת כי תצא ציין לענין אי אמרינן בדרבנן הואיל ואישתרי לעיין בספר פתח האהל ד' ט' ע"ד ובספרי רבני גאוני דורנו יצ"ו ראיתי שפלפלו בכלל זה ולא אסתייעא לי להתיישב בדב"ק ואשא את שמותם אולי אועיל בזה לזולתי והיה זה שכרי עיין אבן שתיה לידידי הגאון אבד"ק לוצין יצ"ו בסי' מ"ט לענין בשר או עוף שהיתה איזה שאלה עליהן והותרו לכבוד יום טוב ונשאר מהן לאחר יום טוב הביא דברי הגאון פרי מגדים ביו"ד סי' צ"ד ושקיל וטרי בסוגיא דיפת תואר שהבאתי בנדפס ובספר נתיבות אור תניינא ח"ב לידידי הרה"ג דומ"ץ קלעצק יצ"ו בנתיב שלישי ד' י"א סוף ע"ב בההיא דבבבא בתרא דף ס' לקח חצר מסוידת וכו' הרי זו בחזקתה נפלה אינו חוזר ובונה אותה וכו' וכתב ודוחק לחלק בין איסור אכילה לאיסור דבר אחר וכו' עי"ש ובספר תבואות השדה ח"ג לידידי הגאון האנאשאוויטץ (ועתה אבד"ק באניהד) יצ"ו בקונטריס טהרת חולין שער שלישי האריך מאד בסוגיא דאברי בשר נחירה ובדברי הפוסקים ובכללים שנאמרו בזה עי"ש מדף ט"ן עד ד' ס"ג ובספר משכנות הרועים לידידי הגאון אבד"ק ניזנוב יצ"ו בריש קונטריס עת שלום שקיל וטרי בחקירת הגאון פרי מגדים בספרו ראש יוסף (בשמעתתא דאברי בשר נחירה) דאמאי מבעיא ליה לר' ירמיה באברי בשר נחירה ואליבא דר' עקיבא ולא מבעיא ליה אף למאן דאמר דלא אישתרי בשר נחירה כלל בלקח בשעת כיבוש במלחמה ונותר ותירץ דודאי מה שהיה אסור והותר במלחמה ונותר בודאי אסור רק הספק הוא בדבר שלא נאסר עד עתה וכו' והוא יצ"ו כתב הסברא בהיפך ושקיל וטרי טובא ושם בתשובותיו סי' ח' כתב שמצא סעד גדול לסברתו בספר פנים יפות פרשת מטות והאריך לפלפל בעניינים אלו עי"ש ובספר אהל משה לידידי הרה"ג דומ"ץ מעזריטש יצ"ו בסי' ס"ו עמד על מה שכתב הרא"ש דנפקא מינה מבעיא דר' ירמיה לענין נדרים וכו' דמה ענין נדרים לדיני התורה והרי בנדרים הולכין אחר לשון בני אדם ונחזי היכי הוי לשון בני אדם בנדון כי האי גוונא והאריך קצת עי"ש ובספר תורת עירובין להרב מוהרממ"ק מקראקא יצ"ו בתשובה סי' ב' דף ה' (בד"ה ובהאי עניינא) ועיין במה שהבאתי בקונטריס הערות לחלקי הכללים בסי' כ"א ובשדי חמד מערכת יום הכיפורים סי' ג' אות י"ט (דבור המתחיל ואחר כל אנה):

סימן כט

הלכה כתנא קמא וכן הלכה כחכמים כתבתי בנדפס באות מ' דמצינו בש"ס בכמה מקומות שאמרו כן ועמדתי על דברי הרב בני שמואל עי"ש וידידי הרה"ג אברהם יצחק בלייווייס דומ"ץ בבריסק דליטא יצ"ו כתב לי בענין זה וז"ל במערכת ה' אות מ' חשף זרועו להראות לנו מקומות רבות בש"ס דאמרינן הלכה כת"ק אף שלא נזכר מי הוא

הת"ק והביא דברי היד מלאכי שעמד מתמיה בדברי התוספות מנחות דף ל"ו ע"ב ד"ה והא שכתבו דל"א הלכה כת"ק לפי שהדבר שנוי סתם ולא נזכר בה לשון רבים ולא לשון יחיד ע"כ וחידוש הוא קצת שלא זכר כת"ר גם דברי הגרי"ף בהגהותיו שבגליון תוספות דמנחות הנ"ל וביצה דף י"ז ע"א ד"ה אין שהתעורר גם כן והטמין ברמ"ז שלכאורה דבריהם סתראי נינהו והנה זה מכבר רשום אתי מה שנלע"ד בישוב דברי תוספות דמנחות הנ"ל דודאי שפיר מודו התוספות בכל דוכתי דשייך למימר הלכה כתנא קמא אף על גב שנזכר סתם והיינו טעמא דבכל דוכתא תנא קמא חשיב כרבים וכאלו הוזכר בלשון חכמים וכמו שהוכיח בספר שער המלך הלכות יום טוב פרק שלישי הלכה ה' ע"ש ויש לזה עוד חבילות ראיות אין מספר ועיין עוד שבת ד' ס' ע"ב פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים והתם ת"ק שנוי סתם והתוספות בביצה דף ב' ע"ב ויבמות דף מ"ב ע"ב ועוד בשאר דוכתא כתבו דתנא קמא שהוזכר סתם ויחידאה פליג עליו חשיב כרבים לגבי יחיד לפסוק הלכתא כוותי' ועיין רשב"א וריטב"א יבמות שם ועיין עוד ברש"י נדה דף ל' ע"ב ד"ה וכ"ת וברייטב"א שם ועיין ברא"ש פ"ג דברכות סי' ל"ו וא"כ שפיר שייך לומר הלכה כת"ק כמו דשייך לומר הלכה כחכמים כמבואר בדברי התוספות עצמם במנחות שם וכמו שהביא עוד כת"ר יחי' מכמה דוכתי ובזה ניחא קושיית התוס' בביצה דף י"ז אמנם בהך דמנחות שם פליגי התם בברייתא חכמים עם ת"ק ושוב לא ידעינן אי ת"ק חשיב כרבים וכמו שכתב הרא"ש בפרק ז' דבבא מציעא סי' י"א דחכמים עדיפי מתנא קמא דלשון חכמים כולל רבים אבל סתמא אשכחן כמה סתמי דיחידאי אינון ע"ש (ועיין מגן אברהם סי' קפ"ח סק"ה שעמד בסתירת דברי הרא"ש בזה בפסחים ובנדה ועיין בספר קרבן נתנאל בפסחים פ"ד סי' ח' אות ט"ו ולענ"ד י"ל דההיא דנדה וההיא דפסחים שאני דבגמרא אוקימנא לחכמים דהתם ביחידאי בנדה אמרינן דחכמים היינו ר' יוסי ובפסחים אמרינן דחכמים היינו ר' יהודה ואע"ג דגם ת"ק פסחים התם אמרינן דהיינו ר' מאיר והוה גם כן יחידאה מכל מקום יש לומר שפיר דבכי האי גוונא סתמא עדיף מה שאין כן עלמא היכא דהוזכר חכמים בודאי רבים נינהו ועיין היטב בחי' רשב"א בשם רמב"ן בנדה התם ד"ה והא דאמרינן ב"ה וכו' ואולי קדמני בזה ביד מלאכי סי' תרס"א שרמזו הברכי יוסף שם בסי' קפ"ח אות ג' בסופו אמנם אין יד הכהן הגדול בידי הנכאה לראות הכתוב שמה ושוב אחרי כותבי מצאתי כן בספר לימודי ה' לימוד ס"א עי"ש וכת"ר יחי' בשדי חמדתו מערכת ה"א אות ק"כ רמז לעיין בזה במערכת חי"ת אות ק"ט ועדין לא זכינו לאורו) וכן מתבאר מדברי הגה"מ הלכות שבת פ"ה אות יו"ד דחכמים עדיפי מת"ק שכתבו שם וז"ל אמנם רבותינו שבצרפת פסקו דלא קימא לן כן

כיון דלא מסיימי דברי ר' ברונא בין ת"ק לחכמים ודילמא חכמים אוסרים עכ"ל ולכך בכה"ג לא ניחא ליה למימר הלכה כת"ק וניחא ליה טפי למימר אין הלכה כר' יעקב וזה שדקדקו התוספות בלשונם לפי שהדבר שנוי סתם ולא נזכר בה לשון רבים ולא לשון יחיד היינו שתנא קמא הנזכר כאן לא חשיב כרבים כנלע"ד ולהסביר החילוק בזה אפשר לומר לענ"ד עפ"י מאי דאיתא בסנהדרין דף ל"א ע"א פשיטא כיון דאמר הלכה כרשב"ג ממילא ידענא דאין הלכה כחכמים מהו דתימא הני מילי לכתחלה אבל דיעבד שפיר דמי קמשמע לן דאי עבד מהדרינן ליה ועיין בפירש"י שם (ד"ה ממילא) מש"כ וז"ל דבשלמא התם אי לאו דהדר ואמר אין הלכה כחכמים הוה אמינא אי עבד לא מהדרינן דאלים כח דברי המרובין אבל הכא כיון דאמר הלכה פשיטא דאי עבד כיחיד מהדרינן ליה עכ"ל ועיין עירובין דף מ"ו ע"א ובפירש"י ד"ה מאי כשנזכר וכו' דאתמר בפלוגתייהו הלכה כרבנן וכו' אמאי לא אהדר עובדא עכ"ל ולפי זה כשאומר בעלמא הלכה כתנא קמא דחשיב כמו רבים א"כ גם בדיעבד ובשעת הדחק הלכה כמותו ומהדרינן עובדא מה שאין כן בהך דמנחות אי הוה קאמר הלכה כת"ק אפשר דת"ק דהכא חשיב כיחידאי כיון (דרבים) דחכמים פליגי בסיפא והו"א דאלים כח דברי המרובים ומאן דפסק כחכמים דלא כת"ק לא מהדרינן ליה לכך ניחא טפי למימר אין הלכה כר' יעקב פי' אלא כתנא קמא כמו שכתבו התוספות ואם כן מאן דעבד כר' יעקב דהוא יחידאה מהדרינן ליה וממילא נדע דמכש"כ למאן דפסק כחכמים דמקולי טפי מר' יעקב וגם בשעת הדחק אין לעשות אלא כת"ק כנלע"ד נכון בעזה"י והנה כבוד תורתו הביא מס' בני שמואל ויתר רבנים שהבינו בדברי רש"י ביצה דף כ"ד ע"א דלא שייך לומר הלכה כת"ק משום דלא הוזכר מי הוא התנא קמא וכתב ע"ז וז"ל ולדידי אחרי המחי"ר לא כיון רש"י לזה כלל אלא כונתו משום דהתם לא נשנה הדין ההוא בהדיא במתניתין רק דקשיא לן מעשה לסתור ואמרינן חסורי מיחסרא כו' ולכן מאן דמתני מילתיה דשמואל אמתניתין לא הומ"ל הלכה כר' יהושע דהא מילתיה דר"י ליתא במתניתין כלל אבל בעלמא מודה רש"י דשייך שפיר לומר הלכה כת"ק עכ"ל והנה דברות קדשו נעלמו ממני ולא זכיתי להבינם כי נסגרו מפני שערי בינה שהרי דינו של ר' יהושע שפיר נשנה התם במתניתין דקתני ה"ז לא יטול אא"כ יודע שניצודו מעיו"ט ואולי כונתו הקדושה למה שהבין הצל"ח בביצה שם דהא דקאמר התם בגמרא חסורי מחסרא וה"ק ספק מוכן אסור ור"ג מתיר היינו שגם לשון זה ספק מוכן אסור הוא מוסיף ג"כ בלשון המשנה והיינו מילתיה דר' יהושע שהוא אוסר כל ספק מוכן גם בשל נכרי משא"כ ת"ק דמתני' לא איירי אלא בספק מוכן בשל ישראל עי"ש היטב ולכך כתב מרן דהא מילתיה דר' יהושע ליתא במתניתין

כלל וכמו שכתב גם כן הצל"ח שם בלשון רש"י עי"ש אמנם לענ"ד מלשון רש"י שם ד"ה ספק מוכן כלומר וזו שאמרנו כו' נראה דס"ל דבלשון הת"ק לא מחסר מידי ואינו מוסיף בלשון המשנה רק הך ור"ג מתיר עי"ש היטב ולפ"ז צ"ל דס"ל להש"ס דאין חילוק בענין זה בין ספק מוכן של ישראל לשל נכרי כיון דהנכרי עושה בשביל ישראל וכמש"כ בס' פני יהושע שם עי"ש ואם כן דינו של ר' יהושע שנוי במתניתין ולכאורה שפיר הומ"ל הלכה כת"ק גם לא זכיתי להבין מש"כ עוד הדר"ג שם דלרש"י נראה דאפילו היכא דנזכר בלשון וחכ"א אין שייך לומר הלכה כחכמים לפי מה שהבין הרב בני שמואל בכונת רש"י ז"ל ולא ידעתי היכן נראה כן מדברי רש"י שהרי כאן לא הוזכרו דברי ר"י בלשון וחכ"א וספר בני שמואל לא ראיתי מעודי לראו' שמה דברים ככתבן וצל"ע ומה שנלע"ד בכונת רש"י ז"ל הוא על פי מה שראיתי בחי' הרשב"א בביצה שם שכ' וז"ל חסורי מחסרא וכו' הא דעביד הכא במתני' ר' יהושע בר פלוגתיה דר"ג (כצ"ל) בהא משום דבריתא מפרשא דר' יהושע הוא דפליג עלי' ואסר עכ"ל מבואר מדבריו שגרסתו בגמרא היא חסורי מחסרא וה"ק ספק מוכן אסור דברי ר' יהושע ור"ג מתיר וכנראה שזו היתה גירסת רש"י ג"כ וכ"נ קצת בלשונו שם בד"ה ספק מוכן עי"ש ולפ"ז ניחא שפיר דלא קאמר הלכה כת"ק דהוה משמע ת"ק השנוי במתניתין סתם דחשיב כרבים ולפום מאי דמחסרינן ומוקמינן לישנא דמתניתין אין זה סתמא אלא ר' יהושע מתנינן בה ויחידאה הוא והול"ל בהדיא הלכה כר"י וע"ז תירץ רש"י שפיר דלא תני ליה במתני' כנלע"ד נכון ולגרסת הרשב"א הנ"ל א"ש ג"כ מה שהקשה בספר פני יהושע דלמאי איצטריך לל"ק לפסוק כלל הלכה כר"ג דפשיטא דיחיד ורבים הלכה כרבים ועי"ש מש"כ בזה דקמ"ל דלא נימא מעשה רב אמנם אי גרסי' גם בלישנא קמא בגמרא דברי ר' יהושע בפשיטות א"ש ואין כאן קושיא כלל ובעיקר הך קושיא דפרכינן בעלמא פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים והלא נפ"מ בפסק הלכה לענין דיעבד ושעת הדחק וכמבואר ממש"כ למעלה יש לעיין בספר כפו"ת פרק לולב הגזול מה שכתב ע"ד הג"א שם שהם מדברי או"ז הגדול הלכות סוכה סי' ש"ו ואינו מצוי בידי כעת ועיין בספר לימודי ה' לימוד קנ"ז והנה בהא דמקשו התוספות ביצה דף י"ז הנ"ל ד"ה אין הלכה אמאי לא קאמר הלכה כת"ק דקדק בשעה"מ פ"ג מהלכות יו"ט הנ"ל אמאי לא הקדימו דבריהם שם בד' י"א ע"א א"ד א"ר מתנה אין הלכה כר' יהושע ואמאי ל"ק הלכה כת"ק והנה לכאורה אפשר לומר דהתם לא קשיא דמשום דאיכא התם חד לישנא דקאמר הלכה כר"י לכך ניחא לאידך לישנא לאפוכי ולמימר אין הלכה כר"י מלמימר הלכה כת"ק ועיין ריטב"א יבמות דף מ' ע"א ד"ה ולמאי דאפכת אמנם מדברי התוס' מנחות דף ל"ו הנ"ל לא משמע כן דהא התם

גם כן איכא חד לישנא דק מר הלכה כר' יעקב מ"מ דקדקו דהול"ל הלכה כת"ק וגם כתבו דא"כ לימא הלכה כחכמים עי"ש וכן יש לדקדק עוד בשבת דף ס' ע"ב א"ר מתנה וכו' אין הלכה כרשב"א עי"ש ואמאי לא קאמר הלכה כת"ק ואולי אפשר לומר דהתם איכא תרי פלוגתי בבריית' ת"ק ורבי ת"ק ורשב"א עי"ש ואי הוה אמר סתם הלכה כת"ק היה צריך להאריך ולבאר הלכה כת"ק לגבי רשב"א ולכך ניחא ליה טפי לקצר ולמימר אין הלכה כרשב"א אמנם לכאורה לפי"ז גם קושיית התוספות בביצה ל"ק דהתם גם כן איכא תרי פלוגתי ת"ק ור"א ות"ק ואותו הזוג ואי הוה אמר הלכה כת"ק היה צריך להאריך ולומר לגבי אותו הזוג ואולי אפשר דהתוספות עדיפא משני אבל באמת אפשר לתרץ גם כן כמש"כ אמנם אכתי יש לדקדק כן בפסחים דף מ' ע"א אמר שמואל אין הלכה כר' יוסי ובב"ב דף צ"ו ע"ב אין הלכה כאחרים ואמאי לא קאמר הלכה כת"ק ועיין ברכות ד' כ"ח ע"א הכי אמר ר' יוחנן אין הלכה כר' יהודה ועיין רש"ל ובצל"ח שם ודו"ק ועיין עוד ברכות דף מ"ב ע"א אין הלכה כר' מונא אתמר ומגילה דף י"ח ע"ב ושמואל אמר אין הלכה כר' מונא עי"ש עיין בשעה"מ שם בריש דבריו שהקשה מסוגיא דביצה ד' י"א עמש"כ הרא"ש פרק לולב הגזול וערבה בשם ראבי"ה דיחיד האומר בשם אחר חשיב רבים עי"ש ומבואר מדבריו שהבין דלשון וכן מסתבר כו' שכתב ברא"ש שם הוא מלשון ראבי"ה גופיה אמנם במרדכי שם ר"פ לולב וערבה מבואר דמה שכתב ראבי"ה כרב חסדא הוא מטעם אחר משום דאביי ורבא ס"ל כותי' עי"ש ועי' באו"ז שם סי' שט"ו ואם כן הך וכן מסתבר הוא לשון הרא"ש עצמו וק"ל ע"ז מדברי הרא"ש פרק הכונס סי' ח' שהביא בשם הרמ"ה שפסק דלא מנכינן כחש גופנא דאמרו לו לר"ש וכו' ויחיד ורבים הלכה כרבים והוא ז"ל חלק עליו עי"ש ולפי דבריו בסוכה הו"ל לדחות דברי הרמ"ה גם מטעם זה דאפילו אי פליגי אמרו לו אר"ש מ"מ הא ר"ש בן יהודא אומר משום ר"ש בן מנסיא וחשיב ג"כ רבים וצע"ק וע"ע ברא"ש פ"ק דב"ק סי' ח' ובספר מאה שערים לבעל העיטור על הרי"ף ב"ק אות ו' ודו"ק ובדרך אגב אציע פה לפני כבוד תורתו שליט"א מה דנתקשיתי בדברי השטמ"ק ב"ק שם ד' נ"ט ע"ב ד"ה דן רב כר"מ כו' ושמא י"ל משום דקיי"ל בעירובין ר"מ ור"י הלכה כר"י ור"ש ור"י הלכה כר"י ומשמע ליה לרב לפסוק כר"מ וכר"ש נגד הכלל וכו' עכ"ל ותמוה לי טובא דהא בעירובין שם ד' מ"ז ע"ב אמרינן דרב לית ליה הני כללי עי"ש וא"כ מה רשותא היא במה דפסק רב בהנך תרתי כר"מ וכר"ש נגד הכלל וצ"ע לקוצר דעתי עכ"ד יצ"ו. (אמר המחבר מה שכתב שציינתי בנדפס לעיין במערכת החי"ת אות ק"ט כן הדבר כאשר עיניך תחזינה בשדי חמד ח"ב במערכה הנ"ל ששם הבאתי דברי הרבנים מג"א וקרבן נתנאל ויד מלאכי סי' תרס"א ובמה שכתב

אם יחיד האומר בשם אומרו חשיבי רבים עיין בשדי חמד ח"ב במערכת היו"ד אות ד' מה שכתבתי בכלל זה בס"ד):

סימן ל

הלכה כר' יוסי דנימוקו עמו. בנדפס במערכה זו אות קט"ז הבאתי בס"ד שדעת הרבה פוסקים ראשונים ואחרונים דלא קימא לן כר' יוסי אלא מחבירו ולא כשחולק עם רבים והבאתי בסוף ד"ה ואף גם) מה שכתב הגאון מסלאנים בשו"ת פרת יוסף סי' מ"ה דמהירושלמי בפרק קמא דמעשרות ומש"ס דילן בסנהדרין ד' כ"ז וגטין ד' ס"ו מתבאר דשמואל במקום שנראה לו פוסק כר' יוסי וכשלא נראה לו אינו פוסק וכתבתי שכן מוכח מדהוצרך שמואל בבבא מציעא דף י"ב לפסוק הלכה כר' יוסי וסיימתי ולפי זה צריך לומר דמה שאמר שמואל בגטין דף ס"ז ע"א דהלכה כר' יוסי גם לגבי רבים (שמסוגיא זו הוא דמשמע ליה להגאון נודע ביהודה במהדורא קמא באהע"ז סי' מ"ו בד"ה ולע"ד תמוה וכו' דאף נגד רבים הלכה כר' יוסי) סברא דרבי הוא דקאמר וליה לא סבירא ליה הכי. על דברים אלו כתב לי ידידי הרה"ג מרדכי לוריא מעיהק"ו צפ"ת יצ"ו ותימה דהא בבתרא דף כ"ה ע"א איתא אמר ר"י אמר שמואל הלכה כר' יוסי והוא נגד סתם עכ"ל יצ"ו:

והנה המעיין בספרי יראה שהבאתי בתחלת האות דהגאון יד מלאכי בסי' ר"ל האריך להוכיח דלא נאמרה הלכה כר' יוסי אלא לגבי חברו ולא מחבריו ובשם מרן חיד"א ביעיר אזן אות מ"ה כתבתי דגם הסוברים דהלכה כר' יוסי גם מחבריו לא אמרו כן נגד סתם משנה אף אם אינה סתם גמור אלא יש מחלוקת בצד הסתם בכל זאת אין הלכה כר' יוסי ומעתה סוגיא דבבא בתרא שהביא הרב יצ"ו קשיא גם למרן חיד"א דהא קמן פסיק שמואל כר' יוסי נגד הסתם וצריך לדחוק דנהי דשמואל פסיק הכי לא נקטי הפוסקים הכי לפסק הלכה אלא כל היכא דסברת ר' יוסי היא נגד הסתם נקטי כסברת הסתם ומשום הכי לא קשיא ליה עליהו ורק עלי דידי דאמינא דשמואל גופיה לית ליה הלכה כר' יוסי נגד רבים הוא דקשיא ליה דהא חזינן דפסיק שמואל כר' יוסי נגד הסתם אמנם במחילת כתה"ר גם לדידי לא קשיא ואדרבא מסתייעא מילתין מסוגיא דבבא בתרא הנ"ל דאם איתא דשמואל נקיט כללא דהלכה כר' יוסי גם נגד סתם למאי איצטריך לפסוק בההיא כר' יוסי וכן מוכיחים הראשונים כיוצא לזה במקומות רבים ועיין בתוספות במסכת עבודה זרה דף ל"ב ע"ב אמאי דאמרינן התם (בע"ב) אמר ר"י אמר שמואל הלכה כרשב"ג כתבו בד"ה הלכה להני אמוראי לית להו כללא דכל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו מדאיצטריך לפסוק כוותיה עכ"ל הרי דממה שהוצרך לפסוק בדבר פרטי שמעינן ללמד על הכלל כולו דכל היכא דפליגי כי האי גוונא לית הלכתא כוותיה זולתי

כדפרשי בהדיא דהלכתא כוותיה וזה דבר פשיט ומוסכם ועיין מה שכתבתי במכתב לחזקיאו בחידושים למסכת ביצה דף כ"ד על מה שאמרו שם אמר ר"י אמר שמואל הלכה כרשב"ג וזהו שכתבתי בנדפס (אחר שהבאתי דברי הגאון מסלאנים דשמואל במקום שנראה לו דברי ר' יוסי הוא שפוסק כמותו ולא בכל המקומות) שכן מוכח מדהוצרך שמואל בבבא מציעא דף י"ב לפסוק הלכה כר' יוסי וכלומר דמשמע דוקא בהא הלכה כר' יוסי דמסתברא ליה כוותיה זאת היתה דעתי בנדפס לפי שיטת הגאון מסלאנים ולפי זה סוגיא דבבא בתרא הנ"ל אף זו מן התוכחות דשמואל לית ליה כללא דהלכה כר' יוסי נגד סתם מדהוצרך לפסוק בהא כר' יוסי אלא דאין מכיוצא לזה הכרח דלית ליה הלכה כר' יוסי נגד רבים דיש לומר דנגד סתם משנה שאני אבל נגד חבריו הרבים אולי סובר דהלכה כר' יוסי וההיא דגטין דף ס"ז ע"א נגד רבים היא (ולא נגד סתם) ומדהוצרך שמואל בשם רבי לפסוק כר' יוסי יש להוכיח דלית להו בעלמא הלכה כר' יוסי נגד רבים וכנגד היסוד של הגאון נודע ביהודה דמשמע ליה מסוגיא הנ"ל לדבר פשוט דהלכה כר' יוסי נאמרה גם לגבי רבים ולא אכחד דמאי דמשמע לי ההדיוט דמדהוצרך לפסוק בחד דוכתא מוכח דלית ליה בעלמא האי כללא וכדמוכח מדברי התוספות בעבודה זרה דף ל"ב הנ"ל כעת נראה לי דאולי יש לחלק בין כללא דהלכה כרשב"ג (שנאמר בו כל מקום ששנה רשב"ג) ובין כללא דהלכה כר' יוסי דנימוקו עמו וצריך להתיישב איה"ש ועל כל פנים לפי שיטתי בנדפס שכתבתי להוכיח כדברי הגאון מסלאנים מסוגיא דבבא מציעא דף י"ב גם מסוגיא דבבא בתרא שהביא הרב יצ"ו יש להוכיח כן ואפריון נמטייה דאייתי סיעתא למילתין:

סימן לא

הלכה כרבא נגד אביי, אם יש לחלק בין היכא דפליגי אליבא דנפשייהו להיכא דפליגי בפסק הלכה בפלוגתא דתנאי הנה בנדפס באות כ"ה הבאתי מערכה מול מערכה יש מחלקי בזה ויש סוברים שאין לחלק וכי היכי דבפלוגתא דנפשייהו נקיטינן כרבא הכי נמי בפלוגתא אליבא דתנאי וכתב לי ידידי הרה"ג מוהר"ר ברוך עין יצ"ו מח"ס דבר מצוה שצריך להוסיף לעיין בשאלת שלום בשאלתות סי' כ"ד אות כ"ט ובשאלתות סי' כ' (בד"ה אי נמי ברם צריך) ובתורת חסד להגאון בעל שמן רוקח כלל כ' הנה ספר תורת חסד (כללים) לא ראיתי מעודי ובשאלת שלום עיינתי ודבריו הם על התוספות בחולין דף צ"ב ע"ב ד"ה אמר אביי עי"ש וכדבריהם כתב הרא"ש שם ומתבאר שסוברים דאין לחלק בכלל זה ובכל ענין סברי דהלכה כרבא לגבי אביי עי"ש והוא תנא דמסייען למאי דכתיבנא בעניותין דדעת הרא"ש דאין לחלק ובכל גוונא הלכה כרבא לגבי אביי כמו

שהבאתי מדברי הרא"ש בפרק אותו ואת בנו סי' ב' ובהלכות קטנות הלכות כלאים (סי') ותמהתי על רבינו המעדני מלך שכתב בדעת הרא"ש בהיפך עי"ש וכתב עוד הגאון שאלת שלום שם דהתוספות והרא"ש בחולין הנ"ל שכתבו דבשאלתות סי' כ"ד פוסק כמאן דמתיר לא ראו דברי השאלתות בפרשת אחרי סי' צ"ב דפוסק כמאן דאסיר ומוכרח שסובר רבינו השאלתות דלא נאמר הלכה כרבא וכו' אלא היכא דפליגי אליבא דנפשייהו וכו' והביא עוד שבכללי מרן הבית יוסף אשר אצל ספר הליכות עולם בדף צ' הביא מחלוקת בזה:

סימן לב

הלכה זימנין פוסק הש"ס הלכה אף דלא הוה צריך והיינו היכא דהוה סלקא דעתין דלית הלכתא כוותיה בהאי מילתא דנראה דלא מיסתבר כוותיה וכו' כן כתבתי בנדפס באות ק"ו בשם כמה מחברים מיסוד דברי הראשונים עי"ש ובמכתב ידידי הרה"ג מוהר"ר ברוך עין הנ"ל (באות ל"א) יצ"ו כתב לי וז"ל באות ק"ו צ"ל ולהוסיף לעיין ענפי יהודה ע"ס והזהר ס"פ יתרו עש"ה ולא ראיתי ולא שמעתי מספר זה בלתי היום וכתבתי להועיל למי שנמצא אצלו:

סימן לג

היה אומר בנדפס באות ח"ק הארכתי בס"ד להוכיח מכמה מקומות שאף בדבר שהביאו משם איזה פוסק בלשון ר' פלוני היה אומר נפסקה הלכה כמו שהיה אומר שאין כונת לשון היה אומר לומר שהיה אומר כן וחזר בו וכתבתי בדף קי"ח (בד"ה וראיתי) שגם בתנאים מצינו שהובאו דבריהם בלשון היה אומר והם הלכות פסוקות והבאתי לדוגמא איזה מקומות בש"ס וסיימתי ולפי המשוער בדעתי המצא ימצא עוד בש"ס במקומות רבים כיוצא לזה וכו' עי"ש ועל זה כתב לי ידידי הרה"ג הנ"ל (באות ל"א) יצ"ו ואני מצאתי עוד בפסחים פרק בתרא רבן גמליאל היה אומר ופסק כן הרמב"ם בהלכות חמץ פרק ז' הלכה ה':

סימן לד

הלכה למשה מסיני אם הולכים בספיקא לחומרא כתבתי בנדפס אות כ"ד שדבר זה שנוי במחלוקת ודעת הרבה פוסקים דאזלינן בספקא לחומרא עי"ש וכתב לי ידידי הרב מוהר"ר טוביא סיגאל יצ"ו מעיר לאדז ראיתי בספרו וז"ל גם בסי' כ"ט שכתב הריב"ה מה שכתב הרמב"ם בפרק ה' מהלכות שחיטה דרק דרוסה מפורש בתורה וספיקא אסור ושאר טרפיות הן מהלכה למשה מסיני ויש בהם ספק שמותרין כתב מרן בב"י דלא מצא שום ספק טרפה שיהא מותר בחד ספיקא עי"ש והרב פר"ח שם כתב ליישב דברי

הרמב"ם שבהלכות שחיטה דאזיל לשיטתיה דחומר הספקות הן מדרבנן והם אמרו להקל בקצת ספקות עי"ש והוא דוחק דאם נניח דמה שהיא הלכה למשה מסיני דינו דין תורה ממש וכיון דקיימא לן בכל ספק דאורייתא להחמיר מה ראו להקל באלו מפני שהן הלכה למשה מסיני והלא הם גופי תורה עוד הביא בשם צרור החיים סתירות לדברי הרמב"ם ויען כי אסמוך על המעיין בספרו ובפרט כי ספרו בידו לזאת לא אביא הראיות והסתירות כי די לחכימא ברמיזא ועתה אביא דברי מחבר גדול אחד מהמיוחדים שבחבורה אשר למד לנו דבר גדול ומתוך דבריו למדתי כמו כן להשמיע דבר חידוש אשר לא ראיתי עד הנה ובזה יבא הכל אל נכון בשלום וזה הוא החלי הנה הגאון הגדול רבן של כל ישראל משה יהושע העשיל בעל המחבר ים התלמוד הקשה על הא דפריך בגמרא (בבא קמא) דף ס"ו אי לפני יאוש למה לי קרא פשיטא הנה כבר נודע קושית הרב בעל כנסת הגדולה בשם הרב ר' יחיאל באסן שהקשה למה בכל ספק ממונא אמרינן קולא לנתבע הא הוה ספק איסור גזל ואמאי לא יכפוהו ב"ד על זה כמו בכל ספק איסור אמנם לדעתי הדבר נכון דהא נודע שיטת הרמב"ם דכל הספקות אינו אלא מדרבנן להחמיר והקשו עליו הרשב"א והרמב"ן מכמה מקומות אמנם ביאור דבריו היא דהיכא דכתבה התורה את האיסור בפירוש אמרינן דודאי אסרה התורה ולא הספק מה שאין כן היכא דכתיב ההיתר בפירוש לא תגזול אמרינן דודאי גזל אסרה תורה ולא ספק גזל ולכך ספק גזל מותר וכן כתב הגאון ר"י בתומים עי"ש וכמדומה לי כי החלוק הלזה כמו כן יחלק הגאון דליסא בספרו על יו"ד ואינו כעת תחת ידי לעיין. מזה נוכל ללמוד דבר חדש אם על הדבר כתוב בתורה אנו אומרין דודאי אסרה ולא ספק על אחת כמה וכמה על הלכה למשה מסיני דאמרינן ודאי ולא ספק אם האיסור נאמר אומרים בודאי אסרה תורה ר"ל ההלכה ולא ספק ואם ההיתר נאמר דודאי היתר ולא ספק ולזה אמר הפר"ח והם אמרו להקל בקצת ספקות רצה לומר אם איסור נאמר אומרים דודאי איסור ולא ספק איסור וכו' וכמדומה כי בזה יבא הכל על מקומו בשלום אקצר ואקוה כי דברי יפיקו רצון ממנו עכ"ד יצ"ו (אמר המחבר ידידי הרב הנ"ל השמיט איזה תיבות בהעתקתו דברי ים התלמוד ולכן אמלא את דבריו וכן צריך להיות מה שאין כן היכא דכתיב ההיתר בפירוש אמרינן דדוקא היתר ודאי התיר' התורה ולא ספק ולדעתי היא נקודה נפלאה בכונת דברי הרמב"ם ובזה נחו שקטו רוב תלונות הקושיות אשר שתו עליו המפרשים ואם כן גם כאן דכתב רחמנא האיסור בפירוש לא תגזול אמרינן דודאי גזל אסרה תורה ולא ספק גזל ולכך ספק גזל מותר וכן כתב הגאון בתומים בישוב קושיא זו דספק גזל לא אסרה תורה אלא שלא ביאר כל הצורך עכ"ל) ומה שכתב שכמדומה לו שהגאון מליסא כתב

כן ישישו בני מעיו אם ספקות שלו כך דבאמת בספרו חוות דעת בסי' ק"י בפתיחתו לקונטריס בית הספק הביא מה שהקשו הרשב"א והר"ן ועוד מרבני אחרונים לשיטת הרמב"ם דחומר הספקות הוא רק מדרבנן ועל זה כתב דנראה לו שהרמב"ם למד דבר זה מש"ס ערוך בסוטה דף כ"ט רב גידל רמי כתיב והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל טמא ודאי הוא דלא יאכל הא ספק יאכל וכתיב כל טהור יאכל בשר טהור ודאי הוא דיאכל אבל ספק לא יאכל וכו' ושם ליכא יתורא אלמא דכל לישנא דקרא משמעותא על הודאי ולא על הספק ומזה מוכח נמי דשאני בין היכא דכתב רחמנא קום ועשה לשב ואל תעשה כגון בכל הלאוין דכתב רחמנא את זה לא תאכלו כגון חזיר וחלב אמרינן חזיר ודאי וחלב ודאי לא תאכל אבל ספק יאכל דומיא דדריש הש"ס דהא דכל טמא לא יאכל דספק יאכל ובמקום דמזהיר קרא בקום ועשה כגון בתולה יקח אשה וכן לקיחת אתרוג ואכילת מצה אמרינן דמחוייב שיהיה בודאי ולא בספק כדדריש טהור ודאי ולא ספק עכ"ל הגאון חוות דעת (והאריך קצת לבאר איך מתישבות ההשגות שהשיגו על הרמב"ם שהביאם שם) ועיין בקונטריס זה (בפאת השדי) במערכת הבי"ת אות י"ב (בד"ה והרב המחבר) שהבאתי כן גם בשם הגאונים ישועות יעקב ולב אריה לחולין דף י"א ע"ש ובכל זאת לא הרוה צמאוני למה שכתבתי בנדפס דאם נניח דהלכה למשה מסיני דינה כדין תורה מה ראו חכמים להקל בקצתם דמאי שנא מכל האיסורין שאסרו והחליטו דכל ספיקא דאורייתא לחומרא ולא פלוג רבנן לומר דבאיזה ספקות של תורה מותר ודברי הגאונים הנז"ל אינם אלא להסביר דעת הרמב"ם דספק איסור לא אסרה תורה אבל מודו כולי עלמא דמדרבנן מיהא אסור ותלמוד ערוך ושגור בפינו תמיד לומר ספקא דאוריתא לחומרא ובזה לא נחלק אדם מעולם ואם הלכה היא כשל תורה איבעי' להו להחמיר בכל ספק של הלכה למשה מסיני זאת היא קושיתי ולא הועיל הרב הנ"ל יצ"ו במה שהביא בשם הגאונים הנ"ל כמובן: ועל מה שכתבתי בנדפס בסוף אות כ"ד לענין קטן בן י"ג שנה ויום אחד ולא נודע אם הביא שתי שערות אם כשר למקרא מגילה דתליא בפלוגתא אם מקרא מגילה חשיב חיוב מדאוריתא או אינו אלא מדרבנן עיין במה שהבאתי בקונטריס הערות לחלקי הכללים בסי' ט"ו והרב טהרת המים בקונטריס שיורי טהרה במערכה זו אות טו"ב האריך בעיקר כללין ולא פניתי לעיין בדב"ק אך בזאת מה שכתבתי בנדפס שאין ספר תודת השלמים מצוי אצלי הנה ראיתי דבריו שם בשיורי טהרה וז"ל והשבות יעקב בספר תודת השלמים בספקות שלו אות ט"ו כתב וז"ל יש אומרים מה שהוא הלכה למשה מסיני (ונראה דהוא הדין דבר הבא בי"ג מדות דשווים הם כמובן מדברי הרב עצמו המובאים לקמן כן כתב בשיורי טהרה הנ"ל כדרבנן וספקו להקל ויש חולקים ואומרים

דדינו כדאוריתא וספקו להחמיר רק בערלה ספקו להקל ופירש הוא דבריו בפירושו שם אות טו"ב וז"ל דינא דרבנן וספקו להקל כן היא דעת הרמב"ם לפי מה שהבין הרמב"ן במנין המצות שורש ב' וזהו דעת הטור ביו"ד סי' רצ"ד ובחנם הגיה שם הבית יוסף עי"ש והרמב"ן השיג עליו וכן דעת הרשב"א וכן דעת הריב"ש סי' קס"ג מוהרשד"ם ביו"ד סי' קל"א האריך להוכיח שאף דעת הרמב"ם כן היא ושכן כתב המגיד משנה ועיין בטורי זהב סי' רצ"ד ס"ק י"ג ושפתי כהן ס"ק י"ט עכ"ד התודת שלמים שהביא שם ולפי מה שכתב שדעת רבינו הטור דספק בהלכה למשה מסיני אזלינן לקולא מובן מה שכתב הרה"ג מוהרי"ץ הכהן פיינבוים דומ"ץ בוארשא יצ"ו בתשובתו שבסוף ספר מלבושי יום טוב (לרבינו התוספת יום טוב) ח"א בדף ע"א דיש לומר דהרא"ש סובר דבהלכה למשה מסיני אזלינן בספקו להקל כמו בדרבנן עיין תודת השלמים עכ"ד וכונתו לפי הנראה היא דמסתמא הריב"ה הולך בשיטת מר אביו הרא"ש וכיון דבהריב"ה מפורש דסובר שהוא כדרבנן כמו שכתב בתודת השלמים יש לנו לומר שכן דעת הרא"ש גם כן אמנם כבר כתבתי בנדפס בריש אות כ"ד שמדברי הרבנים הדרישה ובית חדש וטורי זהב בסי' רצ"ד מתבאר דסברי שדעת רבינו הטור בעלמא דספק בהלכה למשה מסיני לחומרא זולת בערלה לפי שכך נאמרה הלכה ואם נאמר דמסתמא הריב"ה הולך בשיטת מר אביו הרא"ש הדר דינא דאית לן למימר שדעת הרא"ש דספק בהלכה למשה מסיני לחומרא (חוץ מערלה):

ובשם הגאבד"ק ניזנוב יצ"ו מחבר ספר משכנות הרועים ונחלה לישראל ושו"ת הד"ר מצאתי כתוב בקונטריסו שכתב וז"ל בקונטריס הלכה למשה הלכה ג' העליתי דספק הלמ"מ לחומרא] וכעת ראיתי במשבצות זהב סי' תרפ"ז סק"א ההוא אמר על פי דברי הטורי זהב דמגילה היא דברי קבלה יש לומר דאינו יוצא בה"ש עי"ש והאמת עד לעצמו כאשר הביא בעצמו בפתיחה ע"כ מצאתי כתוב בשמו וכעת לא ידעתי איה מקום כבוד דבריו בזה ובתשובת הגאבד"ק סיגיט שבספר נחלה לישראל שרמזתי לעיל במערכת הדל"ת סוף אות כ"ה כתב (בד"ה עוד) וז"ל עוד אני תמה על הנודע ביהודה תניינא יו"ד סי' קמ"ו דפשיטא דספק הלכה למשה מסיני לקולא ולא זכר דברי הבית יוסף וטורי זהב ושפתי כהן סי' רצ"ד סעיף ט' דמתבאר דספק הלכה למשה מסיני לחומרא ומוהרשד"ם יו"ד סי' קל"א האריך בזה והוכיח שגם הרמב"ם סובר כן ובמנחת יעקב בדיני ספקות במחודשים ס"ק ט"ו הביא מחלוקת וכל זה הביא הפרי מגדים בפתיחה להלכות טריפות ובסי' ק"י כתב להלכה יראה דהוא לחומרא עכ"ד תשובה הנ"ל ושוב שקיל וטרי לענין ספק נידוי עי"ש ונזדמן לידי ספר ארעא דישראל וראיתי במערכה זו אות ג' שכתב הרב

וז"ל הלכה למשה מסיני ספקו לחומרא ככל ספקא דאוריתא כן כתב הרב פרי חדש בכלליו אות א' וכן נראה לי מההיא דסוף פרק קמא דקידושין דף ט"ל דפריך למאן דאמר ערלה הלכה למשה מסיני מדספקה מותר ומהדרינן כך נאמרה הלכה וכו' אלמא הלמ"מ ספקו אסור ובמקום אחר הארכתי עוד עכ"ל ומסתמא דבריו האירו בזה בספרו הבהיר שו"ת קול אליאו ואינו אצלי ואם לא הזכיר שם דברי מרן הבית יוסף ביו"ד רצ"ד יש לתמוה עליו שכבר הוכיח כן בבית יוסף עי"ש מה שהשיג על פי זה על לשון רבינו הטור שם:

סימן לה

הזכרת שם שמים לבטלה איתא בנדרים דף יו"ד סוף ע"א תניא רבי שמעון אומר מנין שלא יאמר אדם להשם עולה להשם מנחה וכו' תלמוד לומר קרבן להשם וקל וחומר מה זה שלא נתכוון אלא להזכיר שם שמים על הקרבן אמרה תורה קרבן לה' לבטלה על אחת כמה וכמה ומתבאר מדברי הרא"ש שם שהטעם שלא יאמר לה' קרבן הוא משום דחיישינן שמא יתחרט מלהקדישו אחר שיזכיר השם וכן נראה מפירוש רש"י שם ולעיל במערכת הבי"ת אות נ"ו הבאתי שכן כתב רש"י בפירושו לבראשית רבה פרשה א' סי' י"ג ועוד הבאתי דברי התוספות ישנים ביומא ריש פרק טרף בקלפי אההיא דתנן אומר להשם חטאת שמפורש בדב"ק שהחשש הוא שמא יתחרט והריטב"א שם גם כן סובר הכי ונמשכו בזה הרבנים שיח יצחק ותפארת ישראל והבאתי שגאון בדורנו בספר מרכבת המשנה (החדש ביאור על המכילתא) הוסיף טעם אחר אההיא דנדרים הנ"ל והוא שמא לאחר שיאמר להשם ישתתק ולא יסיים לומר חטאת וכתבתי להוכיח מדברי הריטב"א שם דאין לחוש שמא ישתתק הארכתי בזה קצת בסיעתא דשמיא והבאתי שם דהרב מתנות כהונה בבראשית רבה פרשה א' (שהובאה שם ברייתא הנ"ל) פירש שמא יתחרט או ישתתק וכו' ושבפירוש מוהרז"ו הקצר כתב (באות י"ג) שמא יתחרט או ימות וכו' ותמהתי גם עליהם עי"ש ומה שקשה בעיקר המאמר מדמצינו בפר כהן משיח להשם לחטאת (ויקרא ד' פסוק ג') וכן נמצא להשם לעולה (שם כ"ב י"ח) כבר כתב הרב יפה תואר על דברי הבראשית רבה הנ"ל שזה הוא לשון הכתוב ולא לשון המקריב שהמקריב לא יאמר בשני למדי"ן רק יאמר להשם חטאת להשם עולה או עולה להשם חטאת להשם:

ועתה ראיתי להרב מוהר"י כולי בספר מעם לועז ריש פרשת בראשית (בד"ה אי רבי שמעון בדפוס איזמיר הוא בדף ד' ע"ב) שכתב דבבראשית רבה פ"א אמר ר' שמעון שהטעם שלא התחילה התורה אלקי"ם ברא בראשית הוא משום שאין להזכיר השם

תחלה כההיא דקרבן להשם ולא להשם קרבן וכתב מזה תוכחת מגולה למה שנהוג בין ההמון שאומר אדם לחברו (בשחרית בחול השם יתן לך יום טוב ובשבת אומר ה' יתן לך שבת טוב שאין ראוי לומר כן אלא יאמר נא ישראל יום טוב יתן לך השם וכן שבת טוב יתן לך השם וכתב דהטעם הוא שמא ימות פתאום אחר שיזכיר את השם כמו שעינינו הרואות אדם להבל דמה ורוח עברה בו ואיננו ולא יוכל לסיים הדבור ונמצא שמזכיר שם שמים לבטלה אלו תורף דב"ק וסיים ולכן אמר הכתוב בראשית ברא אלקי"ם לומר שאינו מותר להזכיר שם השם בתחלת הדברים כי אם אחר שתי תיבות וציין למה שכתב לקמיה בקאפיטול ב' (דף ו' ע"א) ושם הביא מה שאמרו בפרק גיד הנשה שישראל מזכירים את השם אחר שתי תיבות שמע ישראל ה' וכו' ומלאכי השרת אין מזכירין השם אלא אחר שלש תיבות קדוש קדוש קדוש ה' צבאות ודברים אלו שבפרק גיד הנשה הם בדף צ"א סוף ע"ב דתניא חביבין ישראל לפני הקדוש ברוך הוא שישראל אומרים שירה וכו' וישראל מזכירין את השם אחר שתי תיבות ומלאכי השרת אין מזכירין את השם אלא אחר שלשה תיבות וכו' אמנם זה שכתב הרב שאין מותר (לישראל) להזכיר השם אלא אחר שתי תיבות לא ידעתי היכא רמיזא והרי בההיא דקרבן להשם מפורש דאין הקפידא אלא שלא לפתוח בשם אבל אחר תיבה אחת שרי והרב עצמו שם בקאפיטול א' הזכיר הא דלא יאמר להשם קרבן כי אם קרבן להשם דשמעת מינה דאחר תיבה אחת מותר להזכיר את השם ואם כן הדבר תמוה איך יסיים באותו פרק באותו מקום לומר שאין מותר להזכיר את השם קודם שתי תיבות ועוד שלפי דבריו קשה איך תקנו לענות ערב ובוקר בכל יום תמיד בקדיש ברכו וכן אחר העולה לספר תורה לומר ברוך ה' המבורך וכן בזימון בעשרה נברך אלקינו שאכלנו משלו ברוך אלקינו שאכלנו ויעקב אבינו אמר בך יברך ישראל לאמר ישימך אלקים כאפרים וכמנשה:

וכבר כתבתי במערכת הבי"ת אות נ"ו הנ"ל שאין לחלק בענין זה בין שם הוי"ה ברוך הוא לשאר שמות הקדושים שהרי כולן בכלל האזהרה דהזכרת שם שמים עי"ש (בד"ה ונראה) ועוד הרי הרב מיירי בשם אלקים דאמר דמשום שאין מותר להזכיר שם שמים קודם שתי תיבות כתיב בראשית ברא אלקים דשמעת מינה דגם על שאר שמות איתא אזהרה זו ואי הכי קשה כקושיין ומעשים בכל יום אדם מברך את חברו ואומר לו יברכך ה' וישמרך ולא ראינו ולא שמענו מי שרפרף בזה ולדברי הרב הרי אין מותר להזכיר שם השם קודם שתי תיבות וגם בגופיה דקרא תיקשי לן שהרי קפיד קרא לכתוב אלקים אחר שתי תיבות לומר שאין מותר להזכיר השם קודם שתי תיבות ולמה יזכיר הכתוב הזה את השם אחר תיבה אחת וכמדומה יש מקראות רבות כיוצא לזה ואין נכון בעיני

לומר דבכתוב עצמו אין קפידא ורק במקום אחד קפיד קרא להורות נתן לנו ולבנינו שלא להזכירו קודם שתי תיבות לכן נראה לי הדל דלכשתמצא לומר שיש קפידא שלא להזכיר שם שמים תחלה בכל דבר כמו בקרבן שיש קפידא שלא לומר להשם קרבן והכי נמי בכל דבר מכל מקום כשאומר השם אחר תיבה אחת אין שום קפידא בדבר ומה שאמר ר' שמעון בבראשית רבה הנ"ל דטעם שלא התחילה תורה אלקים ברא הוא משום שאין להתחיל השם תחלה וכו' בודאי שאין כונתו לומר שצריך שיהא כהתחלת התורה שקדמו להשם שתי תיבות, רק עיקר הקפידא שלא להזכיר בתחלת דבר שם השם וכל שאומר תיבה אחת ואחר כך מזכיר השם שפיר דמי:

גם מה שכתב בטעמו של דבר דחיישינן שמא אחר שיזכיר השם קודם שיאמר קרבן ימות לא ידעתי מי הזקיקו לומר כן אחרי שרש"י שעל הבראשית רבה כתב הטעם שמא יתחרט ואם במדרש רבה שלפניו לא היה פירוש רש"י הנ"ל הלא הרא"ש בפירושו לנדרים כתב הטעם שמא יתחרט ונקל להבין שזו גם כונת רש"י בסוגיא דנדרים הנ"ל ומה לו להרב לדרוש טעם מדעתו ולא יזכיר כלל טעם שכתבו הראשונים ואם לא היה נפקא מינה לדינא החרשתי אמנם הרי בזה יש נפקא מינה דלהטעם שמא יתחרט נראה ודאי שאין למחות במה שנוהגים ההמון עם לומר השם יתן לך יום טוב וכו' ואילו לטעם דשמא ימות סובר הרב שאסור לומר כן וכיון שנפקא מינה לדינא אין לנו לחדש דין על פי טעם אחר שלא שיערוהו הראשונים ומה גם שבטעם שכתב הרב יש לפקפק בו הרבה כמו שכתבתי במערכת הבי"ת הנ"ל שדעת כמה מהפוסקים ראשונים ואחרונים היא דלא חיישינן למיתה בזמן מועט ודברי הרב בטעם זה לא יכונו אלא לסברת קצת פוסקים שסוברים שגם לזמן מועט חיישינן למיתה כמו שכתבתי בשדי חמד במערכת החי"ת כלל לק"ט בשם הגאון עין יצחק עי"ש ואף להפוסקים דלשמא ימות חיישינן אף לזמן מועט וכן נראה לי עתה שהיא דעת רוב כל הפוסקים שלא כדברי הגאון עין יצחק שכתב שקצת פוסקים הוא שסוברים כן ויתבאר לקמן במערכת החי"ת איה"ש מכל מקום שימות האדם ברגע קטן הויא מילתא דלא שכיחא כמו שכתב הרב כנסת הגדולה באבן העזר סו' י"ז הגהות הטור אות ס"א בשם הרב מוהריב"ל ח"ג סו' ו' והביא דבריו הרב יפה ללב יצ"ו בספרו יפה תלמוד ח"ב בחידושיו לכתובות דף פ"ג (על מה שאמרו שם בש"ס מיתה שכיחא) ושו"ת מוהריב"ל אין מצוי אצלי אמנם כבר הביאו רבני האחרונים דברי הרמב"ם בפירוש המשנה ריש מסכת יומא במאי דאמרינן בגמרא דרבנן דסברי דלא היו מתקינים אשה אחרת לכהן גדול הוא משום דמיתה לא שכיחא שפירש וענין אמרם מיתה לא שכיחא רוצה לומר שהמיתה בפתע פתאום אינה נמצאת

אלא לעתים רחוקים ואין הלכה כר' יהודה עכ"ל ואם כך על כל יום הכפורים דלא חשו לה רבנן כל שכן דלא נחוש לרגע קטן וכדברי הרב מוהריב"ל וכיון דהוי מילתא דלא שכיחא לא חיישינן לה כלל:

וראיתי אני הדל שגם הרב פלא יועץ במערכת השי"ן (שם שמים) הביא אזהרת רז"ל שלא לומר להשם קרבן ופירש הטעם שמא ימות ולא יסיים לומר קרבן ונראה מדבריו אשר צדיק עת"ק מה שכתוב במעם לועז הנ"ל והדברים תמוהים לדעתי העניה וצריך לומר שהרבנים הנ"ל לפי שרצו להזהיר את העם שלא יהא אדם רגיל להזכיר השם ככל היוצא מפיו שעל ידי זה יבא בקל להזכירו לבטלה חס ושלום אלא יתבונן באיזה אופן להזכירו ואם נעשה גדר לפניו שלא להזכירו בדרך זו אלא בדרך זו לא יהא פרוץ בהזכרת שם שמים לבטלה ולכן הזהירו שלא לומר השם יתן וכו' אלא יזכיר שם שמים באחרונה ומשנת חסידים שנו חכמים שמא ימות לפי שבענין זה אין שייך טעם חזרה שבודאי הבא ליתן שלום לחברו ויזכיר שם השם לא יחזור בו ושייך רק הטעם משום חשש רחוק שמא ימות והיא אזהרה רק ממדת חסידות לכן כתבו טעם זה גם לגבי קרבן להשם כן נראה לידחק בדעתם ומצאתי להרב פלא יועץ בספרו חסד לאלפים בהלכות קריאת ספר תורה סי' קל"ה ס"ק י"ט וז"ל טוב שיאמר בלחש השם עמכם וירויח שיאמר לו השליח צבור יברכך ה' ולא יזכיר ה' להדיא כי אם (נראה דצריך להיות כי אין) טוב להזכיר ה' בתיבה ראשונה ומשום זהירות זו וכו' עי"ש מתבאר דמה שכתב שלא להזכיר שם השם בתיבה ראשונה לא מן הדין הוא אלא שטוב לעשות כן משום זהירות בעלמא ושם בסי' רט"ו מחדוש ו' כתב הרב מר בריה בהגהה דלא טוב להתחיל תחנה בשם ה' כמו שכתבו הפוסקים שלא ישאל אדם לחברו אם אמר אלק"י נשמה שנתת וכו' אלא ישאל לו אם אמר ברכות השחר וכן אמרו שלא יאמר להשם קרבן אלא קרבן להשם עכ"ל ולא ידעתי מה יענה על כמה תחינות שתקנו לנו הקדמונים ומתחילות בשם ק"ל מלך יושב על כסא רחמים ק"ל ארך אפים וכיוצא כמה תחינות המתחילות אלקינ"ו ואלק"י אבותינו ויש פיוטים מהקדמונים מתחילים בתיבת ה' וביותר יש לתמוה מה נענה על אלק"י נשמה שנתת וכו' (שהזכיר הרב) והוא נוסח שסדרו רבותינו כדאיתא בפרק הרואה ד' ס' ע"ב וכן סדרו לומר אלק"י עד שלא נוצרתי וכו' אלק"י נצור לשוני מרע וכו' כדאיתא בפרק היה קורא ד' י"ז ע"א שעל כולם קשה למה סדרו לנו להתחיל בשם אלא ודאי דחומרא בעלמא ואזהרה יתירה אמור רבנן קדישי הנז"ל ולא מן הדין אלא שמה שמסיים הרב המגיה וכן אמרו שלא יאמר להשם קרבן אינו מכוון דההיא ודאי דינא הוא ולא זהירות בעלמא:

וכן יש לתמוה על הגאון חתם סופר בחידושיו לנדרים בסוגיא דנדרים הנ"ל שכתב וז"ל מנין שלא יאמר אדם וכו' תלמוד לומר קרבן להשם פירוש שהיה מהראוי להקדים השם לקרבן ולמכתב להשם קרבן עיין סוף מס' נדרים ועיין תוספות מגילה דף ט' ד"ה אלקים ברא בראשית וכו' והכא נמי הוה ליה להזכיר להשם קרבן אלא על כרחין להורות נתן שיקדים אדם קרבן להשם שמא לא יספיק לומר קרבן והזכיר שם שמים לבטלה והנה בבעז כתיב ה' עמכם ויאמרו לו יברכך השם והקוצרים עשו כהלכה והקדימו יברכך להשם אבל הוא עשה שלא כהלכה לכאורה שאמר ה' עמכם ויש לומר לפי המבואר במדרשים ידע בעז ברוח הקדש שעתיד להוליד הבן הלז מרות עובד אבי ישי וכשבא עליה מת והניחה מעוברת כמבואר כל זה במדרשים אם כן ידע שלא ימות והיה יכול להקדים לה' והרא"ש דשלהי ברכות פי' ילפי מיניה דשואלים חברו בשם ואמר וכי תימא בעז מדעתיה דנפשיה עביד פירוש ולא ברוח הקדש תא שמע אל תבוז כי זקנה אמך יראה דרוצה לומר דאי אפשר לומר דבעז מדעתיה דנפשיה סבירא ליה כמאן דאמר לא חיישינן למיתה ולעולם דלאו ברוח הקדש עביד תא שמע אל תבוז כי זקנה אמך דייקא שהרי בעז היה אז זקן מופלג בזקנה ובזקן כולי עלמא חיישי למיתה עיין גיטין דף כ"ח ע"א אם כן איך הקדים השם ואמר ה' עמכם אלא על כרחין ברוח הקודש הציץ שלא ימות אם כן על כרחין ברוח הקודש עביד ששאל שלום הקוצרים בשם אם כן יש ללמוד ממנו לשאול שלום חבירו בשם עכ"ל הנך רואה שכתוב מפורש שהחשש הוא שמא ימות ועל פי זה קשיא ליה מבועז שאמר השם עמכם וניחא ליה שהיה יודע שלא ימות וכו' והוא פלא דמלבד דריהטא דשמעתא מוכחא דמחשש חרטה אתינן עלה ועוד מפורש כן בדברי הרא"ש בפירושו כאמור למעלה וכבר כתבתי שכן פירשו רש"י בפירושו על הבראשית רבה והתוספות ישנים והריטב"א בריש פרק טרף בקלפי ואם כן לא קשיא מידי על בועז כמובן וגם כבר כתבתי שהרבה יש לפקפק בפירוש זה (מחשש שמא ימות) ולכן צריך לומר הטעם דלא יאמר להשם קרבן שהוא משום שמא יתחרט ודברי הגאון חתם סופר צריכים עיון (ומה שכתב והרא"ש דשלהי ברכות וכו' לא זכיתי להבין הרא"ש מאן דכר שמיה ולא היה לו להזכיר כי אם סוגיא דשלהי ברכות הצריכה לדברי קדשו):

והנה ברייתא זו דלא יאמר להשם קרבן וכו' איתא נמי בתורת כהנים פרשת ויקרא פרשה ב' וראיתי בס' ויקרא אברהם (ביאור על התורת כהנים) שציין לעיין בזה בשלשה ספרים קרבן אהרן לקח טוב למוהר"ם נאגא"ר חקרי לב א"ח סי' ק"ה ואין גם אחד מצוי אצלי וחיפשתי אחריהם פה בעיר הקדש חברון תוב"ב ומצאתי (בשאלה) ספר קרבן אהרן

וראיתי שם על הבריתא הלזו שכתב הטעם שמא יתחרט וכמו שכתבו הגדולים שזכרתי למעלה וגם ספר חקרי לב השגתי (בשאלה) ועיינתי בסי' ק"ה וראיתי שהאריך הגאון לברר חקירתו ולפי שאין הספר בידי בתדירות אעתיק בעזר השם תורף הדברים בקיצור נמרץ למען יהיו לזכרון בין עיני שצריכים לי לא לענין זה שאנו עסוקים בלבד כי גם למה שכתבתי בשדי חמד במערכת החי"ת כלל חל"ק צריכים אנו למודעי וזהו חקר הרב במאי דקימא לן דחיישינן למיתה אם יש לחלק בין זמן רב למועט דלזמן מועט לא חיישינן וכתב דמסוגיא דגטין דף כ"ח מוכח דגם לזמן מועט חיישינן דהרי אמרו האומר הרי זה גיטך שעה אחת קודם מיתתי אסורה לאכול בתרומה מיד ואוקימנא כר' יהודה דחייש למיתה וקיימא לן הכי הרי דאף לחיי שעה חיישינן וכן בנדרים דף ג' האומר לא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר מחייבינן ליה לקבל נזירותו מיד משום חשש מיתה אלא שיש לדחות דאין הכי נמי דלא חיישינן לזמן מועט ושאני הנך דאתי לזמן מרובה ולכן לא ראו להתיר בזמן אחד ולאסור בזמן אחר דהיינו בין רב למעט דאתו למיטעי ולכן לא פלוג בתקנתם ואסרו מיד אבל, אין הכי נמי דבזמן מועט דלא אתי לזמן מרובה לכולי עלמא לא חיישינן והביא מה שכתבו התוספות ביבמות ד' י"ח ד"ה דילמא דרבנן דלא חיישי למיתה וכן ר' מאיר דלא חייש לבקיעת הנוד ולא לשמא ימות היינו דוקא לאלתר אבל לזמן רב חיישי וכן כתוב בתוספי הרא"ש שם וגם הרשב"א בחידושיו שם הביא דברי התוספות בסוף דבריו דמוכח דהכי סבירא ליה גם הריטב"א והתוספות ישנים ביומא דף י"ג ד"ה מיתה כתבו דיש לחלק בין זמן רב למועט ומתבאר מדבריהם דר' מאיר הוא דמחלק בהכי ולכן מתיר גבי בקיעת הנוד ובהרי זה גיטך שעה אחת קודם מיתה דחשיב זמן מועט שאין האיסור אלא בשעת אכילה ולא חיישינן מינה דלר' יהודה דקימא לן כוותיה חיישינן אף למיתה בת יומא וכן מבואר בפירוש הרא"ש בנדרים דף ג' דאף מאן דלא חייש בזמן רב חייש מכלל דלר' יהודה דחייש גם בזמן מועט חייש ותמה על פי זה על מרן מוהרימ"ט בח"א סי' ק"ג דף ק"ך שכתב לנדונו דכיון דהוי זמן מועט לא חיישינן למיתה כמו שכתבו התוספות ביבמות וכו' והוא תימה שהתוספות לא כתבו כן אלא לר' מאיר וכו' (אמר המחבר תמיה לי על הגאון חקרי לב די כל רז לא אניס ליה ומביא וקורא דברי הראשונים שבמקומות אחרים שכתבו דר' מאיר מודה דחיישינן לשמא ימות לזמן מרובה ושרבי יהודה סובר דלשמא ימות חיישינן אף לאלתר ולא הזכיר שכן כתבו התוספות בסוגיא דגטין דף כ"ח (בד"ה הא ר' מאיר) כמו שיראה הרואה ואחר שכבר הזכיר סוגיא דגטין הנ"ל תימה הוא איך לא ראה דברי התוספות באותו פרק באותו מקום):

שוב הביא שהרב בית יעקב בסי' קמ"ד הקשה על רבינו תרומת הדשן בסי' ל"ה שכתב להמתין לברך ברכת הלבנה עד ליל מוצאי שבת קודש דלמה לא נחוש למיתה ויישב על פי דברי התוספות דיבמות לחלק בין זמן רב למועט אמנם סיים בבית יעקב דפשטא דסוגייא דגטין מוכחת דחוששין למיתה לאלתר וכן משמע באבן העזר בדין קטנה שהלך אביה למדינת הים (אמר המחבר כן כתוב בגוף הספר (חקרי לב) בלתי מראה מקום לאבן העזר וספר בית יעקב אין מצוי אצלי ומתוך דברי הרב המחבר בהתווכחו עם הרב בית יעקב מובן שכונתו היא על מה שנחלקו רבינו תם ורבינו מנחם מיוני שהביאו התוספות (ושאר הראשונים) בסוגיא דקידושין ד' מ"ה ע"ב ד"ה בפירוש וכו' שרבינו מנחם אוסר לקטנה שהלך אביה למדינת הים מלהנשא שמא יקדשנה אביה במדינת הים אחר שתנשא דאף דלשמא קדשה לא חיישינן לשמא יקדש חיישינן ורבינו תם סובר דלא חיישינן ולא דמי למאי דחיישינן שמא ימות וכו' עי"ש ובאבן העזר סי' ל"ז) וכן מבואר מהא דאמרינן שלא יאמר להשם קרבן וכו' ופירשו המפרשים הטעם שמא ימות קודם שיאמר קרבן וכו' אלו תורף דברי הרב בית יעקב והרבה להשיב על דבריו דמה שהביא מהתוספות הרי התוספות לא כתבו כן אלא למאן דלא חייש למיתה אבל לדידן דקיימא לן דחיישינן למיתה אף בזמן מועט חיישינן ומה שהוקשה לו על דברי התוספות מסוגיא דגטין גבי האומר הרי זה גיטך שעה אחת קודם מותי וכו' וכן מההיא דלא אפטר מהעולם עד שאהיה נזיר וכו' לא קשיא מידי דהנך סוגיי הן אליבא דמאן דאמר דחיישינן למיתה ולדידיה אף לזמן מועט חיישינן והתוספות כתבו לחלק כן למאן דלא חייש למיתה דעל כל פנים לזמן מרובה חייש:

גם הראיה שהביא מקטנה שהלך אביה למדינת הים דחיישינן למיתה לזמן מועט לא ידעתי כונתו דלמאן דלא חייש דהיינו רוב הפוסקים כיון דאינו עושה איסור למפרע הא לא קשיא כלל וגם לדעת רבינו מנחם שחושש שמא יקדש הרי התם הוי זמן רב ואם כונת הרב דסבירא ליה דאף בחדש של סוף ימי נערות משבגרה אין ביד האב לקדש חייש רבינו מנחם שלא להתירה לינשא התם היינו טעמא דהוי דבר שיש לו מתירין דלמה נכנס בספק איסור בלי הכרח שהרי אפשר להמתין הנישואין חדש אחד וכמעט לבי אומר לי דגם החולקים מודו דעל חדש אחד או שנים ושלשה לימי בגרות דאין להתירה לינשא כיון שאפשר להמתין ובלי הכרח אין להכניס בחשש איסור וכי האי גוונא חילק הרשב"א בחידושיו ליבמות לדף י"ח עי"ש וההיא דקרבן להשם אין הטעם מחשש מיתה אלא מחשש חרטה כמו שפירש הרא"ש וכן פירש הרב קרבן אהרן בפרשת ויקרא פרשה ב' וכן פירש הרב מוהר"ש יפה בבראשית רבה פרשה א':

וכיוצא לזה עמד מתמיה על מה שכתב הרב מוהר"י אלפאנדארי הובאו דבריו בשו"ת מוצל מאש סי' ס"ו שאחר שהכריח דקימא לן דחיישינן למיתה מדאמרינן בפרק ארבעה אחים דף כ"ו ע"ב למיתה דחד חיישינן למיתה דתרי לא חיישינן הוקשה לו מדתנן בריש יומא ר' יהודה אומר אף אשה אחרת מתקינין לו שמא תמות אשתו אמרו לו אם כן אין לדבר סוף דמשמע דלרבנן לא חיישינן למיתה וניחא ליה ליישב על פי דברי התוספות שחילקו דלזמן מועט לא חיישינן אבל לזמן מרובה חיישינן ותמה עליו על פי שיטתו הנז"ל דמה שכתבו התוספות כן הוא לרבי מאיר דלא חייש למיתה דמודה מיהא לזמן מרובה אבל למאי דקימא לן דחיישינן למיתה אף לזמן מועט חיישינן וכן תמה על הריב"ש בסי' ר"ט שנראה שסובר כן דיש לחלק בין זמן רב לזמן מועט דלזמן מועט לא חיישינן וציין לתשובות הריב"ש שכתב מפורש דקימא לן דחיישינן למיתה והן בסי' מ"א וקצ"ח ושל"ה וכתב שם הריב"ש דאם נשבע לתת צריך ליתן מיד וכן כתב הרב (מוהרי"א הנ"ל) בסי' ח"י בשם מר אביו דהנודר ליתן צדקה ביום פלוני חייב ליתן מיד בלילה דחיישינן שמא ימות:

וכתב עוד (הרב חקרי לב) דמה שאמרו ביומא דף י"ג בטעמא דרבנן דלא חיישי למיתה משום דמיתה לא שכיח היינו דכל שאינו עושה איסור למפרע לא חיישינן למיתה וכמו שכתבו התוספות ושאר הראשונים בקידושין דף מ"ה ורבי יהודה בריש יומא דחייש למיתת אשתו (אף שאינו עושה איסור למפרע) היינו משום מעלה בעלמא ולא קימא לן בזה כר' יהודה ולפי זה נראה ודאי דבמקום שיש לחוש למיתה אין חילוק בין זמן רב למועט שלא כדברי האחרונים הנ"ל והוקשה לו מדברי הרמב"ם בריש יומא (בפירוש המשנה) שכתב וענין אמרם מיתה לא שכיח רוצה לומר שהמיתה בפתע פתאום אינה נמצאת אלא לעתים רחוקות ואין הלכה כר' יהודה עכ"ל שנראה מזה שסובר כדעת רבני האחרונים לחלק בין זמן מועט לזמן רב ואם כן מוכח שפוסק כרבי מאיר דלא חייש למיתה והוא היפך ממה שפסק בפרק ט' מהלכות תרומות ובפרק א' מהלכות נזירות כרבי יהודה דחייש למיתה וליישב דבריו כתב דסבירא ליה להרמב"ם דכשאינו עושה איסור למפרע יש לחלק בין זמן רב למעט דבזמן מועט לא שכיח ולא גזרו רבנן אבל בכשעושה איסור למפרע אסרו אף בזמן מועט אף דלא שכיח ועל דרך זה יש ליישב דברי כל הראשונים שפוסקים כתנא קמא דר' יהודה (בההיא דריש יומא) אף דרבי מאיר הוא ואנן קימא לן בעלמא כר' יהודה משום דלא דמו אהדדי כאמור ותמה על הרב פני משה ח"ב סי' כ"ד שמבואר שסובר שהלכה כר' יהודה דחייש שמא תמות אשתו והא כל הראשונים פסקו כתנא קמא וכו':

והביא ראיה שיש לחלק בזמן מועט בין כשעושה איסור למפרע לכשאינו עושה איסור למפרע ושבזמן רב אף כשאינו עושה איסור למפרע חיישינן מדביומא דף ה"ן פריך הש"ס ומי חייש שמא ימות והתנן וכו' ואילו בדף ס"ה אאידך ברייתא דר' יהודה לא מקשינן ומי חייש וכו' והיינו משום דבההיא דדף ה"ן גבי קיני חובה דהוי זמן מועט ואינו עושה איסור למפרע אליבא דכולי עלמא לית לן למיחש ולכן פריך ומי חייש וכו' מה שאין כן בההיא דדף ס"ה דאפשר המציאות שאבדו פר ושעיר זמן רב קודם כיפור שפיר חיישינן למיתה וכתב שבהכרח לומר שכן דעת הראב"ד בשלישי דמעשר שני דין ח' דמה שמחלק בין זמן רב לזמן מועט הוא משום שאינו עושה איסור למפרע שאם לא כן דבריו קשים וכו' ושזו דעת הרמב"ם שם ומאי דחייש למיתה שם הוא בפקדון דפירות שאפשר להשרות שלשים יום דהוי זמן רב: ועל פי האמור כתב דמה שהקשה הגאון חכם צבי בסי' ק"ו על רבינו התרומת הדשן שהתיר להמתין לברך ברכת הלבנה דאמאי הא קיימא לן דחיישינן למיתה אף בזמן מועט לא קשיא מידי משום דכיון דאינו עושה איסור למפרע לא חיישינן למיתה בזמן מועט ותמה על מה שכתב הרב מגן אברהם סי' תקס"ח ס"ק י"ג דלזמן מועט לא חיישינן כדכתב הרא"ש וכו' דזהו דוקא למאן דלא חייש למיתה אבל למאן דחייש גם לזמן מועט חייש וכן תמה על הרב שער המלך ברביעי מהלכות סוכה שכתב בלשון אפשר דסבירא ליה דקיימא לן כמאן דחייש לזמן מועט שהרי מפורש בדברי הרא"ש בקידושין דף מ"ה דקיימא לן כר' יהודה ור' יוסי ור' שמעון נגד ר' מאיר והרי הוא כמבואר דקיימא לן דאף לזמן מועט חיישינן וכתב דמה שהרב מוהר"י אדרבי סי' שמ"ח העלה דלמיתה דזמן מועט לא חיישינן הוא משום דמיירי במידי שאינו איסור למפרע:

ומענין לענין עמד בחקירת הגאון מוהראנ"ח בגט על תנאי איך התירו לה לינשא קודם קיום התנאי כשהתנאי הוא דבר שבידה לקיימו או כשהתנאי הוא בשב ואל תעשה וקשה הא קיימא לן דחיישינן למיתה בכל איסורי דעלמא וכל שכן באיסור ערוה החמורה ואם כן ניחוש שמא תמות ולא תקיים התנאי ונמצאת אשת איש קודם קיום התנאי וכתב ליישב דבגיטין דף כ"ח דאסיק הש"ס שמא מת לא חיישינן שמא ימות חיישינן פירש רש"י דשמא מת לא חיישינן משום דמוקמינן אחזקתו שהיה חי ולשמא ימות חיישינן דלא מרע לה לחזקה בהכי וכתב להסתפק בכל מגרש על תנאי אם קודם קיום התנאי בחזקת מגורשת קיימא או בחזקת אשת איש כל שלא נתקיים התנאי או דילמא דגם החזקה מיתלה תלי וקאי אי קיימה התנאי למפרע היתה בחזקת מגורשת ואם לא קיימה עומדת בחזקת אשת איש למפרע ובמאי דביני ביני בספק חזקה קיימא וכמאן דליתא

דמי וכתב דממאי דאמר רב הונא בגיטין דף ע"ד דהמגרש על מנת שתתן לי מאתים זוז רב הונא אמר והיא תתן ואם נתקרע הגט או נאבד אינה צריכה גט שני וקיימא לן כרב הונא נראה דבחזקת מגורשת קיימא וכן ממה שהתירו הראשונים לינשא בגט על תנאי קודם קיום התנאי בתנאי שבידה או בשב ואל תעשה ואף המחמירים יש לדון מדבריהם דאינו אלא חשש מדבריהם לבד ואי אינה בחזקת מגורשת והרי קיום התנאי שלא נתקיים עדין הרי בספק גמור הוי אם יתקיים או לא ואיך יתירו ספק ערוה ובאיתחזק איסורא דלכולי עלמא ספקו להחמיר מן התורה אלא ודאי דכל שהגיע הגט לידה על דעת לקיים התנאי (דאם דעתם שלא לקיים לא היה מגרש להבל וריק) הרי זו בחזקת מגורשת וקיום התנאי חוב בעלמא הוא לקיימו והרי קיימא כל ספק אוקי אחזקתיה ועל כן מדינא התירו בתנאי שבידה לקיימו ואף שיש לצדד עוד בחקירה זאת וכו' מכל מקום צד זה נראה יותר וכיון שיש לומר במגרש על תנאי לא חיישינן למיתה דאף דלא מרע לחזקת חי מכל מקום מרע לה לחזקת מגורשת ואם כן חזר הדין דחשש מיתה במגרש על תנאי הוה כחשש דשמא מת דלא חיישינן משום דהוי הספק נגד החזקה ואם כן לא קשיא דניחוש שמא תמות ולא תקיים התנאי והאריך ליישב מה שהרבה להקשות הגאון דברי אמת בקונטריסים דף ב' על הרב מוהראנ"ח בענין זה:

וחזר לאותו ענין (אם יש לחוש למיתה בזמן מועט) והביא מה שכתב הגאון חכם צבי בסימן מ"א להכריח דקיימא לן דחיישינן למיתה מדברי רש"י גבי חמש נשים שאינן מעידות וחד מנייהו יבמה שפירש רש"י דמסקא אדעתא דילמא מיית בעלה אלמא דחיישינן למיתה והקשה מדקיימא לן כרבנן דרבי יהודה בריש יומא דלא חיישינן למיתה ושוב הביא דברי התוספות ביבמות דף י"ח דלזמן מועט לא חיישינן ולזמן רב חיישינן ושוב הקשה מדקיימא לן כחנניה בכתובות דף ע"ט דלא חייש למיתה ותירץ דלעולם לא חיישינן למיתה אפילו דחד ואף לזמן מרובה ומה שכתבו התוספות בריש פרק ארבעה אחים דף כ"ו דחיה בעלמא הוא דאנן קיימא לן יש זיקה והתוספות לסלקא דעתין לבד כתבו כן אלו תורף דברי הגאון חכם צבי וכתב שדברי תימה הם שהרי בגיטין דף כ"ח אסיק הש"ס דפליגי ר' מאיר עם ר' יהודה ור' יוסי ור' שמעון וקיימא לן כוותייהו דחיישי למיתה ולבקיעת הנוד אף לזמן מועט והתוספות שחילקו בין זמן רב למועט הוא דוקא אליבא דר' מאיר אבל לר' יהודה בזמן מועט נמי חיישינן כמבואר בדבריהם ביבמות דף ח"י ובגטין דף כ"ח ומה שצדד שהתוספות כתבו כן רק לסלקא דעתין וכו' תימה שנעלם ממנו שהתוספות בקידושין דף מ"ה וכל הראשונים שם פסקו כר' יהודה דחיישי למיתה אף בזמן מועט וכן מבואר בנדרים דף ג' דקיימא לן כמאן דחייש ומאי

דקשיא ליה מההיא דחנניה התם הוי חשש דתרי ובתרי לא חיישינן כדאיתא בריש פרק ארבעה אחים אף שיש לצדד גם בזה וכו' ועוד הקשה עליו מה שהעלה בסי' ק"ז דלזמן מועט לא חיישינן שלא ראה דברי התוספות והראשונים בקידושין דף מ"ה הנ"ל שפסקו דאף לזמן מועט חיישינן למיתה ושקיל וטרי קצת אם בכשאינו עושה איסור למפרע מחלקינן בין זמן מועט דלא חיישינן לזמן מרובה דחיישינן:

ומסיק ומכל מקום לענין הלכה נראה עיקר (דבאינו עושה איסור למפרע) אי הוי לזמן רב חיישינן אך לזמן מועט אין ספק לכולי עלמא לא חיישינן למיתה (כשאינו עושה איסור למפרע) ומכאן תשובה למה שכתב טורי זהב בסי' תקנ"א ס"ק י"ז להתיר לברך שהחיינו בין המצרים מחשש שמא ימות והוא תימה שהרי כל הראשונים כתבו בסוגיא דקידושין דף מ"ה דלא חיישינן למיתה בזמן מועט כשאינו עושה איסור למפרע והרי אם ימות ולא יברך אין כאן איסור למפרע והראיה שהביא מתוספות במועד קטן דף ח"י דחיישינן למיתה לא מכרעא דבמידי דתלי' באנשים רבים חיישינן שמא ימות אחד מהם וציין לעיין במה שכתב לקמיה בסי' קכ"ו בענין זה:

ואחר כל אלה הדברים הביא דברי הרב מעם לועז שהבאתי למעלה (בד"ה ועתה) וכתב על דבריו ואני אומר הנח להם לישראל דבני נביאים הם ואין לחוש כלל לזה לפי מה שנתבאר דכל שאינו עושה איסור למפרע דעת כל הראשונים דלא חיישינן למיתה בזמן מועט וכל שכן לחשש מיתה ברגע כמימריה והראיה שהביא מקרבן להשם לא מכרעא דהתם הטעם הוא משום חרטה ולא מחשש מיתה כמו שפירשו הראשונים וגם הרבנים מוהר"ש יפה על הבראשית רבה וקרבן אהרן על התורת כהנים כתבו כן ותימה עליו הרי מקרא מלא דבר הכתוב ברות ויאמר לקוצרים ה' עמכם ותנן בברכות התקינו שיהא אדם שואל בשלום חברו בשם שנאמר ויאמר לקוצרים ה' עמכם ואומר ה' עמך גבור החיל הרי דשרי להקדים שם השם ולא חיישינן למיתה כיון שאינו עושה איסור למפרע אלו תורף דברי הגאון חקרי לב וחידוש הוא לגודל בקיאותו הנפלאה שלא ראה שהרב מתנות כהונה פירש הטעם בקרבן להשם שמא יתחרט או ישתתק והיה לו לתמוה עליו כמו שתמה על הרב מעם לועז הן ממקראי קדש ה' עמכם וה' עמך גבור החיל וגם מסברא דכי היכי דלא חיישינן למיתה בזמן מועט הכי נמי מסתמא לא חיישינן לשמא ישתתק גם חידוש הוא שלא זכר שר דברי התוספות ישנים והריטב"א בריש פרק טרף בקלפי, שכתב דהטעם בקרבן להשם שמא יפשע וכו' דמוכח דסברי דלא חיישינן למיתה בזמן מועט כאמור (וזאת להודיע כי אחר שכתבתי כל הכתוב באות זו נזכרתי מה שכתבתי

בנדפס במערכה זו אות קכ"א בד"ה ואם יש חשש עי"ש מה שהבאתי בשם ספר תושע יהודה ועיין במה שהבאתי בקונטריס הערות לחלקי הכללים סי' צ"ו אות וי"ו):
ודע שרב אחד מידידי במכתבו אלי בהערתו על דברי שדי חמדתי במערכת הה"א אות קי"ט כתב לי לעיין בספר נחל קדומים למרן חיד"א בפרשת בראשית והבאתי דבריו בקונטריס הערות לחלקי הכללים בסי' צ"ו ולא היה הספר הזה מצוי במקומי ועתה בבואי הנה שלחתי אחריו (בשאלה) וראיתי מה שכתב בריש פרשת בראשית ואעתיק דב"ק לזכרון בין עיני וז"ל בראשית ברא אלקי"ם בזוהר פרשת יתרו סוף דף פ"ז ר' אלעזר אמר לא אצטריך למדכר שמא קדישא אלא בתר מלה דהא שמא קדישא לא אדכר באוריתא אלא בתר תרין מלין דכתיב בראשית ברא אלקי"ם עכ"ל וגם ר' שמעון אמר הכי שם בסמוך ומכאן תוכחת מגולה שמה שאמר ר' שמעון בגמרין בנדרים דף יו"ד ובבראשית רבה פ"א ובריש תורת כהנים שלא יאמר לה' קרבן אלא קרבן לה' כונתו כמו שאמר ר' שמעון גופיה בזהר דלא לאדכר שמיה בריקניא וכמו שפירש ר' אלעזר וצדק הרב קרבן אהרן שפירש כן וכן ראיתי להרב נזר הקדש באריכות גדול וכזה ראיתי בלקוטי רבינו בצלאל כתיבת יד בפרק קמא דמגלה על דף ט' שפירש בשם גליון שהוא רבינו אלעזר מטו"ך וז"ל בבראשית איתא דלהכי לא כתב רחמנא אלקים ברא בראשית ללמדך שלא יזכיר שם שמים על לא כלום שכך אמרו רז"ל אל יאמר אדם לה' עולה שלא יוציא שם שמים לבטלה על לא דבר וכו' וכן מצאתי בפירושים אחרים עכ"ל ומכאן תשובה על מה שכתב הרב כתנות אור (הוא הרב פנים מאירות) בפרשת ויחי בפסוק כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך ומה שאמר בזוהר פרשת ואתחנן דף רס"ז ע"ב וכתב דטעם מה שאמרו בנדרים שלא לומר לה' קרבן שלא ימות וכו' עש"ב והדבר קשה על גדול שכמותו איך נקט בפשיטות דהטעם שלא ימות והרא"ש שם בנדרים פירש שלא יחזור בו ותו דמהזהר יתרו מוכח דהטעם שלא יזכיר ה' על לא כלום והוא בא לתרץ על פי הזוהר פרשת ואתחנן בטעם שמא ימות וכמה מפרשים נקטו טעם זה שמא ימות ובספרי הקטן פתח עינים ביומא עמדתי בזה ושם כתבתי כי טעם זה הוא מהרב שני לוחות הברית ואחריו הדביקוהו בעלי הפרשי"ם ואין כאן דעת הראשונים כמו שכתבתי שם ועוד דכיון דבש"ס והמדרשים אמרה ר' שמעון גופיה מסתמא הטעם האמיתי הוא כמו שפירש ר' שמעון עצמו בזהר שלא להזכיר השם על לא כלום והא דכתיב והנה בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם דבעז הזכיר ה' תחלת אפשר דבעז היה עוסק בתורה בדבור או בהרהור לפחות כמו שכתבו התוספות בפרק היה נוטל דתלמיד חכם דהגיע לפרשת דרכים תמיד מהרהר בתורה וכל שכן בעז ראש הסנהדרין והיה בא

מבית לחם לשדה ובדרך הזה הגם שהיה מועט לא סגי ליה בלא דברי תורה ולכן הן בעודנו קורא בתורה אמר ה' עמכם ולא הזכיר ה' על ולא כלום ח"ו וזה שאמר והנה בעז בא מבית לחם דודאי היה עוסק בתורה ולכך אמר ה' עמכם אבל הקוצרים הם שכירי יום הם עסוקים במלאכתם אמרו יברכך ה' ובזה יש מקום ליישב דברי הזוהר פרשת ואתחנן הנזכר דלעתיד ודאי כבר הם עוסקים או מהרהרים בתורה ואינם מזכירים ה' על לא כלום והתם לא נחית מצד זה אלא שבעולם הזה לא היו מזכירין ה' ברא"ש אמו"ר אף שעסוקים כבר בתורה כשמדברים לנכח ולעתיד לבא תחלת דבר ה' דוק עכ"ל מרן חיד"א בנחל קדומים ולמדנו מדב"ק שיש מפרשים המסייעים למה שפירשו הרב מעם לועז והרב פלא יועץ הטעם משום שמא ימות אלא שאין טעם זה עיקר מאחר שהראשונים לא פירשו כן וספר פתח עינים אין אצלי אבל כנראה דבריו בזה הם בריש פרק טרף בקלפי במאי דתנן ואומר להשם חטאת ומי שנמצא בידו ספר התורה הנ"ל יעיין שם בדב"ק:

אחר זמן השגתי ספר פתח עינים וראיתי בחידושיו ליומא על ד' ט"ל הנ"ל שהאריך קצת בהא דלא יאמר להשם קרבן וכתב דמהריט"א דש"ס בנדרים דף יו"ד מוכח דהטעם הוא שמא יחזור בו וכן פירשו הרא"ש ורש"י שם ותוספות ישנים והריטב"א ביומא והרבנים קרבן אהרן ויפה תואר בפרשת בראשית והיה תמיה שכמה מפרשים כתבו הטעם שמא ימות והם בספר דרוש שמואל ובספר נחלת יעקב אבני שהם ובספר מנחת ערב וברור בעיניו שראה עוד כן בהרבה ספרים וששמע מכמה מרבנן קדישי שפירשו כמה פסוקים על פי יסוד זה דהטעם הוא שמא ימות גם הרב בית יעקב סי' קמ"ד כתב הטעם שמא ימות ומנא להו לרבנן קדישי הנ"ל לומר טעם זה שוב מצא שהרב שני לוחות הברית בפסחים דף קנ"א ע"א כתב טעם זה דילמא אמר לה' קודם אומרו עולה ימות כי אין אדם בטוח רגע כמימריה ושנראה דפירוש זה קבלו וקיימו בעלי הפרשי"ם ובנו עליו כמה דרכים וגם הרב בית יעקב נתכוון על זה שוב הביא מה שכתב הגאון חקרי לב על דברי הרב מוהר"י כולי (שהבאתי דברי קדשם לעיל בד"ה אחר כל אלה) ועל מה שכתב שפירשו הראשונים שמא יחזור מלידור כתב דהכי משמע מרהיטא דרש"י שם ובסוגיין (דיומא) רבינו אלחנן ור"י ותוספות ישנים והריטב"א כתבו בהדיא דטעמא שמא יפשע והיה לו לתמוה על כמה מפרשים והרב שני לוחות הברית שפירשו כן משום כי לא פורש שם בנדרים בש"ס וברש"י בהדיא טעמא דשמא יחזור בו ותוספות ישנים והריטב"א ליומא לא נדפסו בזמן הרב שני לוחות הברית אך קשה מדברי הרא"ש בפירושו בנדרים דכתב להדיא הטעם שמא ימלך ושוב ראה שבחקרי לב דף רכ"א ע"ד תמה על הרב בית יעקב מדברי הרא"ש וקרבן אהרן ויפה תואר: ועל מה שתמה בחקרי לב על הרב מעם

לועז מקרא ויאמר לקוצרים וכו' השיב דלפום חד שינויא דההיא דנדרים שלא יאמר לה' קרבן מדרבנן בעלמא הוא אין כאן תימה דבימי בעז קרוב הדבר דאכתי לא תקון רבנן הכי שהיה בזמן השופטים ומה שהוכיח ממשנתינו דסוף ברכות דהותר להקדים גם הזכרת השם אין כאן הוכחה כלל דלשאול בשם מייתי מבעז לא זולת ואימא דהא פשיטא דלא יקדים השם דתקון רבנן בתר בעז דלא להקדים והביא מה שפירש עוד הרב קרבן אהרן בברייתא דתורת כהנים דקתני ומה מי שהוא עתיד להתקדש אמרה תורה לא יזכיר שם שמים לבטלה וכו' דהכי פירושו לפי שבשעה שאמר להשם עדיין לא היה דבר שינשא עליו שם השם כי לא הזכיר כלום עד עכשיו ונמצא שאז מיהא הוא מפיק שם שמים לבטלה וכו' עד שיאמר קרבן ומפני זה הזמן המועט שעוברו בין אומרו להשם עד שיאמר קרבן לזה אמרו שלא יאמר להשם קרבן וזה שאמרו אם מה שהוא עתיד להתקדש ירצה אם בזה שבאומרו שם שמים הוא עתיד להתקדש כאשר יאמר קרבן עם כל זה אמרו שלא יאמר להשם קרבן עד שיהיה דבר שעליו יזכר וכו' וכתב שפירוש הזה מדוקדק יפה בנוסחת התורת כהנים ובפרט בבראשית רבה וכו' ועל הכל דבין בגמרא בין בתורת כהנים בין בבראשית רבה היא מימרת רבי שמעון וסתם רבי שמעון הוא רבי שמעון בן יוחאי ובזוהר יתרו סוף ד' פ"ז אמר רבי שמעון אסור ליה לבר נש לאדכרא שמיה דקודשא בריך הוא בריקניא וכו' ובהגלות דברי הזהר הקדוש נאמן פשריה דהרב קרבן אהרן גם הרב נזר הקדש במאמר בראשית רבה פירש כן באריכות גדול ונשען על דברי הזוהר הנז' עיי"ש וסיים (בפתח עינים) ולפי זה טוב להזהר כאזהרת הרב מוהר"י כולי הנז': גם השגתי ספר חקרי לב יורה דעה ח"א ובסופו קונטריס כונן לחקר ובענין זה כתוב בדף שי"ט להשיב על דברי מרן חיד"א בספר פתח עינים הנ"ל ועל מה שכתב על ראיתו מדכתיב השם עמכם דהתם מדרבנן וכו' השיב הגאון המחבר דאין זה מספיק לא מבעיא לשיטת הטורי זהב ביורה דעה סימן קי"ז דאין כח ביד חכמים לאסור דבר שמפורש היתרו בכתוב הכא נמי כיון דמפורש ההיתר בודאי שלא אסרו אלא אף להחולקים לא יתכן שיעשו לזה האיסור אסמכתא מן הפסוק כדדרשו מנין שלא יאמר וכו' מאחר דכתיב ההיתר להדיא בכתוב היכי דרשי באידך קרא לאיסור דהוי כתרי דסתרי כי על כן על כרחין דעיקר האיסור להתחרט מלידור מה שאין כן בשואל את שלום חבירו בשם ומה גם דהריטב"א בדרך אפשר כתב כן ויותר נראה דעתו דהוא מדאורייתא גם הרב קול הרמז תמה בתירוץ זה דאיך יתכן שיהיה מדבריהם והרי מקרא מייתי לה ואף שיש לומר דאסמכתא בעלמא הוא כדכתב הרב שיח יצחק שם ביומא מכל מקום פשט לשון הברייתא מוכח יותר דהוי דבר תורה וגם הלשון דמנין שלא יאמר

וכו' נראה יותר דהוא דבר תורה כדמוכח קצת ממה שכתבו התוספות בבבא בתרא דף קמ"ז ד"ה מנין:

ועל מה שכתב בפתח עינים על ראייתו ממתניתין דברכות כנ"ל השיב תמיהני על דבריו דכיון דיליף היתר שאלה בשם אף דהסברא לאסור מדבריהם שאלה בשם דהוי כמזלזל בכבוד המקום כדפירש רש"י בברכות דף נ"ד ובכל זאת כיון דמצאו היתר בכתוב התירו הכא נמי לענין קדימת השם דאם באו לחוש לכבוד המקום היה להם לאסור עיקר שאלה בשם ותו דמאחר דמפורש ההיתר בכתוב וגם מתניתין יליף מניה בסתם והרי בשום מקום בש"ס לא מצינו שאסרו מהי תיתי לומר דאסרו מדרבנן ותו דהרמב"ם בפירוש המשנה פירש שיהא שואל שלום חבירו בשם מפני שמלת שלום הוא משמות הקדוש ברוך הוא וכי האי גוונא פירס ריב"ן במכות דף כ"ג בלשון שני עיי"ש והרי בנתינת שלום לבד הותר כל שכן בקדימת השם לשלום ועל ראייתו מדברי הזהר האריך בלשונות הזהר הקדוש בזה וקשה עתיק"א ובמסקנתו כתב כיון שההיתר מפורש בכתוב ושנוי במשנה דברכות איני רואה צד סרך איסור כלל וכלל והמחמיר תבא עליו ברכה ועיין בספר ישרי לב בחלק או"ח אות מ' (מזכיר שם שמים):

והנה במכתב לחזקיאו מאת ידידי הגאון מוהר"ר אליעזר דאייטיש מחבר ספרים היקרים תבואות השדה אבד"ק באניהד יצ"ו כתב פרט השנה ה' ירבה שלומכם (לפ"ק) והנה לא היה מקום לפקפק על מה שכתב בדרך זו ולא כתב ירבה ה' שלומכם כאותה שאמרו שלא יאמר להשם קרבן אלא קרבן להשם שמצד זה אין שום חשש כמו שמתבאר מכל הרשום באות זו ורק היה לי קצת פיקפוק על פי מה שכתב הגאון מוהרש"ל בשו"ת נודע ביהודה תניינא בחלק יו"ד סי' קפ"א דלכתוב השם לרמוז בו פרט השנה הוא דרך בזיון לחשוב אותיות השם אלקי"ם שהוא משמות שאין נמחקים והוא קודש ולהשתמש בו למספר ולסימן לידע באיזו שנה וכו' (וכתב שם שאחר מעשה שחצבו השם על אבן אחת לתתה על הארון הקודש אין לערער ולהפסיד מה שכבר נעשה וכו' עי"ש הא מיהא לכתחלה לאו שפיר דמי למיעבד הכי) ובמכתבי אליו כתבתי בשולי היריעה בזה הלשון במכתב די שדר לן מר רשם פרט השנה וכו' חפץ חיים לידע אם במתכוין משום דלא חייש מר למ"ש הגאון מוהרש"ל שבנו"ב תניינא יו"ד סי' קפ"א או דמשמע ליה לחלק בין כותב כל גוף השם (כההיא דבנודע ביהודה שכתבו פרט השנה אלק"י הצבאות) לכותב רק אות אחת ממנו אף שכל השם ישלים המנין (כמו בנדון דידן) (ורציתי לידע אם כיוונו לדעת אחת כי גם אני ההדיוט בתעודתי על ספר דברי משה להנשר הגדול הרמב"ם שנדפס בוארשא בשנת תרמ"ו כתבתי פרט שנה יחל ישראל אל ה' (לפ"ק

שהשם במילואו השלים המנין ואשית חלקות לבין נדון שבנודע ביהודה אחרי שלא כתבתי אלא אות אחת מן השם ואם אמצא תנא דמסייע לי ישמח לבי) או דלא אסיק אדעתיה בה שעתא דברי מוהרש"ל יודיעני נא עד כאן היו דברי מכתבי להגאון הנ"ל יצ"ו ולא אסתייעא לי לעיין בדבר זה אם יש לחוש בכעין נדון זה או יש לחלק כמו שכתבתי שוב נזכרתי שבמכתב ששלחו לי רבנן תקיפי דארעא דישראל רבני עיר הקודש צפת מיום ד' ניסן תרנ"ג כתבו פרט השנה כי מלאך ה' צבאות הוא (לפ"ק וכתוב בו רק אות ה' מהשם הוי"ה ברוך הוא אלמא ליכא למיחש בכי האי גוונא וגדולה מזו ראיתי בשנת תרנ"ב במכתב שקבלתי מידידי הגאון מנחת משה יצ"ו אשר מפני סבה שלח לי איזה עלין מודפסים מספר שהדפיס רב גדול בדורינו יצ"ו ובהקדמת הספר כתב פרט השנה עולה לה' ריח ניחוח אל אלקי"ם חיים לפ"ג השם אלקי"ם כתוב בה"א ורק לכנות כתבתי בקו"ף ובתיבת אל נראה שלא היתה כונתו לשם והוא כאומר לאלקי"ם) כנראה שלא חשו לדברי הגאון מוהרש"ל ובמכתב רב אחד מידידי החפץ בעילום שמו יצ"ו קרא ערער על אחד חכם שהדפיס במכתבי עתים בירושת"ו פרטי השנה והרבה מהם הם בצירוף איזה שם משמות הקדושים ובשתים עלתה לו לערער א) על פי דברי המוהרש"ל שבנודע ביהודה ב) משום חשש זילזול שעל הרוב העלין של מכתבי העתים נזרקין לאשפות או לכל הפחות משתמשים בהם תשמישי חול ודבריו בזה הלא הם כתובים בקונטריס הערות לכללים בסי' ל"ד (ד"ה מה שכתב בדף ד') והנה טעמו השני נח לי והצדק אתו אם כדבריו כן הוא שמשתמשים בהם תשמיש חול לצור על פי צלוחותם וכיוצא והרבה יש לדבר מצד זה לא לבד מפני שיש בפרטי השנה שמות הקדושים כי גם בלא זה יש במכתבי עתים חידושי תורה הרבה ואולי כשרואים שיש חידושי תורה נזהרים באותם הגליונות אף שקשה להאמין שיבדיל בזה אחר ההרגל:

אמנם מצד החשש הראשון במקום שאין חשש שיבא השם לידי בזיון כגון נדון שבנודע ביהודה וכיוצא נראה שלא חשו חכמים למה שחשש הגאון מוהרש"ל להשתמש בשמות הקדושים לסימן לפרט השנה שכן ראיתי:

א) בהסכמת רבנן תקיפי דארעא דישראל בתחלת מאה הששית ומכללם רבין חסידא הגאון מוהר"י אלגאזי (בעל ס' קהלת יעקב וארעא דרבנן הנודעים כמעט ברוב העולם מלבד עוד מספריו הקדושים הן רבים הידועים לנו בני ארץ ישראל) כתבו בהסכמתם לספר חיי עולם דרושים (להרב מוהר"מ בולה) פרט השנה כי אלקי"ם (בה"א) יושיע לפ"ק:

ב) בספר מזמור לדוד (למרן מוהרד"ף) שנדפס בשנת רב שלום כתוב בהקדמת הספר שעשאה הרב המפורסם בדורו מוהר"ם דאנון בש"א דמרחשון דהאי שתא תנו עז לאלקי"ם (בה"א) ותיבת עז נקוד על גבה כנראה שהוא לרמוז שאינה מן המנין:
ב) בספר מאמר מרדכי שיטה למסכת גטין להרב מוהר"ם קריספין כתוב בהסכמת רבני איזמיר מחברי ספרים המפורסמים תהלה לדוד ומלאכת שלמה חכים ולב מבין ופני מבין ר"ח ניסן משנתינו התקפ"ח בא סימן והיתה לה' המלוכה לפ"ק:
ד) ספר שונה הלכות להרב המפורסם מוהר"ש שלם נדפס בחיי המחבר ובפתח השער כתוב בשנת רוח ה' (מלא הויה ברוך הוא) רוח חכמה (ואין מזה כל כך הכרח מאחר דלא פקיע שמיה דפותח השער ההוא ואולי הרב המחבר לא ידע מזה עד אחר שנדפס והוא דיעבד ולא רצה להפסיד להדפיס אחר ובכי הא גם הגאון מוהרש"ל התיר כנז"ל וכן אין ראיה ממה שכתוב בשו"ת הרדב"ז דפוס ויניציי"א שנדפס בשנת ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד שלא ידענו מי היה פותח השער ה) בספר מאור ושמש בהסכמת רבנו ליוורנו שמע ה' קול יהודה לפ"ג ושם בהסכמת רבני מוגאדור וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים לפ"ק:
ו) בספר עיני כל חי למרן החבי"ף כתוב בפתח השער אתן שנת אלקי"ם (בה"א) יושיע ציון לפ"ק (ויש לדחות כמו שכתבתי על ס' שונה הלכות: ז) בספר תוכחת חיים ח"ג אתן שנת כי תדר נדר לה"א וכו' (ויש לדחות כנ"ל) ח) בספר ימצא חיים ונתפלל אל אלקינ"ו (בה"א) (יש לדחות כנ"ל: ט) ואם שלש אלה לא יעשו לנו פרי להכריע הדין מתוכם לפי שיש לדמות שפתח השער לא מיד המחבר מרן החבי"ף נגזר והוא לא ידע קודם מעשה ולכן לא מיחה ואחר מעשה הרי הוא דיעבד כתז"ל הנה בספר כף החיים במאמר פתח טוב פתחתי וכו' שבסוף ספר מסיים בש"א לחדש סיון שנת הוא עושה ה' (הויה ברוך הוא שלם) מצליח בידו לפ"ק וחתים עליה מרן החבי"ף עצמו אות היא לעולם להורות נתן שאין חשש בזה והנה ס' כף החיים נדפס בשנת תרי"ט ויתכן שהספרים שנדפסו אחר כך עיני כל חי וכו'. על זה סמכו וערבה שנת"ם בצירוף השם כי ראו שמרן החבי"ף בעצמו לא חייש מידי להכי:
י) בספר זכרנו לחיים ח"א בהסכמת מרן החבי"ף כותב ה' ישמרהו ויחיהו לפ"ג:
יא) בספר מדרש שוחר טוב שנדפס עם ביאור הרא"ם כתוב שנת דרשו ה' ועזו (ויש לדחות כנז"ל):

יב) בשו"ת הגאון נאות דשא בפתיחת הספר שייסד ידידי הגאון אב בחכמה מוהר"ר אברהם בנימן קלוגיר בן הגאון האדיר מוהרש"ק מבראד חותם בשנת שאו מנחה ובאו לפני ה' (הויה ברוך הוא שלם) וחתים עלה:

יג) בפתח שער הספר ראשית בכורים להגאון רב"ץ הכהן מוילנא בשנת אברכה את ה' לפ"ג (ויש לדחות כנ"ל):

יד) וכן בשו"ת אורי וישעי לידידי הגאון אבד"ק יאסי יצ"ו וה' הטוב אורי וישעי לפ"ק (יש לדחות כנז"ל):

טו) בספר הלכות גדולות עם ביאור שפת אמת לידידי הגאון אבד"ק ראקישאק יצ"ו בהסכמת הגאון מברלין מוהר"ר עזריאל הילדסעמר חותם שנת לכן חכו לי נאם הויה (ברוך הוא) ליום קומי לעד:

טז) בסוף קונטריס כלכלת שבת שבספר תפארת ישראל לסדר מועד כותב וחותם הגאון המחבר לפרט ובזה חזק ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה':

יז) בספר בעלי ברית אברהם לרבין חסידא הרב מוהר"א אזולאי בהסכמת רבני הספרדים ורבני האשכנזים שבעיר הקודש צפת כתבו פרט השנה זה השער לה':

יח) בספר קיצור שלחן ערוך הנדפס בהוצאה חדשה עם מסגרת השלחן כתוב בחתימת הסכמת הגאון מוהר"א רעיטינבערג אבד"ק זאוויחוואסט יצ"ו שנת הטיבה ה' לישרים לפ"ק יט) בספר בית ועד לחכמים להגאון מלא הרועים כתוב בהסכמת הגאון מקראקא מוהר"ר עקיבא קארניצער פרט השנה חסדי ה' כי לא תמנו:

כ) בספר יסוד אהל מועד להרה"ג מוהר"ר אברהם ב"ק מחבר ס' בכורי אביב כתוב בפתח השער פרט השנה מבקש ה' ובא לאהל מועד ופתח זה פתוח מהמחבר בעצמו:

כא) במאמר שפת הנחל אשר בראש ספר נחל הערבים על מסכת עירובין להרב ר' משה בהרב ר'. יוסף מלאמזא כתב לפרט השנה מן המיצר קראתי. יה נהלני נחני במעגלי צדק לפ"ק:

כב) בהקדמת הרב המגיה לספר בן ימין יצ"ו סיים בברוך ברוך אתה ה' (מלא) לפ"ג:

כג) במאמר מבשרת ציון אשר בספר ציון יהושע כתב הגאון המחבר פרט השנה להיושבים לפני ה' יהיה לפ"ק:

כד) בספר שער יהודה (שיטה) להגאון אבד"ק הימגא בפתח השער מהמחבר סגר הפתח ברכת יה לפ"ק:

כה) בפתח השער לספר נחלה לישראל לידידי הגאון אבד"ק ניזנוב יצ"ו כתב בשנת שמחו צדיקים בה' (במילואו) לפ"ק והיה נראה לי לדחות על דרך שכתבתי למעלה

בסק"ד על ספר שונה הלכות אך מצאתי שבספרו שו"ת הד"ר בסי' כ"ט אות צ"ט דף כ"ו ע"א העיד בעצמו שפרט השנה הכתוב בספרו נחלה לישראל מידו נגזר ואעתיק דב"ק ככתבו וכלשונו וזהו בשער הספר נחלה לישראל כתבתי פרט שמחו צדיקים בה' אחר כך ראיתי בנוד ביהודה חלק יו"ד סי' קפ"א בתשובת הגאון בן המחבר ההוא אמר דאינו נכון לעשות פרט מן השם הקודש עי"ש ולאו אדעתאי ועיין פרי מגדים יו"ד בשפתי דעת סוף סימן צ"ט דנתן פרט לגמר הסימן א' ש' יתן לכם רחמים רק זה עשה נגד דעתי שאני רשמתי השם בר"ת (בראשי תיבות) והוא כתבו בגלוי וכבר אמרו בראש השנה דעשו יום טוב על שבטלו אדכרתא מן שטרא ומן השמים ירחמו עכ"ל אפריון נמטייה דדלי לן מרגניתא ויש לנו אילן גדול ותקיף לסמוך עליו בהוראה מר ניהו הגאון פרי מגדים שלא חשש לזה והוא תנא דמסייע לכל הרבנים שהזכרתי למעלה שלא חששו לזה וקצת נראה שסובר הרב יצ"ו דלמאי דחייש הגאון מוהרש"ל בנודע ביהודה הנ"ל אין חילוק בין כותב כל השם כולו לצרפו לכשכותב רק אות אחת בלבד ומה שכתב בפתח השער הנ"ל בה' ולא כתבו מלא הוא מחשש שלא יהא מוטל השם בבזיון כההיא דבטלו אדכרתא משטריא דפתח השער כיון שאין בו חידושי תורה יש הרבה שנכשלים שלא להתנהג בהם בכבוד כראוי. ומה שמציין להפרי מגדים אודה ולא אבוש כי חיפשתי ולא מצאתי שם ודמיתי אולי בהפרי מגדים שבידי הוליד את חסרון וכשהראתי זה לידידי הגאון מוהר"ר דוב בער אפרת אבד"ק דפה עיר הקדש חברון יצ"ו אמר כי דברי הפרי מגדים בזה הם בסוף סי' צ"ד ועיינתי שם והנה אמת נכון שכן כתוב שם סיימנו סי' צ"ד כ' תמוז ערב ראש השנה דתקל"א פה ברלין מהדורא בתרא שנת אל שדי יתן לכם רחמים לפ"ק והפרט הוא מראשי התיבות שנכתבו באותיות מרובעות אלא שבדפוס שלפני כנראה שיש טעות שכתוב אותיות אשי"ל מרובעות ואינו עולה לחשבון זה וצריך להיות אשל"ר ובקונטריס דובב שפתי ישנים שבסוף ספר שו"ת הד"ר כתב באות א' שנה זו חדות ה' היא מעוזכם לפ"ק ע"כ ואזיל לשיטתו הנ"ל וידידי הגאון אבד"ק באניהד יצ"ו הנ"ל השיב על מה שכתבתי לו כנז"ל והעלה שאין חשש ובפרט כשהוא בלשון תפלה וברכה כבנדונו שכתב לי ה' ירבה שלומכם וגוף דב"ק הלא הם כתובים בקונטריס הערות לכללים בסי' צ"ג אות ב':

אחר זמן נזדמנו לידי עוד ספרים וראיתי אשר גם הם לא חששו על זה ואשא את שמותם:

א) ספר חקרי לב יו"ד ח"ב וראיתי שבחתימת הגאון המחבר כתב פרט השנה וערבה לה' מנחת לפ"ק. וזה עולה תקל"ג ובפתח השער כתוב שנדפס בשנת תקט"ן לפ"ג ומובן שבהקדמה צירף כל השם ועולה תקנ"ח לפ"ג ובו בפרק לא נגמר הדפוס עד שנכנסה

שנה אחרת אבל לומר שלא צירף כל השם רק אות ה' היא מן המנין הוא רחוק מהסברא ועוד שבחלק א"ק שנדפס בזמן מוקדם כותב הגאון המחבר פרט השנה יהודה וישראל לפ"ק:

ב) ספר שמו משה להרב הגדול שלשלת יוחסין מוהר"ם פארדו וראיתי בהקדמת המחבר אתן שנת בה' אעלוזה אגילה באלק"י (בה"א) ישעי לפ"ק (ונדפס בשנת תרל"ד ונמצא צירף שם הויה ברוך הוא כולו וכן אלק"י:

ג) בספר דברי דוד והון יוסף להרב מוהר"י זאמירו בפתח השער שעשה הרב המחבר אתן שנת בטחתי בחסדי אלקי"ם לפ"ק ובהקדמתו כותב על כל הארץ יהיה ה' (כתוב השם שלם) אחד לפ"ק:

ד) שם בהסכמת שמנה גאוני רבני תוניס בשנת תקפ"ח כתוב פרט השנה והיתה לה' המלוכה לפ"ק ונמצא שצירפו השם הקדוש כולו:

ה) בשו"ת זכות אבות שנדפס בשנת תקע"ב כותב הרב המחבר בהקדמתו אתן שנת לה' אשירה לפ"ק ו) בספר חפץ ה' לרבין חסידא אור החיים מוהר"ח ן' עט"ר בהקדמתו כותב בשנת עזרנו בשם ה' (כותב השם שלם וכן אחר כך עוד שני פעמים) עושה שמים וארץ וחפץ ה' בידינו יצלח ה' (חפץ למען צדקו וכו') הנה בכל התיבות הללו כותב האותיות הראשונות בכתב אשורית להורות שבהן יושלם מספר פרט השנה שנדפס בשנת התצ"ב לפ"ק והקדמתו הכינה וגם חקרה שנה אחת מקודם היינו תצ"ו לפ"ג:

ז) בהסכמת מרן מוהרי"ט אלגאזי לספר יד רמה לבבא בתרא חותם בשנת ועשו ויהי ה' עם הטוב לפ"ק:

ח) בפתח השער לספר חקי חיים לרבין חסידא ראשון לציון מרן מלכא אג"ן הסהר תשרי משנתנו מגננו ראה א' (מלא) והבט פני לפ"ק:

ט) בספר אפי משה הנספח לספר אדרת אליאו (להרב בעל ספר קול אליאו) בדרוש א' לשבת תשובה כתוב דרוש לשבת תשובה שנת גם ה' יתן הטוב לפ"ג: ובעיקר דין הזכרת שם שמים לבטלה דאסור כתבתי בקונטריס זה במערכת האל"ף אות ק' אזה פרטי דינים עי"ש:

סימן לו

הוראה דקיימא לן ביו"ד סי' רמ"ב סעיף יו"ד שאסור להתיר דבר התמוה שנראה לרבים שהתיר את האיסור וכתב שם הגאון שפתי כהן והביאו הרב באר היטב בס"ק י"ב דזה דוקא אם מתיר בסתם אבל אם אומר להשואל טעם בדבר ומראה לו פנים או שמביא ראיות מתוך הספר מותר ונראה שכן דעת הרב תפארת למשה הביא דבריו מרן חיד"א

בשיורי ברכה שם אות ו' שכתב על דברי מרן וז"ל דבר התמוה וכו' רוצה לומר שרבים יטעו ויסברו שמה שהתיר הוא אסור בדין אלא שהמורה טעה ובאמת מה שהתיר הוא על פי הדין וכו' עכ"ל וטעם זה אינו שייך אלא אם כן מתיר בסתם אבל אם אומר טעם בדבר ומראה פנים וכו' משמע דאי חשש בזה וכדברי הרב שפתי כהן ובשו"ת כרך של רומי להרה"ג תנא ירושלמאה מוהר"ם חזן סייעיה להרב שפתי כהן מתשובת הרשב"ש ואלה דברי הרב כרך של רומי על דברי השפתי כהן הנ"ל ואני הדל באלפי מצאתי תנא דמסייע ליה הוא הגאון הרשב"ש בתשובה סי' תקי"ג שכתב וז"ל חכם שהוכרח להורות היתר בדבר הנראה אסור וכל שכן בדבר שבערוה דמחויב לחזק ראיותיו בספר מפני חמשה טעמים א) לפי שיש בני אדם שלא שמעו בזה להיתר ומאהבת המורגל ימהרו לתמוה ולהכזיב למי שאומר כנגד דבר המורגל אצלם ואהבת המורגל יש לו רושם בנפש הסכלים אך לא בנפש המשכילים וכל שכן אוהבי האמת (אמר הפוסק כיוצא בזה כתב הרשב"א ח"ג סוף סי' א' וז"ל וכבר נחלקו עלי קצת מחכמי הדור בזה בדברי פה בלי נתינת טעם וראיה רק שהיה הדבר חדש בעיניהם:

ב) שמא ברוב הימים או בערים הקרובות והרחוקות בשמעם את ההוראה בעל פה יחשבו שהמורה התיר את האיסור או את הערוה על כן מחויב להראותם לדעת כי האיסור הגדול לאסור המותר או לעגן את המותרות לשוק אבל המתיר בכל אלו מקיים מצות חכמים ואם יש מי שרוצה להטיל מום בקדשים כאשר הורגל בעונותינו על ידי כתיבת ראיות ההיתר ימצא תשובתו בצדו: ג) להועיל לאורך ימים אם יזדמן מעשה כזה לבל יצטרכו הבאים אחריו לבקש דבר ה' ולא ימצאוהו וישוטטו בגדרות אולי יוציאוהו ד) שמא יזדמן דבר שאינו כנדון זה ומי שאינו בן תורה ידמה לעשות מעשה להיתר ויתלו במורה הראשון בוקי סריקי וכשיהיו ראיות המורה הראשון על ספר יראו את נדון השני אם דומה בדומה אל הראשון או לא:

ה) לקבל שכר על הדרישה להוציא מה שהוא בכח בפועל ולטרוח ולחוק על ספר והקדוש ברוך הוא אינו מקפח שכר שום בריה וכל שכן לעושים לשמה ויודע מחשבות בני אדם הוא הרואה כונתו ויודע תומתו כי לא נתכוון אלא להוציא לאור משפט אלו תורף דבריו הראיתיך בעיניך אילן גדול וענפיו מרובים דקאי כסברת השפתי כהן דמותר להורות היתר בדבר הנראה אסור ואדרבא קאמר דמקיים מצות חכמים אך שיחוק ראיותיו בספר ואין לומר דלא מיירי בדבר התמוה שהרי הרואה יראה נדונו שהתיר יבמה לשוק בולד שנולד לה ולד שלם בשערותיו ומת ביומו והיה על פי חשבונות שכלו לו חדשיו ועוד שהרי כתב לפי שיש בני אדם שלא שמעו כזה להיתר הרי שהוא דבר

תמוה ועוד כתב שמא ברוב הימים ובעדים הרחוקות והקרובות כששמעם את הדבר יחשבו שהתרתי את הערוה ואין לך דבר תמוה גדול מזה שאם לא היה כותב ראיותיו היו חושבים שהתיר את הערוה ואילו אין דבר תמוה למה יחשבו שהתיר את האיסור ישאלו גופא דעובדא היכי הוה וספרין פתיחו והכל ימצא מפורש ושום שכל ומה כל החרדה הזאת אלא ודאי דהוי דבר תמוה גדול ונורא ועל ידי כתיבת הראיות הותר להורות היתרו ונתקיימו דברי השפתי כהן:

סימן לז

הוראה נכון בעיני להעתיק דברי מי שגדול חק לישראל מרן חיד"א בספר שיורי ברכה בחשן משפט סי' יו"ד ללמוד וללמד מוסר השכל שלא להיות ח"ו גס בהוראה וכן ראיתי לתנא דידן רבין חסידא בספרו הבהיר אזן אהרן שהעתיק דב"ק בראש ספרו וז"ל (השיורי ברכה) ראיתי בספר אורים ותומים שכתב ביאורים על מה שכתוב בסמוך וצריך לימלך אם יש גדול ממנו בעיר וז"ל וכן לענין איסור והיתר נמי דמאי שנא ואני נוהג ג"כ בכל הדברים במקום שאין הדבר פשוט כביעתא בכותחא לעיין בספרים ולהורות מתוך הספר כי אותיות מחכימות ובפרט בזמן הזה אשר בעונותינו הרבים השכחה גוברת עכ"ל והחי יתן אל לבו שאם הגאון זלה"ה אשר ידענו נאמנה שהיה לו זכרון גדול מאד לא היה סומך על זכרונו והיה מעיין בספר וכן שמעתי מהרב החסיד המופלא מהר"ר גדליא חיון זצ"ל שבנערותו הן בעודנו אתרא דקושטאה שמיה הלך להגאון רבינו מהר"י הוזאניס (מח"ס הנורא משנה למלך) זלה"ה לשאול דין איסור והיתר ממנו ופתח הש"ע ואמר לו ראה בני הש"ע אומר כך וקרא לפניו דברי הש"ע וכבר נודע גדולת הרב ז"ל שהיה מפורסם בבקיאותו וזכירותו ועם כל זה בדין הכתוב בש"ע לא רצה להורות לו הדין עד שפתח הש"ע וקרא לו הדין ואנן יתמי דיתמי אשר באמת חסרון ידיעה ורוב השכחה גוברת וידע איניש בנפשיה איך לא נבוש ולא נכלם להורות בלי ראות שום ספר וכבר כ' הרב שבות יעקב ח"ב סימן ס"ד שקבל מרבותיו שראוי לכל מורה שלא יורה בלי עיון תחלה בספר ואמרו שהמורה בעל פה ואין פותח הספר קרוב ליכנס בסוג מורה הלכה במקום רבו עי"ש עכ"ל:

ולא זו בלבד שצריך לעיין בדברי הפוסקים המפורסמים אשר מפיהם אנו חיים ומימיהם אנו שותים כי גם בספרי אחרוני אחרונים שבכל דור ודור כל מי שנמצא בידו איזה מספרים חדשים צריך לעיין גם בהם ולא יאמר לא אפגום כבודי לעיין בספרים אשר מחבריהם לא הגיעו לקרסולי לא בבקיאות ולא בחריפות ומה ידע מחבר זה ולא ידעתיו והלא אבוש להזכיר בספרי שם ספר פלוני כי זקן (זה קנה חכמה) אנכי ולא לפי כבודי

וזה לשון מרן החבי"ף בספר כל החיים דף ט"ז ע"ג במערכת הדל"ת אות ו' אזהרה לפסוק דין עד שיחפש בספרי האחרונים ואחר כך יפסוק הדין חקרי לב ח"מ ח"א (רו"ב) סי' ב"ן ד' פ"ז ע"א וריב לי על חדשים מקרוב שאין מביאים סברות האחרונים כלל כי לפי גדולתם דימו זקן ואינו לפי כבודו להזכיר ספר אחרון ולא טוב עושים כי אף מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ניתן בסיני וכשאני לעצמי דרכי חיים להביא אפילו בדבר שאינו הלכה כי אם אגדה מבני ותלמידי ואיזהו חכם הלומד כל אדם נאמר ומכל שכן בספרים שיצאו לאויר העולם דאין מדרש בלא חידוש עכ"ל והיו דבריו אלה לפני איזה עשרות שנים אמנם עלינו לשבח לאדון הכל אשר זכינו בימים האלה ובזמן הזה אכשור דרי וחכמי ורבני דורנו מאהבים ומחבבים את ספר התורה שיצא לאור מאחד מחכמי הזמן וירוממוהו וינשאוהו ויהללוהו בשערים מהדרים מן המהדרים ה"ן חח"מ כבעל הנסיון מעיד אני אשר בכמה עשרות ספרים שיצאו לאור מרבנים גדולים ומגאונים מפורסמים יצ"ו מאחר שנתפשטו בעולם בחסדו יתברך ספרי שדי חמד עיני ראו בכמה מקומות בספריהם הקדושים מביאים וקורין דברי חזקיאו אמר עם הספר ספרי שדי חמד ונושאים ונותנים לבנות ולסתור כדרכה של תורתינו הקדושה מר בחלק זה ומר בחלק זה וקרב זה אל זה באהבה וחבה יתירה אף כי לא נעלם מהם מיעוט ערך המחבר ענותם תרבני ומזכירים אותם לשבח ולתהלה ואומרים דברים בשם אומרם ומקרבים הגאולה "ובמהרה יבא הגואל ונחזה בנין ציון" (לפ"ק אכי"ר):

(ענין זה הוא מילואים למה שכתבתי במערכת הבי"ת סי' ל"ד אות כ"א בדין אם מותר להתחתן עם בני מקרא שרמזתי שם שכתוב אצלי בקונטריס אסיפת דינים במערכת אישות ונעתק משם):

אם מותר להתחתן עם הקראים הנה הרמ"א בסוף סי' ד' וכן הרב הלבוש פסקו כתשובת רבינו שמשון שהביא מרן הבית יוסף דאסור והרב באר היטב ציין לעיין בכמה תשובות ולא ביאר דעתם ואני אבוא אחריו לבאר דעותיהם כפי אשר ראיתי שכתב בשמם מרן החבי"ב בכנסת הגדולה בסוף הגהה בית יוסף דהיינו הרבנים הרא"ם ומוהר"ם מיטראני ומוהר"ש גויזאן הסכימו לאסור והרב מוהר"ר צמח שבתשובות הרב מוהרש"ך ובתשובה כתיבת יד כתב שכן הסכימו הרשב"א ומוהר"י מיטראני וכתב בכנסת הגדולה דהרשב"א שהזכיר בתשובה הנז' היינו ר' שמעון בר' אברהם בעל התשובה שהביא מרן הבית יוסף גם הרש"ך כתב דאף שיש מקום להתירם מכל מקום מיום שעמד על דעתו שמע על הקראים לאסרם ולא היה נימנה עם המתירים לבא בקהל כי אם לאסרם והרב מוהר"י בי רב וחכם אחד שבתשובות מוהר"ם מיטראני והרדב"ז ומוהר"ש חקאן הלוי הסכימו

להתיר וכתב הרב כנסת הגדולה ששמע שבקושטא נהגו להתיר על ידי מה שהמציא הרב ברוך ברזילי שישראל ישחרר שפחה על מנת שתנשא לכשר וישאינה הקראי ממה נפשך אם הוא כשר הרי היא משוחררת ואם הוא ממזר הרי בטל השחרור ומרן חיד"א בספר ברכי יוסף שם אות ט"ז כתב דמה שכתב בכנסת הגדולה דנהגו בקושטא וכו' לא סיימו קמיה דהרב פני משה הביא המצאת הרב"ב הנ"ל וזו הלכה העלה הוא ובית דינו וחכמי ישיבתו לאסור ופקפק על מה שכתב בזרע אברהם בשם הרב אביו שהסכימו להתיר על ידי המצאת הר"ב ברזילי הנ"ל והביא שבלקט הקמח בריש ספרו הביא מה שכתב הרב זרע אברהם לתקן כנז"ל ושכתב שחבריו רבו עליו שלא להתיר וסיים בברכי יוסף ויש בידי תשובת מוהר"ש הלוי הזקן כתיבת יד ותשובת חתנו מוהר"א ששון שהסכימו עם מוהר"ש גויזאן (שהזכיר הכנסת הגדולה דאוסר) ועיין מקראי קדש ד' ע' עכ"ל מתבאר דהרבנים מוהר"י בי רב ודעמיה שמתירים היינו בלא שום תקון אלא שהסוברים כן מיעוטא דמיעוטא הם נגד שאר הרבנים דיש שלא התירו אף על ידי תקון הנ"ל ויש שהתירו והצריכו על כל פנים תקון הנ"ל ובלא תקון זה משמע ודאי דאסרי וכתב הרב כנסת הגדולה בסי' ו' בהגהות הטור בשם רבינו בצלאל דאף להמתירים להתחתן עם הקראים כהן אסור ושכן כתב הרד"ך ומוהרש"ך בשם הרדב"ז והאריך קצת בזה הרב מוהרש"ג בשו"ת אהלי יעקב להרב מוהריק"ש בד' ס"א ע"ב והרב חכמת אדם בכלל ק"י (יש דפוסים שהוא כלל קכ"ד) פסק גם כן כדברי הרמ"א הנ"ל וכן הרב זכור לאברהם בח"א בחיו"ד באות גרים בד' קצ"ג ע"א עי"ש ובפירוש המשניות תפארת ישראל בסדר נשים בסוף הספר ברמזים על הש"ע אבן העזר סי' ד' כתב בשם מר אביו דשרי להתחתן עם הקראים דבני נדה לא הוו ממזר ואף דגטן אינו גט על כל פנים קידושיה בפסולי עדות והרב מר בריה הקשה על זה דהראשונים קדשו בעודם ישראל וממזר איסור עולם ותירץ דתולין ברובם שלא נתגרשו בין הראשונים ושקיל וטרי בדין קבוע כמחצה על מחצה וכו' עי"ש והנה זו היא שיטת הרדב"ז להתירם משום שהקידושין שלהם בפני עדיהם ועל הראשונים אין אנו מצטערים דשמא לא גרשו נשותיהם ואם תמצא לומר גרשו שמא לא נישאו לאחרים ושמא לא הולידו או שמא הולידו סריס וכו' כיעויין בתשובותיו החדשות סי' ע"ג אבל אינו פשוט לומר דקידושין שבפני עדיהם לאו כלום נינהו ויש חולקים על הרדב"ז וסוברים דקידושין שבפני עדיהם קידושים גמורים הוו וגטן אינו גט וכו' כמבואר בספרי הפוסקים:

ובספר ישרי לב לתנא ירושלמאה הגאון מוהרד"ח בדף מ"ג ע"ד אות כ"ה ציין על המצאת הרב ברוך ברזילי הנ"ל לעיין במוצל מאש סי' ח"י וחקרי לב אה"ע סי' ה' ותנא דבי

אליהו הרב המגיה נר"ו כתב שבספר יוסף אומץ ברסי' ע"ד הביא קושית הרב יהונתן על היתר זה ושיישב קושיתו והנה ספר יוסף אומץ אין אצלי (וכן ספר מוצל מאש וחקרי לב וציינתים להועיל לזולתי) אמנם נראה שמה שכתב ביוסף אומץ הן הן הדברים שבשיורי ברכה באבן העזר סוף סי' ד' וקושית הרב יהונתן היא ממה שכתב הרא"ש בסוף נדרים בטעם החילוק שבין אומרת טמאה אני לך דאינה נאמנת דחיישינן שמא נתנה עיניה באחר ואילו אומרת גרשתני נאמנת ולא חיישינן שמא משום שעיניה נתנה באחר אומרת כן והיינו משום דבטמאה יגרשנה ותנשא לאחר בהיתר אבל בגרשתני אם תנשא לאחר תהיה כל ימיה בעבירה ואם איתא לתקון הנ"ל היה להם לתקן באומרת טמאה אני לך שיגרשנה על תנאי שאם נטמאת יהיה גט ואם לא נטמאת לא יהיה גט ואם תנשא לאחר יהיו כל ימיה בעבירה ותהיה מוכרחת להודות האמת שלא נטמאת ותשב תחתיו ולמה התירוה לישב תחתיו ומרן חיד"א השיבו דנשי לאו דינא גמירי ותסבור שבאמירתה טמאה אני יתירנה בגט גמור ותנשא למי שנתנה עיניה בו וכשתראה שיגרשנה על תנאי לא מפני זה תודה לומר כי טהורה היא ומפני שנתנה עיניה באחר אמרה תחלה טמאה אני משום דכסיפא לה וחשו חכמים שתנשא לאחר באיסור ויהיו כל ימיה בעבירה אבל לקראי אימא לך דיועיל תיקון זה וסיים שיש לצדד עוד עי"ש ונראה ודאי שאין כונתו אלא לדחות הקושיא אבל מודה דאין לסמוך על תיקון זה וכמו שמתבאר ממה שכתב איהו גופיה במלא יוסף הנ"ל ובישרי לב ד' ל"ב סוף ע"ד ציין תשובת הרדב"ז ח"א סו' ע"ג וח"ב סי' תשצ"ו ובישנות סי' ריי"ט דכיון שקבל עליו כל מצות דרבנן מותר לבא בקהל ואין בהם חשש ממזרות וציין לעיין יד אהרן בח"א אות כ"ד וח"ב אות כ"ו ובשמים ראש סי' ח"י ועיינתי ביד אהרן וראיתי שהביא הרב (על תשובת רבינו שמשון שאוסר להתחתן עם הקראים) שכן כתבו הרא"ם והרב המבי"ט ושלזה הסכים מוהרש"ג ושהרב המבי"ט כתב שאפילו קבלו דברי חברות אסורים לבא בקהל וכן דעת הרב מוהר"י טאייטאצאק אבל דעת הרבנים מהר"י בי רב ומוהר"ש חקאן והרדב"ז ומוהריק"ש להתיר והביא גם ההמצאה של רבינו ברוך ברזילי ומה שפקפקו על זה אלו תורף דב"ק עי"ש גם הרב הלק"ט בח"א סי' נז"ר כתב שאם יקבל דברי חברות מותר להתחתן אך סיים שזה להלכה ולא למעשה והמעיין בדב"ק יראה שצריכים ביאור מה שכתב דלצאת מידי חשש ליכבשינהו דניידי ושהענין הוא איסור דרבנן וכו' ולפי הנראה מדברי הרבנים האוסרים הוא חשש ממזרות דאוריתא:

ותשובת בשמים ראש שציין בישרי לב הנ"ל שלפני (דפוס קראקא תרמ"א) היא בסי' קע"ז שאחר סי' ריי"ט והיא שנשאל על אודות הקראי שקבל עליו דברי חברות ולמד זמן

רב והוא מן הבחורים החשובים וסר מרע ורוצה לישא אשה שכבר נשתדכה לו ורננו בני אדם אחריו מחשש ממזרות ולזה העתיק תשובת רבינו ברוך ממגניצא בר' שמואל ותורף דב"ק הם דלא מפני שהם מחולקים אתנו בכמה עניינים בגטין וקידושין ודיני עריות יחוש בשביל זה לממזרות והלא בין חכמי ישראל נמצא מאד חילוקים כאלו מה שמותר לאנשי עיר זו אסור לאנשי עיר אחרת שחכמי הדור חלוקים זה מתיר וזה אוסר לפי חילופי גרסאות בגמרא או על פי הסברא ואין דבר אחד ידוע שאירע ביניהם הנאסר על פי דת חכמי התלמוד ז"ל ואם כן למה נחוש בהם לממזרות וכו' ואם היה הדין דאסור להשתדך עמהם איך לא הודיעו זה חכמי התלמוד וכו' והרי הן ישראל ואפילו אם נדון את כולם וכו' אף על פי שלא עשו הם כלום ואבות אכלו בוסר זה זמן הרבה יותר מאלף שנים אלה הצאן מה עשו על כל פנים לו נדון אותם כרשעים גמורים מכל מקום ישראל הם ולא לאישתמיט בגמרא בשום דוכתא לאשמועינן שאסרו את בניהם ובנותיהם וגזרו עליהם וכו' ע"כ תוד"ק ואחר חתימת תשובה זו בשם ברוך בר שמואל כתוב שם ז"ל והנה האריך הרב הגדול ז"ל להתיר ודבריו בנויים על הדין ועל האמת ועל השלום ואין להסתפק אחר דבריו לפום דינא ודתא אבל אמינא לך בהימנותא דאפילו הוי כיהושע בן נון לא יהיבנא ליה ברתא וחתים עלה אהרן הלוי ובסימן ר"ך כתוב בכסא דהרסנא וז"ל מדברי רבינו ברוך מבואר דלא התיר אלא בקבל עליו דברי חברות וחזר לדעת הרבנים וכדעת הרדב"ז שבתשובות רבינו בצלאל אשכנזי סי' ב' אמנם הוא אתי עלה מטעם אחר שהפקיר קידושין לגמרי ואין זה נח לי לדון תחלתו להחמיר וסופו להקל להפקיר נשותיהם של אלה וכבר השבנו על האמור בתשובתו בכמה עניינים וכאן אין להוסיף על דברי רבינו ברוך ואף רבינו שמשון המובא בתשובת הרדב"ז מבואר ממנו דדוקא כשעומדין במרדן ולא נעלם מהגאונים האלה מה שחשו חכמים גבי כותים בקידושין משום ספק ממזר או עבד דהתם חכמים גזרו עליהם ועשו תקנה להבדיל את הספחת הזה אבל באלה הרי כתב רבינו ברוך שיש מקומות בדברי רז"ל המראים שנשתדכו עמהם וכו' עכ"ל והנה מה שכתב שדעת הרדב"ז שלא להתירם אלא אם קבלו דברי חברות הגם שלא ראיתי דבריו שבתשובות רבינו בצלאל כי אין ספרו מצוי אצלי אולם כן מתבאר יפה להמעיין בתשובותיו שבסי' תשצ"ו (בשו"ת הרדב"ז שבידי דפוס וארשא תרמ"ב נשמטה ממקומה ונדפסה בסוף החלק השני עי"ש) ושבסי', רי"ט הנז"ל אך בהתשובה שבסי' ע"ג הוכיח מדברי הרמב"ם בתשובה שהביא שם דמתיר אף בעודם קראים ומתבאר מדבריו שם שדברי הרמב"ם הללו לא ראם בזמן שכתב שתי תשובות הנ"ל ומכל מקום המעיין בתשובתו סי' תשצ"ו במה שהאריך בגנותן ושגרועים הם מכותים אחר שגזרו עליהם

וכמה מכשולות יוכלו להיות למי שיתדבק בהם במאכלות אסורות ובחילול שבתות וימים טובים ובטהרת נשותיהם וכיוצא יבין וידון שלא תסכים דעתו להתיר להתחתן בהם אלא אם כן מקבלים דברי חברות לשמור ולעשות כחק לבני ישראל הכשרים ויקבלו תורה שבעל פה ופירושי המצות ודיקדוקיהן ככל אשר הורו וציוו לנו חכמי ישראל על פי המקובל בידינו איש מפי איש עד הלכה למשה מסיני שדוקא בענין זה הוא שאפשר להתיר להתחתן בהם וחשש ממזרות אין בהם לפי שקידושיהם הם בפני עדים שלהם ואינם קדושין כלל ואינם נשותיהם ולכן אף שאין בגטיהן ממש אין חשש כלל כיון שאין קידושיהם קידושין ואין לחוש שמא אחד מהרבנים המיר הוא ואשתו לדתם וגרשה בגט שלהם דאחזוקי איסורא לא מחזיקינן ועוד דאיכא ספיקי טובא וכו' אבל ודאי להתיר להתחתן בהם קודם שיקבלו דברי חברות לא יתכן לדעת הרדב"ז לפי שיש לחוש למכשולות רבים כמו שמתבאר מדבריו שבסי' תשצ"ו ולרגל מלאכתנו מלאכת שמים אעתיק תמצית דב"ק וזהו:

ראיתי מגלה עפה מגלה טפח ומכסה טפחיים בגנותן של בני מקרא וכו' לצדד צדדין מעשה חידודין מדיוקים דקים מקורי עכביש לקרב את הרחוקים בידים שאינן מוכיחות לטהר את השרץ מן התורה שומו שמים על זאת גבור בארץ יחלש חושים לקראת נחשים חכם בעוז ידו נטויה להפך שמועות לזכות חייבי מיתות בידי שמים הראשונים אמרו מורידין ולא מעלין וכו' וזה האחרון (כונתו על הרב מוהר"ש הלוי כן נראה מדבריו שבח"א סי' ע"ג) צלל במים אדירים והעלה חרס בידו להכשיר עדותן וגטן ויינם ופתן ולהתחתן בהם אוי לאזנים שכך שומעות ולעינים שכך רואות וכו' הציקתני רוח בטני ונערתי חצני להעמיד דברי הראשונים על ענין בני מקרא שנמצא תשובה לרבינו שמשון מחמיר עלייהו טובא ואחד מן האחרונים ביטל דבריו והכשיר אותם והקל בכל מה שהחמירו הראשונים והריני בא ליישב השגותיו ולקיים דברי הראשונים אשר מימיהם אנו שותים וכו' ולהעמיד האמת על בוריו והריני כותב על סדר קונטריסו ומהשם אשאל מענה לשון כי הוא יודע תעלומות לבי לבקש האמת כי אין ראוי לבקש זכות למכחישי הקבלה: וז"ל ראשונה כתב הרב המורה וז"ל מה ששאלתם אם מותר להתחתן עם הקראים ולהגאל בפת בגם וביין משתיהם או לא הא לא צריכה רבה כי אומרים מה טיבם מאחר שעוברים על דברי תורה שנאמר כתוב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית על דברים שבע"פ (אמר החח"מ היה לו להביא גם מה שאמרו בתורת כהנים והביאו רש"י ויקרא (כ"ו מ"ו) אלה החוקים והמשפטים והתורות וכו' בהר סיני אחת בכתב ואחת בעל פה מגיד שכולם ניתנו למשה בסיני) ותניא בתורת

כהנים מה ענין שבת אצל מועדות ללמדך שכל המחלל את המועדות כאילו מחלל את השבתות ותניא כל שומר שבת מחללו כל השומר שבת אפילו עובד עבודת אלילים כאנוש מוחלין לו שהשבת שקולה כנגד כל המצות ואלו הקראין מחללין את המועדות כאילו מחללין את השבתות וכאילו כופרים בכל התורה ויינם יין נסך כמומרים עד כאן:
אמר הכותב דברי פי חכם חן בשיטה ראשונה ככתבה וכלשונה דהא לא צריכה רבה דודאי אסור להתחתן עם מי שאינו מאמין בתורה שבעל פה כי מי שנותן בתו לצדוקי הרי הוא כאלו דוחה אותה בידים ונותן בה שני טעמים אחד שהיא נוחה להתפתות ותו שהיא עוברת תמיד אלפני עור לא תתן מכשול לפי שהיא מבשלת לו לפי אכלו וכתבו בתוספות שאסור להושיט למומרים דבר של איסור אף על פי שהוא שלהם כי הדבר ידוע שיאכלוהו והוא נאסר דבישראל גמור חשבינן ליה ע"כ וסוף דבריו בזה ואף אם נפרש לשיטת התוספות דבכולהו נמי בעינן דלא מצי שקיל ליה מכל מקום איסורא דרבנן מיהו איכא במה שמסייע ידי עוברי עבירה וכדברי הר"ן ז"ל בפירוש ההלכות ע"כ:
ואני המשיב אומר דבנידון דידן הכל מודים דאיכא איסור תורה אפילו היכא דלא קאי בתרי עברי נהרא דדוקא גבי כוס יין לנזיר או אבר מן החי לבני נח שהוא יודע שהדבר אסור איכא למימר דליכא אלא משום מסייע ידי עוברי עבירה דדילמא כיון שיודע שהוא אסור לו דילמא הדר ביה ולא עביד משום הכי לית ביה מתחילה אלא משום מסייע ידי עוברי עבירה אבל בנדון דידן שהוא יודע שמה שנותנת ומתקנת לו אשתו מותר גמור הוא לא הדר ביה ודאי אכיל ליה ולדידן הוא אסור ודאי וכיון שכן אית ביה משום ולפני עור לא תתן מכשול ומפני שגם בעל הדין מודה שאסור ליתן להם בנותינו מאיזה טעם שיהיה איני מאריך בזה כל שכן שאני יש לי טעמים אחרים לאסור משום שמא תבשל לו בימים טובים והיא אינה אוכלת ממנו ומשום שמא לא תטבול בימי הקור כיון שהוא אינו מקפיד ונמצאת עוברת על כרת ותו שמא תתקדש בעדים של כיון שהיא רבנית ותתגרש בגט שלהם שאינו כלום כאשר אני עתיד לבאר בעזה"י ותנשא באותו הגט ועדיין היא אשת איש ובניה ממזרים וכאלה יש חששות רבות:
כתב המשיג וז"ל אבל הלוקח אשה מהם עם היות כי כל איש שורר בביתו ואין לחוש שיתפתה לה גם אין לחוש שמאכילה דבר אסור דאפשר להאכילה דברים המותרים לנו ולהם כגון צדוקי שוחט וישראל עומד על גביו ולהעמיד בביתו שמש ישראל או אשה ישראלית לשמור ולעשות מליחה וניקור כדת ישראל ע"כ:
ואני המשיב אומר כי אין דבריו נכונים בזה כלל כיון דאינהו לית להו לפני עור לא תתן מכשול אלא קרא כדכתיב תכשילנו ולאו אדעתיה לפי שאין השומר יכול להשמר

מבעלת הבית שלא יגע הנכרי ביין ושלא תכניס כף חולבת בקדירה ושלא תתן חלב מהמותר להם בתוך הקדירה להשביח חלקה הלכך בכל פרטי המאכל והמשתה תוכל להכשילו ולאו אדעתיה:

עוד כתב גם לענין הטבילה אפשר להעמיד עמה אשה ישראלית לראות שתטבול במקוה כשר ולהזהירה מחוצצי טבילה ע"כ ואני תמהתי איך עלה על דעת חכם לסמוך באיסור כרת על מי שאינו מאמין בו הרי שטבלה ואחר כך מצאה דבר החוצץ בטבילה לא תקפיד לה כיון שאינה חוששת לעיקר הטבילה ולא תחזור ותטבול וכל שכן בימי הקור ותו דנהי שיזהירנה מחוצצי טבילה בשעת הטבילה תקפוץ ידיה ותחבר ירכותיה ולא תחוש לאחד מן הדברים המפסידים את הטבילה והיא בתוך המים כי תאמר מי יודעני ומי רואני הלכך איני רואה שידור האדם עמה בכפיפה כיון שהיא חושבת שאין לטבילה במי מקוה עיקר כלל וזה ברור מאד שוב נשא ונתן אם אפשר ליזהר ממראות הדמים והספירה וכתב שגם המשיג הודה שיש לחוש שמא תראה דם ירוק ואח"כ תראה דם אדום ותשלימנו להירוק וכו' והאריך בזה בסוגיא דבנות כותים נדות מעריסתן וכו' ובפסק ההלכה וחזר להשגות המשיג וכתב וז"ל:

עוד כתב אבל מי שנושא אשה צדוקית שמיוחדת לו לכל ביאותיה יש לחוש להבא שמא איזה פעם תראה דם ירוק ואחר כך תראה דם אדום ותשלימנו לדם ירוק ובפרק הבא על יבמתו אמר רבא אשה רעה מצוה לגרשה וכו' וכל שכן אשה צדוקית שאינה אוכלת משחיטתו ולא סומכת על ניקורו ולא חוגגת בחגו ובפסחו דודאי מצערתו אם בעל נפש הוא ומצוה לגרשה כל שכן שמוזהר עליה מעיקרא שלא ישאנה ע"כ ואני אומר כי החכם הזה ניבא ולא ידע מה כי לפי שיטתו אינו מוזהר עליה כיון שאין בה איסור תורה ולפי שיטתי יפה כתב שאני אומר שהוא מוזהר עליה מן התורה וסוף דבריו בזה כזה וכזה יש לתת טוב טעם ודעת בחיתון הקראים לאסור אפילו בבני הטועים ובני בניהם בכל המון הקראים הנמצאים היום במלכיות הללו ע"כ וכבר כתבתי שאסור להתחתן בהם מן התורה כי מי שכופר בתורה שבעל פה והיה חייב מיתה בידי אדם בזמן שבית המקדש קיים איך יהיה מותר לקחת את מי שהיתה מחויבת מיתה וכי תימה מפני שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות ממרים שאלו אנוסים הם כיון שגדלו אותם אבותם על אמונתם וכו' הרי הוא ז"ל כתב אין ממהרין להרגן משמע שאם הזהירו אותם ועדיין עומדין במורדן היו הורגים אותם בזמן הבית והרי אשה זו שהוא רוצה ליקח עדין עומדת במרדה להחזיק בכפרות שלהם ואם כן איך ישאנה ועדיין נאריך בזה לקמן בע"ה עלה בידנו כי בין לפי שיטתי בין לפי שיטתו אסור לקחת אשה מהם:

שוב האריך בדין יינם ושחיטתם להוכיח שהם כעכו"ם גמורים והשיב על כל דברי המשיג על דברי תשובת רבינו שמשון ושהאמת הוא שהם מחללי מועדות אף שהם שומרים המועדות שחל בחשבונם וכו' והם פסולים לעדות וכו' ולא אמרו שקידושין שלהן הם קידושין אלא כשקדשו בפני עדים שלנו וכו' והאריך בכל הפרטים ואחר כל זה הביא דברי הרב המשיג במה שכתב רבינו שמשון שהם בועלי נדות שיש לדון בזה דאם משום שמשלימות לדם ירוק הרי עקביא בן מהללאל מטמא דם ירוק ומאן דסבר הכי לאו בועל נדה מיקרי וכו' והשיב על זה וז"ל ואני שמעתי ולא אבין כי לפי הנראה זה החכם לא ראה את הקראין והלא כל ימיו נתגדל במצרים והדבר מפורסם שהם כולם בועלי נדות שאינן טובלות כלל אלא מזין על ראשן מים לבד ואיך יעלה על דעת אדם לומר שאינם בועלי נדות בכרת אלא ודאי שכח מה שהוא מפורסם במצרים ושמא לשם באצטנבול מקום שכתב הפסק טובלות במי מקוה כאשר היה בזמן חכמי התלמוד שהיו טובלות במקוה הכשר לטבילה והיינו דמתמיהים התם צדוקי חבר בועל נדה משוית ליה אבל בזמן הזה הדבר נראה לעין ואין בה הכחשה ואפילו שואלין אותם אומרים כי הרחיצה האמורה בכתוב לאו היינו טבילה וכמו שכתבתי למעלה ואם תאמר נהי נמי שהם בועלי נדות וחייבי כריתות הם סבורים לעשות בטוב לא קשיא דהני מילי בסתם צדוקי אבל באלו שאנו מראים להם שאינם עושים בטוב דמן הקרא משמע בהדיא דרחיצה האמורה בכתוב היינו טבילה ואינם שומעין אינם עושים בטוב וכיון שהוא עובר על חיוב כרת הרי הוא פסול לעדות ולשבועה וכל שכן שאין השגה על הרב בעל התשובה שהוא לא פסל אותם מפני שהם בועלי נדות לבד אלא לפי שהם כמחללי שבתות ופסולים לכל התורה כולה ועדות ושבועה בכלל ולא אמר הכא שהם בועלי נדות אלא להפליג בגנותן כדי שיתרחק אדם מהם אבל קושטא דמילתא הוא שהם בועלי נדות ודאי וכולם בני הנדה הם ואין בזה פקפוק וכל מי שיאמר שאינם בועלי נדות לא תשמע לו כי לא היה בקי בהם כמוני שאני דר ביניהם ונושא ונותן עם הדיין שלהם בכל יום כי הם לא דברו אלא כפי משמעות סוגיות התלמוד ובאותו הזמן חברים היו לענין שנשותיהן טובלות במי מקוה או לפחות בארבעים סאה שאובה כמו שאמרו כולה שאובה מדרבנן אבל באלו שאנו רואין בעין והם אומרים שכך עיקר המצוה לזרוק על ראשה ובגופה מעט מים ובזה היא טהורה דכתיב וזרקתי עליכם מים טהורים וכו' לא אמרה אדם מעולם וקושטא הוא דהם חושבין לעשות בטוב אבל אחר ההתראה וההודעה נסתלק טעם זה ואפילו לדעת המשיב בועלי נדות הם וכולם בני נדה אלא שאין נפסלין בכך לשום דבר אם כן לא ידעתי מה השגה היא על האומר שהם בועלי נדות שהרי אמת הוא אלא שהם

כמושגים או כמוטעים לפי דעתו ולדעתי הם מזידים גמורים ואני חושב שנתעלם מבעל השגה מנהג נשותיהן בטבילה ומשום הכי תלי טעמא בדם ירוק והרי הם בועלי נדות מן התורה דהא קימא לן דלעולם היא בטומאתה עד שתבא במים והם אינם באות במים כלל כאשר הוא מפורסם והם מודים בו וגריעי בהא מן הישמעאלים שהם באים במים יותר מארבעים סאה אלא שהיא שאובה והם אפילו זה אינם עושים:

עוד כתב וכל שכן שאין לומר בועלי נדות הם משום דיום שפוסקת בו סופרתו למנין ז' דסברי מקצת היום ככולו ור' יוסי הכי סבירא ליה כדלעיל ואני אומר שלא ראה ולא שמע מנהג הקראין בזה דאם כן לא היה תולה עצמו בזה וכיוצא בו:

עוד כתב ואם אמר כן בשביל שטובלות נשותיהן במקוה ואינם נזהרות בשאובין הרי ר"י בעל התוספות אומר שמקוה שכולה שאוב כשר והאריך להוכיח זה ובודאי שהיא פלוגתא דרבוותא ובכאן גילה בהדיא טעותו שהוא חשב שנשותיהן טובלות ולא היא שאינן טובלות לא בשאובה ולא במקוה כלל והא דפליגי אי טעמא הוה משום דם ירוק או משום מקצת היום ככולו היינו בזמנם שהיו חברים אבל בזמן הזה הם בועלי נדות במזיד הם שאנו מזהירים אותן ולא נזהרו:

עוד כתב גם מה שאמר ואפילו אלעזר בן הנר שפקפק בנטילת ידים וכו' ולא ידעתי לכוון הקל וחומר כי כח הדין הזה הוא לחייב נדוי בזמן שבית המקדש קיים את הקראין עצמם העוברים על כל דברי חכמים קל וחומר מאלעזר בן הנר שנדו אותו על המצוה קלה ולפי זה ראוי לומר אלו העוברים על כל דברי חכמים על אחת כמה וכמה שהיה לנדותם אבל מה שכותב עאכ"ו שיש לנדות המדבק בהם וכו' אינו מתחייב אלא אם היה שנדו את מי שנדבק באלעזר בן הנר אבל עכשיו שלא נדו אלא את אלעזר מנין לנו שמנדין את המתדבק במי שעובר על דברי חכמים ומה שסיים מפני שמרבה פסולין בישראל לא מן השם הוא זה כי זו חששא היא וראוי לחוש לזרע היוצא שמא ימשכו אחר המינות מצד אמו או מצד אביו אבל נראה לי דמהאי טעמא לא שייך בהו נדוי דדילמא לא הוי ליה זרעא ואם תמצא לומר הוה ליה דילמא זרעא מעליא הוי כי אם האם מישראל תרגילו בקטנותו שהוא אצלה ושמא גם כי יזקין לא סור ממנה ואם האב מישראל כל שכן שילמדהו אורח משפט ודרך תבונות יודיעהו והכלל דחששא ודאי איכא אבל לנדותו על זאת אין לנו ע"כ ואני אומר במחילה מכבודו יפה כתב הרב ז"ל כי הוא היה חייב נדוי ושמתא כל המתדבק בהם והקל וחומר שלו כך הוא אם נדו לאלעזר בן הנר לפי שפקפק בנטילה לא כל שכן שינדו את מי שמכניס עצמו לספק כל גופי תורה שמא תשמשנו נדה שמא תאכילנו חלב ודם כיון דלית להו ולפני עור לא תתן

מכשול שמא תאכילנו חמץ בפסח שחל בחשבונינו ולא בחשבונם וכיון שהם עוברים על כל גופי תורה חיישינן שמא תעבירנו ולאו אדעתיה וכיון שהוא מכניס עצמו לספק זה חייב נדוי בזמן הבית וגם על הזרע יש לחוש כאשר כתב המשיג ואפילו שהדבר שקול לפי שיקול דעתו הרי הוא מכניס עצמו לספק שיוליד בנים בה' בגדו היש לך חייב גדול מזה כל שכן שאני אומר שאין הדבר שקול כי ודאי ימשך אחר המיקל כי מה לו לקבל חומרות חכמים הילכך הדבר ברור לכל רואי השמש שהמתדבק בהם חייב נדוי וגדול עונו מנשוא כי הוא סבה להרבות פסולים בישראל ואין לו תקנה כדאמרינן לגבי המרבה ממזרים ואחר זה נשא ונתן בדברי הרב המשיג על מה שכתב רבינו שמשון דאסור להחיותם וכו' ועל מה שכתב ועוד תניא גבי עם הארץ שאסור באכילת בשר ואלו שאין עוסקין בתורה אסור וכו' כל שכן ביום טוב שאין זה יעשה לכם השיב הרב המשיג שאין זו ראיה שהרי פירשוה הראשנים שמתוך שאינו יודע לשחוט ולבדוק אף על פי שיש לו כמה בהמות ועופות אסור לו לאכול מהם אבל לשחוט לו מנא לן אי נמי גוזמא קתני ומעשים בכל יום שאנו שוחטים לעם הארץ וביום טוב וקרא אסמכתא בעלמא ואם תמצא לומר ראיה גמורה לאפוקי עם הארץ שאינו עוסק אפילו במקרא אבל העוסק במקרא לא נתמעט עכ"ל והשיב על זה הרדב"ז וז"ל או לאזנים שכך שומעות דעדיף להו צדוקי משום דעוסק במקרא ועובר על כל גופי תורה ועל כל מה שהוא הלכה למשה מסיני ועל כל דברי חכמים מעם הארץ שמקיים המצות אלא שאינו עוסק אפילו במקרא ולישרי ליה מאריה דודאי לא ניחא ליה למרייהו דלימא עלייהו הכי שהם מאמינים בני מאמינים ואלו כופרים בני כופרים בתורה שבעל פה ולא ידעתי מה מביא ראיה להשיג על הרב ז"ל ממה שפירשו הראשונים כל שכן שאין פירוש זה נכון לא בלשון ולא בענין כי מלת אסור אינו מורה על פירושו וגם הענין וכי כולי עלמא ידעי הלכות שחיטה וכמה בעלי תורה יש שאינם יודעים לשחוט והולכים אצל הבקיאים לשחוט ומה שכתב שאנו שוחטים לעם הארץ לא קשיא כלל כי אין בזמן הזה מי שיהיה עם הארץ לגמרי אבל אלו הצדוקים אף שעוסקים מקצתם במקרא גריעי טובא מעם הארץ שהזכירו רז"ל מטעמא דאמרן אם כן יפה כתב הרב שאסורין לאכול בשר ואחר שהאריך עוד על השגות הרב המשיג כתב כללא דהאי שקלא וטריא שהקראין בזמן הזה כולם בועלי נדות הם כפי אשר ראינו בעינינו שאין נשותיהן טובלות במי מקוה ואפילו במי מקוה שאובין אלא משלכת על ראשה וגופה מעט מים והיא טהורה לדעתם וענן הטועה והנמשכים אחריו התירו להם המליקה ונמצא אוכלים נבלות וגם אינם בודקין כלל ונמצאו אוכלים טרפות וכו' נמצאת למד כי בקראין הדרים אצלנו בזמן הזה לא נמצא בהם אחת מכל המדות

שהזכיר הגאון ז"ל כי בכל יום מוסיפין גרעון הם ואינם מלין את בניהם כדת שהרי אינם פורעין וקיימא לן מל ולא פרע כאלו לא מל ואינם מלין במוהל שלנו ואין מכניסין בבתיהם תלמידי חכמים אדרבה בורחין מהם כבורח מן הנחש ואדרבה ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים כי המחברים האחרונים כגון אהרן וחבריו השיאו אותם עון אשמה ואין מתפללין כמנהג שלנו כלל ואינם אומרים י"ח כי אני ראיתי הסידור שסדר להם אהרן הנזכר מב"פ הרי שהם משונים בכל דבריהם ולפיכך אסור למול את בניהם בשבת שכיון שאינם מודים בפריעה ואם כן איך יעשו להם פריעה וכי תימא ימול בלא פריעה נמצא מחלל שבת ואינו עושה מצוה והביא תשובת הרמב"ם שכתב שראוי לכבדם ולהתנהג עמהם במנהג ענוה האמת והשלום כל זמן שהם מתנהגים בתמימות ויסירו מהם עקשות פה ולזות שפתים מלדבר תועה על חכמי הרבנים שבדור כל שכן שישמרו לשונם מלהלעיג ומהתלוצץ בדברי רז"ל הקדושים חכמי התלמוד וכו' אך אם מחללין בגלוי הראש מועדי ה' המקודשים בימים הקבועים לנו אסור לבר ישראל לבקרם ליום הקבוע להם שבדו מלבם וכו' וסיים הרי אתה רואה שזה היפך מהזכות שלמד עליהם בעל ההשגה והדבר ברור כי אלה הקראין הנמצאים היום אצלנו מחללין המועדות בגלוי ראש וחוצפה רבה ועושים כל מיני מלאכה בהם לכן אין ראוי להתנהג עמהם כאשר היה בימים הקדמונים ומחללים שבת בכל מלאכות שהן מדרבנן ואפילו במלאכות מן התורה דאתיין מדרשא ומי ברר להם איזו מלאכה מותרת ואיזו אסורה שהרי התורה לא אמרה אלא לא תעשה כל מלאכה ואפשר שיתירו את האסור ויאסרו את המותר באין מבין:

ולענין חשש ממזרות איני מודה לדברי בעל השאלה מפני שאין קידושיהם בעדים כשרים ותקנתם קלקלתם ואפשר שגם הוא לא אמרה אלא בשקדשו בעדים כשרים וכן העליתי באותה תשובה שאם יסכימו לשוב להיות כמונו ממטינא שיבא מכשורא ומקבילנא להו ושרינא להו לבא בקהל ישראל והנראה לעניות דעתי כתבתי:

אלה תמצית הדברים אשר דבר בקדשו רבינו הרדב"ז בתשובה ח"ב סי' תשצ"ו אשר העתקתי לזכות את מי שאין בידו ספר התורה הזה ומי שנמצא בידו ישר יחזה כי יותר ממה שהעתקתי לפניכם כתוב שם באורך וברוחב ואחד הרואה ואחד השומע זיקוקין דנורא דנפקי מפומיה דמרן הרדב"ז בלבבו יבין שלדעתו ז"ל וגם דעת הרב המשיג כן היא שאין שום צד להתיר החיתון בהם אם לא יקבלו דברי חברות לקיים כל מה שהורו לנו כל חכמי ישראל בתורה שבעל פה שקבל משה רבינו מסיני והנושא אשה מהם אם לא תקבל דברי חברות כל ימיו בעבירה בשכבו ובקומו במאכלו ובמשתהו וזה ידוע

ומפורסם דלא אכשור דרי ממה שהיה בזמנו ואיפכא מיסתברא חסורי מחסרא והכי קתני אחסור דרי על אחת כמה וכמה מאשר היה בימי מרן הרדב"ז ז"ל ולמפורסמות אין צריך ראיה:

ובאמת מה שכתב בתשובה שבח"א סי' ע"ג דמשמע מתשובת הרמב"ם שפשוט היה לו שמותרים לבא בקהל אפילו בעודם קראים בהורמנותיה דמרן הרדב"ז אומר אני דאינו מוכרח להבין כן מדברי הרמב"ם שהרב דקדק מדכתב הרמב"ם שאשה רבנית נשאת לאחד מהקראים כפי דין חז"ל בכתובה וקידושין ומה תקון הוא זה אם היא אסורה לו משום ספק ממזרות וכי תימא שטעו אותם שהשיאוה למה לא הזהיר אותם שדבר זה אסור ולכופו להוציא כדין ספק ממזר וכו' ולי הדל יתכן לומר שבכלל מה שכתב הרמב"ם שנשאת לאחד מהקראים כפי דין חז"ל נכלל גם כן שקבל דברי חברות וקבל תורה שבעל פה שבלא זה אין רוח חכמים נוחה הימנו שתנשא בת ישראל לבן מקרא מפני רוב המכשולות שיוצמחו מזה במאכלות ובעילות איסור וכיוצא כמו שבאר הוא עצמו בהתשובה שבסי' תשצ"ו הנ"ל ובלאו הכי לדעת הרב מוהריק"ש בתשובותיו בספר אהלי יעקב בסי' ל"ג (בד"ה גם תשובת הרמב"ם) תשובה זו אינה להרמב"ם כי היא היפך ממה שכתב בחבורו וכו' עי"ש ולכן הדבר פשוט שלא אמרו המתירים להתחתן בהם אלא לאחר שיקבלו דברי חברות וכל התורה שבעל פה כמונו היום אבל בעודם קראים אין שום צד היתר להתחתן בהם כלל וגדולה מזו נראה קצת מדברי תשובתו שבסי' רי"ט (בדפוס ווארשא תרמ"ב היא בח"ד סי' אלף ר"ץ) שאינו מסכים להתירם אלא אם כן יקבלו כולם כאחד או לכל הפחות קהל גדול מהם עול תורה שבעל פה שזו הוכחה גדולה ששבים באמת לדת האמת בלתי שום תכלית ופניה זרה כי אם לאהבת האמת והצדק אבל אם אחד או שנים מהם באים להתגייר להיות כמונו לא היה מסכים לקבלם כי יש לתלות באיזה סבה חיצונית ולא מאהבת ה' ותורתו שכן כתב שם וז"ל עוד יש טעם כללי לכלל הקראין שהרי ישראל הם וקידושיהן קידושין ואין גיטן כתקנת חז"ל וכולם פסולי עדות הם מדאוריתא ומפני שיש בחקירה זו סכנה גדולה שהרי כמה משפחות מהם באו לכלל הקהל לא ראיתי להאריך בזה ומוטב שיהיו שוגגין וכו' ומכל מקום מודה אני שאם היו מסכימים כולם לבוא לדת חברות ולקבל עליהם קבלת רז"ל להיות כמונו היינו מתירם לבא בקהל עם הסכמת החכמים נר"ו והטעם כי כל קידושיהן הם בעדים מהם שהם פסולי עדות וכמו שכונסה כך פוטרה ואין לחוש אלא לדור הראשון שהיו קדושין בעדים כשרים ושמא נתגרשה אחת מאותו הדור אחר שפקרו בעדים פסולים והלכה ונשאת באותו הגט שנמצאו הבנים ממזרים ולא הייתי חושש לחששא זו כדי להסיר

שם האומה הזאת מפני שהיא חששא רחוקה כי שמא אותם אשר נמשכו אחר צדוק וביתוס לא היו נשואים נשים ואם תמצא לומר שהיו נשואים שמא לא גרש אחד מהם את אשתו ואם תמצא לומר גרש אחד מהם את אשתו שמא בעדים כשרים גירש וכתקון רז"ל שעדיין באותו הדור לא פקרו לגמרי כאשר הוא בזמן הזה אחר שהיו להם מפרשים כענן וחבריו שהטעו אותם ואם תמצא לומר בפסולי עדות גרש שמא אותה המגורשת לא נשאר לאחר ואם תמצא לומר נשאת לאחר שמא לא ילדה ממנו ואם תמצא לומר ילדה שמא סרים או אילונית ילדה ואם תמצא לומר ראוי להוליד ילדה שמא מתו בעודם קטנים ולא הגיעו לכלל בנים ואם תמצא לומר הגיעו לכלל בנים כל אחד מהנמצאים עתה יכול לומר איני מהם וכל אחד מותר לבוא בקהל לבדו: כללא דמלתא דכיון שאין האיסור מבורר אם היו מסכימים כולם לשוב אלינו ולקבל דברי חברות הוה ממטינא שיבא מכשורא בכלל חברי להתירם לבא בקהל וזה לשון כפתור ופרח ומסתברא שיש לחוש אם אחד מהם קדש בת ישראל וכדאמרינן בכותי שקדש הוה עובדא ואצרכוה גטא וכן כל כיוצא בזה אם כן נמצא קולו חומרו והצדוקים אינם נמצאים היום בזמננו מוסיפין גריעות אלא שרבים מהם מתייהדים תמיד וכמעשה שאירע סוף מחזור רס"ז מקהל גדול מהם שנתייהדו ביום אחד במצרים על ידי הנגיד רבינו אברהם נר"ו והמחמיר תבוא עליו ברכה עד כאן לשונו וזה הנגיד רבינו אברהם נראה לי שהוא בנו של הרמב"ם ז"ל ולא חשש וקבל דוד ן' אבי זמרא הרי שכתב ושנה דבריו לומר שאם מקבלים כולם דברי חברות וכו' אלא שמדבריו בתשובה אחרת נראה בעליל דלא שאני ליה בין רבים ליחיד מכל מקום פשיטא ודאי דלא סגי בלא קבלת דברי חברות שבזה יש לחוש לכמה מכשולות כנז"ל: ותלמידיה דמרן הרדב"ז מר ניהו הרב מוהריק"ש בספר אהלי יעקב בסי' ל"ג הביא תשובת הרב המשיג על דברי הרדב"ז והאריך לסתור דבריו ולקיים דברי רבו בענין היתר להתחתן בהם מחמת שאין קידושיהם קידושין שהרי מקדשין בפני עדים שלהם שהם פסולים לעדות וכו' וכתב מפורש דאם שבים בתשובה ומקבלים דברי חברות מותר לקבלם לקרבם לחסות תחת כנפי השכינה ומותר להתחתן בהם אבל ודאי אם אינם מקבלים דברי חברות לקיים כל דברי חכמים בתורה שבעל פה המקובלת אצל כל ישראל הם כי לא להזכיר להתחתן בהם ויהיו כל ימיהם בעבירה בכמה מכשולות שיבואו לידם כמו שמבואר בגוף תשובת הרדב"ז ובכל אשר יפנו ירשיעו רח"ל וכל מה שהאריך הרב מוהריק"ש (מדף ס"ג והלאה) היה על השאלה בקראין שקבלו עליהם דברי חברות וחזרו בתשובה להאמין בדברי רז"ל אם מותרים לבא בקהל ישראל אבל כל שהם עדיין בטעותם שלא להאמין בדברי רז"ל אין כאן לא שאלה ולא תשובה דפשיטא ודאי

דאסור להתחתן בהם ומלבד שיש לחוש לכל המכשולות כנז"ל אתה תחזה מה שכתב הגאון החסיד חתם סופר זצ"ל בפתיחה להלכות יין נסך שהובא בספר לב העברי ח"ב ד' כ"ד ע"א (הספר שבידי הוא דפוס לבוב שנת תרל"ד ואין מצויין בו לא דפים ולא נומרין אך ספרתי מדף של ההקדמה והנצרך לנו הוא בדף כ"ד בד"ה וכדי שלא ליתן פירוד) עכו"ם לאו דוקא דכל שאינו בתורת משה רבינו ע"ה הן בכתב הן בע"פ איכא הסרה מדרכי דתינו וגר תושב יוכיח רק לענין הנאה יש לחלק וכו' אבל איסור שתיה משום בנותיהם ומשום הסרה מדת ישראלית אין חילוק כו' ועיין בפרק בנות כותים ד' ל"ג ע"ב בנות צדוקים וכו' דנראה מזה דצדוקים והקראים הסרים מדרכי תורתינו ראוי להרחיק משתיית יינם משום בנותיהם ולבסוף אתו לאימשוכי להסיר מדרכי ה' וגרוע מנכרי דמינות משכה ועיין מה שאמר ר' טרפון בפרק כל כתבי ד' קט"ז ע"א וכו' עד ומ"מ טוב לפני ה' להמלט מהם ומהמונם לא תקרב אל פתח ביתה וכל באיה לא ישובון עכ"ל הרי דאוסר השתיה עם הקראים משום בנותיהם דכל שאינו בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה איכא משום הסרה ולכן פשיטא ודאי דאסור להתחתן בהם אם לא יקבלו עליהם תורה שבעל פה וכשיקבלו דברי חברות לקיים כל המקובל בידינו מתורה שבעל פה ולא יהיה מקום לחוש לשום תכלית ופניה זרה כי אם לאהבת האמת בזה הוא שנחלקו הקדמונים אם מותר להתחתן בהם או חיישינן לממזרות וזה ברור ופשוט ואף באופן כזה רבו האוסרים כמו שמתבאר מכל הרשום בכתב אבל בלתי שיקבלו לקיים תורה שבעל פה המקובלת אצל כל ישראל בכל פרטיה חלילה להעלות על הדעת שום שמץ היתר:

והגאון מוהרש"ל בים של שלמה בפרק עשרה יוחסין סוף סי' יו"ד אחר שהביא מה שכתב מרן הב"י בשם תשו' כרבינו שמשון שאסר להתחתן בהם כתב ואני שמעתי שחכם גדול באר ישראל רצה להתיר את הקראין ונתקצרה לו השעה מן השמים והלך לעולמו ולא נשא פנים לתורה ברוך המקום עכ"ל הנה ערכתי לפניך כל הסברות שראיתי בזה מערכה מול מערכה ולמעשה מי לא ירא להכניס ראשו בין ההרים הגדולים ולא יחוש לדעת האוסרים והם שרים רבים ונכבדים ובפרט דבזמן הזה רחוק מאד לצייר שיקבלו דברי חברות לשמור ולעשות ככל המקובל בידינו בתורה שבעל פה ומי הכניסם בכל זאת ואינהו בהיתרא ניחא להו טפי והלואי שלא יהיו דברי רבותינו וחכמי ישראל כחוכא בעיניהם ואיש או אשה אשר ידבק בהם אין רגע בלי פגעים רעים במכשול המאכלות ובעילות אסורות וחילול שבתות וימים טובים ככל אשר דבר בקדשו הרדב"ז בתשובתו ובלאו הכי עינינו הרואות שמרחקים מאד קרבתם לבני ישראל וסורו טמא יקראו למו ואם מפני איזה סבה ירדוף אחד מהם וירצה להתחתן בנו בלי שום ספק

לא מאהבת ה' ותורתו מאשר יקרו בעיניו דברי עבדיו חכמי התלמוד יעשה זאת כי אם בשרירות לבו ילך ויתורו אחרי לבבם עיניו נתן בבת ישראל ועיניה נתנה באחר ואחרי שלא יקבלו דברי חברות ולא ישובו בתשובה שלמה בלתי שום פניה רק מאהבת ה' ותורתו חלילה להעלות על הדעת שיהיה שום היתר להתחתן בהם ואין להביא ראיה להתיר בזמנינו מדברי הראשונים המתירים בזה כי הימים הראשונים היו טובים ורבים מהם היו מתיהדים לשם שמים ובהם דברו המתירים ועתה אחסור דרי ואם היו הקדמונים רואים הדור הזה היו צועקים בקול מר כשופר לרחק ולא לקרב חלילה:

והנה הרב פתחי תשובה בסוף סי' ד' הביא מה שהשיב הגאון נודע ביהודה קמא סי' ה' באחד שנשא בת קראי דהרמ"א אסרם משום ספק ממזרות ואמנם נוכל לומר דלא אסר אלא באתרא דקביעי ואף שרובן לאו בני גירושין נינהו מכל מקום חשיבי ולא בטלי אבל אם פירש אחד מהם אמרינן כל דפריש מרובה פריש וכו' ומסיק שאם האשה הזאת היתה במקום קבוע לישיבת הקראים ובהיותה גדולה ובת דעה הלכה משם ובאה לכאן עדין אסורה משום קבוע דהא גם היא מוזהרת ולדידה לא חשיב פירש וכו' ואם האשה לא היתה במקום קביעות ואבותיה נסעו משם ונולדה חוץ למקום קביעות הרי זו מותרת להשאר תחת בעלה כיון שכבר נעשה מעשה אבל אם היא בגדלותה כבר היתה במקום קביעות והיא בעצמה נסעה משם אין אני מהמתירים ולא מהאוסרים כיון שכמה קדמונים התירו לקבלם במקום קביעותם לכן איני אומר בה לא איסור ולא היתר אלה תורף הדברים אשר הביא הרב פתחי תשובה ובמחילת כבוד גאונו השמיט מדברי הגאון נודע ביהודה דבר גדול ונחוץ לדעת אותו כי הרואה דברים אלו יחשוב שבאופן שהסכים שמותרת להשאר תחת בעלה אחר שכבר נעשה מעשה היינו אפילו אם היא עדיין קראית שלא קבלה עליה דברי חברות (וכדמשמע ליה להרדב"ז בח"א סי' ע"ג מתוך דברי תשובה להרמב"ם) אבל אין זה אמת שהרי כתב מפורש בזה הלשון הנה גם היתרים אלו שייכים כאן דאטו מותר להתחתן הקראים בעודם מחזיקים במנהגם הגרוע הלא האיסור מבואר בתשו' רב אשכנזי סי' ג' שאף בלא חשש ממזרות אסור לדבק בהם עכ"ל הרי מבואר דלא אמר להתיר אחר שנעשה מעשה אלא בקבלה עליה דת משה ויהודית שבאופן זה אין לנו אלא משום חשש ממזרות ובזה נסמוך אחר שכבר נעשה מעשה לומר כל דפריש מרובא פריש אבל אם לא קבלה דת ישראל הרי זו אסורה גם לדעתו כמו שהעיד בשם תשו' רב"א וכן דעת הרבנים שהבאתי למעלה וזה ברור והרב פתחי תשובה קיצר במקום שהיה לו לבאר:

ונשאלתי בענין זה מרב אחד יצ"ו וז"ל זה כשלשים שנה אשר נתיישב איש ואשתו מעדת בני מקרא קראי ממדינת קירים וילדו פה בנים ובנות וזה לא כביר עשו היכרות ביניהם איש עברי מאחינו בני ישראל עם בת הקראי ונתקשרו ביניהם בקשר ידידות אמיץ וחזק עד אשר בת הקראי אמרה אל העברי פרשה כנפיך עלי ואנא אהוי לך לאינתו כדת משה וישראל וגם אבותיהם אמרו לדבק טוב והנה אחרי אשר ברכם ה' בהון ועושר באו לפני לאמר הבה לי אשתי ואנא אשא אותה בחופה וקידושין ואנכי לא עניתי דבר ולא חפצתי להשתקע בדבר אך עתה זה כמה פעמים בא בהצפירה פום עד מתי ניזיל בהאי דוחקא אחרי אשר חפצנו על פי דין תורה לכן אמרתי אדברה אל כ"ת ודבר מה יראני והנה מה אומר בודאי לא נעלם מעיני כ"ת דברי הנודע ביהודה קמא סי' ה' ממש בכגון דא רק שכבר נשאת ועיקר בנינו מה הנערה לא היתה במקום קביעותם וכגון דא גם כן שמעולם לא היתה בשם כי נולדה פה לכן אבקש אולי כ"ת ימצא עזר ותרף לזה כי באולי נודע לכ"ת מדינות אלו כי ישנם פה האנשים האומרים ואם לא לקחתי בחזקה וד"ל בודאי אם אפשר מותר שיאכלו בשר שחוטה וד"ל אחרי אשר אחזה אני הקשר לא ינתק ביניהם בשום אופן ובאים לפני בתחנונים ידבר עשיר אמרתי אשאלה כ"ת מי כמוהו מורה ואנא אוקיר מילי דמר וחביבותן עלי ולדברי תשובתו אצפה וכו' עכ"ד נר"ו גם קבלתי מכתב מרב אחר מעיר אחרת יצ"ו ונראין הדברים כי שניהם שואלים הלכו על נדון אחד וז"ל השני ייטיב נא כת"ה להשיבני בהקדם כי נחוץ לי הדבר הנה אברך אחד השתדך עם בתולה בת קראי והיא רוצה להנשא אליו בחופה וקידושין כדת וכו' אך ידוע כי על פי דין תורה אין שום היתר לזה רק הנוב"י בשו"ת קמא כתב בנדון כזה שאם כבר נשאת תתקיים והיתרו בנוי העיקר שאם היא יצאתה ממקומותיהם בעודה קטנה אזי יש היתר אבל לכתחילה הוא אינו אומר לא איסור ולא היתר ופה היא בת עשיר ונולדה בפה ומעולם לא היתה במקומותיהם ואינה יודעת מנהגיהם כי בלאו הכי מנהגיה כנכרים אך אם לא יתירו להם להנשא כד"ת אזי המה מוכנים להמיר דתם בכדי שיוכלו לינשא זה לזו לכן ייטיב כת"ה להשיבני תכף ומיד כי נחוץ הוא זה ולתשובת כת"ה נצפה וכו' עכ"ד נר"ו ואנכי הדל השבתי על שני כתבים הבאים כאחד הנ"ל בסיגנון אחד והוא זה כי עיינתי בדברי הפוסקים המדברים והמה מערכה מול מערכה כרשום בקונטריסי ואין דעתי נוחה להתיר בשום אופן אף אם היה נדון דידן כנדון הגאון נודע ביהודה (לאחר שנשאת) וקל וחומר בנדון זה שהיא רק משודכת (או מופקרת) לו חלילה להעלות על הדעת שום צד היתר ואי לאו האי יומא דקגרים לקצר באמרים (כי הוא סמוך לחג הפסח) חפץ חיים להעתיק לפניו להבות דב"ק בספרי דבי רב אשר שזפתם עיני וכו' והעתקתי

רק דברי הרב אהרן הלוי שבשו"ת בשמים ראש הנז"ל (בד"ה ותשובת) ומה שכתב בים של שלמה הנז"ל (בד"ה והגאון מוהרש"ל) ע"כ דברי תשובתי לשניהם: אחר שלשה חדשים קבלתי עוד מכתב מהרב הראשון ואלה דבריו הנה מאז קבלתי מכתבו הנכבד עד עתה נעשה ענין אחר בענין השאלה מבת קראי שהשתדכה עם עברי מאחינו בני ישראל והנה עתה נסעו מפה ואחד מהסביבות סדר להם קידושין ועתה באו לפני הזוג הנ"ל ובקשו שארשום להם בהמעטירקעס (הוא פנקס מטעם הממשלה שבו רושמים הנולדים והמתים הנושאים והמתגרשים כיוצא) אך אחרי אשר בלא רבנים מפורסמים לא רציתי לסמוך על עצמי אמרתי אשאלה פי הרבנים ויעויין בס' תפארת ישראל סדר נשים סו' ג' בשם אביו והנה פניתי במכתבי לכבוד הרב הג' שיחי' אבד"ק שאוויל ודק' ראסיין ובאו אלי תשובתם להיתר ובפרט אחר שנעשה מעשה ועתה אמרתי אחרי אשר גם כבודו ידע מהמעשה אמרתי אודיע לכתר"ה את המעשה והנני מבקש גם את כתר"ה להשיבני חות דעתם הרמה בזה ובאם אפשרי שיסכים גם כתר"ה כי הרחמנות עליהם גדלה מאד והוריהם בוכים ומיללים כי באם חלילה לא ימצא עזר ותרף אזי חלילה יאנסו להמיר דתם וכו' יען כי בלא רשותי לא יורשם שמם בהמיטרק ואז בניהם אשר יולדו יחשבו לממזרים עם דתי הקיר"ה יען כי לא באו בס' הזכרונות לכן אהובי ידידי שיחיה נא להשיב לי חו"ד הרמה בזה וכו' עכ"ד ולא השבתי לו בעצמי רק צויתי לחתני הי"ו וכתב לו שאם ישלח לי תשובות הגאונים משאוויל וראסיין יצ"ו או לכל הפחות העתקת דבריהם אז אחוה דעי גם אני בעזרת צורי ומגיני:

ואנכי עפר ואפר תחת כפות רגלי גאוני דורנו יצ"ו אומר אני אף אם דעתם באמת כאשר מעיד בשמם השואל יצ"ו אינני מודה לדעתם וסברתם כלל לא מבעיא אם דעתם להתיר לעשות מעשה לכתחלה שלא כדעת הגאון נודע ביהודה אלא אף אם לא אמרו להתיר אלא אחר שכבר נעשה מעשה וכהוראת הנודע ביהודה כבר כתבתי למעלה שאף המתירים להתחתן בהם לא התירו אלא בשקבלו דברי חברות לשמור ולעשות את כל דברי התורה שבעל פה אשר רחוק מאד להאמין בבת הקראי שבנדון דידן שתקבל עליה דברי חברות כנז"ל וכבר הגיד השואל השני שכל מעשיה מעשה נכרים ומוקצה מן הדעת לומר שנתנוססה בה רוח טהרה מפחד ה' ואהבת התורה שבעל פה כי רק בשרירות לבה תלך ועיניה נתנה בו ואשר נתקשרו באהבה זה עם זו והיה במחשך מעשיהם יבקשו אוכל למו אכלה ומחתה פיה בפומבי ובלי מעצור ויהיו מוכשלים וכל ימיהם בעבירה בביאות אסורות וכל המכשולים שהזכיר הרדב"ז בתשובתו וגם הרב המשיג על תשובת רבינו שמשון מודה בזה וכבר כתבתי שגם הגאון נודע ביהודה הזכיר זאת בתשובתו שאין

שום היתר בעודם מחזיקים במנהגם הגרוע ושהאיסור מפורש בתשובת רבינו בצלאל וכו' ובאמת אין לתאר בכתב התקלות שתצמחנה מההיתר בכיוצא לזה ולכן אם אמת כמו שכתב השואל, בשם שני הגדולים הנ"ל יחיו כבודם במקומם מונח כי הפריזו על המדה ואיני שומע להם בזה כלל תערב עלי שיח שפתי צדיק הוא אהרן מסג"ל שבשו"ת בשמים ראש הנ"ל ודעתי העניה לרחק ולא לקרב בשום אופן כלל:

ויהי כי ארכו הימים מאז שלח ידידי חתני הנ"ל הי"ו מכתב הנ"ל להשואל הנ"ל ולא ראיתי שום תמונת אות ממנו נכנס ספק חשש בלבי אם כנים הדברים שהסכימו הגאונים הנ"ל יחיו להתיר ובפרט אחר שכבר נעשה מעצמו (כמו שכתב בשמם הרב השואל) שמשמעות הלשון הוא שיפה כחם להתיר לינשא לכתחילה נגד דעת הגאון נודע ביהודה שלא הסכים להתיר אלא לאחר שכבר נשאת ואמרתי שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך אם כנים דברי השואל האומר בשמם והנה האדרס להגאון מראייסין יצ"ו אין ידוע לי וכתבתי לשאוויל לכבוד ידידי הגאון הגדול כמהר"י זכריה שטערין יצ"ו לידע אם אמת אשר נאמר לי בשמו ושיודיעני טעמו ונימוקו וכתבתי לו דברי השואל ותשובתי וגם דברי מכתב השני מהשואל הראשון והגאון יחי' השיב לי בענין זה וז"ל אודות מה שכתב שהגיע שני מכתבים מעיר פ' על בת קראי להתחתן עם בר ישראל ובקש להשיבו אם אמת מה שאומר השואל בשמי הנה לא ידעתי מ"ש השואל בשמי ואשר כפי הנראה שכת"ר קצר גם באופן השאלה אשר כתב לי השואל (אמר החח"מ מה ששלחתי לו הוא העתק דברי השואל ממש בלי תוספת ומגרעת זולת מקומן של שבחים וטיטו"ל שזה השמטתי) וקשה עלי לחפש אחר מכתב השואל וכפי זכרוני כתב השואל שהוא ממש כעין השאלה בנו"ב מ"ק סי' ה' שהאשה מעולם לא היתה במקום קביעות שאבותיהם נסעו משם ונולדה חוץ למקום קביעות ולפי מכתבו הבחור קדשה בהיותם בגימנאזיע (אישקולא) בעיר חארקאוו וכעת מתרצים אבותיהם בזה ורוצים לעשות בפומבי הנישואין והשואל כתב שלדעתו היא ממש השאלה שבנודע ביהודה ומכל מקום אינו רוצה לעשות מעשה בלתי הסכמת רב מפורסם והנה לא ידעתי השואל עד עתה בשם רק ממכתבו וגם מהחתמות הנדפסת שהונח על המכתב ניכר שאינו הרב הקאזאנער (חכם באשי) מהממשלה רק האב"ד משם מכל מקום הוסכם אצלי שלא להשיב בד"ת ורק להשיב בקצרה בשורות אחדות שמיהרתי להשיב תכף בא מכתבו שלא אוכל להשיב מאומה באשר במכתבו לא נתבאר פרטי השאלה בשלמות אם לא נמצא שם עוד איזה מהקראים (ואף שהשואל כתב אלי מפורש שאין עוד קראי שם אבל כונתי היתה על חארקאוו שאולי נמצא שם עוד בעיר או בגמינאזיע דשם) ועל כל פנים

גם הנודע ביהודה לא כתב רק שמותרת לישאר תחת בעלה הואיל וכבר נעשה אבל לא באופן זה אף אם יתבאר בעדים שכבר קידשה אבל לעשות עתה חופה וקידושין על ידי רב דמתא זה חשיב כהוראה לכתחלה ובעיקר הענין ידוע שרבו המחמירים וגם מהלומדים המהפכים בזכותם ככתוב בשו"ת בשמים ראש סי' ר"ך וכמו שכתב שם הכסא דהרסנא במפתחות ואף שרבו החולקים ואשר צוחו עליו בזה התשובה בפרט וכידוע ועצתי בעובדא דידי שיכתוב לשנים מגאוני זמנינו ושלא יכניס עצמו כלל בזה בלי הוראתם ואם ישיג מכתבם וירצה אז לכתוב אלי אז אשיב לו דבר בל"נ איה"ש כאשר עם לבבי בעובדא דידיה זאת בזכריני מה שהשבתי לו אז וחפצתי לראות ההעתקה ממכתבי אשר אקוה כי אמצא אצלי אחר החיפוש הרבה במכתבי והעיקר ראיתי עלי חובה למנעו שלא לסדר קידושין בעצמו שלא יאמרו להקל לכתחלה ושיכתוב עוד לשנים מגדולי זמנינו אשר שיערתי כי באופן זה ישמע לעצתי שלא לעשות מעשה בעצמו ולהיות מתון בזה וגם הייתי חפץ שיודיעני ולהעתיק תשובתם ואך לא הגיעני שום ידיעה כלל משם מאז ודי בזה לעת עתה עד אשמע דעת חכי"ב ואדמה איך שיהיה מהראוי לכ"ת להשיב לשם גם כן בקיצור ואולי השיגו עוד מכתבים שישלח לי העתקתם עכ"ד הגאון משאוויל יחיה אכן נודע הדבר כי לא כאשר אמר בשמו הרב השואל היא דעתו ואדרבא דעתו להחמיר מלסדר להם חופה וקידושין אף אם יתברר שכבר קדשה ועם כי לזה יש לי לדון את הרב השואל לכף זכות שטעה בכונתו והבין שדעתו להתיר (אף שרחוק להבין כן מדבריו הנ"ל). ולכן כתב בשמו שמתיר אמנם תמוה לי על השינוי הנראה לעינים בציור השאלה בין מה שהציע לפני ובין מה שכתב לשאוויל כי במכתבו אלי אין שום רמז שהבחור והבתולה היו בעיר חארקאוו כלל ולשאוויל כתב כי קדשה בעודם בגמינאזיע בחארקאוו ומפני זה הוצרך הגאון המשיב יחי' לשאול ממנו אם בחארקאוו נמצאים מהקראים או לא (ככתוב במכתבו הנ"ל) ולולא קשה בעיני להעלות שמץ חשד על רב באתריה (עם כי לא ידעתיו מאז הימים מסתמא ירא את ה' וחרד הוא ועולה לא ימצא בפיו חלילה) הייתי אומר כי דברים בגו כי אחרי שהעיר חארקאוו לא רחוקה היא מאתנו העלים ממני דבר זה כי שפט בדעתו מה שהוא האמת שאנחנו יודעים כי נמצאים בחארקאוו קהל גדול מהם הדרים שם יותר מששים משפחות גדולות מלבד הרבים מהם ההולכים שם לרגלי מסחרם ולשאוויל שהרחק מאד בינה לחארקאוו ולא ידעו מזה הציע גופא דעובדא כאשר היתה באמנה כן היה עולה על דעתי לומר לולי שהשואל הוא רב בישראל ורחוק להעלות על הדעת לחשדו בזה ועל כל פנים הדבר תמוה בעיני בשנותו את טעמו והחשד אשר היה עולה על דעתי ששינה בכיוון כתבתי

להגאון משאוויל יצ"ו ורמזתי לו כי לא אוכל להחליט כן אחרי שאיני מכיר את הרב השואל וכל ישראל בחזקת כשרים לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ואף כי רב או צורב:
והנה המובן מתוך דברי השואל הראשון במכתבו השני אלי כנז"ל הוא שאחר שקבל תשובתי ועבר זמן מה ונסעו הבחור והבתולה לאחת מהסביבות ואחד מהסביבות סדר להם קידושין ובאו הזוג הנ"ל אליו להעלותם בספר הזכרונות הנה אחר כל אלו המעשים כתב לשני הגדולים הנ"ל והתירו לו ובפרט אחר שכבר נעשה מעשה זהו המובן מדברי מכתבו השני אמנם אחר שלשה שבועות קבלתי עוד מכתב מהגאון משאוויל יחיה ובו העתיק לי דברי הרב השואל במכתבו אליו ורשום בו היום והוא אותו היום עצמו אשר כתב לי השואל מכתבו הראשון וזו הכחשה גדולה לדברי מכתבו השני ולא ידענא מאי אידון ביה ויש גם שינוי בציור השאלה ואעתיק פה דברי הגאון משאוויל יחי' במכתב הזה וזהו:
ע"ד השאלה מבת קראי הנה טרחתי לחפש אחר מכתב השואל ומתוכו יראה כי השואל שינה במכוון אופן והשאלה אליו כפי שאכתוב אליו העתקתו ואעתיק הנוגע להשאלה וז"ל ביום פ' שנת פ' בפה עיר פ' נתיישב זה לערך שלשים שנה איש ואשתו מעדת הקראיים וילדו בפה בנים ובנות וזה לא כביר נתוועדו ביניהם בחור אחד מבני ישראל עם בת הקראי בחארקאוו בלמדם יחד בבית האינווערסטיט ואחר אשר התקשרו ביניהם בקשר ידידות נדברו ביניהם כי תנשא בת הקראי להיהודי כד"ת וזה לא כביר קדש אותה הב' הנ"ל בפני עדים כשו"ן והנה עתה באו הזוג מחארקאוו לפה לבית הוריהם ואבותיהם אמרו לדבק טוב לא יפרדו ועתה רוצים לחוגג את חתונתם ברוב פאר והדר כיאות להם בחופה ובברכת נישואין ובא לפני הרב מטעם הממשלה בשאלה כי רוצה לכתוב בהמעטירקעס כי על פי דיניהם אין בזה שום איסור רק איך להתנהג על פי ד"ת והנה אף כי לא נעלם ממני כי ממש שאלה כגון דא באה לפני הנו"ב וכו' ופה ממש שוה הענין כי אבות הנערה כבר עקרו דירתם ממקומות קביעתם זה שלשים שנה והיא נולדה בפה ומעולם לא היתה במקומות קביעותם ונתארסה ונתקדשה כד"ת להאברך הנ"ל ע"כ לפי דעת הגאון הנ"ל לית דין צריך בושש אך בכל זאת לא חפצתי להעמיד הדבר על דעתי עד אשר אקבל תשובה נכונה וכו' עכ"ל אות באות מהנוגע להשאלה ורק התיבות ומעולם לא היתה במקום קביעותם ניכר לכל כי נמחקו התיבות שהיו מקודם ונגרר מה שהיה כתוב ועליהם נכתבו אח"כ התיבות הנ"ל והנה מצד הכתב על המחיקה והגרר שיערתי כי דברים בגו והשבתי לו תכף לקבלת המכתב אשר בעיקר הענין רבו התשובות ובמכתבו לא נתבאר פרטי הענין אם במקומו לא נמצא עוד קראים (כונתי היה

על חארקאוו אשר באופן כזה כותב הנו"ב שאינו מורה כלל) ועכ"פ גם הנו"ב לא מילאו לבו לצדד רק הואיל וכבר נעשה מעשה שנשאה אבל לא להורות לעשות חופה וקידושין לכתחלה עם בת קראי בעצתי שיכתוב לשנים מגדולי הוראה ואם ירצה אח"כ לשמוע מה בפי אם ישלח לי העתקת מכתבם אז אודיע לו ככל אשר בלבבי ועל זה לא קבלתי עוד שום מכתב ממנו יותר וגם מ"ש השואל בשם הרב מראייסין אני מסופק אם אמת בפי השואל מלבד שאין להשגיח גם אם היה מסכים אתו אשר אין ספק אצלי בהאמינו להשואל שהוא ממש כעובדא דהנוב"י ולא שם אל לבו לחקור אם בחארקאוו נמצאים קראים וגם מה שמפורש בדבריו שההיתר רק אם כבר נשאת והנה במכתב השואל לכת"ר כתוב שאחד מהסביבות סדר להם קידושין ושמבקש לרשום שמו בהמעטרקס ואף שיש לכוין בזה ג"כ כונתו על הקאזאנער רב שאיננו רוצה לרשום בלא רשיונו ובמכתבו אלי נאמר שבא אליו הקאזאנער רב לשאול מאתו איך הוא עפ"י ד"ת וכנ"ל וגם שלפי מכתבו אלי ביום פ' (הוא היום שכתב השואל גם לי מכתבו הראשון) כותב שכבר קדשה בחארקאוו בפני עדים כנ"ל ולפי מכתבו אליו נראה שלא הזכיר אז כלום מענין הקדושין רק במכתבו השני כתב שזה נעשה לאח"כ ואף שאפשר שלא היה ג"כ חו"ק ושואל רק לענין הכתיבה במטרקעס ואיך שיהיה לא טוב עשה לכתוב בשמי שבא תשובתי להיתר מה שכתבתי מפורש להיפוך שלא נתבאר במכתבו פרטי השאלה אם נמצאים קראים בחארקאוו ושגם הנו"ב לא התיר רק בנשאת ואני משער גם על הרב מראייסין ששינה בשאלתו ואשר לא נודע ג"כ אם כתב אליו בפרק אחד ואם אולי כתב גם להרב דראייסין שכבר יצא הדבר בהיתר והטיב אשר עשה כת"ר שיחיה שלא כתב אליו שנית בעצמו עכ"ד הגאון משאוויל יצ"ו:

שני מכתבים הנ"ל הן הן עדיו כי לא כתב להתיר בנדון זה (כאשר אמר בשמו הרב השואל) ונהפוך הוא שאין דעתו לקרב כלל ועם שלא כתב מפורש לאסור הנה מתוך דב"ק מובן שאם ידע מה שברור לנו שבעיר חארקאוו נמצאים הרבה מבני הקראים והיא בגדלותה היתה שם במקום קביעותם היה אוסר שבזה גם להגאון נו"ב אין לעשות מעשה לכתחלה ואף אם כבר נתקדשה סדור החופה והקידושין הוא לכתחלה כמו שכתב מפורש במכתבו הראשון וכבר כתבתי למעלה (בד"ה ואנכי עפר) דאם היו יודעים גדולי דורינו יצ"ו מה שידוע לנו שיוצמחו מזה תקלות מרובות אף אם היה הדין נותן להתיר צווחי הוו ככרוכיא לאסור איסר ואין להם היתר לעולם בשום אופן כלל וקרוב הדבר לומר שאם אמת שהגאון מראייסין יצ"ו התיר (כמ"ש הרב השואל בשמו היינו מפני שהבין מדברי השואל שנדונו הוא ממש כעובדא שבנו"ב והשיב לו כמ"ש הנו"ב

דמותרת אחר שנעשה מעשה והוא לא ידע שבחארקאוו נמצאים הרבה מבני מקרא וכבר כתבתי למעלה שאם הגאון נו"ב היה רואה הדור הזה ולבבו יבין כי אין להעלות שום ספק שתקבל עליה עול תורה שבע"פ ולא תסור ממנהגיהם ונהפוך הוא שתכשיל גם אותו בכמה איסורין קלין וחמורין ואין אדם דר עמה בכפיפה כדכתב מרן הרדב"ז והדבר ברור כי לא מאהבת ה' יעשו זאת כי רק בשרירות לבם ילכו ובהפקרא ניחא להו הנה אם היה דבר זה ידוע להגאון נוב"י כאשר ידוע ומפורסם בדורנו היה צועק בקול מר לאסור ולא היה מעלה בספרו שום צד היתר וכבר כתבתי למעלה שהרבה מהקדמונים אוסרים להתחתן בהם מן הדין והמתירים גם כן לא התירו אלא בזמנם שהיו מתיהדים לשם שמים לא כן בכעין נדון שלפנינו שהדברים מוכיחים כי לא תקבל דיני ישראל (כי רחוק מאד וכמעט חסר המציאות בדורנו שיהיה מי מהם מקבל עליו עול מצות חכמים לשם שמים שלא לשום תכלית ופניה זרה) ויהיו מוכשלים בעבירות כל ימיהם פשיטא ודאי כולי עלמא מודו שאין להם היתר כלל וכבר כתבתי שגם הגאון נודע ביהודה שכתב שאם כנס תשאר תחתיו משום כל דפריש מרובא פריש לא אמר כן אלא אחר שהתייהד אבל בעודם קראים אין שום היתר כמו בתשובת הרב"א וכו': ואף בענין שיש מקום לסמוך על דברי המתירים אין ראוי להקל בחשש איסור חמור ואיסור עולם כזה כי מה לנו ולצרה להכניס עצמינו במשעול הכרמים ולהכניס ראשנו בדבר שנחלקו בו גדולי חכמי ישראל ולמה לא נכוף ראשנו לעשות באופן שיהיה מוסכם אליבא דכולי עלמא וידוע מה שכתב הר"ן לתלמידו הריב"ש (הובא ביתה יוסף א"ח סי' תר"ץ בסוף ד"ה מגלה נקראת בכל לשון) רואה אני דבריך טובים ונכוחים שאפילו בעסקי העולם כל משכיל בוחר לנפשו הדרך היותר בטוח ומשומר מכל נזק ומכשול ואפילו באפשר רחוק על אחת כמה וכמה שיש לנו לעשות כן בדרכי התורה והמצות שהם כבשונו של עולם ואיך נניח הדרך אשר דרכו בה רבותינו הקדושים ונכניס עצמינו במקום צר ובמשעול הכרמים עכ"ד ואם כך אמר הרב בדין קריאת המגילה קל וחומר בן בנו של קל וחומר בענין יחוסין וחשש פיסול לדורות עולם ומעלות הרבה עשו ביוחסין הא ודאי יש לנו לחוש אפילו לסברא זרה ודחויה מכל הפוסקים כל שכן בנדון שלפנינו שבאמת סברת המחמירים לא נפלאת היא ולא רחוקה כי ברבים היו הסוברים כן ובפרט שיש לומר שבנדון כזה שניכרים הדברים שלא מאהבת ה' ותורתו עושים כן כי אם לילך בשרירות לבם הזונה אף אם תאמר בפה מלא שתקבל דת משה ויהודית כולי עלמא מודו דאין לנו לסמוך על זה להתירה לו בשום אופן כלל. אחר איזה חדשים ראיתי העתק תשובת ידידי הגאון המפורסם אלכסנדר משה לפידות אבד"ק ראייסין יצ"ו להרב השואל הנז"ל

(בד"ה אחר שלשה) ומתבאר מדבריו שהצעת השאלה לפניו היתה אחר שכבר קדשה ותוד"ק הוא שצדד היתר אף אם פרשה בגדלותה ממקום קביעותם וסיים וכל זה בפרשה בגדלותה אבל בנדון דידן שנולדה במחניכם יש לסמוך על הנודע ביהודה אם תקבל עליה דברי חברות על פי דין תורתינו הקדושה וטוב להתיישב בזה עם גאון מפורסם מאחר דעדין לא נשאת עכ"ד יצ"ו הנך רואה שגם הוא מכחיש מה שכתב הרב השואל בשמו שהשיבו להתיר ובפרט אחר שנעשה מעשה שנראה שכונתו לומר שמן הדין מותרת לו ויכול לקדשה לכתחלה וכל שכן שמותר לקיימה אחר שכבר קדשה כמשמעות לשון ובפרט וכו' ויכול לישא אותה והרי בדבריו מבואר דאינו מתיר לכתחלה לקדשה ואין לפרש כונתו שהתיר הנשואין מאחר שכבר קדשה דאם כן אין שייך לומר ובפרט כמובן וגוף הצעת השאלה להגאון מראייסין יצ"ו לא ראיתי אבל מובן מדבריו שהעלים ממנו שהנערה היתה עם הבחור בעיר חארקאוו ושם קדשה (כמו שכתב להגאון מוהריז"ש יצ"ו) או אם אפשר שנעלם מהגאון מראייסין הנגלות לנו אשר בחארקאוו קביעי וקיימי כמה משפחות מהם כנז"ל ולכן השיב לסמוך על הנודע ביהודה כשלא פרשה בגדלותה וכו' ואף גם זאת לא התיר אלא אם תקבל עליה דברי חברות על פי דין תורתינו הקדושה וזה רחוק להאמין שתקבל ותשמור ותעשה ככל המקובל בידינו מתורה שבעל פה וכל לגבי דידי אומר אני שאם הגאון מראייסין יצ"ו היה בקי בטיב הקראים שבזמננו הוה צווח כי כרוכיא לרחק ולא לקרב כי כן שורת הדין מחייבת לקיע"ד ותו לא מידי:

ועל אשר חושש השואל למה שאמרו לו שאם לא יעשו להם כרצונם (להכניסם לחופה בקידושין כדמו"י) ימירו דת וכו' הנה אם היינו באים לייסרם על חטאתם על התקשרותם באהבה מסותרת והתייחדותם מסתמא במחשך מעשיהם שלא כחק לבני ישראל הכשרים והיה לנו חשש שמא על ידי שנעניש אותם ימירו דתם היה לנו להתיישב במה שנחלקו הקדמונים בכיוצא לזה דהרמ"א ביו"ד ריש סי' של"ד בשם פסקי מוהרא"י פסק שעושים דין ומשפט הראוי לעושי רשע אף אם יש לחוש שעל ידי כן יצא לתרבות רעה והרב טורי זהב השיב על ראיות הרב תרומת הדשן וסוף דבר דחה דין זה מהלכה וכתב שאין לעשות מעשה כהגהת הרמ"א הלזו ואם כן בנדון שלפנינו אם היינו באים להענישם ולייסרם באנו למחלוקת הנ"ל אמנם אחרי שאין אנחנו באים לעשות שום מעשה לייסרם ולהענישם רק נעמוד בשב ואל תעשה שלא לסדר להם חופה וקידושין בעבירה מהיכא תיתי לנו ליכנס בספק קרוב לודאי שעל ידי זה יהיו מוכשלים בעבירות כל ימיהם במאכלם ובמשתם בשכבם ובקומם על ידי מעשה שלנו מפני החשש שאומרים שאם לא יסדרו להם חופה וקידושין ימירו דתם והלא גם הרב טורי זהב לא אמר אלא שלא לעשות

מעשה כהגהה זו ובנדון שלפנינו אין אנחנו עושים שום מעשה ואם כן פשוט שגם הרב טורי זהב מודה שכך יפה לנו להיות בשב ואל תעשה ולא ליתן אצבע בין שיניהם לעשות דבר שעל ידי מעשה שלנו יהיו מוכשלים כל ימיהם כנז"ל: ועוד דאעיקרא על דברי הרב טורי זהב הנז"ל כבר ידוע אשר יצאו עוררין מרבנן קדישי הבאים אחריו דהרב שפתי כהן בנקודות הכסף כתב שיש לדחות כל ראיותיו וכיון שמן הדין הוא להענישו אין לנו לחוש שאם לא כן בטלה דת ישראל וכתב הרב פתחי תשובה שגם הרשב"ץ בח"ב סי' מ"ז דעתו כהנקודות הכסף ושכן כתבו הרבנים שמש צדקה ביו"ד סי' מ"ח וחות יאיר סי' קמ"א ושאלת יעב"ץ ח"א סוף סי' ע"ט והרדב"ז בחדשות סי' קפ"ז (ושסיים הרדב"ז ומכל מקום צריך מנהיג הדור להיות מתון לפי שלא כל העבירות ולא כל אדם שוים וכל מעשיו יהיו לש"ש) וכן מבואר בתשובות חתם סופר סי' שכ"ב אלו דברי הרב פתחי תשובה והנה המעיין בהרשב"ץ ח"ב סי' מ"ז עיניו תחזינה שלא דבר הרב שם מענין זה כי אם מענין מוטב שיהיו שוגגין ולא מזידים אם יש לומר כן גם באיסורי תורה ואם יש לחלק בין דבר שהוא לכל העם בשגגה להיכא שקצתם שוגגים וקצתם מזידים ובין כשידוע שלא יקבלו לספק אם יקבלו ואמר מר ואילו הנחנו בני אדם על מה ששוגגין בכל יום היו מוסיפין שגגות ותפול התורה מעט מעט אלו תורף דברי הרשב"ץ שם ואינם ענין לפי הנראה למה שנחלקו הרמ"א וטורי זהב אם נחוש שימירו דתם או לא כמובן אמנם האמת הוא שכן דעת הרשב"ץ כמו שמתבאר מדבריו שבחלק ג' סי' קפ"ח כמו שדקדק מדבריו מר בריה דרב שמש צדקה בחלק יו"ד סי' מ"ח בהגהה א' מדכתב שמה שלא מיחה ביד האשה שבנדונו ולעכב בידה וכו' מפני שאמרו לו שתמיר דתה וכו' היינו משום שעל פי הדין אין מקום לעכב בידה ובכל זאת היה מעכב בידה משום חומרא לולא שאמרו שתמיר דתה וכו' דמוכח להדיא שאם היה מן הדין לעכב בידה היה מוחה ומעכב בידה אף שהיה לחוש להמרת דת כסברת מוהרא"י עי"ש: וספר חות יאיר אין אתי אבל ראיתי להרב שמש צדקה שם שכתב בלשון זה שהרי כל מה שהשיג הטורי זהב על הגהת מהר"ם הנ"ל אין ראיה כלל וכבר דחה אותו בעומק עיונו הרב חות יאיר בסי' קמ"א ובאמת נראים דבריו לכל מבין דטעמו ונימוקו עמו שאל בענין השגות הטורי זהב והשיב כהלכה וכו' והרב מר בריה שם באות ב' כתב שהרב המני"ח בלקט הקמח ליו"ד דף קי"א ע"ב הביא דבריו וחזקם בשתי ידים גם בשם הרב חנניא קזיס וכו' ושם באות ג' הביא שהנקודות הכסף כתב שיש לדחות כל ראיותיו דהכא כיון דדין בית דין הוא להענישו אין לחוש שאם לא כן בטלת כל דין ישראל ומוהריק"א בהגהותיו כתב וכו' לכן יש בידם להוסיף בפרטי ההרחקה אפילו הוי דבר מצוה כגון מילה וכו' ולהוציא בניו

מבית הספר ואשתו מבית הכנסת כנז' בדין יו"ד ועיין בית הלל ס"א עכ"ל מה שכתב בשם מוהריק"א בהגהותיו הוא טעות סופר וצריך להיות מוהריק"ש ודבריו הם בספר ערך לחם סי' של"ד עי"ש הנך רואה כי שלמים וכן רבים מקיימים פסקו של הרמ"א שיש עליו לעשות מה שהדין מחייב ואין לנו לחוש שמא ימיר דתו וראיתי להרב שלחן גבוה בסי' של"ד שעל הגהת הרמ"א הנ"ל כתב והטורי זהב דחה פסק זה מהלכה ע"כ ואיני רגיל בספר הזה (כי מקרוב השגתיו) וכנראה שלא היה אצלו ספר נקודות הכסף לכן כתב סברת הרב טורי זהב בשתיקה כהודאה אמנם אם הרב שתק אנן לא שתקינן אחרי ראותינו דברי הרבנים הנז"ל מסכימים לפסקו של הרמ"א וכן הרב קרית חנה בסי' י"ג כתב שאף שהטורי זהב בריש סו' של"ד השיג על הרמ"א וכו' כל דבריו דברי תימה וכבר השיגו בנקודת הכסף ובחות יאיר סי' קמ"א ובלקט הקמח ליו"ד דף קי"א ע"ב וע"ד וכו' עי"ש ומרן החבי"ף בספר חיים ושלום ח"א סי' י"ב ד' ל"ב ע"ג (בד"ה אך) כתב שגם הרב ראש משביר הסכים לפסק הרמ"א דאין חוששין שמא יצא לתרבות רעה ושכן דעת הרב שבתי סנאגוטי בתשובה שבפחד יצחק מערכת א' דף ק"ג ע"ג וכתב ששם במערכת גימ"ל דף נ"ח ע"ג הובאו דברי כמה רבנים שחלקו על הטורי זהב (אמר המחבר מרן חיד"א בשיורי ברכה יו"ד סי' של"ד כתב בשמם בהיפך וצריך לעיין בגוף דברי פחד יצחק הנ"ל) וכן דעת הרב זרע אמת ח"ג סי' ל"ב והרב עיקרי הד"ט ביו"ד סי' ל"ד אות י"א ושכן כתב בפחד יצחק וכו' וכן היא מסקנת החיים ושלום דנקיטינן כהחולקים על הטורי זהב:

גם הגאון חתם סופר בחלק יו"ד סי' כב"ש (שציין הרב פתחי תשובה) כתב שהנקודות הכסף דחה דברי הטורי זהב כלאחר יד וחות יאיר סי' קמ"א הביא ראיות ברורות כראי מוצקות לדינו של הרמ"א ומהם אין לזוז שוב מצאתי בספר שתי לחם להגאון מוהר"ם חאגי"ז נדפס שם תשובה אחת מהריעב"ץ וגם הוא החזיק ידי חות יאיר דלא כטורי זהב ועל איזה מהדחיות שדחה בחות יאיר ראיות הטורי זהב כתב בחתם סופר שאין מבוררות כל כך וכתב הוא לדחותם עי"ש דב"ק גם הגאון בשו"ת שאלת יעב"ץ ח"א סוף סי' ע"ט כתב (בד"ה אמנם) על מה שכתב בטורי זהב דלא סמכינן אהגהה זו וכו' והא מחו לה מאה עוכלי הרב חות יאיר סי' קמ"א אלא שיש לפקפק קצת על דבריו וכו' וגם סותר דבריו בסוף התשובה וכו' ואי אפשר לעמוד על אופיה של מסקנתו ותכלית כונתו באותה תשובה עמקו מחשבותיו מכל מקום לי אני בעניי נראים דבריו בכל מה שאמר הרב חות יאיר בקיום דעת האגודה שאם אי אתה אומר כן לתתה מדת הדין חס ושלום יצא משפט מעוקל ותשפה המספחת בעזיבת ביעור הרע ותשאר המקולקל ורצה

(בשאלת יעב"ץ) לומר דהטורי זהב לא אמרה אלא במילי דרבנן וחזר בו מזה אלו תורף דב"ק עי"ש (ובהגהות הגאון חתם סופר ליו"ד כתב על דברי הרמ"א ואפילו יש לחוש וכו' וכן הסכים חות יאיר דלא כטורי זהב וצריך עיון למעשה ע"כ ונראה שהגהות אלו נכתבו קודם שהשיב בתשובותיו הלכה למעשה והן עיקר דעתי) ובן יכבד אב מר ניהו הגאון כתב סופר בחלק יו"ד ח"ב סי' קס"ח בד"ה אמנם) שהביא סברת הטורי זהב ושבחות יאיר הביא ראיות ברורות לפסק הרמ"א ודחו דברי הטורי זהב בשתי ידים וסיים ומצאתי לאאמ"ו בחתם סופר יו"ד סי' כב"ש האריך הרחיב הדבור בזה משיב דברים נכוחים על דברי הטורי זהב ואין לנו אלא כפסקו של הרמ"א וראוי לכוף ולייסר עוברי עברה הנ"ל (שנשא בעבירה עי"ש גופא דעובדא) עד שיתרצו לקיים דברי חכמים וידי"ן רב אחאי גאון הרב המגיה לספר ימי שלמה בהלכות עבודה זרה בדף י"ג ע"ב (ד"ה אמ"ה) כתב בשם מרן החבי"ב בתשובה לאבן העזר סוף סי' א' האריך בענין זה ושהביא שהריב"ש והרא"ם וסיעת מרחמוהי קיימי דלא כהטורי זהב ושכן היא גם הסכמתו וידי"ן הנ"ל יצ"ו שקיל וטרי קצת על ראית הטורי זהב:

ובחתם סופר אבן העזר ח"א סי' ל"ה בנדון מינקת שצדדו הרבנים השואלים אולי יש להתיר לסדר להם חופה וקידושין מפני איזה טעמים ומהם מחשש שמא ילכו למקום אחר וינשאו זה לזה וגם חשש שימירו דתם ותמה על מה שחששו שמא ינשאו במקום אחר וכי נסייע ידי עוברי עבירה פן יעשו אותה עבירה עצמה בלעדינו ונהיה אנחנו זריזים ומזידים לסייע עוברי עבירה עיין ר"ן ריש פרק מי שהחשיך דלא התירו לחלל שבת באיסור דרבנן אלא פן יעבור איסור חמור ממנו אבל פן יעבור איסור דרבנן לא התירו והתם נמי שהתירו משום איסור דאורייתא משום שעמדו חז"ל על דעת בני אדם שאינו מעמיד עצמו על ממונו ויכבה הדליקה וכו' לכן ויתרו על איסור של דבריהם שלא להפגיע רבים באיסור דאוריתא אבל הכא אפילו חששא דהמרת דת לא יכריחנו להתיר להם איסור דרבנן דהתם חשו חז"ל לרוב בני אדם שאין מעמידין עצמם על ממונם אבל הכא נהפוך הוא חלילה לומר רוב ישראל ימירו חס ושלום משום פרוצה אחת על כן יותר חששו לרוב יונקי שדים וכו' ובאמת אחד מני אלף שימיר דת בשביל זה לכן יש להעמיד דברי חז"ל ותקנותם ואם אולי יעשו מה שיעשו אין אחריותם עלינו אלף כיוצא באלו יאבדו ותקנה אחת מחז"ל לא תתבטל ואף להטורי זהב היינו אחר שכבר עבר עבירה אין לנדותו לידח אבן אחר הנופל אבל לכתחלה שנסייעהו אנחנו לעבור איסור קל פן יעשה איסור חמור מה לנו ולו ולהם ועוד גם התם פליג בחות יאיר על הטורי זהב וכבר הכרעתי בתשובה אחרת היכא דליכא בנים קטנים הלכה כחות יאיר

שלא לחוש לו אם ימיר וכו' והארכתי שם בראיות ברורות מש"ס ופוסקים וכו' וכיוצא לדברים האלה כתב שם בסי' ל"ו (בנדון מינקת פרוצה שרוצה לינשא ואיכא למיחש שאם לא נתיר להם הנישואין יצאו שניהם לתרבות רעה ויעשו מה שלבם חפץ) אומר בקיצור הנה להציל נפשה לא תתיר למיעבד אפילו איסורא זוטא ומכל שכן שלא נתיר לו מפני אימתה ופחד שגם שניהם יצאו לתרבות רעה ואפילו לטורי זהב היינו שאם כבר עברו לא יענישו העוברים בלי לידח אבן אחר הנופל אבל אם בליעל אחד יבקש מאתנו להתיר לו למיעבד איסורא ואם לאו יצאו מן הדת חלילה לנו להתיר לו אפילו איסור קל דרבנן וכבר הארכתי בזה בתשובה אחרת ועיין חות יאיר סי' קמ"א ומכל שכן הכא שעל כל פנים חכם אחד יסדר קידושין וגם נייחד להם עדים ונברך להם ברכות חתנים ואיך נסייע עוברי עבירה וכו' וכללא דמילתא אין אומרים לאדם חטוא באיסורא זוטא כדי דלא ליעבדן איסורא רבה היכא דפשע וכו' אלו תורף דב"ק:

ועל פי דבריו אלה תתיישב תמיהת הגאון מוהר"ץ הירש חיות בחידושיו לעירובין דף ל"ב ע"ב על מה שלמד האגודה שהביא הטורי זהב מנבואתו של רבי שיש לנו לייסר את עוברי עבירה ולא נחוש לשמא ימירו דת הלא רבי סבירא ליה בעירובין שם דניחא ליה למיעבד איסורא זוטא כי היכי דלא ליעביד עם הארץ איסורא רבה וכתב שבתשובה האריך בזה ואין אתי ספר תשובותיו לראות מה שיישב לקושייתו אמנם לפי דברי החתם סופר הללו יש לומר דשאני בהא דרבי דהעם הארץ לא פשע בהא אמרינן דניחא למיעבד איסורא זוטא וכו' מה שאין כן בההיא דהאגודה שהם היו פושעים כמובן וכבר כתבתי על דבריו בספר מכתב לחזקיאו בחלק השיטה דף ל"ה ע"ד (ד"ה והן עתה) ועיין שם בהשמטות הספר ד' ק"ז ע"א:

נחזור לדאתאן עלה שנראה מבואר מדברי הגאון חתם סופר שבחלק אבן העזר הנ"ל שמדבריו האמורים בצדק ובמשפט נובין ונדון בנדון שלפנינו שאין לנו להתיר להם הנישואין בעבירה לדעת כל הפוסקים הנז"ל שאף הפוסקים המקילים להתחתן בהם לא אמרו אלא כשנתגיירו שקבלו עליהם לשמור ולעשות את כל דברי התורה שבעל פה ככל המון ישראל ככל הכתוב למעלה אבל בנדון שלפנינו שהדבר פשוט וברור שלא יתגייר הבן מקרא הזה ולא ישא עליו עול תורה שבעל פה ויש כמה חששות קרובות לכמה מכשולות גדולות כנז"ל ודאי ברור הדבר שלא נוכל להתיר לסדר להם קידושין מחשש שימירו דתם ככל אשר דבר בקדשו הגאון חתם סופר הנ"ל ועיין עוד בחתם סופר שם סוף סי' קי"ב שכתב על דברי הטורי זהב הנ"ל דכבר מחי לה מאה עוכלי בחות יאיר סי' קמ"א וכו':

אחר איזה שנים נשאלתי מאחד מתלמידי יצ"ו שבעיר אחרת בשם הרב דמתיה (התנצל על שלא כתב לי בעצמו לפי שלא הסכין לכתוב בכתב רש"י וידוע לו שכתב משיטא מוזר לי) וקשה לפני להעתיק כל דברי מכתבו בציור השאלה וגופא דעובדא (וכותב שבאם לא יקבל ממני מענה לשאלתו נכון הוא הגביר וכו' וכו' שהוא אריה דהאי עובדא לבא אלי לפה קראסוב לדבר פה אל פה על דבר זה וכו') רק אכתוב מה שכתבתי לתלמידי יצ"ו ומשם בארה וזהו: היום קבלתי מכתבך וכו' וכו' והנני להודיעך כי בשנת תר"נ נשאלתי בעניני נשואי ישראל עם בת קראי והרעשתי אר"ש וכתבתי בס"ד באריכות מאד (אשר איה"ש אשתדל ליתן להעתיק מקונטריסי ואשלח לך שתתענג בכל הכתוב שם) וגם הרבנים הגאונים משאוויל וראייסין יצ"ו מסכימים לאסור וספר ערך לחם (שאמר לך הרב דמחניכם לעיין בו) יש אתי וגם בתשובותיו בס' אהלי יעקב כתב בזה וכבר בעה"י כל יקרת דב"ק ראו עיני וחלילה חלילה להתיר ישתקע הדבר ולא יאמר:

שנה שעברה נודע זה לידידי הרה"ג מאזארקאוו יצ"ו ובקשני לשלוח העתק תשובתי בזה ושלחתי לו והודיעני כי ידפיס תשובתי בספרו (אשר בקרוב יוגמר הדפסתי) בכורי שלמה (כן הבטיחני שוב הודיעני אונסו מלקיים הבטחתו) ובכן תאמר להרב יצ"ו כי לא יעלה על דעתו היתר בזה והאיש אשר אמרת שיבוא אלי על דבר זה ישוב ריקם ובחנם יטרח ויוציא הוצאות אלה היו זכרי מכתבי לתלמידי יצ"ו והאיש ההוא לא זז ממקומו אחר התראתי הנ"ל ולא נודעתי מה עשה הרב דמתא הנ"ל יצ"ו ומסתמא סבר וקביל מה שכתבתי לו:

שוב בשנת תרח"ן סמוך לחג הפסח הציע לפני רב גדול גאון בדורנו יצ"ו מה שנשאל בענין היתר חיתון עם הבני מקרא ולא היה באפשרות לעיין באותם הימים בגוף דב"ק ולמען אהבתו שלחתי לו העתק דברי קונטריסי (כל הכתוב באות זו) בענין זה שיעיין בכל הכתוב לחיים ולבבו יבין דעתי העניה בענין זה ובסוף חדש כסליו דשנת תרט"ן קבלתי מכתבו השני וחיפשתי עתה אחר המכתבים הנ"ל ולא מצאתי אותם (כי מחמת טילטול נסיעתי בשנה הנ"ל לארץ ישראל נאבדו ממני מכתבים רבים חבל וכו') והרשום בזכרוני הוא שהרב הנ"ל יצ"ו כתב להשיב ולפלפל בדברי קונטריסי ששלחתי לו ובכל זאת למעשה עשו כאשר כתבתי אני הדל שאין שום צד להתיר בזמן הזה להתחתן עם הקראים מטעמים שכתבתי ישמח לבי ומי יתן מצאתי את מכתביו והביאותים אל הר קדשי בל"ן:

תם ונשלם מערכת הה"א בס"ד:

השמטה למערכת ה' סוף כלל ל"ה לד"ה ובעיקר דין הזכרת שם שמים: גם בשדי חמד במערכה א' אות קכ"א כתבתי איזה פרטי דינים ואחד מהם הוא לענין אם איסור הזכרת שם שמים לבטלה הוא דוקא בלשון הקדש או אפילו בלשון לעז והבאתי תשובת הגאונים שבסוף ספר נהרות דמשק סימן קמ"ב ובתשובות רבינו האי גאון עם פירוש הנקרא איי הים שכתבו בפירוש בדין השומע אזכרה מחברו שהיו מנדין אותו שבכל לשון הדין כן וראיתי להרב פתח הדביר חלק ראשון סימן צ"א אות א' לענין איסור להזכיר השם בראש מגולה שכתב דיש לאסור אפילו בשאר לשונות שאינן לשון הקדש והוכיח כן מדין מזכיר שם שמים לבטלה והיה חייב נידוי וכתב רבנו ירוחם דאפילו מזכיר בלשון לעז היה חייב נידוי וכן בדין מקלל את חברו בשם קיימא לן דגם המקלל בשם שקורים העכו"ם להשם היה לוקה וכו' והביא כמה פוסקים המדברים בזה ובכלל דבריו כתב ועיין להרב שפתי כהן יורה דעה סי' קע"ט ס"ק י"א שכתב דבלשון חול כגון גאט וכיוצא מותר למחקו נראה שאין כונתו לומר דלהשפתי כהן אין בהזכרת שם בלשון לעז איסור מדמותר למחקו שהרי לפי דברי הרב חיי אדם ריש כלל ה' שציין בפתח הדביר שם לאו הא בהא תליא וכן כתבתי אני הדל בשדי חמד מערכת המ"ם אות י"ג בשם תשובת רבינו עקיב"א סימן כ"ה ומה שנראה מדברי הרב חכמת הדם בהלכות מעונן כלל פ"ט אות ט' כבר עמדתי על דבריו שם (בד"ה ודברי הח"א) גם מרן החבי"ף בספר חיים ושלום ח"א סי' ל"א הביא תשובת הרב יוסף רפאל בכר מרדכי לענין כתיבת כינוי וואלאהי בגט אם נכון לכתבו או לא ובדף ס"ד ע"ג (בד"ה ועוד בה) כתב שבדברי הרב זקן אהרן סי' פק"ח מבואר דאיסור הזכרת השם הוא בכל לשון ומרן החבי"ף בתשובתו שקיל וטרי בזה בדף ע"ד ע"ג והלאה והוא שר המסכים דלהזכיר שם שמים בכל לשון אסור עיש"ב וגם בחלק אסיפת דינים במערכת ברכות סי' א' דף צ"ב סק"ז כתבתי בענין זה עי"ש שוב נדפס ספר היקר מעשה איש לתנא דידן גאון יעקב תנה ירושלמאה יש"א ברכה יצ"ו וראיתי בסי' ז' לחלק א"ח שהאריך בזה ודעתו גם כן מסכמת דאיסור הזכרת שם שמים הוא בכל לשון ואתה תחזה שם בדף ו' ע"ג (ד"ה זולת שמה שכתוב בחיים ושלום ד' ס"ד הנ"ל ייחסם למרן החבי"ף והוא אוב שיטפא במחילת כבוד גאונו כי האדם יראה לעינים שהם דברי הרב מוהרי"ר בכר מרדכי ושם בדף ז' ריש ע"א מה שכתוב אך בזאת מצאתי ראיתי לרש"ל בסנהדרין דף ק"א וכו' הוא טעות סופר וצריך להיות רש"י (במקום רש"ל) וחידוש:

הוא שלא נרגש מדברי רש"י שם בעמוד ב' ד"ה ובלשון ענה וכו' עי"ש וק"ל: